

MINISTERIE VAN PROPAGANDA.EU

Chronologische ontwikkelingen Joegoslavië Deel 1 **A**

Bosnische Kroaten moeten over de brug komen

Door onze redacteur

PETER MICHTELSEN
Nog tien dagen hebben de Bosnische moslims en Kroaten de tijd om het eens te worden over de opheffing van Herceg-Bosna, het eenzijdig uitgeroepen republiekje van de Bosnische Kroaten. De kwestie moet hoe dan ook zijn opgelost voor de verkiezingen van 14 september, omdat kiezers moeilijk naar de stembus kunnen worden gelokt als niet vaststaat waarvoor ze eigenlijk moeten kiezen.

De Bosnische Kroaten hadden hun in 1991 uitgeroepen 'republiek' al in maart 1994 moeten opheffen, toen ze onder zware druk van Washington instemden met de vorming van de federatie met de moslims. Niettemin bleef Herceg-Bosna gewoon bestaan. En hoewel ze in Dayton opnieuw moesten beloven Herceg-Bosna op te doeken, bleven de Bosnische Kroaten ook dit jaar nog doen alsof hun neus bloedde. Nu moeten ze echter over de brug

komen: op 14 september wordt gekozen voor de organen van een staat waarvan de inrichting definitief heet te zijn en kunnen ze niet langer een andere kant blijven uitkijken.

Hoe moeilijk dat is, bleek wel na 31 juli, toen de Kroatische president Tudjman, opnieuw na zware internationale druk, zei dat de ontmanteling van Herceg-Bosna „definitief” is. Dat leverde hem een boze reactie op van de belangrijkste leider van de Bosnische Kroaten, Krešimir Zubak, die even zijn officiële functie vergat — hij is president van de moslim-Kroatische federatie — en gepikeerd riep dat „het niet president Tudjman is die beslist over het lot van de Bosnische Kroaten”. „De Kroaten in Bosnië vormen een soeverein volk dat niet alleen beslist over zijn eigen lot, maar ook over zijn instituten en de ontmanteling daarvan.”

Dat was revolutionaire taal, omdat de Bosnische Kroaten nooit

eerder publiekelijk tegen Tudjman waren ingegaan. Het was ook boude taal, omdat Tudjman de facto wel degelijk over het lot van de Bosnische Kroaten beslist. Daarom was het ook onzinnige taal, die zonder enig gevolg bleef: de Bosnische Kroaten kunnen zich niet langer tegen de opheffing van Herceg-Bosna verzetten. Voor het eerst houdt de opheffing van Herceg-Bosna immers verband met het hele vredesproces als zodanig, en als het daarom gaat laat de internationale gemeenschap zich geen roet meer in het eten gooien.

Zo is het dan toch tot serieus overleg gekomen. Voor 31 augustus, de door de internationale gemeenschap opgelegde *deadline*, moet het proces van de opheffing van Herceg-Bosna zijn afgesloten. Dan moet Herceg-Bosna alle bevoegdheden hebben afgestaan aan de moslim-Kroatische federatie. Tegelijkertijd moet de centrale Bosnische regering een aantal

(door de Bosnische grondwet bepaalde) bevoegdheden hebben afgestaan aan diezelfde federatie. Beide partijen moeten aanzienlijke concessies doen.

Tien dagen voor de *deadline* lijken er nog drie problemen te bestaan. De Kroaten eisen de opheffing van het Agentschap voor Informatie en Documentatie (AID), waarvan de vroegere chef, Bakir Ališpahić, in maart vorig jaar onder Amerikaanse druk is ontslagen wegens zijn banden met Iran. Volgens de Kroaten is de AID een informele inlichtingendienst van de harde — islamitische — vleugel van de SDA, de belangrijkste partij van de moslims.

Verskil van mening bestaat ook over de samenstelling van de politiemacht van de federatie. Volgens de Kroaten moet daarbij pariteit in acht worden genomen. De moslims voeren aan dat er veel meer moslims dan Kroaten in de federatie leven en dat er dus meer moslim-politieman-

nen zullen moeten zijn. Het derde geschil betreft het douancysysteem, waarvan de Bosnische regering wil dat het onder de competentie van de centrale regering valt, en dat de Bosnische Kroaten onder de federatie willen laten vallen. De Bosnische grondwet bevestigt in artikel 3 het gelijk van de centrale regering. Dat zou echter betekenen dat de Bosnische Kroaten zowel de controle over de lange (en de facto nauwelijks bestaande) Bosnisch-Kroatische grens als de inkomsten uit toekomstige invoerheffingen verliezen, en daar voelen ze niets voor.

Sinds begin 1994 is de moslim-Kroatische federatie een diplomatieke fictie en geen werkelijkheid geweest. In Herceg-Bosna wordt betaald met de Kroatische kuna, wappert de Kroatische vlag en hangt overal het Kroatische staatswapen, de šahovnica. Dat Kroatische schakbord komt weliswaar — met de traditionele Bosnische lelie — ook voor in het nieuwe wapen

van de federatie, maar dat wapen is in Herceg-Bosna nog nergens te zien geweest.

Het staat zo goed als vast dat het tot een akkoord komt — daarvoor zijn de belangen van de internationale gemeenschap te groot. Maar hoe de moslim-Kroatische federatie vervolgens zal functioneren is een heel andere vraag. Hoe gering de animo bij de Kroaten voor samenwerking met de moslims is bleek bij een eerder deze maand gepubliceerde opiniepeiling onder Bosnische Kroaten. Daarbij liet 89 procent van de ondervraagden weten hun toekomst „eerder in Kroatië dan in Bosnië” te zien. Slechts tien procent acht een vreedzaam samenleven van de drie Bosnische gemeenschappen mogelijk. En 78 procent wil op 14 september stemmen op de HDZ, het Bosnische filiaal van de Kroatische regeringspartij en in Herceg-Bosna de belangrijkste motor achter de etnische segregatie.

IFOR gaat ondanks Servische protesten door met vernietigen wapens

MARGETIĆI, 21 AUG. Ondanks scherpe protesten van de Bosnische Serviërs gaat de NAVO-vredesmacht in Bosnië, IFOR, door met de vernietiging van tonnen in beslag genomen wapens en munitie.

Wel is vandaag op grond van de protesten besloten de plaats van de wapenvernietiging te veranderen. Maandag bleven IFOR-soldaten 27 ton op, gisterochtend twaalf ton en 's middags nog eens 24 ton. De wapens en munitie worden in containers verpakt en in mijn-schachten neergelaten alvorens te worden opgeblazen. In totaal moet driehonderd ton worden vernietigd. Het grootste deel van de in beslag genomen wapens bestaat uit mijnen.

Het wapentuig werd het afgelopen weekeinde in beslag genomen in Margetići, niet ver van Sokolac, waar de Bosnische Serviërs er een illegaal wapendepot op na bleken te houden. Sinds de omsingeling en ontruiming van de opslagplaats hebben ze dagelijks geprotesteerd. Gisteren noemde de waarnemend

president van de Servische Republiek in Bosnië, Biljana Plavšić, het „ontoelaatbaar” dat IFOR wapentuig van de Serviërs opblaast, terwijl tegelijkertijd „de moslimpartij wordt herbewapend”. Ze dreigde met consequenties: „We hebben voorgesteld de wapens te verkopen. Het volk heeft er duur voor betaald. Maar dat voorstel is afgewezen en de consequenties daarvan kunnen zeer ernstig zijn voor de algehele situatie.”

De Bosnische Serviërs hebben ook milieubezwaren geuit. Eerder deze week voerden ze aan dat de vernietiging van het wapentuig gevolgen heeft voor het grondwater in het betreffende gebied. Gisteren klaagden ze dat een orthodoxe kerk in Sokolac schade heeft opgelopen. Het gaat om „een van de ouste religieuze gebouwen van de regio”. Het kerkgebouw vertoont scheuren, volgens de Serviërs als gevolg van de IFOR-operatie. Met het oog op die protesten gaat IFOR de wapens elders vernietigen. (Reuter, AFP)

IFOR vernietigt munitie, Serviërs

Reuter

SARAJEVO

NAVO-eenheden in Bosnië zijn maandag begonnen met het tot ontploffing brengen van in beslag genomen Bosnisch-Servische munitie. De zogenoemde *Operation Vulcano* heeft aan Servische zijde een storm van protest veroorzaakt.

De operatie kwam enigszins vertraagd op gang wegens slechte weersomstandigheden. Bovendien werd op het laatste moment een herder signaleerd bij de plek waar de explosies waren gepland. Hij werd allerijl in veiligheid gebracht. Uiteindelijk werd in drie fasen tussen de vijftien en dertig ton aan materiaal vernietigd, waarvan het

grootste deel mijnen, aldus NAVO-woordvoerder majoor Brett Boudreau in Sarajevo. Volgens hem zal het ongeveer een week duren eer alle munitie die de NAVO-implementationmacht IFOR op 5 augustus in beslag nam, tot ontploffing is gebracht.

De munitie, ongeveer driehonderd ton, werd aangetroffen in een opslagplaats in Margetići (nabij Sokolac, ten oosten van Sarajevo). Krachtens het Dayton-akkoord had alle munitie en wapens al maanden geleden aan de NAVO ter inspectie moeten zijn voorgelegd. Niettemin zijn de Bosnisch-Serviërs woedend over de inbeslagname en hebben zij verscheidene bedreigingen geuit aan het adres van de NAVO. De

IFOR-militairen zijn daarop in verhoogde staat van praathed gebracht.

NAVO-bevelhebber Michael Walker had zondag in Pale een onderhoud met president ad interim Biljana Plavšić. Zij verklaarde dat de dreigementen niet het standpunt van de regering van de Republika Srpska weergeven. Maar bij het onderhoud was geen vertegenwoordiger van het leger aanwezig, en volgens Boudreau is er 'duidelijk sprake van een vacuüm in de coöperatie van de kant van het Bosnisch-Servische leger'. Maandagmorgen nog kreeg generaal Walker de schriftelijke oproep van chef-staf Zdravko Tolimir *Operation Vulcano* af te gelasten.

OVSE wil ondanks tekortkomingen verkiezingen Bosnië

WENEN/SARAJEVO, 22 AUG. De verkiezingen van Bosnië moeten op 14 september ondanks alle tekortkomingen doorgaan, omdat ze „een belangrijke eerste etappe markeren op de weg naar de democratisering van het land”.

Dat zei gisteren Robert Frowick, die namens de Europese Veiligheidsorganisatie OVSE de supervisie heeft over het verloop van de verkiezingen in Bosnië.

„Ik ben het niet eens met diegenen die voorstander zijn van een uitstel van de verkiezingen”, zo zei Frowick gisteren in Wenen. Een van de redenen die hij aanvoerde was dat het nog moeilijker zal zijn de verkiezingen op een later tijdstip te houden, gezien het tijdschema van het geleidelijke vertrek van de NAVO-vredesmacht IFOR uit Bosnië. IFOR moet zich volgens de plannen eind december uit Bosnië hebben teruggetrokken.

Frowick gaf toe dat er veel schort aan de verkiezingen. Maar de OVSE heeft een lijst opgesteld van gemeenten — zowel in de moslim-Kroatische federatie als in de Servische Republiek in Bosnië — waar het risico van incidenten op 14 sep-

tember het grootst zal zijn. IFOR zal daar extra troepen legeren om zulke incidenten te voorkomen. Frowick hekelde de autoriteiten van een tiental gemeenten in Bosnië waar de plaatselijke autoriteiten de regels schenden. De OVSE, zei hij, houdt zich het recht voor de uitslag van de verkiezingen in die gemeenten ongeldig te verklaren als van „flagrante schendingen” sprake is. Frowick gaf verder toe dat Radovan Karadžić, de uit zijn functies getreden leider van de Bosnische Serviërs, nog steeds „een zekere invloed” heeft in de Servische Republiek in Bosnië.

De OVSE heeft gisteren de belangrijkste partij van de Bosnische Kroaten, de HDZ, bestraft wegens een ernstige vorm van fraude in Jasenica, niet ver van Mostar. Daar blijkt een HDZ-functionaris ingevulde formulieren te hebben verduisterd uit het kiezersregistratiebureau. De bij de fraude betrokken voorzitter van de kiescommissie in Mostar is door de OVSE ontslagen; hij is ook geschrapt van de kandidatenlijst van de HDZ. De HDZ is verder een boete van tienduizend dollar opgelegd. (AFP, Reuter)

In Brčko stemmen meer Serviërs dan er ooit waren

Door onze redacteur PETER MICHIELSEN

De manipulatie van kiezers in Bosnië begint karikaturale vormen aan te nemen, en noch de protesten van op de komende verkiezingen toeziende organisaties, noch de bestraffing van overtreders lijkt daar iets aan te kunnen doen. Sterker: de vage tekst van het vredesakkoord laat de overtreders genoeg ruimte om met een minimum aan manipulatie toch binnen de bepalingen van het akkoord te blijven.

Het doel van de manipulators van de toonaangevende partijen in Bosnië is niet alleen de besteding van hun macht in 'hun' gebieden en de uitschakeling van oppositiepartijen. Het gaat de drie partijen — de Servische Democratische Partij SDS in de Servische Republiek, de Partij van Democratische Actie SDA in het gebied van de moslims en de Kroatische Democratische Gemeenschap HDZ in het gebied van de Bosnische Kroaten — er ook en vooral om, de huidige etnische verdeling te bestendigen. Zoals SDS-bestuurslid Vlado Vrkeš het maandag uitdrukte: „De verkiezingen beslissen niet alleen wie waar aan de macht komt, maar ook in welke en in wiens staat we zullen wonen.“ Dat betekent dat de partijen in 'hun' gebied zo min mogelijk vertegenwoordigers van de 'andere' etnische groep in de op 14 september te kiezen kantonale en gemeenteraden willen hebben.

Dat doel kunnen ze bereiken dankzij een van de vele vage paragrafen in het vredesakkoord van Dayton. Het bepaalt dat de ingeschreven kiezers kunnen stemmen voor de gemeenteraad van de plaats waar ze zich bevinden, of voor die van de plaats vanwaar ze zijn verdreven of gevlucht. Die keuzevrijheid dreigt van de verkiezingen een farce te maken: de partijen van de etnische zuiverheid hebben de mogelijkheid de kiezers een handje te helpen bij de bepaling van de gemeenteraad waarvoor ze gaan stemmen. Aldus kan op 14 september in talloze plaatsen een etnisch uniforme gemeenteraad uit de stembus komen, de legalisering van de etnische zuivering.

Een voorbeeld is de stad Brčko in het noordoosten, gelegen in het gebied waar de grens tussen de Servische Republiek en de moslim-Kroatische federatie nog niet vastligt. Het is voor de Serviërs, die de stad in bezit hebben, van groot belang die stad in handen te houden, omdat Brčko de smalle corridor beheerst tussen het noorden en het oosten van de Servische Republiek (en Servië).

Vroeger, voor de oorlog, telde Brčko 87.332 inwoners, van wie 44 procent moslims en 21 procent (18.000) Serviërs. Nu wonen er uitsluitend nog Serviërs, 20.000 in totaal. Maar er staan inmiddels 50.000 Serviërs als kiezers geregistreerd, meer dan er wonen en meer dan er ooit hebben gewoond: de Serviërs

Vluchtelingen uit Srebrenica in een kamp bij Tuzla. Velen van hen worden naar Sarajevo overgebracht om de in Tuzla dominerende anti-nationalisten te verzwakken. (Foto Bert Spiertz)

hebben simpelweg tienduizenden vluchtelingen die nooit in Brčko hebben gewoond, gevraagd of gedwongen zich in Brčko te laten registreren. Zelfs als alle vroegere moslim-inwoners van Brčko zich er als kiezer zouden laten registreren, zouden de Servische kiezers de meerderheid blijven vormen. Zo staat bij voorbaat vast dat er in Brčko een door de Serviërs gedomineerde gemeenteraad uit de bus komt.

Srebrenica is een ander voorbeeld. De vorig jaar door de Serviërs veroverde moslim-enclave telde voor de oorlog 37.211 inwoners, van wie 73 procent moslims en een kwart (9.300) Serviërs. De moslims zijn verdwenen of vermoord. Nu wonen er 10.000 Serviërs, van wie er velen uit Sarajevo zijn gevlucht. Maar inmiddels staan in Srebrenica 30.000 Serviërs als kiezer geregistreerd — opnieuw: meer dan er wonen, meer dan er ooit hebben gewoond, en genoeg voor een Servische gemeenteraad, zelfs als alle verdreven moslims (minus diegenen in de massagraven) zich in Srebrenica zouden laten registreren. Ergo: Srebrenica is Servisch en zal Servisch blijven.

De 'vredescoördinator' voor Bosnië, Carl Bildt, eiste gisteren van de toezichthoudende Europese Veiligheidsorganisatie OVSE „een actieplan“ om aan die manipulatie een eind te maken en suggereerde dat de gemeenteraadsverkiezingen in Brčko en Srebrenica kunnen worden uitgesteld. Maar het is onstoppelijk dat er is gefraudeerd. Maandag klaagden de moslims dat in Zvornik — nog zo'n geheel 'geserveiseerde' stad — elfduizend Serviërs als kiezers zijn geregistreerd die er nooit hebben gewoond. De Serviërs beschikken over een arsenaal van honderdduizenden vluchtelingen uit zowel Bosnië als Kroatië die naar believen ergens in de Servische Republiek in Bosnië kunnen worden geregistreerd. Zulke praktijken zijn trouwens ook schering

en inslag in de moslim-Kroatische federatie. De SDA brengt duizenden moslim-vluchtelingen uit Srebrenica over van Tuzla naar Sarajevo, om te voorkomen dat ze in Tuzla in 'multi-etnische' zin besmet raken: Tuzla is de enige stad in moslim-gebied die niet wordt beheerst door de SDA maar door anti-nationalisten.

De OVSE kan maar op beperkte schaal optreden tegen deze electorale vorm van 'etnische zuivering'. Soms is opgetreden als bleek dat kiezers onder druk werden gezet, zoals in Doboj, waar de Bosnisch-Servische autoriteiten de vluchtelingen hulp onthielden als ze zich niet wilden laten registreren in een van de SDS welgevallen gemeente. De OVSE eiste en kreeg een openbaar excuus van de SDS en legde de partij een boete op. In Jablanica werd de HDZ gestraft voor de diefstal van ingevulde registratieformulieren. Maar zulk optreden is uitzondering.

Bosnië stevent af op de gelegaliseerde etnische verdeling. En dat is precies wat twee van de drie bevolkingsgroepen wensen.

Volgens een opiniepeiling van eerder deze maand door de Amerikaanse voorlichtingsdienst USIS gelooft 95 procent van de Bosnische Serviërs en 66 procent van de Bosnische Kroaten niet in een Bosnische eenheidsstaat. Van de Bosnische Kroaten vindt driekwart en van de Bosnische Serviërs 96 procent dat 'hun' stuk Bosnië deel moet uitmaken van respectievelijk Kroatië en Servië. Meer dan negentig procent van zowel de Serviërs als de Kroaten acht het uiteenvallen van Bosnië 'onvermijdelijk'.

De moslims blijven wel geloven in het ideaal van het vreedzaam naast elkaar bestaan; 97 procent, om precies te zijn. En tachtig procent blijft ook geloven dat het uiteenvallen nog te vermijden is. De conclusie van de USIS: de bevolkingsgroepen van Bosnië drijven sinds het vrede is eerder verder uit elkaar dan dat ze naar elkaar toegroeien.

Ruhe: IFOR wordt opgevolgd door kleinere vredesmacht

BONN, 26 AUG. De NAVO blijft ook volgend jaar met een vredesmacht in Bosnië aanwezig, al zal die met 20.000 man beduidend kleiner zijn dan IFOR en een geheel nieuw mandaat moeten krijgen.

Dat heeft de Duitse minister van Defensie, Volker Rühle, gezegd in een gisteren gepubliceerd vraaggesprek met het blad *Bild am Sonntag*.

Het was de eerste keer dat een hooggeplaatste politicus van een NAVO-land zich zo stellig in het openbaar uitsprak over de vraag wat er gaat gebeuren als op 20 december het eenjarige mandaat van de NAVO-vredesmacht in Bosnië, IFOR, verstrijkt. Algemeen wordt aangenomen dat een volledig vertrek van de NAVO uit Bosnië grote risico's met zich meebrengt en mogelijk zelfs leidt tot het oplaaieren van de strijd. Aan de andere kant houden de NAVO-landen, en dan vooral de Verenigde Staten, strikt vast aan de afgesproken terugkeer van IFOR. De Amerikaanse president Clinton kan zich uit binnenlands-politieke overwegingen — er staan verkiezingen voor de deur — niet veroorloven het verblijf van Amerikaanse grondtroepen in Bosnië te verlengen.

Volgens minister Rühle zal de NAVO zich binnenkort uitspreken over een nieuwe, afgeslankte vredesmacht als opvolger van IFOR. Dat zal een van de belangrijkste gesprekstema's zijn op de bijeenkomst van de ministers van Defensie van de NAVO in het Noorse Bergen, op 25 en 26 september. Een belangrijke vraag betreft de deelname van de Verenigde Staten

aan die strijdmacht. De Europese NAVO-landen staan op die Amerikaanse deelname; ze voelen niets voor een nieuwe NAVO-strijdmacht als de Amerikaanse deelname beperkt blijft tot luchtsteun of een buiten Bosnië gelegerde snelle interventiemacht. Dat scenario doet de Britten, Fransen en Spanjaarden te zeer denken aan de onfortuinlijke ervaringen met de VN-vredesmacht Unprofor. Toen drongen de Amerikanen vanaf de zijlijn voortdurend aan op harde actie van een strijdmacht waar ze zelf geen deel van uitmaakten.

De uitspraken van Rühle in *Bild am Sonntag* sluiten aan bij officiële mededelingen die sinds juli zijn gedaan door bronnen binnen de NAVO. Daarin heet het dat een beslissing over een kleinere opvolger van de NAVO uit Bosnië door de belangrijkste landen van de NAVO, IFOR bestaat uit 53.000 zwaar bewapende manschappen. Volgens de officieuze bekendmakingen wordt de nieuwe strijdmacht 15.000 tot 20.000 man sterk, zal die minder zwaar bewapend zijn, maar wel uitgebreide luchtsteun krijgen en bovendien worden gesteund door een snelle interventiemacht die in een buurland wordt gelegerd.

In het gesprek met *Bild am Sonntag* pleitte Rühle voor de aanhouding van oorlogsmisdadigers na de Bosnische verkiezingen van 14 september. Met die arrestaties zou de geloofwaardigheid van de NAVO moeten worden hersteld, zo betoogde hij. Volgens Rühle is die geloofwaardigheid geschaad „door de coëxistentie van oorlogsmisdadigers en de internationale vredesmacht“. (AFP)

IFOR-maatregelen tegen leger Bosnië

SARAJEVO, 26 AUG. De NAVO-vredesmacht in Bosnië, IFOR, heeft het Bosnische regeringsleger bestraft wegens misdrijven die volgens IFOR blijken te zijn van een „complete minachting“ van de NAVO-regels.

IFOR-troepen onderschepten vorige week donderdag een Bosnisch legerkonvooi dat op weg was van Zenica naar Bihać. Het konvooi bestond uit acht bussen met recruten. Volgens de woordvoerder van IFOR was voor dit militaire konvooi geen toestemming gegeven, waardoor sprake was van een ernstige schending van de regels. De commandant van de IFOR-grondtroepen in Bosnië, generaal Sir Michael Walker, bestraft het regeringsleger met een verbod op elk militair verkeer van en naar de regio Bihać.

Het Bosnische leger heeft ook de NAVO-regels over het luchtverkeer geschonden door vrijdag tot vier keer toe soldaten per helikopter te vervoeren.

Bij twee vluchten hadden geen passagiers mogen worden meegenomen en bij de twee andere werden meer passagiers vervoerd dan was opgegeven en toegestaan. „Het resultaat is dat generaal Walker alle helikoptervluchten [van het Bosnische leger] tot nader order heeft verboden“, aldus de

woordvoerder van IFOR. Vorige week bestraft IFOR het leger van de Bosnische Serviërs omdat het er een illegaal wapendepot op na hield. 300 ton wapens en munitie werden in beslag genomen en zijn inmiddels vernietigd. De NAVO beraadt zich nog over de vraag wat te doen met zestien andere niet toegestane wapendepots van de Bosnische Serviërs. Zij hebben de NAVO-vredesmacht zelf op de hoogte gesteld van de aanwezigheid van die depots in de hoop ze goedgekeurd te krijgen. Die goedkeuring krijgen ze echter niet. Maar de NAVO weet nog niet of ze de wapens en munitie in de zestien opslagplaatsen — 2.600 ton — zal vernietigen of de Bosnische Serviërs zal vragen ze naar wel goedgekeurde wapenopslagplaatsen over te brengen.

Bij incidenten in Dobrinja, een wijk van Sarajevo, zijn zondagochtend drie moslims, onder wie een politicus, gewond. Ze werden in de benen geschoten. Dobrinja ligt bij het vliegveld van de Bosnische hoofdstad. Dwars door de wijk loopt de grens tussen de moslim-Kroatische federatie en de Servische Republiek in Bosnië, reden waarom de wijk, vooral 's nachts, onrustig is. (Reuter, AFP, AP)

Door onze redacteur PETER MICHIELSEN
Het veld in Belgrado onderende-krande akkoord over de wederzijdse erkenning van Joegoslavië (Servië en Montenegro) en Kroatië is, naast het Dayton-akkoord over Bosnië, het belangrijkste in ex-Joegoslavië sinds dat land in 1991 uiteenviel en het tot oorlog kwam. Maar diverse belangrijke geschillen zijn niet geregeld, en daarom heeft het verdrag ook iets van een gelegenheidsakkoord, waarmee andere, buiten de bilaterale besprekingen gelegen belangen worden gediend.

De belangrijkste bepaling in het door de twee ministers van Buitenlandse Zaken getekende (maar in essentie al op 7 augustus in Athene door de presidenten Milošević en Tudjman afgesproken) akkoord is dat de twee landen elkaar als onafhankelijke en soevereine staten erkennen „binnen hun internationaal erkende grenzen“ en de uitwisseling van ambassadeurs afspreken. Dat betekent dat Joegoslavië formeel de soevereiniteit van Zagreb over heel Kroatië erkent, inclusief dus de in 1991 eenzijdig uitgeroepen 'Republiek van de Kroatische Serviërs' (waarvan inmiddels alleen Oost-Slavonië nog over is). Joegoslavië erkent ook met zoveel woorden het akkoord van Erdut, waarin staat dat Oost-Slavonië uiterlijk 1998 onder Kroatisch gezag komt.

Dat betekent dat Belgrado zich na vijf jaar formeel neerlegt bij het uiteenvallen van de oude federatie en het ontstaan van een nieuw Kroatië. Maar het betekent meer: het haat de zaak van de Kroatische

Serviërs — waarvoor het in 1991 ten oorlog trok — nu definitief vallen. Exit dus Milošević' idee van een Groot-Servië: exit ook zijn leus annex behouf. Alle Serviërs in één land. Het is, met de erkenning van de Bosnische grenzen in Dayton, de grootste en pijnlijkste concessie die hij ooit heeft gedaan — een concessie die hem in de ogen van de Kroatische en Bosnische Serviërs en van ultranationalisten in eigen huis tot 'verrader' en 'capitulanti' beschimpet. In wezen hebben de Serviërs nationalisten de Milošević-oit opzweep en ten straffe voerde, de oorlog vlijding dezelfde verloor. Het is de ironie van de geschiedenis dat de man die met de leus 'alle Serviërs in één land' ten oorlog trok nu het etnisch minst homogene deel van het vroegere Joegoslavië leidt.

Kroatië van zijn kant heeft Joegoslavië erkend als opvolger van de oude federatie. Dat is een belangrijke Kroatische concessie, omdat het Belgrado formeel tot rechtmatig en gearrestumpel van de federatie bezittingen van dat oude Joegoslavië en Belgrado nu kan worden van Wereldbank en IMF zonder als 'nieuwe' staat een speciale aanvraag te moeten doen. Aan de andere kant wordt die concessie getemperd door de bepaling dat de verdeling van de oude federatie 'beoordeld' moet worden onderhandeld.

Als tegenconcessie erkent Joegoslavië „de staatsconinuitet van de Republiek Kroatië“ met het villes-dunne argument dat „Kroatië in het verleden in de vorm van diverse staatkundige organisaties heeft bestaan“. Dat is historisch niet onjuist.

Als tegenconcessie erkent Joegoslavië „de staatsconinuitet van de Republiek Kroatië“ met het villes-dunne argument dat „Kroatië in het verleden in de vorm van diverse staatkundige organisaties heeft bestaan“. Dat is historisch niet onjuist.

Kroatië heeft, tijdens jaar als territoriaal eenheid bestaan, als onderdeel van achtervolgens Hondeur, het Habsburgse rijk, het Kroatische Joegoslavië en de Joegoslavische federatie — maar als te-gewicht voor de Kroatische erkenning van de Joegoslavische staatsconinuitet (och nogal politiek). Alleen tijdens de Tweede Wereldoorlog is het immers als veld van naz-Duitsland semi-onafhankelijk geweest. Maar voor de in nationalistische symboliek denkende Tudjman is deze bepaling toch een groot succes; hij kan pochen op de erkenning, door Belgrado, van het duurzame karakter van Kroatië, en dat is hem heel veel waard.

regelt. Niet geregeld is bijvoorbeeld de verdeling van de bezittingen van de oude federatie, met een geschikte waarde van zestig miljard dollar, waaronder de oude valutareserves van zes miljard dollar. Die zijn, naar algemeen wordt aangenomen, spoortroos verdwenen in de zakken van een klein groepje Servische leiders.

Er restert ook na vrijdag nog een territoriaal probleem: Prevljaka, het schiereilandje in het uiterste zuiden van Kroatië, aan de Dalmatische kust. Joegoslavië eist dit schiereilandje op. Het is van strategisch belang omdat het de Montenegro-Baan van Kotor beheerst, waar Joegoslavië zijn enige maritieme haven heeft. Wie Prevljaka heeft, kan de Joegoslavische marine in toom houden. Belgrado wilde (en wil) Prevljaka nulten tegen een door de Bosnische Serviërs beheerst stukje Bosnië, ten noorden van de Kroatische haven Dubrovnik. Maar Kroatië wil Prevljaka onder geen beding afstaan.

In het verdrag van vrijdag is afgesproken dat over Prevljaka wordt onderhandeld. Dat betekent dat het schiereilandje in Kroatisch bezit blijft, zij het (ter geminuststelling van Belgrado) gedemilitariseerd, tenzij later anders wordt afgesproken — hetgeen overigens onwaarschijnlijk is.

Tijd was rijp voor doorbraak Zagreb-Belgrado

De afkomst van vrijdag is afgesproken dat over Prevljaka wordt onderhandeld. Dat betekent dat het schiereilandje in Kroatisch bezit blijft, zij het (ter geminuststelling van Belgrado) gedemilitariseerd, tenzij later anders wordt afgesproken — hetgeen overigens onwaarschijnlijk is.

Dat dergeplijde belangrijke vragen in het verdrag open zijn gelaten, geeft het, ondanks het belang ervan, mede het karakter van een gelegenheidsakkoord: het tijdstip van deze doorbraak is van belang voor zowel Slobodan Milošević als voor Franjo Tudjman.

Beide leiders hebben dus reden tot tevredenheid (hoevel Tudjman veel meer dan Milošević) — over de resterende problemen, zoals de verdeling van de assets van Tito's oude federatie en de toekomst van Prevljaka, kan later verder worden gesproken. Het verdrag van vrijdag is het verdrag van de tijd die rijp was voor een doorbraak.

Ok Tudjman heeft dit akkoord op dit moment nodig. Hij moet komend weekende zijn 'troetelkind' Herceg-Bosna, de eenzijdig door de Bosnische Kroaten uitgeroepen 'Republiek' in Bosnië, opgeven. Die moet dan opgaan in de moslim-Kroatische federatie. Dat is een gewoelige aadering, die moet worden gecompenseerd — en die wordt gecompenseerd door het verdrag van vrijdag, de erkenning van de Kroatische grenzen door aartsrivalen Servië.

Beide leiders hebben dus reden tot tevredenheid (hoevel Tudjman veel meer dan Milošević) — over de resterende problemen, zoals de verdeling van de assets van Tito's oude federatie en de toekomst van Prevljaka, kan later verder worden gesproken. Het verdrag van vrijdag is het verdrag van de tijd die rijp was voor een doorbraak.

Milošević heeft dit akkoord op dit moment nodig om in de rug gedekt te zijn bij de economische en politieke herintegratie van Joegoslavië in de wereld nu hij zich tegelijkertijd moet voorbereiden op de Joegoslavische parlementsverkiezingen van 3 november. Bij die verkiezingen moet Milošević zijn positie consolideren. Volgend jaar loopt zijn termijn als president van Servië af en wil hij president van Joegoslavië worden, met uitgebreide bevoegdheden. Die bevoegdheden heeft de federale president op dit moment niet. Om ze te krijgen heeft Milošević een klikkende zege bij de verkiezingen nodig, en het akkoord van vrijdag geeft hem de kans zich volledig op die verkiezingen te concentreren.

Ok Tudjman heeft dit akkoord op dit moment nodig. Hij moet komend weekende zijn 'troetelkind' Herceg-Bosna, de eenzijdig door de Bosnische Kroaten uitgeroepen 'Republiek' in Bosnië, opgeven. Die moet dan opgaan in de moslim-Kroatische federatie. Dat is een gewoelige aadering, die moet worden gecompenseerd — en die wordt gecompenseerd door het verdrag van vrijdag, de erkenning van de Kroatische grenzen door aartsrivalen Servië.

Beide leiders hebben dus reden tot tevredenheid (hoevel Tudjman veel meer dan Milošević) — over de resterende problemen, zoals de verdeling van de assets van Tito's oude federatie en de toekomst van Prevljaka, kan later verder worden gesproken. Het verdrag van vrijdag is het verdrag van de tijd die rijp was voor een doorbraak.

Milošević heeft dit akkoord op dit moment nodig om in de rug gedekt te zijn bij de economische en politieke herintegratie van Joegoslavië in de wereld nu hij zich tegelijkertijd moet voorbereiden op de Joegoslavische parlementsverkiezingen van 3 november. Bij die verkiezingen moet Milošević zijn positie consolideren. Volgend jaar loopt zijn termijn als president van Servië af en wil hij president van Joegoslavië worden, met uitgebreide bevoegdheden. Die bevoegdheden heeft de federale president op dit moment niet. Om ze te krijgen heeft Milošević een klikkende zege bij de verkiezingen nodig, en het akkoord van vrijdag geeft hem de kans zich volledig op die verkiezingen te concentreren.

Bosnische Serviërs negeren OVSE-besluit Raadsverkiezingen in Bosnië uitgesteld

Van onze buitenlandredactie

AMSTERDAM

De gemeenteraadsverkiezingen in Bosnië gaan voortlopig niet door. Volgens de Amerikaanse vertegenwoordiger van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), Robert Frowick, is het uitstel te wijten aan onregelmatigheden bij de registratie van kiezers in Bosnisch-Servië gebied. De verkiezingen stonden voor 14 september gepland.

De Bosnische Serviërs willen de gemeenteraadsverkiezingen wel laten doorgaan in hun gebied. Vice-premier Miroslav Vještica van de Republika Srpska heeft dat aangekondigd.

Het besluit van de OVSE heeft nog geen gevolgen voor de algemene verkiezingen die op dezelfde datum gepland staan. Maar diplomaten zeiden er rekening mee te houden dat de crisis alsnog zijn weer- slag kan krijgen op het gehele verkiezingsproces, nu steeds duidelijker blijkt dat verkiezingen eerder de etnische verdeling bevestigen dan het integratieproces stimuleren.

Hoewel alle drie de partijen zich volgens waarnemers schuldig maken aan vervalsingen, zijn het de manipulaties van de Bosnische Serviërs die het meest in het oog springen.

Volgens het Dayton-vredesakkoord moeten vluchtelingen van binnen en buiten voornamelijk Joegoslavië de mogelijkheid krijgen te stemmen in de plaats waar zij in 1991, vóór de oorlog, woonden. De onderhandelaars in Dayton hoorden daarmee de kans op herstel van een multi-etnisch Bosnië open te houden.

Maar v

waarnemers en medewerkers van de OVSE stelt de in de Republika Srpska regerende SDS alles in het werk om te zorgen dat de deling van Bosnië in twee 'entiteiten' beklijft, en de RS 'zuiver Servisch' blijft.

Vele Servische vluchtelingen zijn zwaar onder druk gezet zich te laten registreren en te gaan stemmen in 'strategische' plaatsen, waarvoor de oorlog een Moslim-meerderheid woont, zoals Srebrenica en Brcko. Veelal zijn die plekken 'onderbevolkt' als gevolg van de 'etnische zuiveringen'. Vaak staat op de regi-

Verkiezingen zouden etnische deling bevestigen

stratiformulieren al aangegeven waar de kiezer moet gaan stemmen. Voor de Serviërs die naar de RS zijn gevucht, geldt dat de autoriteiten hun meer hulpgebeden ter beschikking stellen, als 'beloning' wanneer zij zich niet laten registreren in hun vroegere woonplaats. Volgens de VN-vluchtelingenorganisatie Unhcr zijn 125 duizend Bosnische Serviërs die naar Servië zelf waren gevucht, inmiddels geregistreerd in 'nieuwe' woonplaatsen.

Sinds de OVSE eind juni de verkiezingsdatum van 14 september bekendmaakte, is de organisatie scherp bekritiseerd om die beslissing. Volgens waarnemers kunnen er onder de huidige omstandigheden geen vrije en eerlijke verkiezingen worden gehouden. Met name de ultra-nationalistische partijen, die voor een groot deel verantwoordelijk waren voor het uitbreken van de oorlog, zouden garen spinnen bij een stembusgang.

Het besluit om ze door te zetten, is volgens vele critici genomen onder druk van de Verenigde Staten. President Clinton is erop gebrand tijdens de presidentsverkiezingen in november de verkiezingen in Bosnië als 'zijn' buitenlands succes te presenteren.

Maar kennelijk achtten het Amerikaanse OVSE-hoofd Robert Frowick en zijn medewerkers het toch niet wijs het groeiend aantal klachten over de onregeligheden zonder meer terzijde te schuiven. Ze besloten tot een gedeeltelijk uitstel - een uitwijkmogelijkheid die hun overtuigen door het vredesakkoord wordt geboden: de verkiezingen voor gemeenteraad en kantons mogen later worden gehouden, zo werd in Dayton bepaald. Een nieuwe datum is nog niet bekendgemaakt. Eerder werd officieus gesproken van voorjaar 1997.

De rest gaat door, onderstreepte Frowick direct. De rest, dat wil zeggen verkiezingen voor een driekoppig nationaal presidium en een nationaal Bosnisch parlement; plus de verkiezingen voor de parlementen van de 'entiteiten', dus de volksvertegenwoordiging van de Republika Srpska en die van de Moslim-Kroatische Federatie.

Of de raadsverkiezingen later echt doorgaan, moet worden afge wacht. Want zoals het er nu uitziet, loopt het mandaat van IFOR en van de OVSE voor de lente van 1997 af. Inmiddels heeft een coalitie van Moslim- en Kroatische oppositiepartijen gezegd dat de voorzitter van het Bosnisch-Serviëse parlement, Momilo Krajisnik, wordt uitgesloten van de presidentsverkiezingen van 14 september. Volgens de gecombineerde lijst heeft Krajisnik zich als presidentskandidaat gedisqualificeerd met de opmerking dat Bosnië niet bestaat.

Nederlandse diplomate in Bosnië opzijgezet door toedoen Amerika

Van onze verslaggeefster

DEN HAAG

De Europese veiligheidsorganisatie OVSE heeft maandag de Nederlandse diplomate Joanna van Vliet als woordvoester voor de verkiezingen in Bosnië vervangen. Opvolgster van Van Vliet zal de Amerikaanse A. Kuperman zijn. Naar verhuud zou de Nederlandse een te negatief beeld schetsen van de verkiezingscampagne in Bosnië.

Het hoofd van de OVSE-missie in Sarajevo, de Amerikaan Frowick, heeft dit weekeinde Van Vliet te kennen gegeven dat zij als woordvoester moest vertrekken. Volgens zegslieden in Sarajevo zou Frowick dat gedaan hebben op aandringen van Washington. De Amerikaanse regering zou besloten hebben van de verkiezingen in Bosnië, die op 14 september moeten plaatsvinden, een succes te maken en daarin past geen kritiek op de gang van zaken.

Frowick heeft Van Vliet een andere functie aangeboden in Sarajevo, maar zij heeft die afgeslagen omdat zij per 1 oktober toch al te

rug zou keren naar haar oude post op de Nederlandse OVSE-missie in Wenen.

Voor commentaar over de vervanging verwijst het OVSE-kantoor in Sarajevo naar het ministerie van Buitenlandse Zaken in Den Haag. Dat wil niet ingaan op de reden van de beslissing van Frowick. Wel benadrukt Buitenlandse Zaken dat Van Vliet 'uitstekend functioneerde' en dat journalisten haar voorlichting buitengewoon waardeerden. Den Haag is nog bezig om de zaak te bestuderen en te bedenken of een diplomatieke demarche bij de VS zal volgen.

Het bureau van Ed. van Thijn, het Nederlandse hoofd van de OVSE-waarnemers tijdens de verkiezingen in Bosnië, wijst er op dat de waarnemersmissie 'los staat' van de OVSE-missie als geheel en dus niets te maken heeft met het ontslag van Van Vliet. Ook Van Thijn heeft de afgelopen weken zijn twijfels geuit over een eerlijk verloop van de verkiezingen. Of ook hij door de Amerikanen onder druk gezet wordt, wilde zijn bureau bevestigen noch ontkennen.

Ingewikkelde verkiezingen verwarren de Bosniërs

Door Christopher Bellamy

Over vier weken brengen drie miljoen Bosniërs, onder wie 850.000 vluchtelingen, op één dag vijf keer hun stem uit. Ze krijgen vijf stembiljetten in verschillende kleuren, die ze in verschillende stembussen moeten deponeren. Tweeduizend waarnemers van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) houden toezicht op het verloop van de verkiezingen, die zelfs voor een Balkanland van een verbijsterende ingewikkeldheid zijn. De OVSE-mensen in Bosnië hebben de zaak zoveel mogelijk proberen te structureren, maar zelfs zij hebben maar een vaag idee van wat op 14 september precies de bedoeling is. Het idee om een volk, dat na vier jaar van burgeroorlog en ontvrichting amper meer weet wat democratie is, met verkiezingen van een dergelijke omvang op te zadelen, lijkt wel erg hoog gegrepen.

In een vorige week gepresenteerd rapport van de internationale crisisgroep staat dat aan essentiële voorwaarden voor de verkiezingen - zoals vrijheid van reizen, vrijheid van vergadering en vrije toegang tot de media - niet is voldaan en dat de OVSE van deze mega-onderneming zou moeten afzien.

Er zijn 27.824 kandidaten van 55 politieke partijen, die om honderden zetels zullen strijden. Alleen al het presidentschap wordt een driekoppige functie, en behalve een parlement voor heel Bosnië komen er aparte volksvertegenwoordigingen voor de twee mini-

Bosnisch-Serviëse jongens in de stad Bonaski laten posters zien, die mensen uitleg te geven over de verkiezingen in Bosnië op 14 september aanstaande.

Foto Ranko Cukovic/Reuters

staten binnen Bosnië - een Serviëse en een Kroatische - tien kanton-besturen en 109 gemeenteraden in de zogeheten opstina's. Het grootste probleem vormen de 850.000 vluchtelingen. Volgens het Dayton-akkoord mogen ze op drie plaatsen stemmen: waar ze nu wonen, waar ze vroeger woonden en waar ze zouden willen wonen. Maar in de praktijk is waarschijnlijk alleen de eerste mogelijkheid haalbaar. De IFOR, de VN-vredesmacht in Bosnië, moet garanderen dat iedereen kan gaan en staan waar hij wil, maar van de honderdduizenden mensen die bij de 'etnische zuiveringen' uit woonplaats zijn verjaagd, zullen er maar weinig terug durven gaan. En als ze al teruggaan, dan zal de IFOR zeker in afgelegen streken weinig kunnen doen

als ze door de nieuwe bewoners worden gemolesteerd. Het tweede probleem is dat de doelstelling van Dayton, het herstel van één Bosnië als staat voor verschillende etnische groepen, niet is verwezenlijkt. Bosnië is immers in tweeën verdeeld. De toekomstige staatsstructuur weerspiegelt deze realiteit. Er komen drie presidenten: een Serviër, een Kroaat en een 'Bosniër', de term waarmee de OVSE de voornamelijk uit moslims bestaande bevolkingsgroep aanduidt die nog het meest warm loopt voor een eenheidsstaat. Er zijn acht kandidaten voor de zetel van de 'Bosniër' in de presidentiële trojka, vier voor die van de Kroaat en vier voor die van de Serviër. Verder kiezen de drie miljoen

Bosniërs een huis van afgevaardigden voor Bosnië en Herzegovina, dat zal bestaan uit veertien Serviëse zetels en 28 voor de federatie van Kroaten en moslims. Er zijn op het ogenblik 103 Serviëse kandidaten en tweehonderd Kroatische en moslim-kandidaten. Bosnië-Herzegowina zal dus worden geregeerd door een presidentschap en een volksvertegenwoordiging die naar etnische afkomst zijn verdeeld. De moslims en Kroaten kiezen daarnaast nog een 140 zetels tellend parlement voor de federatie, waarbij ze de keus hebben uit 722 kandidaten. De inwoners van het deel van Bosnië dat in Serviëse handen is, kiezen een nationale assemblee voor de Republiek Srpska, die eveneens 140 zetels telt waarvoor 803 kandidaten op de lijst staan.

Ook kiezen de Serviërs, uit veertien kandidaten, twee presidenten voor de Republiek Srpska. De moslims en Kroaten krijgen geen eigen presidenten, maar mogen wel de besturen kiezen van de tien kantons van de federatie, een bestuurslaag die de Serviërs niet hebben. Voor de 444 zetels van de kantonbesturen zijn 1937 gega-

digden. Tenslotte zijn er nog gemeenteraadsverkiezingen in 109 opstina's, plus een aantal extra districten die in het leven zijn geroepen op plaatsen waar de grens tussen de Republiek Srpska en de federatie dwars door een gemeente loopt. In totaal worden er zo'n 150 gemeentebesturen gekozen.

Mostar is de enige plaats in Bosnië waar de verkiezingen al zijn gehouden, op 30 juni. De opkomst was 58 procent, een verrassend hoog percentage gezien het feit dat veel geregistreerde kiezers hun stem niet konden uitbrengen omdat ze als vluchteling elders verbleven. Die 58 procent betekende dat bijna alle kiesgerechtigden die in Mostar waren, zijn gaan stemmen.

„Het was een lakmoesproef voor het verloop van de verkiezingen van straks, een generale repetitie,” zegt Folmer Kristensen, de Deense OVSE-functionaris die de leiding had over de verkiezingen in Mostar. „Het was fascinerend. De mensen hadden hun beste kleuren aangetrokken. Ze staken de confrontatielijn over en zagen vrienden terug die ze in drie jaar niet hadden gezien.”

(c) The Independent/ Rotterdam Dagblad

Van Thijn 'blij dat klachten serieus zijn genomen'

Door onze redacteur

DANIËLA HOOGHIEMSTRA
SARAJEVO, 28 AUG. De Amsterdamse ex-burgemeester en oud-minister van Binnenlandse Zaken Ed van Thijn is er de laatste maanden „niet blij op geworden”. Maar, zo vertelt hij op een terras in het centrum van Sarajevo, hij wist waar hij aan begon toen hij de taak aanvaardde om als hoofd van de onafhankelijke waarnemersmissie van de Europese Veiligheidsorganisatie OVSE toe te zien op het verloop van de verkiezingen in Bosnië.

Het was geen stap in zijn carrière — „die is al afgelopen”. Nee, het was een daad die hij na lang nadenken besloot te stellen „uit een eervol engagement met de issues die op het spel staan en een tikkeltje plichtgevoel”. „Hoe hoed je het democratische verloop van verkiezingen in een land dat net een oorlog achter de rug heeft en geen enkele democratische traditie kent?” zo vraagt hij zich af.

Sindsdien zit Van Thijn, die het afgelopen half jaar leiding heeft gegeven aan 25 waarnemers over heel Bosnië en op de dag van de verkiezingen tweeduizend waarnemers van de OVSE moet leiden, tussen twee vuren. Hij voelt enerzijds „de

hete adem in de nek” van de Amerikaanse regering die eraan de vooravond van verkiezingen in eigen land alles aan doet om die in Bosnië te laten slagen. Anderzijds moet hij alarm slaan als de democratische regels en het Akkoord van Dayton worden geschonden. En in Bosnië weegt die verantwoordelijkheid zwaar. Oppositiekandidaten worden geïntimideerd, er is geen vrije pers, kiezers worden gedwongen langs etnische lijnen te stemmen. „Ik moet zorgen dat ze het niet te bont maken. Ik wil me hier niet een half jaar verblijven en achteraf concluderen dat het allemaal boter aan de galg was. Dat is mijn morele verantwoordelijkheid”, zegt Van Thijn.

Drie weken geleden verklaarde hij dat alle partijen in Bosnië, maar vooral de Bosnische Serviërs, manipuleren met de kiezersregistratie. „Dat is mij niet in dank afgenomen”, zegt hij. „Maar ik heb de opdracht gekregen om een onafhankelijk oordeel te geven en zo zal het zijn.” Zijn morele plichtgevoel werd gisteren beloofd: de OVSE, die de verkiezingen organiseert, besloot om die voor de gemeenteraden uit te stellen vanwege de manipulatie. „Ik ben heel blij dat er se-

'Ik moet zorgen dat de Bosnische partijen het niet te bont maken'

rius naar is gekeken”, zegt hij. „Het geeft lucht om de verkiezingen in twee keer te doen. Met parlements-, presidents- én plaatselijke verkiezingen in de federatie en de Servische Republiek was men zich aan het overeten.”

Vooraf in de Servische Republiek werd het zogeheten formulier 2 waarmee vluchtelingen kunnen stemmen in een gemeente waar zij voor de oorlog nog niet woonden, misbruikt. Bosnische Serviërs zetten hun kiezers onder druk om te stemmen in strategische gemeenten om daar een Servische meerderheid zeker te stellen. Van Thijn is blij dat daar een stokje voor is gestoken. Voor de internationale vredesmacht IFOR en de Amerikaanse regering is het uitstel ook goed nieuws, want er zal op 14 september minder personenverkeer tussen de territoriale eenheden — de moslim-, Kroatische federatie en de Servische Republiek — zijn en dus minder kans op incidenten.

Maar het is slecht nieuws voor

vluchtelingen die de ambitie hadden terug te keren naar de gemeente waar ze oorspronkelijk vandaan komen. Zij zullen die gevaarlijke reis niet wagen om te gaan stemmen in een van de andere verkiezingen van 14 september.

Van Thijn onderstreept dat de lokale verkiezingen niet worden afgelast. Hij is niet bang dat er na december, als het mandaat van IFOR afloopt, geen dwangmiddelen meer zullen zijn om de gemeenteraadsverkiezingen te laten verlopen in overeenstemming met Dayton. „Juist omdat de gemeenteraadsverkiezingen worden uitgesteld is het onvermijdelijk voor de internationale gemeenschap om bij Bosnië betrokken te blijven.”

Het slechte nieuws voor Van Thijn was deze week dat de Nederlandse woordvoerder van de OVSE, Joanna van Vliet, werd ontslagen door de Amerikaanse leider van de OVSE-missie in Sarajevo, Robert Frowick. Van Vliet had naar Amerikaanse smaak niet posi-

tief genoeg over de voorbereidingen van de verkiezingen bericht en werd vervangen door een Amerikaanse topdiplomate. Anonieme bronnen bij de OVSE zeggen dat Van Vliet is ontslagen omdat ze 'te eerlijk' en 'te integer' was.

Van Thijn zegt 'kapot' te zijn van „het hardhandige Amerikaanse optreden” tegen Van Vliet. „Joanna van Vliet vervulde haar taak op de manier waarop voorlichters dat behoren te doen. Niet kritisch over het beleid, maar wel open tegenover journalisten.” Van Thijn zal bij de OVSE niet formeel tegen het ontslag protesteren. „Het zou gekkenwerk zijn als ik hier tegen te hoop zou gaan lopen. De Nederlandse regering moet het maar aankijken.” Zelf ressorteert Van Thijn overigens niet onder Frowick, maar onder OVSE-voorzitter Cotti.

Van Thijn zegt een 'permanent gevecht' te voeren om zijn onafhankelijkheid te behouden. „De druk is enorm”, zegt hij. Die druk komt van de Amerikanen, die van Dayton tot elke prijs een succes willen maken, maar ook van de mensenrechtenorganisaties die niet accepteren dat democratische regels worden geschonden. De functie van

waarnemer kent zijn eigen code en staat — als het goed is — boven de politiek. „Personeelsleden kan men gemakkelijk afvoeren maar met onafhankelijke waarnemers is dat wat moeilijker”, zegt Van Thijn. Met „koel en zakelijke rapportage” kan invloed worden uitgeoefend, meent hij, omdat de internationale gemeenschap gevoelig is voor berichten over verkiezingsfraude. En al zou de internationale gemeenschap zulke berichten negeren, dan zullen die zeker worden aangegeven door de Bosnische partijen die er belang bij hebben om de verkiezingen ongeldig te verklaren.

De komende tien jaar ziet Van Thijn in Bosnië geen multi-etnische staat ontstaan. Maar hij ziet wel dat er „hele moedige mensen” zijn die tegen de stroom in voor een verenigd Bosnië campagne voeren. „Er staat veel meer op het spel dan democratie alleen. Op het spel staat ook dat mensen weer kunnen ademen, dat er 48 politieke partijen konden ontstaan. Kijk alleen al naar het straatbeeld. Deze stad is vier jaar lang beschoten. Er zijn elfduizend doden gevallen. Ik hoop dat ik er een minuscule bijdrage aan kan leveren dat dat niet nog eens gebeurt.”

Ed van Thijn, leider van de OVSE-waarnemers in Bosnië (Foto NRC Handelsblad/Vincent Mentzel)

BOSNIË

'Serviërs kiezen wel'

VERVOLG van pagina 1

De Bosnische Serviërs hebben gisteren direct aangekondigd het besluit van Frowick niet te accepteren en in hun deel van Bosnië, de Servische Republiek, toch gemeenteraden te laten kiezen. Dat komt neer op een schending van het akkoord van Dayton, dat bepaalt dat verkiezingen onder toezicht van de OVSE moeten worden gehouden. Dat toezicht ontbreekt als de Serviërs op eigen gelegenheid gemeenteraadsverkiezingen houden. Woordvoerders van de Bosnische Serviërs ontkenden gisteren in alle toonaarden zich aan kiezermanipulatie schuldig te hebben gemaakt.

Ook de Bosnische Kroaten reageerden negatief. De president van de moslim-Kroatische federatie, de Kroaat Krešimir Zubak, zei dat uitstel van de verkiezingen het probleem van de kiezermanipulatie niet oplost. „Over twee, of vier, of zes maanden staan we voor hetzelfde probleem”, aldus Zubak. (Reuter, AP, AFP)

Bosnische verkiezingen chaos

ANALYSE

Door onze correspondent
Harald Doornbos

Spannende achtergrondmuziek. Een aangename vrouwenstem. 'Kies de beste!' of 'Laat de democratie winnen'. Zo luiden de verkiezingsspotjes van de OVSE (Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa) op de Bosnische radio. Veelzeggend is echter niet de boodschap, maar de begeleidende muziek van de spotjes. De OVSE heeft namelijk gekozen voor de tonen uit de film *Mission Impossible*. Dat geeft precies aan in wat voor een moeilijk vaarwater de OVSE is beland nu Serviërs en moslims in Bosnië er alles aan doen om van de op 14 september geplande verkiezingen een grote chaos te maken.

Gemanipuleerd

Eergisteren maakte het hoofd van de verkiezingscommissie, de Amerikaan Robert Frowick, bekend dat de gemeenteraadsverkiezingen zullen worden uitgesteld. Er was namelijk vooral door de Serviërs gemanipuleerd met de inschrijfformulieren in een poging om een meerderheid te krijgen in steden die voor de oorlog voornamelijk werden bewoond door moslims. De Serviërs reageerden woest en zeiden dat ze dan op eigen houtje gemeenteraadsverkiezingen zullen gaan houden op

14 september. Ondanks beweringen van de OVSE dat zulk soort verkiezingen ongeldig zijn, geven juristen binnen de OVSE tandenknarsend toe dat Servische gemeenteraadsverkiezingen niet bij voorbaat illegaal zijn. De Serviërs hebben immers geen fraude gepleegd, maar juist handig gebruik gemaakt van de regelgeving die door de OVSE is ingesteld.

Twee formulieren

Vluchtelingen kunnen zich op twee manieren registreren voor de verkiezingen, zo heeft de OVSE al maanden geleden besloten. Moslims kiezen met name voor de mogelijkheid om hun stem uit te brengen in de plaats waar zij voor de oorlog woonden. Zij zijn verdreven en willen terug naar hun oude woonplaatsen. Dit heet formulier 1. De Serviërs kiezen echter voor formulier 2. Dat houdt in dat ze juist niet stemmen op de plaats waar ze voor de oorlog stonden ingeschreven, maar op de plaats waar ze nu verblijven of waar ze in de toekomst graag zouden willen wonen.

Massaal

Met name die laatste paar woorden: „stemmen op de plaats waar ze in de toekomst graag willen wonen”, bood de Serviërs de mogelijkheid om zich massaal in te schrijven in gemeenten waar voor de oorlog een moslim-meerderheid bestond, zoals Srebrenica of

Brcko. Geen van de Servische vluchtelingen heeft ooit de daadwerkelijke bedoeling om daar ooit te gaan wonen. Maar het is een handige tactiek om - zonder officieel fraude te plegen - de meerderheid te krijgen in voormalige moslim-steden.

Addertje onder het gras

Een legitieme vraag lijkt dan: Waarom hebben de moslims zich niet nog massaal ingeschreven in bijvoorbeeld Srebrenica, zodat ze toch de gemeenteraadsverkiezingen zouden winnen? Daar zit een addertje onder het gras. Want volgens de - uiterst ingewikkelde - spelregels van de verkiezingen moet je voor de presidentsverkiezingen stemmen op een kandidaat die de etnische afkomst heeft van die entiteit. Oftewel: een moslim die zich inschrijft voor de verkiezingen in Srebrenica mag wel voor een moslim-gemeenteraad stemmen, maar moet voor een Servische presidentskandidaat kiezen aangezien Srebrenica deel uitmaakt van de Servische republiek in Bosnië. Hadden de moslims dus dezelfde tactiek bedreven als de Serviërs, dan zou Srebrenica wellicht een moslim-gemeenteraad krijgen, maar dan zou moslim-leider Izetbegovic niet genoeg stemmen krijgen om president te worden van Bosnië.

Afslaan

De moslims zijn nu in de tegenaanval gegaan. Twee we-

ken voor de verkiezingen dreigen ze met een boycot van de presidentsverkiezingen. De partij van Izetbegovic, SDA, en een aantal andere Bosnische partijen willen dat de OVSE besluit om dat hele formulier 2 af te schaffen. Mensen moeten stemmen op de plek waar ze voor de oorlog woonden, zeggen de moslims, want anders worden de verkiezingen gebruikt om etnische zuiveringen te legaliseren. Een merkwaardige stap, want de moslims zijn toch - zij het onder protest - maanden geleden zelf akkoord gegaan met de verkiezingsregels. De oproep die de SDA gisteren aan de ruim 600 duizend stemgerechtigden in het buitenland deed om niet naar de stembus te gaan, komt feitelijk neer op het opblazen van de verkiezingen.

Vijf keer

Inmiddels komt 14 september steeds dichterbij. Volgens het oorspronkelijke plan moesten de inwoners van Bosnië vijf keer hun stem uitbrengen. Voor de gemeenteraad, voor de kantons, de federatie, het parlement en de president. De gemeenteraadsverkiezingen zijn al gesneuveld, de presidentsverkiezing lijkt ook in de prullenbak te verdwijnen. Blijft er nog wel wat over om voor te stemmen?

Confrontatie IFOR en Bosnische Serviërs

SARAJEVO, 30 AUG. Troepen van de IFOR-vredesmacht hebben gisteravond laat een groep van 65 Bosnisch-Servische politiemensen vrijgelaten die zij eerder op de dag hadden aangehouden in Mahala wegens beschietingen op moslims. De Bosnische Serviërs op hun beurt lieten daarop zes VN-functionarissen vrij, die zij bij wijze van wraakactie hadden opgesloten in hun kantoor in het nabijgelegen Zvornik.

Het incident was de ernstigste confrontatie sinds de ondertekening van het Dayton-akkoord in december vorig jaar. Het onderstreept hoezeer de spanning stijgt in de aanloop naar de verkiezingen in Bosnië op 14 september. De commandant van de NAVO-grondtroepen, Sir Michael Walker, hield gisteravond in Banja Luka crisisberaad met de Bosnisch-Servische 'president' Biljana Plavšić. Volgens IFOR-woordvoerders is de spanning in Mahala nu afgenomen.

De crisis begon gisteren volgens NAVO- en VN-functionarissen, toen Bosnisch-Servische politiemensen het vuur openden en met stokken insloegen op een groep moslim-vluchtelingen die terugkeerden naar hun huizen in Mahala in het noordoosten van Bosnië, een dorp dat nu in handen is van de Bosnische Serviërs. De moslims

probeerden daar hun door de oorlog zwaar beschadigde huizen te repareren. Toen de Bosnische Serviërs begonnen te schieten, arresteerden NAVO-troepen 65 Bosnisch-Servische politiemensen binnen een cordon van gepantserde voertuigen en namen ze tevens enkele tientallen wapens in beslag.

In reactie daarop zette een menigte van zo'n 600 Bosnische Serviërs, onder wie ook politiemensen, zes VN-functionarissen vast in hun VN-kantoor in Zvornik. Daarbij werden de VN-mensen met vuurwapens bedreigd toen ze het kantoor wilden verlaten. Verscheidene VN-voertuigen werden omgegooid. De crisis werd opgelost doordat IFOR-generaal Walker naar Mahala vloog met een functionaris van het Bosnisch-Servische 'ministerie van Binnenlandse Zaken', die zijn politiemensen ter plaatse opriep samen te werken met de NAVO.

Mahala is in het Dayton-akkoord toegewezen aan de Bosnische Serviërs, maar datzelfde akkoord belooft dat vluchtelingen veilig naar hun woningen kunnen terugkeren.

In Mahala werd gisteren een gezamenlijke patrouille van zeven dagen afgesproken totdat „we dit probleem oplossen”, aldus een NAVO-militair. (Reuter, AP)

IFOR-troepen ontzetten belaagde Moslims in Mahala

Reuter

SARAJEVO/MAHALA

Zo'n zeshonderd Bosnische Serviërs omsingelden donderdag een VN-kantoor in Zvornik. De negen VN-medewerkers vreesden voor hun leven. Laat in de avond verspreidde de menigte zich, nadat in het nabij gelegen Mahala Bosnische Serviërs waren vrijgelaten, die eerder op de dag door de IFOR-vredesmacht waren opgepakt.

In Mahala werden 65 Bosnische-Servische politiemensen vastgehouden nadat zij het vuur hadden geopend op Moslim-vluchtelingen.

De Moslim-vluchtelingen waren teruggekeerd naar hun vroegere woonplaats Mahala, een nu door Serviërs bewoond gebied. Volgens woordvoerder Andrea Angeli van de VN-politie brak er een vuurgevecht los op het moment dat de Serviërs de plaats binnenstormden. 'De schietpartij hield pas op toen er drie IFOR-helikopters overvlogen.' Een tiental Moslims raakte gewond.

De actie in Zvornik, een stad ten oosten van Mahala, was een reactie op de aanhouding van de Servische politiemensen, van wie sommigen uit Zvornik kwamen. De Bosnische Serviërs droegen automatische geweren, die in beslag zijn genomen. Mahala ligt aan de Servische zijde van de bufferzone, die de NAVO heeft ingesteld tussen de twee 'entiteiten' van Bosnië.

Ongeveer twintig Moslims passeerden eerder deze week zonder problemen de bufferzone naar Mahala, waar ze voor de oorlog hadden gewoond. De plaats is grotendeels verlaten en de mannen waren begonnen met puinruimen. Maar uiteindelijk vielen gisteren toch de Serviërs binnen.

In april probeerden ook al vroegere bewoners terug te keren naar Mahala. Zij werden toen door 150 Serviërs tegengehouden. Volgens het vredesakkoord van Dayton moeten alle vluchtelingen terug kunnen keren naar de plaats waar zij vandaan komen.

JURRIAAN ANDRIESEN 1925-1996

Nederig componist

Door KASPER JANSEN
Jurriaan Andriessen, die afgelopen vrijdag op 70-jarige overleed...

Hij regisseerde kunst-tv-programma's voor de KRO, de NCRV en de NOS.

Andriessen schreef een groot en gevarieerd oeuvre voor musici van allerlei soorten en standen...

Onderscheid maakte Andriessen niet: „Ik doe alles door elkaar.”

Veelzijdigheid kenmerkte ook deze Jurriaan Andriessen, die studeerde aan het Utrechts Conservatorium...

Jurriaan Andriessen was ridder in de Orde van Oranje Nassau en van de Thaise Orde van de Witte Olifant.

RESTAURATIEREGELING — De Raad voor Cultuur vindt het ontwerpen voor een nieuwe subsidieregel...

JACKSON — Voorverkoopadressen in Zuid-Korea weigeren kaartjes voor twee concerten van Mich...

Kroaten houden vast aan culturele autonomie

Door Othon Zimmermann
MOSTAR - Hij presenteert zich onder meer als de laatste vicevoorzitter van de gemeenteraad van West-Mostar, Kroaat en Ajaxfan...

Het gaat Puljic (42) aan het hart dat deze week het mini-republiek Herceg Bosna officieel wordt opgeheven.

„Wij hadden onze eigen republiek nodig. Er bestond in dit land sinds 1991 geen staatsstructuur en aangezien de Kroaten in Bosnië-Herzegowina de kleinste bevolkingsgroep zijn...

Integratie van moslims en Kroaten is zeker niet het streven van de HDZ in Bosnië. De sterk op Zagreb georiënteerde partij spreekt liever over een 'coëxistentie' van twee bevolkingsgroepen in een federale staat.

„Wij willen de macht in Kroatische gemeenten, zoals West-Mostar, Drvar, Jajce en Stolac behouden. In Sarajevo en Tuzla, vanwaar veel Kroaten zijn weggevlucht, hebben wij recht op zeggenschap in bepaalde stadsdelen.

Puljic verhuult niet dat de vrees van de Kroaten voor een moslim-dominantie ook de reden is geweest voor het handhaven van twee afzonderlijke strijdmachten, het Bosnische regeringsleger en de Kroatische HVO.

Oproep niet te stemmen

SARAJEVO - De regeringspartij van president Izetbegovic heeft vluchtelingen in het buitenland oproepen geen stem uit te brengen voor de parlementsverkiezingen op 14 september.

De SDA zei 'opheldering' te verwachten over de stemprocedures die de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) hanteert voor de parlementsverkiezingen in Bosnië.

De OVSE besloot dinsdag de gemeenteraadsverkiezingen, die tegelijk zouden plaatsvinden om dezelfde redenen voorlopig niet laten doorgaan.

REUTERS, A

Op pagina 8
Commentaar

JOS COLLIGNON

De auteur is historicus. Hij was vóór de Verenigde Naties werkzaam in voormalig Joegoslavië.

Jan B

Deze schaduw over de Bosnische verkiezingen dwingt de Westerse bondgenoten kleur te bekennen. Zonder een duidelijk politiek standpunt kan het Westen de integratie van Bosnië beschermen tegen de aanspraken van Kroatië en Joegoslavië.

Het mag duidelijk zijn welke risico's zich dreigt te openbaren. Het Kroatische deel van de rante, zal Zagreb zich over de naamde Republika Herceg-Bosna onttrekken.

Verkiezingen brengen Bosnië geen eenheid, maar rus...

VER HET democratische en multi-etnische karakter van de komende verkiezingen in Bosnië bestaan nog maar weinig illusies. Dat een gemeenschappelijke uitkomst van de etnische verdeling zal legitimeren staat vast.

en de federale hoederscheiding de belangrijkste zijn. Hoewel de samenwerking in de eerste plaats is bedoeld om de positie van beide presidenten in eigen land te verstevigen, bevat de overeenkomst ook een onheilspellende internationale component.

De Westerse bondgenoten kunnen maar weinig getuid brengen voor het integratieproces en het politieke spel rond NAVO-troepenmacht geeft aan de echte vredeswiel ontbrekt.

Oproep partijen Bosnië Verkiezingen lopen gevaar door boycot

SARAJEVO, 29 AUG. In Bosnië hebben drie politieke partijen van de moslims hun aanhangers onder de Bosnische vluchtelingen in het buitenland opgeroepen de verkiezingen van 14 september tot nader order te boycotten.

De belangrijkste partij van de moslims, de Partij van Democratische Actie (SDA) van president Izetbegović, riep gisteren haar aanhangers onder de 640.000 Bosnische vluchtelingen in het buitenland op voorlopig niet te gaan stemmen. Eerst, aldus de verklaring, moet er opheldering komen over de talrijke onregelmatigheden die bij de registratie van kiezers zijn geconstateerd en over de beslissing van de OVSE om de gemeenteraadsverkiezingen uit te stellen. Volgens de verklaring heeft de SDA meer tijd nodig voor overleg met de andere politieke partijen alvorens ze besluit de verkiezingen al dan niet te boycotten.

Kort daarop kwam de op een na belangrijkste partij van de moslims, de Partij van Bosnië-Herzegovina (SBiH) van oud-premier Haris Silajdžić, met een soortgelijke oproep. Een derde moslim-partij, geleid door oud-legerleider Sefer Halilović, sloot zich bij de voorlopige boycot aan.

De 640.000 Bosnische vluchtelingen buiten Bosnië brengen hun stem uit in het land waar ze nu verblijven, of per post, of in daartoe ingerichte stembureaus. Ze wonen in 55 verschillende landen. In sommige landen wordt nu al gestemd, zoals in Joegoslavië (ruim 220.000 geregistreerde kiezers), in Duitsland (132.000 kiezers), in Turkije, in Hongarije en in Macedonië.

De OVSE stelde dinsdag de gemeenteraadsverkiezingen uit wegens de talrijke gevallen van manipulatie met de kiezersregistratie. De andere verkiezingen die op 14 september moesten worden gehouden — voor het uit drie personen bestaande staatspresidium, voor de drie parlementen, voor de kantonale raden en in de Servische Republiek in Bosnië ook nog voor een president en een vice-president —

moeten volgens de OVSE doorgaan. Volgens de drie moslim-partijen kan de OVSE-beslissing inhouden dat men verder genoegen neemt met de manipulatie van de kiezersregistratie. Ze willen van de OVSE opheldering over de vraag wat de organisatie, die de verkiezingen in Bosnië organiseert, aan dit probleem denkt te gaan doen. De OVSE reageerde negatief op de voorlopige boycot. Woordvoerder Agatha Kuperman zei „krachtig van mening te verschillen” met de drie partijen, omdat „het probleem van de kiezersregistratie is afgedaan met het uitstel van de gemeenteraadsverkiezingen”.

De Bosnische Serviërs hebben nog niet definitief besloten of zij in 'hun' Servische Republiek alsnog gemeenteraadsverkiezingen houden. In een onmiddellijke reactie op het OVSE-besluit die verkiezingen uit te stellen had de regering van de Servische Republiek gezegd het te zullen negeren; de gemeenteraadsverkiezingen zouden in de Servische Republiek gewoon doorgaan. Later echter zei de minister van Buitenlandse Zaken van de Servische Republiek, Aleksa Buha, dat de Serviërs zich mogelijk toch zullen neerleggen bij de beslissing van de OVSE. Maar de voorzitter van het parlement van de Bosnische Serviërs, Momčilo Krajišnik, voegde daar gisteravond aan toe dat nog geen definitief besluit is gevallen.

De Bosnische Kroaten hebben zich gisteren gedistantieerd van de oproep van de drie moslim-partijen. „Ik ben tegen elke boycot. We hebben deze verkiezingen nodig. Zonder verkiezingen is er geen Bosnië”, zei de Bosnische Kroaat Jadranko Prlić, minister van Buitenlandse Zaken van Bosnië. „Wie tegen de verkiezingen is, is tegen Bosnië.”

Moslims Bosnië trekken boycot in

SARAJEVO, 30 AUG. De belangrijkste partij van de Bosnische moslims, de regerende Partij van Democratische Actie (SDA), ziet af van de boycot van de verkiezingen waartoe ze eerder deze week opriep. De boycot was afgekondigd uit protest tegen de manipulatie van de kiezersregistratie. Na overleg met de Amerikaanse onderminister Kornblum liet de partij van president Izetbegović weten tevreden te zijn over 'garanties' van Kornblum. Welke die zijn is niet bekendgemaakt.

'De verkiezingen betekenen het einde van Bosnië'

Door onze redacteur

DANIËLA HOOGHIEMSTRA SARAJEVO, 31 AUG. Haris Silajdžić, ex-premier van Bosnië en tegenwoordig leider van de oppositionele Partij van Bosnië-Herzegovina (SBiH), vreest dat als de verkiezingen in Bosnië onder de huidige omstandigheden doorgaan, „het land zal ophouden te bestaan”. „Ik ben bang dat het project van de fascistische Bosnië heeft gewonnen”, zegt hij in zijn partijkantoor in het oude Turkse stadsdeel van Sarajevo.

Silajdžić wil dat de verkiezingen die voor 14 september in Bosnië staan gepland in hun geheel worden uitgesteld. De verkiezingen zullen volgens hem de genadeslag betekenen voor de eenheid van zijn land. „Ze willen dat wij tekenen voor datgene dat ze ons de laatste vijf jaar hebben opgedrongen: het wapenembargo, het stilzweigen over de concentratiekampen, de verkrachtingen, de etnische zuiveringen, de vluchtelingen, al het lijden.” Met 'ze' bedoelt Silajdžić de lan-

den „die de macht hadden en onze handen gebonden hielden”: de internationale gemeenschap die verzuimde militair in te grijpen tijdens de oorlog, maar voor alles de Amerikaanse president, Clinton, die met het oog op de komende verkiezingen in zijn eigen land er thans alles aan doet de verkiezingen in Bosnië — hoe ondemocratisch de omstandigheden ook zijn — te laten doorgaan. „Wat ik Clinton zou willen horen zeggen is: Ik heb in Bosnië mijn prestige op het spel gezet, ik wil dat de verkiezingen daar vrij en eerlijk zijn.”

Volgens Silajdžić „bestaat er nu tenminste nog iets dat op een Bosnische staat lijkt”, maar zal na de verkiezingen van 14 september ook dat „theoretische kader” zijn verdwenen. „De nieuw gekozen instituties zullen de instrumenten van opdeling worden.”

Silajdžić heeft aan deelname van zijn partij aan de verkiezingen twee minimale voorwaarden gesteld, die hij gisteren tijdens diens bezoek aan Sarajevo aan de Amerikaanse on-

derminister van Buitenlandse Zaken Kornblum heeft voorgelegd: de NAVO-vredesmacht IFOR moet ook na december in Bosnië blijven, uitgerust met een nieuw mandaat; en het zogeheten 'P-2-formulier' (waarmee kiezers in Bosnië de mogelijkheid krijgen hun stem uit te brengen in hun huidige of gewenste nieuwe woonplaats) moet worden afgeschaft.

Het 'P-2-formulier' bestendigt volgens Silajdžić de etnische zuiveringen die meer dan twee miljoen Bosniërs op de vlucht hebben gejaagd. „Het formulier legitimeert nieuwe adressen.” Omdat van het P-2-formulier op grote schaal misbruik wordt gemaakt — de Bosnische Serviërs hebben naar het oordeel van waarnemers meer dan 100.000 van hun kiezers gedwongen zich in te schrijven in gemeenten waar de Servische meerderheid nog niet zeker is — besloot de Europese Veiligheidsorganisatie OVSE deze week om de gemeenteraadsverkiezingen uit te stellen, vermoedelijk tot november. De andere verkiezingen,

voor drie parlementen en het staatspresidium, moeten wel doorgaan.

In het vredesverdrag van Dayton, waar Silajdžić als premier zelf over onderhandelde, werd als compromis tussen opdeling en vereniging van Bosnië afgesproken dat één Bosnisch-Servische en één gemengd moslim-Kroatische regering moeten worden geïnstalleerd met daarboven één gezamenlijke regering van de eenheidsstaat Bosnië-Herzegovina. „Dayton was de *bottomline* van wat wij konden accepteren”, zegt Silajdžić. Maar door het gebrek aan persvrijheid en bewegingsvrijheid in Bosnië en de monopoliepositie van de drie grote nationalistische partijen, dreigt het compromis van Dayton na de verkiezingen volgens Silajdžić te ontvaarden in definitieve opdeling van Bosnië. „We krijgen onvrije, oneerlijke en ondemocratische verkiezingen. Waarom moet alles zo snel? Wat wij willen is dat wat de Amerikanen voor zichzelf ook willen: rechtvaardigheid”.

Begin dit jaar raakte Silajdžić — niet voor het eerst overigens — in conflict met de regerende SDA, de partij van president Izetbegović. Hij stapte op als premier, werd uit de SDA gezet en vormde zijn eigen Partij van Bosnië-Herzegovina (SBiH). Volgens Silajdžić heeft de SDA het streven naar een multi-etnische staat opgegeven en is ze er alleen nog voor het eigen volk: de moslims, net zoals de Servische Democratische Partij SDS er alleen voor de Serviërs is en de Kroatische Democratische Gemeenschap HDZ er alleen voor de Kroaten is. Sindsdien vecht Silajdžić voor een multi-etnisch Bosnië op drie fronten: tegen de nationalistische partijen, tegen de nationalistische en moslimzijde. „Overal waar ik naar toe ga word ik lastig gevallen voor leden van de SDA, ik ben in elkaar geslagen, er is geprobeerd mij te vermoorden. Leden van mijn partij die voor de regering werkten, zijn ontslagen”, zegt hij.

„Het politieke monopolie van de SDA moet verdwijnen. Een cen-

traal comité dat alle besluiten neemt heeft geen enkel land ooit goed gedaan. Een kleine groep die zijn wil oplegt aan het volk, vermoordt de staat.” Het gaat niet om nationaliteiten in Bosnië, zegt Silajdžić. „Ik zeg altijd tegen de Serviërs: jullie zijn Serviërs en wat dat nog? Het gaat om de superstructuur: we werken allemaal voor Bosnië.”

De Bosnische Kroaten weigeren hun illegale staatje in Bosnië Herceg-Bosna op te geven; de Bosnische Serviërs verklaren openlijk dat zij tegen een gezamenlijk bestuur zijn in Bosnië; ook de moslimpartij SDA lijkt het multi-etnische ideaal langzaam maar lang toe te keren. Hoe kan Silajdžić nog geloven dat Bosnië ooit weer één wordt? De voormalige premier: „Bosnië is duizend jaar lang één geweest. Hoe vaak is Polen niet van de landkaart verdwenen? Marcheerde Adolf Hitler niet over de Champs Élysées? Als we voorrang geven aan de realiteit boven de legaliteit, is dat een vrijbrief voor alles.”

IFOR beschermt vluchtelingen

SARAJEVO, 2 SEPT. Amerikaanse troepen van IFOR, de NAVO-vredesmacht in Bosnië, hebben dit weekeinde moslims in een dorp in de Servische Republiek in Bosnië moeten beschermen in hun poging, naar hun woningen terug te keren.

De IFOR-troepen kwamen naar Mahala nadat donderdag een groep van 75 moslim-vluchtelingen was beschoten door Serviërs toen ze hun woningen weer opzochten en begonnen de schade te herstellen. Mahala ligt in de Servische Republiek in Bosnië. Het ligt ook in de gedemilitariseerde zone die de Servische Republiek scheidt van de moslim-Kroatische federatie. Bij de incidenten van donderdag werden tien moslims gewond, van wie één ernstig. De IFOR-troepen trokken zaterdag met tanks het dorp binnen om de moslims te bevrijden die donderdag door de Serviërs gevangen waren gezet en om de Serviërs duidelijk te maken dat de moslims in hun recht stonden en dat in de gedemilitariseerde zone geen wapens mogen worden gedragen.

De Amerikanen vonden in Mahala munitie en een kalasjnikov. Ze stuurden tien gewapende leden van de Servische politie weg die het dorp wilden binnengaan, omdat ze weigerden hun wapens af te geven. Van de moslims werden messen en bijlen in beslag genomen.

Het incident in Mahala toont aan hoe moeilijk het is de in het vredesakkoord van Dayton gegarandeerde vrijheid van beweging te realiseren. In de praktijk is het voor vluchtelingen alleen mogelijk naar hun woonplaats terug te keren als die door de 'eigen' etnische groepering wordt beheerst; is dat niet het geval, dan worden ze stevast tegengehouden. Overigens zijn dit weekeinde nog eens veertig moslims naar Mahala teruggekeerd.

Het afgelopen weekeinde hadden de Bosnische Kroaten hun in 1991 eenzijdig opgerichte 'republiek' Herceg-Bosna moeten opheffen. De instanties van die 'republiek' moesten uiterlijk zaterdag om middernacht moeten zijn opgegaan de die van de moslim-Kroatische federatie. Inmiddels bestaat Herceg-Bosna juridisch niet langer. Maar in de praktijk bleek gisteren nog weinig veranderd. In het Kroatische deel van Bosnië wapperden als vanouds de Kroatische vlaggen en nergens op de openbare gebouwen was de Bosnische vlag, de vlag

van de moslim-Kroatische federatie of het Bosnische wapen te zien. Bosnische Kroaten klaagden dat de opheffing van Herceg-Bosna wordt bemoeilijkt doordat de instanties van de federatie nog niet werken. Maar de voorzitter van de belangrijkste partij van de Bosnische Kroaten, Bozo Rajić, wekte gisteren opnieuw twijfel aan de oprechtheid van de Kroaten door tijdens een verkiezingsbijeenkomst in Jajce te verzekeren dat Herceg-Bosna niet is opgeheven, maar zich integendeel uitbreidt over het hele grondgebied van de moslim-Kroatische federatie.

In Vukovar, in het door de Kroatische Serviërs beheerste oosten van Kroatië, zijn deskundigen van het Joegoslavië-tribunaal in Den Haag gisteren begonnen met het opgraven van lijken uit een massagraf. Het gaat om het massagraf van Ovčara, waar eind 1991, na de inname van Vukovar door de Serviërs en het Joegoslavische Volksleger, 261 Kroatische zieken en gewonden uit het ziekenhuis van Vukovar zijn geëxecuteerd. Enkele honderden Serviërs hielden zaterdag in Vukovar een protestdemonstratie tegen de opgraving. (Reuter, AFP, AP)

BOSNIE

'Compromis is geen rechtvaardigheid'

VERVOLG van pagina 1

„Ik ben hier gekomen met een gevoel van droefheid en trots. Deze plek herinnert aan het lijden, maar ook aan het verzet”, zegt de president. „Grebac is een heilige plaats. Mensen zijn hier gestorven om te leven.” De menigte roept: „Alija, we staan aan je zijde.” Hij gaat verder: „In 1992 hadden wij 20.000 soldaten, in 1993 hadden we er 100.000, in 1994 200.000. Het wonder van Bosnië is geschied”.

Hij noemt het verdrag van Dayton een compromis. „En compromissen zijn geen rechtvaardigheid”. Maar de vrede in Bosnië is goed, zegt Izetbegović. „We konden ons niet nog meer doden veroorloven.”

Hij vertelt zijn kiezers dat zij op 14 september alleen moeten stemmen als dit 'een stap voorwaarts' betekent. En dat is alleen het geval als het zogeheten P-2 formulier, waarmee kiezers de kans krijgen in hun nieuwe woonplaats te stemmen, wordt afgeschaft. Want Izetbegović wil juist dat zijn volk terug-

gaat om te stemmen in de plaatsen waar het vroeger woonde. „Het belangrijkste is dat wij het recht hebben om terug te gaan naar de dorpen waaruit wij door de Četniks (Serviërs, red.) zijn verdreven. Zonder terugkeer van de vluchtelingen is integratie van Bosnië een illusie.”

Naast het podium staan in een rijtje zeven mannen in roestloeren.

'Ik heb hier de vrouwen en kinderen weggedragen die waren doodgevoren'

opgesteld. Ekren Imamović is een van hen. Hij is uit Sarajevo naar Grebac gekomen om de plaats terug te zien waar hij heeft gevochten en waar zijn zoon is gestorven. Hij raakte in 1992 aan beide benen gewond door een granaat. Wat verwacht Imamović van de SDA van Alija Izetbegović? „Een verenigd Bosnië”, zegt Imamović. Hij zegt dat hij ondanks alles geen haat

voelt. „Ik ben moslim, maar ik respecteer ook de andere religie.”

Hij vindt president Izetbegović 'de juiste man' omdat hij 'iedereen gelijk behandelt'. Op de vraag wie de mannen zijn in de witte karatepakken met de groene banden om hun hoofd, die zoëven op een drafsje langsmarcheerden, antwoordt hij dat hij dat niet weet.

dragen die waren doodgevoren.” Op wie zal hij over twee weken stemmen? „Ik stem voor mijzelf, voor mijn huis, mijn erf, mijn landbouwmachines. Ik ben hier geboren, mijn familie was van hier. Ik kan mijn land vanuit hier zien, maar het doet pijn in mijn hart, want ik kan er niet heen. Ik kan niet anders stemmen dan als patriot.”

Even verderop tuurt de voormalige soldaat Asman Zagorac met een grote groene verrekijker naar de heuvels in de verte. „Ik kijk naar de plaats waar ik ben geboren”, zegt hij. „Maar ik kan mijn huis niet zien. Het is platgebrand.”

Na afloop van de bijeenkomst is het verlaten bergland hobbelend doortientallen volgeladen bussen — een half uur oponthoud, want de gepantserde auto van de Iraanse ambassadeur moet er eerst door — rug over de bergweg door de corridor richting Sarajevo. Vanaf de door IFOR-soldaten zwaar waakte grensovergang is te zien gestalten — Serviërs — zich voorramen verdringen om het vert van de moslims gade te slaan.

Verdreven Kroaten bejubelen democratie in Bosnië

Door onze redacteur DANIELA HOOGHIEMSTRA BUGOJNO, 4 SEPT. Voor één dag is de sporthal in het Centraal-Bosnische stadje Bugojno, dat voor 95 procent wordt bevolgd door moslims, van de Bosnische Kroaten. Ze zijn met bussen gekomen uit Bosnië en Kroatië om de leiders van de regerende Kroatische Democratische Partij (HDZ) aan te moedigen, te luisteren naar Kroatische liederen als 'Mijn zilver Bosnië' en 'Vaarwel treurnis' en het stadje te bekijken waar ze ooit woonden maar na de oorlog uit werden verdreven.

Voor de oorlog was ongeveer 35 procent van de bevolking van Bugojno Kroatisch. Nu wonen er op 40.000 inwoners nog 1.200 Kroaten. De verkiezingen in Bosnië op 14 september dienen voor de gevluchte Bosnische Kroaten die naar de sporthal zijn gekomen maar één doel: hun terugkeer. Ze dansen voor het podium en zingen vanaf de tribunes mee met hun nationale muziekhelden die ook naar Bugojno zijn gekomen: Jura Stublić uit Greb en Ivanka Huletić uit Split. Mensen en meisjes rennen door de met grote Kroatische rood-witte vlaggen.

Een oorverdovend gejuich stijgt

op als de Kroatische kandidaat voor het driekoppige (één moslim, één Kroaat, één Serviër) presidentschap van Bosnië, Kresimir Zubak, het podium opkomt. „Niemand kan de Kroaten vertellen dat zij het recht niet hebben in Bugojno te leven. De Kroaten zullen hier terugkomen met hun vlaggen, hun waar-

'Iedereen heeft het recht zich te uiten, een taal te spreken'

digheid en met hun nationale liederen op hun lippen." Door het gejuich heen roept Zubak: „Wij hebben gevochten voor Bosnië, voor een plaats waar iedereen zijn eigen taal kan spreken en zijn eigen liederen kan zingen. Dat is geen nationalisme, dat is democratie. Iedere nationaliteit heeft het recht zich te uiten en voor zijn eigen belangen op te komen."

Mizinko Jurčić (60) was vroeger hoofd van het gymnasium in Bugojno

maar woont tegenwoordig in Livno, ten zuidwesten van Bugojno, vlakbij Kroatië. „Ik heb een aanvraag gedaan om hier terug te keren. Maar het lukt niet", zegt hij nadat hij met zijn meegebrachte camera een paar foto's heeft gemaakt van presidentskandidaat Zubak. Jurčić heeft vandaag het huis bezocht waar hij vroeger woonde. Er wonen nu moslims uit het nabijgelegen dorp Prusač. „Ze wilden mij niet binnenlaten." Jurčić vertelt dat hij in juli 1993 in een gevangenkamp terecht kwam van de moslims bij Bugojno. „Ik zat niet in de politiek, niet bij de politie, niet eens in het leger. Ze arresteerden mij zonder reden. Ze hebben mij geslagen, ik heb dagenlang met 300 man in een kleine ruimte in het donker op de grond moeten liggen. Mijn broer is ook gearresteerd, hij is nog altijd spoorloos." Toch gelooft Jurčić dat moslims en Kroaten in Bugojno weer kunnen samenleven. „Voor de oorlog waren de kinderen op mijn school voor mij allemaal gelijk. Dat zal nu weer zo zijn." Jurčić wil terugkeren naar Bugojno, daarom stemt hij op de HDZ, de partij die de Bosnische Kroaten door de oorlog leidde. „Ik hoop dat zij mij kunnen helpen."

Buiten houden IFOR-soldaten en de plaatselijke politie een honderdtal moslims op afstand die zich in de buurt van de sporthal hebben verzameld. Sommigen zwaaien met vlaggen van de SDA, de regerende moslimpartij. Avdo Duliman (40), een brede donkere man met lichte geelbruine ogen, kijkt stuurs naar de ingang van de sporthal. „Afschuwelijk" vindt hij het dat de Kroatische HDZ hier campagne voert. „Al het mogelijke hebben de Kroaten mij aangedaan." Na in 1992 en 1993 samen met de Kroaten te hebben gevochten tegen de Serviërs, werd hij — toen de moslims en de Kroaten onderling slaags raakten — in 1993 door de Kroaten gearresteerd en gevangen gehouden in een kamp. „Ze hebben me mijn eigen urine laten drinken. Ze hebben mij geslagen, mijn ribben gebroken." Hij zou wel willen geloven dat moslims en Kroaten samen kunnen leven maar de praktijk is dat het niet lukt, zegt hij. „Ze komen nog regelmatig naar mijn huis om mij bang te maken."

De politie drijft de groeiende moslim-menigte — vooral jongens van rond de 20 — steeds verder terug het stadje in. Als in de verte een kleine dikke man komt aangelopen,

klinkt er plotseling gejuich. Het is Faruk Aganović, tijdens de oorlog commandant van de 307ste brigade van de moslims bij Bugojno. De jongens verzamelen zich om hem heen, proberen hem aan te raken. Als hij weer vertrekt, lopen ze met hem mee terug de stad in. „Ik begon een beetje bezorgd te raken over de situatie hier", zegt de Amerikaanse IFOR-commandant majoor John Schute die met een vijftal soldaten en een tank de straat heeft afgesloten die naar de sporthal leidt. „Dus heb ik commandant Aganović gevraagd om zijn mensen op te halen."

Terwijl de HDZ-aanhangers na

afliep van de bijeenkomst naar de gereedstaande bussen lopen, frist presidentskandidaat Zubak zich beneden in een kleedkamer nog even op voor hij in de klaarstaande glimmende Audi weer terug zal worden gereden naar Mostar, ten zuiden van Bugojno. Zubak is tot dusver zeer tevreden over het verloop van zijn campagne, zegt hij. Zijn optreden in Bugojno was een „symbolische boodschap voor de Kroaten die hier hebben gewoond dat het niet waar is dat wij niet aan hen denken of hen alleen laten." Maar op hetzelfde moment, zegt hij, „is het een boodschap voor de moslims dat Bugojno een stad is waar vroeger Kroaten leefden en dat de stad zonder hen niet hetzelfde is." Hij denkt dat de federale instituties van moslims en Kroaten na de verkiezingen goed zullen functioneren. De Kroaten, zo verzekert hij, zullen het vredesverdrag van Dayton respecteren. En het illegale Bosnisch-Kroatische staatje Herceg-Bosna in het zuidoosten van Bosnië dan, dat de Kroaten weigeren op te geven? Zubak: „Door Dayton te ondertekenen hebben we Herceg-Bosna opgegeven als staat, maar niet als nationale gemeenschap."

Als hoofd waarnemers in Bosnië Van Thijn dreigt ontslag te nemen

Door onze redacteur DANIELA HOOGHIEMSTRA SARAJEVO, 5 SEPT. Ed van Thijn, oud-minister en oud-burgemeester van Amsterdam, zal aftreden als hoofd van de Onafhankelijke Waarnemersmissie van de Europese Veiligheidsorganisatie OVSE bij de verkiezingen in Bosnië als zijn bevoegdheden worden gewijzigd.

Dit heeft hij gisteren gezegd tijdens de wekelijkse bijeenkomst van het OVSE-panel voor democratisering in Sarajevo, zo heeft een woordvoerder van Van Thijn gisteravond bevestigd. Van Thijn weigerde vanochtend elk commentaar.

De woordvoerder wilde niet ingaan op de aanleiding voor het dreigement. Maar volgens functionarissen bij de OVSE heeft Van Thijn het dreigement geuit omdat de door 'vredescoördinator' Carl Bildt voorgezeten stuurgroep voor de uitvoering van het Dayton-akkoord, die vandaag in Brussel bijeen is, overweegt te tornen aan zijn bevoegdheden.

De stuurgroep zou het comité van de OVSE dat de regels voor de verkiezingen opstelt, de PEC, een grotere rol willen laten spelen bij de rapportage over het verloop van de verkiezingen. De onafhankelijke rapportage van Van Thijn, die leiding geeft aan een duizendtal waarnemers, zou daardoor worden ondermijnd.

Overvragen wordt de PEC, die wordt voorgezeten door de chef van de Bosnië-missie van de OVSE, de Amerikaan Robert Frowick, het recht te geven als eerste verslag te laten uitbrengen over het verloop van de verkiezingen. Dit zou het gezag van het rapport van Van Thijn ondermijnen.

Van Thijn is als hoofd van de waarnemersmissie geen verant-

woording schuldig aan de Amerikaan Frowick; hij is onafhankelijk en rapporteert rechtstreeks aan de voorzitter van de OVSE, de Zwitser Flavio Cotti. Daardoor is hij in theorie niet vatbaar voor de druk die de Amerikaanse president Clinton volgens functionarissen bij de OVSE uitoefent op de Europese Veiligheidsorganisatie. Clinton wil een positief beeld naar buiten brengen van de verkiezingen in Bosnië.

Hoewel de voorwaarden voor vrije en democratische verkiezingen niet bestaan heeft Clinton, zo menen velen, een positief beeld van de ontwikkelingen in Bosnië nodig voor zijn herverkiezing. De VS zouden ambassadeur Frowick en de vorige week nieuw aangestelde OVSE-woordvoerder, Agota Kuperman, instructies hebben gegeven een positief beeld over de verkiezingen naar buiten te brengen. Kupermans voorganger, de Nederlandse Joanna van Vliet, werd ontslagen omdat ze niet positief genoeg over de verkiezingen zou berichten.

Washington zou Van Thijs onafhankelijke positie steeds meer als een probleem zien. Eerder al zou zijn voorgestelde regels zo te wijzigen dat Van Thijn eerst aan Frowick zou moeten rapporteren. Van Thijn zou dit niet hebben geaccepteerd.

Vervolg DREIGEMENT pagina 4

Moslims even terug in Drina-dal

Door onze redacteur DANIELA HOOGHIEMSTRA SARAJEVO, 2 SEPT.

Honderden moslims zijn deze zaterdag naar het aan de grens met de Servische Republiek gelegen Grebac gekomen voor een verkiezingsbijeenkomst van de regerende Partij van Democratische Actie, de SDA, de belangrijkste partij van de moslims. Zwijgend slenteren ze in de regen over een modderig bergpad tereng weg naar het podium waar straks hun president, Alija Izetbegović, zal spreken.

Het lijkt een tafereel uit de oorlog, de stoet vrouwen, kinderen en soldaten, sommigen invalide, die zich voortbeweegt in het bergachtige bos tussen Sarajevo en het in de Servische Republiek gelegen stadje Foča.

De meesten woonden voor de oorlog hier in het dal van de Drina, maar zijn door de Bosnische Serviërs verdreven. Ze wonen nu in door moslims gecontroleerde steden als Sarajevo en Zenica.

Over een kronkelige smalle bergweg door de

korridor van Sarajevo naar Goražde, de moslim-enclave in het oosten van Bosnië, komen ze na een lange reis voor het eerst weer in de buurt van hun oude woonplaats.

Voor soldaten is dit een weerzien met de frontlinie, waar ze hebben gevochten tegen de Bosnische Serviërs. De nostalgische waarde van de reis is op zichzelf belangrijker dan de aanleiding ervan: de verkiezingen op 14 september. Stemmen doen de meeste moslims toch al op de SDA, de partij die hen door de oorlog heeft geleid.

In de druilerige regen heeft de menigte zich op een groot grasveld verzameld rondom een podium waar uit de boxen Arabische liederen klinken. Pal tegenover het podium staat de Zevende Brigade van het Bosnische leger in het gelid. In dit elite-korps dienen alleen moslims.

Gekleed in spierwitte karate-achtige pakken vormen ze in de sombere menigte een lichte vierkante vlek. Hun in het zwart geklede aanvoerders houdt een donkergroene vlag op met daarop een koran-tekst. Zwaarbewapende soldaten bewaken iedere meter van het terrein.

De bevelhebber van het Bosnische leger, generaal Rasim Delić, begroet vanaf het podium zijn 'geliefde soldaten' en noemt het een eer te staan op de plek waar zulke dramatische gevechten tegen de Bosnische Serviërs hebben plaatsgehad.

Vervolg BOSNIË pagina 4

Bildt: troepen nog zeker twee jaar in Bosnië houden

SARAJEVO, 6 SEPT. In Bosnië zullen tot twee jaar na de verkiezingen buitenlandse troepen gestationeerd moeten blijven om te zorgen dat de vrede gehandhaafd blijft. Dat zei de Hoge Vertegenwoordiger voor Bosnië, de Zweed Carl Bildt, gisteren in Brussel waar hij sprak met voorzitter Jacques Santer van de Europese Commissie en commissaris Hans van den Broek.

Volgens Bildt kunnen alleen internationale troepen in Bosnië een veilig klimaat scheppen de komende twee jaar. „Een internationale aanwezigheid neemt veel van de angsten weg", aldus Bildt, die meent dat de „meest delicate fase" pas na afliep van de verkiezingen van volgende week zaterdag aanbreekt. „Alles dat we tot nog toe hebben gedaan is kinderspel vergeleken bij wat er na de veertiende september gaat gebeuren", aldus Bildt, zonder verder over dit onderwerp uit te wijden. Hij zei te hopen dat de leiders na de verkiezingen snel bijeen zullen komen om afspraken te maken over „wetgevende processen". Als de uitgestelde gemeenteraadsverkiezingen niet in november kunnen plaatshebben, dan zullen ze volgens Bildt pas volgende jaar april of mei kunnen worden gehouden, gezien de barre winteromstandigheden in Bosnië.

Drie Bosnische Serviërs zijn gisteren gewond geraakt toen de auto waarin ze reden onder vuur werd genomen bij een moslim-controlepost ten zuiden van Sarajevo. Twee gewonde Servische mannen in de auto werden door de Bosnische politie gearresteerd. Volgens een woordvoerder van IFOR, die het incident bekendmaakte, is het niet duidelijk waarom. De derde inzittende, een vrouw van 60 jaar, werd met zware verwondingen overgebracht naar een ziekenhuis. De weg

waarover de auto reed ligt voor een deel in gebied van de moslims. De commandant van een nabij gelegen Servische politiepost eiste de onmiddellijke vrijlating van de twee Serviërs.

De Europese veiligheidsorganisatie OVSE overweegt Bosnische Serviërs te straffen die in verkiezingstoespraken oproepen de scheiding van Bosnië te formaliseren. De OVSE heeft de verkiezingen in Bosnië te formaliseren. De OVSE heeft de verkiezingen in Bosnië te formaliseren.

Tot zover de persbureau's AFP en Reuter. Onze redacteur in Sarajevo voegt hier aan toe: De Stuurgroep voor de implementatie van het Dayton-akkoord zoekt naar een manier om de rapportage van ex-burgemeester Van Thijn, hoofd van de onafhankelijke waarnemersmissie van de OVSE bij de verkiezingen in Bosnië, ter zijde te schuiven. Dit zegt John Fawcett, vice-directeur van de Internationale Crisis Groep (ICG), een non-gouvernementele organisatie die toeziet op de uitvoering van het Dayton-akkoord.

De Stuurgroep onder voorzitterschap van Carl Bildt, heeft deze week volgens Fawcett de mogelijkheid besproken om — in het geval ex-burgemeester Van Thijn de verkiezingen in Bosnië op 14 september niet als 'vrij en eerlijk' bestempelt — de sancties tegen de Joegoslavische president Milošević toch op te heffen.

In de huidige VN-resolutie staat dat de opschorting van de sancties tegen Joegoslavië alleen definitief kan worden, wanneer is verklaard dat in Bosnië 'vrije en eerlijke verkiezingen' hebben plaatsgehad. Fawcett zegt uit betrouwbare bron te hebben vernomen dat naar een nieuwe interpretatie van de huidige VN-resolutie over opschorting van de sancties wordt gezocht.

Dole wil uitstel van verkiezingen Bosnië

Door onze correspondent WASHINGTON, 6 SEPT.

De Republiekse presidentskandidaat Bob Dole heeft gisteren een campagnebijeenkomst in de industriestad Dayton, Ohio, aangegeven om op te roepen tot uitstel van de verkiezingen in Bosnië. Die verkiezingen worden op 14 september gehouden als onderdeel van het vredesakkoord dat vorig jaar in Dayton werd gesloten. Vorige week schreef Dole al een brief aan president Clinton, waarin hij aandrong op uitstel.

„Deze verkiezingen zijn een aanfluiting voor onze beginselen en ons geloof in democratie", zei Dole gisteren. „De voorwaarden voor vrije en eerlijke verkiezingen bestaan niet. De president heeft nog tijd om ze uit te stellen. Vele Amerikanen, ongeacht hun partij, geloven dat het een ernstige fout is om deze verkiezingen door te zetten."

Dole heeft Clintons Bosnië-beleid steeds fel gekritiseerd. Hij be-

pleite oprichting van het wapembargo, opdat de Bosniërs zich zouden kunnen bewapenen. Maar toen Clinton na het akkoord van Dayton eenmaal besloten had Amerikaanse grondtroepen in NAVO-verband naar Bosnië te sturen, schaarde Dole zich achter de president — tegen de opvattingen van de meerderheid van zijn partij in.

Twee maanden voor de Amerikaanse presidentsverkiezingen start Dole volgens opiniepeilingen nog altijd vier achter op president Clinton. Een recente peiling onder Amerikanen die zelden waarachtig zijn te gaan stemmen, gaf Clinton ruim 48 procent, tegen Dole ruim 33 procent. Ross Perot zou nauwelijks zes procent halen. Andere peilingen geven Clinton een vergelijkbaar of grotere voorsprong. Twee adviseurs van Dole, die verantwoordelijk waren voor de meeste reclamepostjes, hebben de campagne gisteren met ontrouwheid ver-

Holbrooke: fouten Dayton rechtzetten

OSLO / SARAJEVO, 6 SEPT. Na de komende verkiezingen in Bosnië moet er een nieuwe vredesconferentie komen om de „fouten van Dayton" recht te zetten. Dat vindt Richard Holbrooke, de architect van het vredesakkoord van Dayton.

In een toespraak in Oslo hield Holbrooke een krachtig pleidooi voor een verdere internationale bemoeienis met het vredesproces in Bosnië. Over de komende verkiezingen zei hij: „Wat er ook op 14 september gebeurt, het spel is daarmee niet uit. Je kunt niet zeggen: er is gekozen, dat gebeurde eerlijk en vrij, nu zijn jullie aan de beurt. Dat zou onverantwoordelijk zijn. Het zou betekenen dat de Europese en Amerikaanse leiders de les van de recente geschiedenis niet hebben begrepen."

Holbrooke gaf toe dat het vredesakkoord van Dayton tekortkomingen veroorzakte. „Het was incompleet en onduidelijk. Er moet dan ook een tweede, op Dayton lijkende conferentie komen, later dit jaar na de verkiezingen. Ik hoop dat die conferentie sommige van de fouten die we in Dayton hebben gemaakt, rechtzet. De internationale politiemacht moet bijvoorbeeld moet worden versterkt."

Holbrooke pleite ook voor een blijvende militaire aanwezigheid van de internationale gemeenschap in Bosnië. Volgens de plannen moet de huidige vredesmacht IFOR eind december zijn vertrokken. Maar daarmee kan volgens Holbrooke niet worden volstaan. „We kunnen eind dit jaar niet simpelweg zeggen: dit was ons jaar, dank u en tot ziens. Er moet een overgang zijn."

Bosnië loopt het gevaar, aldus Holbrooke, dat de verkiezingen de mensen aan de macht houden die de oorlog zijn begonnen. „racisten, fascist en separatisten die zich publiekelijk tegen Dayton uitspreken."

Een internationale stuurgroep, die overzicht houdt op de toepassing van het vredesakkoord, heeft in Brussel een tijdschema opgesteld voor het implementeren van de nieuwe staatsstructuur na de verkiezingen. De stuurgroep bepaalde dat binnen vier dagen na de verkiezingen het nieuwe staatspresidium bijeen moet komen om de verkiezingsresultaten goed te keuren. Zes dagen later moet het nieuwe parlement bijeenkomen om te praten over maatregelen die ten doel hebben een functionerende staat te scheppen. Die maatregelen, die in november moeten zijn aangenomen, omvatten onder andere een begroting voor 1997, de oprichting van een centrale bank en wetgeving op het gebied van internationale handelsrelaties; het luchtverkeer en het staatsburgerschap. (Reuter, AFP, ANP)

Plavšić stoort zich niet aan OVSE

Serviërs blijven op afscheiding hameren

BANJA LUKA, 12 SEPT. Eén dag nadat haar ultra-nationalistische partij was beboet wegens separatistische uitspraken heeft gisteren Biljana Plavšić, voorlopig president van de Servische Republiek in Bosnië, opnieuw gepleit voor opdeling van Bosnië en voor aansluiting van de 'Servische Republiek' in Bosnië bij buurland Joegoslavië.

De Europese Veiligheidsorganisatie OVSE heeft in een eerste reactie op de opmerkingen laten weten nieuwe sancties tegen de partij van Plavšić te overwegen en zich 'zorgen' te maken.

Op een verkiezingsbijeenkomst in Banja Luka zei Plavšić — die onlangs de van oorlogsmisdaden betichte Radovan Karadžić is opgevolgd als 'staatsvoofd' van de Bosnische Serviërs — dat er „op de Balkan geen vrede zal heersen tot er een [pan-Servische staat is gevormd]”. „Alle naties hebben hun doeleinden. Ons einddoel is een Servische eenheidsstaat op de Balkan.” „De enige staat waarin de Serviërs hun levens kunnen beschermen is de nationale Servische staat.” Ze voegde daaraan toe dat dit „op het ogenblik” niet kan worden bereikt. Maar, aldus Plavšić, „de tijden veranderen en op een dag zal de internationale gemeenschap erkennen dat er pas vrede kan bestaan als die Servische staat is gevormd”.

Plavšić sprak in Banja Luka tienduizend Serviërs toe van wie er velen — ondanks een verbod van de OVSE, de Europese Veiligheidsorganisatie — portretten van Radovan Karadžić meedroegen.

De OVSE, die toeziet op het verloop van de verkiezingen in Bosnië, legde dinsdag de Servische Democratische Partij (waarvoor Plavšić kandidaat staat) een boete van 50.000 dollar op wegens het openlijke separatisme dat ze in de verkiezingscampagne ten toon spreidt. Niet alleen Plavšić, maar ook veel andere kandidaten van de SDS bij de verkiezingen van zaterdag pleiten openlijk voor de afscheiding van de Servische Republiek van Bosnië en haar aansluiting bij Joegoslavië (Servië).

Volgens de OVSE is dat een inbreuk op de regels van de verkiezingen, die door alle deelnemende partijen zijn aanvaard, en een schending van het vredesakkoord van Dayton, dat voorziet in een eenheidsstaat Bosnië. Plavšić reikt met haar uitspraken haar uitsluiting als SDS-kandidate voor het presidentschap van de Servische Republiek. De OVSE heeft dinsdag gedreigd kandidaten met een separatistisch platform van de kieslijst te schrappen.

Carl Bildt, de 'vredescoördinator' voor Bosnië, uitte zich gisteren bezorgd over de „primitieve nationa-

listische retoriek” tijdens de verkiezingscampagne. „Het nadeel [van die retoriek] is dat je die niet kunt eten, dat die de vluchtelingen geen onderdak voor de winter verschaft en de soldaten geen baan geeft om hun gezin te onderhouden.” Bildt voegde daaraan toe dat er geen mogelijkheid bestaat delen van Bosnië af te splitsen. „De grenzen van Bosnië zijn door iedereen erkend, inclusief Joegoslavië.”

In Mostar heeft zich gisteren een incident voorgedaan dat opnieuw het gebrek aan verzoening tussen de Bosnische Kroaten en de moslims onderstreept. Een groep moslims — volgens sommige bronnen 150 tot 200, volgens andere bronnen 60 — verliet het door de moslims gedomineerde Oost-Mostar om in het door de Kroaten gedomineerde West-Mostar herstelwerk te gaan uitvoeren aan de woningen, waaruit ze tijdens de oorlog tussen de moslims en Kroaten in 1993 werden verdreven. Daarbij werden ze volgens de lezing van de moslims aangevallen door Kroaten; de Kroaten klagen dat de moslims zich provocerend gedroegen. De gemoederen kalmeerden na ingrijpen van de EU-bestuurder van Mostar, Sir Martin Garrod, die urenlang met beide partijen sprak, en van de EU-politiemacht, die het betreffende gebied afsloot. (Reuter, AP, AFP)

VERKIEZINGEN IN BOSNIË

Bij de verkiezingen van vandaag in Bosnië zijn door de Europese Veiligheidsorganisatie OVSE 29 partijen toegelaten. De belangrijkste zijn de volgende:

Gezamenlijke Lijst van Bosnië-Herzegovina (ZLBIH); een in juni gevormde coalitie van vijf oppositiepartijen die ijveren voor een multi-etnisch, pluriform en verenigd Bosnië; bestaat uit de Kroatische Boerenpartij (HSS) van Ivo Komsic, de Sociaal-Democratische Unie (USDB) van Selim Beslagic, de burgemeester van Tuzla, de (ex-communistische) Sociaal-Democratische Partij (SDP) van Nijaz Durakovic, de Republikeinse Partij van de Bosnische Kroaat Stjepan Kljucic en de Bosnische Moslim-Organisatie (MBO); is vooral sterk in de regio Tuzla, waar het vreedzaam samenleven van de etnische gemeenschappen nog werkelijk functioneert. Slogan: 'De tijd is gekomen'.

Kroatische Democratische Gemeenschap (HDZ); het Bosnische filiaal van de partij van de Kroatische president Franjo Tudjman; opgericht in 1990. Leider: Bozo Rajic. Voorstander — zij het niet langer openlijk — van aansluiting van het gebied van de Bosnische Kroaten bij Kroatië; heeft verhindert dat in het gebied van de Bosnische Kroaten andere partijen campagne hebben gevoerd. Slogan: 'De vrede is onze keus'.

Partij voor Bosnië-Herzegovina (SBIH); in april gesticht door ex-premier Haris Silajdzic, die in januari wegens aanzienlijke meningsverschillen over het nationaalistische karakter van de regeringspartij uit de SDA werd gezet. Silajdzic is eenkrachtig en welbespraakt voorstander van een multi-etnische Bosnische eenheidsstaat en de meest serieuze rivaal van Izetbegovic.

Partijen in de Moslim-Kroatische Federatie

Partij van Democratische Actie (SDA); de belangrijkste partij van de moslims; in 1990 opgericht door Alija Izetbegovic, president van Bosnië, die haar nog steeds leidt; vergaarde bij de verkiezingen van 1990 de meeste moslim-stemmen op zich; nationalistische partij, vooral populair onder moslims buiten de grote steden. Slogan: 'SDA voor een verenigd Bosnië'.

Het Democratisch-Patriottische Blok (DPB); waarvan de Volkspartij Nikola Pasic, de Partij van het Vaderland (OS), de Boeren-Arbeiderspartij (SRS), de Democratische Partij (DS) en de Centrum-Democratische partij (SDC) deel uitmaken. Voorzitter is Predrag Radic, burgemeester in Banja Luka, een criticus van Karadzic (die hij het isolement van de Bosnische Serviërs, zelfverheerlijking en corruptie verwijt), maar ook een van de architecten van de 'etnische zuiveringen' in Banja Luka en omstreken.

Servische Democratische Partij (SDS); ultra-nationalistische partij, in 1990 is gesticht door de nu van oorlogsmisdaden beschuldigde Radovan Karadzic. Sinds zijn aftreden wordt de partij geleid door Aleksa Buha, minister van Buitenlandse Zaken van de Servische Republiek, een man die, net als de andere kopstukken van de SDS, president Biljana Plavšic van de Servische Republiek en parlementsvoorzitter Momcilo Krajinšnik, het gedachtegoed van Karadultra-nationalistische partij, in 1990 is gesticht door de nu van oorlogsmisdaden beschuldigde Radovan Karadzic. Sinds zijn aftreden wordt de partij geleid door Aleksa Buha, minister van Buitenlandse Zaken van de Servische Republiek, een man die, net als de andere kopstukken van de SDS, president Biljana Plavšic van de Servische Republiek en parlementsvoorzitter Momcilo Krajinšnik, het gedachtegoed van Karadzic blijft uitdragen. De SDS pleit voor etnische segregatie en afscheiding van de Servische Republiek, die bij Joegoslavië zou moeten worden gevoegd. Slogan: 'We hebben gewonnen, we gaan door'.

Alliantie voor Vrede en Vooruitgang (SMP); waarvan de Socialistische Partij van de Servische Republiek (SPRS) van Zivko Radisic (de belangrijkste oppositiepartij in de Servische Republiek), de Partij van Onafhankelijke Sociaal-Democraten (SNSD), de communistische partij Joegoslavisch Links (JUL), de Sociaal-Liberale Partij (SLS) en de Nieuwe Arbeiderspartij (NRP) deel uitmaken. De JUL is de Bosnische tak van de gelijknamige Joegoslavische partij, die wordt geleid door de invloedrijke echtgenote van de Servische president Milosevic. De SMP is de 'stem' van Slobodan Milosevic in de Servische Republiek.

Partij van Servische Eenheid (SSJ); geleid door de Serviër Zeljko Raznjatovic, alias Arkan, een van de meest beruchte para-militaire leiders in zowel de Kroatische als de Bosnische oorlog. De Tijger-militie heeft zich in beide oorlogen aan 'etnische zuivering' op grote schaal schuldig gemaakt. Arkan is niet door het Haagse VN-tribunaal maar wel door het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken als oorlogsmisdadiger aangemerkt. geleid door de Serviër Zeljko Raznjatovic, alias Arkan, een van de meest beruchte para-militaire leiders in zowel de Kroatische als de Bosnische oorlog. De Tijger-militie heeft zich in beide oorlogen aan 'etnische zuivering' op grote schaal schuldig gemaakt. Arkan is niet door het Haagse VN-tribunaal maar wel door het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken als oorlogsmisdadiger aangemerkt.

Door onze redacteur PETER MICHELSEN

Zaterdag krijgt Bosnië de attributen van de nieuwe democratie: een staatspresidium van drie man (een moslim, een Kroaat en een Serviër, die in de toekomst rouleren voor het voorzitterschap, en dus de functie van nominaal staatshoofd) en een Bosnisch parlement met 42 leden (28 moslims en Kroaten en veertien Serviërs). Zaterdag krijgen de twee territoriale entiteiten waaruit Bosnië bestaat, de moslim-Kroatische federatie en de Servische Republiek, elk ook hun eigen parlement met elk 140 leden. Zaterdag worden verder kantonale raden gekozen. En ten slotte krijgt de Servische Republiek ook nog eens een president en een vice-president.

Aldus brengen 2,9 miljoen Bosnische kiezers elk vier stemmen uit, de Serviërs onder hen zelfs vijf. Honderdduizenden hebben dat al gedaan: de vluchtelingen buiten Bosnië hebben al gekozen, 74 procent van de 641.010 in 55 landen geregistreerde kiesgerechtigden is daarbij opgekomen. Tot in Nieuw Caledonië toe zijn Bosnische stemmen uitgebracht. Iedereen die zaterdag wordt gekozen heeft één ambstermijn van twee jaar.

De verkiezingen moeten resulteren in de invulling van een kader dat van Bosnië — aldus vredescoördinator Carl Bildt — „de meest gedecentraliseerde staat ter wereld” maakt: een overkoepelend gezag met slechts weinig bevoegdheden, en twee territoriale entiteiten, een van de moslims en Kroaten en een van de Serviërs, met een maximum aan autonomie.

Het is de invulling van nog een stukje 'Dayton', want daar is eind vorig jaar die nieuwe staatsstructuur uitgestippeld. Daar is bepaald dat de verkiezingen enerzijds een nieuw begin vormen — het begin van de Democratie — en anderzijds een sluitstuk: het sluitstuk van een jaar van vreedstichtingen dat is, of moest worden voorafgegaan door troepenscheidingen

In Bosnië wordt zaterdag weer slag geleverd

en mijnopruijing, demobilisatie en vrijlating van krijgsgevangenen, terugkeer van vluchtelingen en een begin van verzoening, dit alles geschaagd door vrije media, een gul voor de wederopbouw betalende internationale gemeenschap, een NAVO-vredesmacht om de orde te handhaven en vooral de wil na de verwoestende oorlog aan de vrede te gaan werken.

Maar die laatste veronderstelling, die goede wil, werd een misrekening. Het is de achilleshiel van Dayton: die wil tot samenwerking en herintegratie bestaat niet, en daarom krijgt Bosnië straks wel democratische structuren, een kader, een buitenkant, maar wordt het zaterdag geen democratie. De meeste partijen (en de meeste kiezers) zien de verkiezingen voor alles als een bestending van de etnische verdeling die in de oorlog is bevochten. Ze zien in politiek — en verkiezingen — de voortzetting van de oorlog met andere middelen, en die oorlog wordt voortgezet: zaterdag wordt niet zomaar gekozen, zaterdag wordt weer slag geleverd, worden weer steden veroverd.

'Dayton' bedoelde de democratie te introduceren, naar vorm en naar inhoud. Maar de partijen zijn geen democratische partijen en worden niet geleid door democraten, maar door de mensen die de oorlog hebben gevoerd en ten dele hebben ontketend. En omdat de verkiezingen toch moesten doorgaan is uiteindelijk gekozen voor de vorm, en is de inhoud gelaten.

Een weeffout in het vredesakkoord van Dayton heeft de poort geopend tot manipulatie en fraude op grote schaal. Theoretisch hadden zaterdag de meeste vluchtelingen weer naar hun oorspronkelijke woonplaatsen moeten zijn teruggekeerd. Wie dat niet zou hebben gekund, zo werd

in Dayton afgesproken, zou zijn stem mogen uitbrengen in de stad waar hij zich op 14 september bevindt of in de stad waar hij zich zouden willen vestigen. Daartoe zou hij van het zogenoemde formulier P-2 gebruik kunnen maken. Maar, zo dacht men in Dayton, dat zouden maar uitzonderingen worden.

Maar tien maanden na Dayton zijn maar 70.000 vluchtelingen (van de 2,4 miljoen) naar huis teruggekeerd. De rest kan niet, durft niet, of is tegengehouden aan de grens van de 'andere' etnische par-

Van 'democratie naar vorm en inhoud' blijft alleen de vorm over

tij: gevluchte moslims konden en kunnen niet naar hun woonplaatsen in Servisch of Kroatisch gebied terug. Serviërs niet naar Kroatisch- of moslim-gebied en Kroaten niet naar moslim- of Servisch gebied. Het is een van de misrekeningen van Dayton. Het gevolg: niet enkelingen maar honderdduizenden vluchtelingen maken zaterdag gebruik van formulier P-2: 397.228 om precies te zijn.

P-2, de mogelijkheid om 'elders' te kiezen, geeft de partijen van de etnische zuiverheid de kans op plaatsen waar ze dat nodig vinden een 'etnisch evenwicht' te scheppen dat hun uitkomt. Uit de Servische Republiek zijn honderdduizenden moslims verdreven. Die vluchtelingen kunnen hun stem in absentia uitbrengen in de plaats waaruit ze zijn verdreven.

Om in die plaatsen toch aan een ruime Servische meerderheid te komen misbruiken de Serviërs P-2: ze laten daar zoveel Serviërs kiezen dat ze het verdreven aantal moslims ruim overtreffen. In Brčko zijn 42.000 Serviërs als kiezer geregistreerd. Ze hebben er nooit gewoond, ze wonen er nu niet en ze zullen er nooit wonen: ze stemmen er alleen om van Brčko een Servische stad te maken en de verovering te legitimeren. In Srebrenica brengen negenduizend verdreven moslims in absentia hun stem uit. Maar 30.000 Serviërs hebben zich er laten registreren, hoewel er vroeger nooit meer dan 9.300 hebben gewoond. In Banja Luka zijn 29.000 Servische vluchtelingen geregistreerd, in Doboij 23.000, in Zvornik 23.000, in Prijedor 20.000: al die steden worden aldus Servische steden.

Die manipulatie, die vaak met dwang gepaard ging en die inmiddels heeft geleid tot uitstel van de gemeenteraadsverkiezingen die zaterdag ook hadden moeten worden gehouden, is geen Servisch monopolie: de moslims en Kroaten doen hetzelfde. In Stolac zijn 7.715 'nieuwe' kiezers geregistreerd, in Jajce 6.725, in Čapljina 4.420 — Kroaten die ervoor mochten zorgen dat die steden voor altijd Kroatisch zijn. De belangrijkste moslimpartij, de SDA, heeft duizenden moslim-vluchtelingen uit de verloren steden Srebrenica en Zepa die nu in Tuzla wonen (waar de SDA niet kan winnen) gedwongen zich als kiezer in Sarajevo te laten registreren: Sarajevo moet het hartland van moslim-gebied en hartland van de SDA worden.

Het kan nog erger: ook doden stemmen zaterdag. 263.000 mensen zijn (volgens het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken) in de oorlog omge-

komen; verder zijn de afgelopen vijf jaar nog vele tienduizenden een natuurlijke dood gestorven. Toch zijn slechts 85.000 namen wegens overlijden geschrapt uit het kiesregister van 1991. De rest van de doden stemt: van de Kroatische en Servische doden worden de papieren en de naam even — voor een dag — gebruikt door Kroaten uit Kroatië en Serviërs uit Servië die in het Kroatische of Servische deel van Bosnië de door de oorlog ontstane etnische meerderheid moeten oprukken: de doden van de oorlog legitimeren

'We willen de lucht die we inademen niet delen met moslims'

postuum de etnische zuivering. Ook anderszins is de uitslag op weinig democratische wijze beïnvloed. Vrije media bestaan niet of nauwelijks en oppositiepartijen hebben geen toegang gekregen tot de drie televisiezenders die worden beheerst door de partijen van de etnische verdeling, de SDA bij de moslims, de SDS bij de Serviërs en de HDZ bij de Kroaten. De Europese Veiligheidsorganisatie OVSE, namens de internationale gemeenschap toezichthoudster op de verkiezingen, had een keurig bandje gemaakt om de deelnemende partijen bij de kijkers te introduceren; geen enkel televisiestation heeft het uitgezonden. De HDZ heeft oppositiepartijen in 'haar' gebied zelfs niet toegestaan campagne te voeren, want „censgezindheid is cruciaal

voor het overleven van de Kroaten". De HDZ, de SDA en de SDS hebben in 'hun' stuk Bosnië kiezers en kandidaten geïmmideerd. Oppositiekandidaten zijn fysiek aangevallen, uit hun werk ontslagen, gearresteerd op basis van vage beschuldigingen, het slachtoffer geworden van brandstichting en bomaanslagen en verdacht gemaakt als verrader van de eigen etnische zaak. Hun affiches zijn van de muren gescheurd en hun bijeenkomsten verboden of verstoord. Daarvan zijn voor alles de oppositiepartijen die ijveren voor voor een multi-etnisch Bosnië het slachtoffer geworden: noch de SDA, noch de HDZ, noch de SDS wil iets weten van dat multi-etnische Bosnië. Hoe tolerant Izetbegovic? SDA inmiddels is onderstreept een uitspraak van zijn rechterhand Ejup Ganic, vice-president van Bosnië, deze week: „Wie met ons is, is welkom. Wie dat niet is, kan Bosnië beter verlaten.”

Wil tot samenwerking? „We willen een verdeling, zó strikt, dat we de lucht die we inademen zouden willen splitsen om te voorkomen dat we die met de moslims delen”, zei deze week een SDS-kandidaat in Prijedor. De Serviërs kiezen zaterdag Momcilo Krajinšnik tot 'hun' man in het Bosnische staatspresidium, waarin hij met de Kroaat Krešimir Zubak en de moslim Alija Izetbegovic moet samenwerken. Maar dit zei diezelfde Momcilo Krajinšnik op 6 augustus (en op zoveel andere dagen) in zijn verkiezings toespraak: „Er is geen Serviër die niet wil dat we ons verenigen met Servië”. En: „We weten wat we willen, en we willen niet met de moslims samenwonen.” Straks mag Momcilo Krajinšnik zich staatshoofd van Bosnië noemen — een eenheidsstaat waarin hij niet gelooft en waarvan hij

niets moet hebben.

De verkiezingen worden gewonnen door de oorlogspartijen. In sommige gevallen zelfs door oorlogsmisdadigers. Wat te denken bijvoorbeeld van Ljubiša Savić, alias Majoor Mauser, leider van de Panter-militie die een grondige etnische zuivering heeft voltrokken in Bijeljina en Zvornik en die tienduizenden moslims heeft beroofd en verdreven (en een onbekend aantal vermoord). Nu is Ljubiša Savić, wiens *nom de guerre* rillingen over de rug jaagt van zijn verdreven slachtoffers, kandidaat — een sociaal werker die kan zeggen dat hij „het beste voor heeft” met de moslims, omdat hij er eerst voor heeft gezorgd dat ze er niet meer zijn.

En wat te denken van generaal Mehmed Alagić van het Bosnische regeringsleger, die inmiddels burgemeester is van Sanski Most, en die die stad regeert vanuit een bunker, omdat hij zich door zijn brute optreden, zijn chantage, zijn intimidatie niet meer bovengronds kan laten zien. Kandidaat voor de SDA.

En wat te denken van de Partij van Servische Eenheid (SSJ), geleid door Zeljko Raznjatovic, alias Arkan, ook hij leider van een beruchte paramilitaire organisatie, de Tijger-militie, die in de oorlogen in Kroatië en Bosnië op grote schaal heeft geplunderd, verdreven en vermoord. Ook de SSJ doet zaterdag mee. Sterker: de partij van een van ex-Joegoslavië's beruchtste oorlogsmisdadigers kreeg 300.000 mark subsidie van de Europese Veiligheidsorganisatie OVSE, die 7,5 miljoen mark te vergeven had om alle deelnemende partijen aan een kantoor en campagnemateriaal te helpen. De OVSE verdedigt de gift met het argument dat Arkan niet formeel door het Haagse VN-tribunaal als oorlogsmisdadiger is aangemerkt en dat ze hem die subsidie niet kon weigeren.

De oorlog in Bosnië gaat door, met andere middelen. Er vallen alleen geen doden.

NRC Handelsblad 120996

Serviërs in Bosnië gewezen op taboe van de afscheiding

SARAJEVO, 13 SEPT. Vertegenwoordigers van de internationale gemeenschap hebben gisteren, op de laatste dag van de campagnes voor de verkiezingen van morgen, leiders van de Servische Republiek in Bosnië nog eens voortgehouden dat hun gebied deel zal blijven uitmaken van Bosnië.

Ze reageerden met hun bezoek in Pale en hun gesprek met Biljana Plavšić, president ad interim van de Servische Republiek, op het felle separatisme dat zij en de andere leiders van de Bosnische Serviërs vooral tegen het eind van de verkiezingscampagne aan de dag hebben geleefd.

Carl Bildt, 'vredescoördinator', Robert Frowick, de chef van de Bosnië-missie van de Europese Veiligheidsorganisatie OVSE, en admiraal Joseph Lopez, commandant van de internationale vredesmacht IFOR, spraken gisteren in Pale bijna een uur met Plavšić.

Ze brachten twee onderwerpen ter sprake: de verkiezingen van morgen en de uitlatingen van Plavšić, afgelopen woensdag, over de wens van de Bosnische Serviërs om zich van Bosnië af te scheiden en zich aan te sluiten bij Joegoslavië (Servië).

Bildt, Frowick en Lopez riepen Plavšić op de verkiezingen van morgen 'waardig' te laten verlopen en het principe van de bewegingsvrijheid te respecteren.

Bildt sprak Plavšić in Pale vervolgens aan op haar uitlatingen van woensdag op een bijeenkomst in Banja Luka, waarop ze zei dat de Bosnische Serviërs niet zullen rusten voor ze zich bij Servië kunnen aansluiten en dat er op de Balkan "geen vrede zal heersen zolang de Serviërs niet in een eigen staat verengd zijn".

Bildt zei na het gesprek dat de Servische Republiek zich had bereidigd het argument dat de... (Zetbegović. Reuter, AFP)

woorden hebben „verdraaid en buitenden de context hebben geplaatst”. Bildt had daarop geantwoord dat zij als politiek leider de verantwoordelijkheid heeft „op haar vocabulaire te letten”. Hij vertelde Plavšić ook dat ze nog de gelegenheid had haar uitlatingen van Banja Luka recht te zetten, bij de afsluiting van de verkiezingscampagne namelijk, gisteravond.

Van die gelegenheid maakte Plavšić echter gistermiddag geen gebruik. Bij de afsluitende campagnebijeenkomst in Pale zei Momčilo Krajišnik, de voorzitter van het parlement van de Bosnische Serviërs (en kandidaat voor de Servische plaats in het staatspresidium van Bosnië), dat de bewegingsvrijheid respecteerd en dat moslim-vluchtelingen die dat wensen hun stem in kunnen uitbrengen.

Hij doelde op de meer dan honderdduizend moslim-vluchtelingen die van plan zijn morgen via negentien speciaal beveiligde routes naar de Servische Republiek te reizen om te gaan stemmen in de woonplaatsen waaruit ze tijdens de oorlog zijn verdreven. Omgekeerd zijn zeventienduizend Bosnische Serviërs van plan hun stem morgen uit te brengen in hun oorspronkelijke woonplaatsen in de moslim-Kroatische federatie.

Op de slotbijeenkomst van de SDA (Partij van Democratische Actie), de belangrijkste partij van de moslims, heeft president Alija Izetbegović gisteren gezegd dat er geen sprake kan zijn van duurzame vrede zolang de honderdduizenden uit hun woonplaatsen verjaagde moslims niet naar hun woonplaatsen terug kunnen. Hij zei dat het vredesakkoord van Dayton in die terugkeer voorziet en dat het „in zijn geheel” moet worden uitgevoerd. „Het is alles of niets”, aldus Izetbegović. (Reuter, AFP)

Door onze redacteur DANIELA HOOGHIEMSTRA PALE/SARAJEVO, 13 SEPT. De weg door de bergen van Sarajevo naar de hoofdstad van de Servische Republiek, Pale, leidt langs de bergrand vanwaaruit Sarajevo tijdens de oorlog door de Bosnische Serviërs werd beschoten. De houten stellages van waaruit werd gevuld, staan er nog.

Op een drassig veldje in het centrum van Pale heeft zich deze donderdagmiddag een grijs uitzienende menigte verzameld van een duizendtal mensen. Op een podium zitten de leider van de regerende Servische Democratische Partij (SDS), Biljana Plavšić, de minister van Buitenlandse Zaken van de Servische republiek, Aleksa Buha, en de voorzitter van het Bosnisch-Servische parlement, Momčilo Krajišnik, op een podium.

De burgemeester van het deel van de bij Sarajevo gelegen wijk Ilidža dat Servisch is gebleven, is aan het woord. „We hebben een nieuw land opgebouwd met ons bloed, het bloed van onze kinderen. Ik hoop dat we de dag na morgen weer over onze eigen weg van vrijheid kunnen lopen, met onze eigen leiders, Radovan Karadžić en Ratko Mladić [de vroegere leider van de Bosnische Serviërs en de opperbevelhebber van het Bosnisch-Servische leger, red.]”. Applaus barst los.

Strajko Granzov staat te glunderen. „Karadžić heeft altijd het juiste voor ons gedaan”, zegt hij. „Hij wilde geen oorlog, de moslims en de Kroaten zijn de oorlog begonnen.” Het is een schande dat de internationale gemeenschap zijn affiches heeft verboden, zegt hij. „Maar ze hangen toch overal.” Wat de SDS en Karadžić voor hem kunnen doen? Dat weet Granzov niet. Maar wat de SDS doet voor 'het Servische volk' kan doen, dat weet hij wel. „Zij moeten ervoor zorgen dat we Bosnië verlaten en ons aansluiten bij Joegoslavië. De Serviërs horen samen te zijn. Er is geen andere oplossing.” Zijn vrouw lacht haar drie gouden voortanden bloot: „Karadžić, Karadžić.”

Hoewel de meeste bewoners van de Servische Republiek straatarm zijn en geen werk hebben, roert geen van de functionarissen deze middag het onderwerp 'economische toekomst' aan. Op de vraag wat hij van de SDS verwacht, weet Dolibar Bogdanić (24), student elektrotechniek, niet zo snel een antwoord. „Het is de beste partij voor de Serviërs”, zegt hij. Een van zijn vrienden schiet te hulp: „We verwachten dat ze een Servische staat vormen. U weet wat hier is gebeurd, onze familie is vermoord.” Verwachten zij dat de SDS voor een baan zorgt? Ze aarzelen. „Dat weten we niet.”

De boodschap van Krajišnik, kandidaat voor de presidentiële driemanschap voor Bosnië, is dat niemand de Serviërs kan verbieden hun eigen staat te vormen. „De Serviërs accepteren het niet om van elkaar gescheiden te worden.” Het stadje Brčko in het noorden van Bosnië — waar via internationale arbitrage nog over moet worden besloten aan wie het toebehoort — is van de Serviërs, zegt Krajišnik, de Krajina die in 1995 door de Kroaten werd veroverd, is ook van de Serviërs. „We weigeren ons land te verlaten.”

Biljana Plavšić spreekt als laatste. Ze stuurt de menigte naar huis met de belofte: „God heeft ons gekozen om de Servische staat te stichten, dus wij weten hoe we na de verkiezingen verder moeten. Een gemengde staat is niet goed voor de Serviërs.”

De Bosnische Kroaat Štepan Ključić, die samen met vier andere partijen de oppositiepartij 'Gezamenlijke Lijst voor Bosnië' vormt en die krachtig voor een multi-etnische samenleving opkomt, verheft in zijn kantoor in Sarajevo zijn stem als hij zegt: „Hoe wanhopiger de kiezers, des te beter het is voor de nationalist. Het zijn de arme boeren, de vluchtelingen, de oorlogsgewonden, de mensen die niets meer te verliezen hebben, die zaterdag weer voor hun eigen nationalistische partijen gaan stemmen.” Ključić trad af als leider van de Kroatische HDZ toen die na het begin van de oorlog een federaal-nationalistische koers gingen varen. Alle nationalistische dingen naar het presidentschap, Izetbegović voor de moslims, Zubak voor de Kroaten en Krajišnik voor de Serviërs, laten opzettelijk na om oplossingen aan te dragen voor de problemen in Bosnië, meent Ključić. „Ze houden hun kiezers opzettelijk in de sfeer van de oorlog. Alleen dan kunnen ze rekenen op hun steun.”

De drie partijen in Bosnië willen allemaal hun eigen nationale staat, ook president Izetbegović, die altijd beweert dat hij een multi-etnisch Bosnië wil, zegt Ključić. „Hij zegt het niet openlijk, maar hij doet er alles aan om in Bosnië een islamitische republiek te stichten.” De nationalistische leiders kunnen hun doel alleen bereiken over de ruggen van de gewone burger, zegt hij. Zolang hun geen betere perspectieven wordt geboden, klampen ze zich vast aan hun nationale leiders. „De vrede vraagt om nieuwe leiders”, meent Ključić, die op zijn bureau een rode wekker heeft staan, het symbool van de 'Gezamenlijke Lijst’. „Maar onze tragedie is dat het Westen niet ons, maar de nationalisten steunt.”

Ze zijn voor altijd gehandicapt, ze zijn hun huis, hun baan en hun familieleden kwijt. Maar op de lippen van de patiënten in het Bosnische centrum voor revalidatie van oorlogsslachtoffers in het Centraal-Bosnische stadje Fojnica ligt maar één naam: 'Alija', de voornaam van de Bosnische president Izetbegović, de man voor wie zij de oorlog vechten. De geur van de lunch die zojuist aan drie lange tafels in de eetzaal is genuttigd, hangt nog in de hal. Op het menu stond soep, een Bosnische groente- en vleeschotel en pudding. De meesten van de 560 patiënten zijn na de lunch weer teruggegaan naar hun kamers. Anderen krijgen therapie in het zwembad, in een van de massagebaden of in de kamers met elektrische massage-apparatuur. „Van onze patiënten is 99 procent oorlogsslachtoffer”, zegt dr. Eldan Loknić, de directeur van het centrum. „De meesten zijn invalide. Maar het grootste probleem is dat ze niet terug kunnen naar hun huizen en dat ze geen werk hebben.”

In kamer 123 van het centrum ligt ex-soldaat Hasan Kenderagić op bed met over zijn benen een dekentje. Hij is tijdens de oorlog nadat hij in zijn hoofd was geraakt door een granaatscherf, zeven meter naar beneden gevallen van een bergrand. Sindsdien is Kenderagić, tengeveer met een smal gezicht en kleine, glinsterende bruine ogen, verlamd aan beide benen. Als lid van het eliteleger van de moslims, de Zevende Brigade vocht hij in 1993 tegen de Kroaten bij Bugojno. Moslims en Kroaten moeten weer samen leven, meent Kenderagić. „Maar de fascist, de Ustaša, die moeten dood.”

„Ik heb niemand aangevallen”, zegt Kenderagić. „Maar het was oorlog. Als ik hen niet doodde, zouden ze mij doden. Het is niet normaal om te doden, maar in de oorlog is het wel normaal.” De eerste keer dat hij doodde, was het moeilijk, vertelt Kenderagić. „Maar daarna raakte ik eraan gewend.” Als hij vertelt over die 'eerste keer', begint hij te giechelen. „Ja, natuurlijk herinner ik me dat nog.” Maar dan zegt hij: „Ik weet eigenlijk niet of hij wel dood was. Misschien was hij wel niet dood. Ik heb geen zin om erover na te denken.” Als zij hem zaterdag komen halen om te stemmen, zal Kenderagić voor 'Alija' stemmen, de „eerlijkste man”. „Alija heeft geen schuld aan de oorlog, hij wilde de oorlog niet. Ik ben mijn huis en mijn baan kwijt, maar ik voel geen spijt. Voor mijn land doe ik alles, ik zou weer vechten, ik zou mijn leven geven.”

VRIDAG 13 SEPTEMBER 1996

De verkiezingen helpen Bosnië en de NAVO niet

J.H. Sampiemom

De NAVO is in Bosnië in een onontwaaerbare knoop geraakt. De morgen te houden verkiezingen zullen de etnische scheidslijnen slechts bevestigen en de kans verkleinen dat een pluriforme staat alsnog van de grond komt. De idee dat de gang naar de stembus een panacee is, is typisch Amerikaans en dreigt in Bosnië opnieuw te worden gelogogenstraft.

De NAVO heeft het falen van het Dayton-akkoord, voorzover het voorzag in het scheppen van een levensvatbare democratische en bovendien etnische instellingen, aan zichzelf te wijten. De organisatie heeft de geografische scheiding van de oorlogvoerende partijen op grond van primaire veiligheidsoverwegingen bekrachtigd, en daarmee de voorwaarden geschapen voor een duurzame verdeeldheid, die verkiezingen niet ongedaan maken.

De idee van het houden van verkiezingen in een door oorlog verwoest land is in tegenspraak met zichzelf. Democratie kan niet van boven- of van buitenaf worden gelegd. In een samenleving moeten condities bestaan die democratie tot leven brengen. Daarvan is in Bosnië geen sprake. De oorlogsleders maken er nog steeds de dienst uit. Ook al is de Servische leider Karadžić terwate op de achtergrond gedrongen, zijn trawanten hebben het hart in handen. De politieke partij zijn niet alleen etnisch bepaald, zij onderdrukken iedere afwijking van hun eigen eng-chauvistische dogma's. Daarmee is praktisch de mogelijkheid uitgesloten dat kiezers een voorkeur kenbaar maken die ingaat tegen de volgendes etnische segregatie.

Had het anders gekund? De grondlegger van Dayton, de Amerikaanse Holbrooke, heeft toegegeven dat er in dat akkoord fouten zijn gemaakt. Critici menen dat de aansluiting van een soort pro-con-sulten had kunnen verrichten, een functionaris die partijen had gedwongen tot samenwerking, tot het opheffen van hun eigen machtsgebied, tot het voorbereiden van nationale instellingen die niet bij voorbaat alle geloofwaardigheid en levenskracht hadden ontbeerd. Maar dat zou een vorm van bezetting van het gebied noodzakelijk hebben gemaakt, met alle risico's voor de vredehandhavende troepen van dien.

De in wezen minimale inzet waartoe de Verenigde Staten, en met hen de grote Europese landen, bereid waren, hebben een dergelijke aanpak van begin af buiten de orde geplaatst. Niet alleen moest het risico van aanzienlijke verliezen worden vermeden, ook dienden, althans in de Amerikaanse wijze van denken, de moslims te worden voorzien van machtsmiddelen die hen in staat zouden stellen om na het vertrek van de Amerikanen zichzelf te verdedigen. De generaliseerde versterking van de moslim-facite zou niet hebben gespoord met de algehele gelijkschakeling die noodzakelijk zou zijn geweest om te komen tot een levensvatbare Bosnische staat. Een staat die meer had moeten zijn dan de losse verzameling entiteiten die nu de schijn van nationale eenheid moet ophouden.

Waar de verkiezingen het signaal hadden moeten zijn voor het vertrek van de internationale troepenmacht, daar roepen zij onder de gegeven omstandigheden de noodzaak op tot voortzetting van internationale militaire aanwezigheid. Volledige terugtrekking van IFOR, zelfs met achterlating van een vorm van politieel toezicht, wordt niet langer verantwoord geacht. Er zal een geloofwaardige strijdmacht

aanwezig moeten blijven die tenminste kan voorkomen dat partijen elkaar weer in de haren vliegen. Tenslotte liggen er nog bepaalde territoriale claims, nog afgezien van de gewilde zeggenschap over strategisch en economisch gevoelige verbanden en economisch en militair belangrijke steunpunten. Hierover is achter de gesloten deuren van het Atlantisch bondgenootschap het nodige te doen. De Europeanen willen niet opnieuw met het alleenvertoningsrecht in Bosnië worden opgezadeld. Met een mengeling van sprase argumenten en een lichte vorm van chantage — als u, Amerikanen, het voor gezien houdt, moeten wij ons helaas ook terugtrekken — trachten zij Washington tot andere gedachten te brengen.

De Amerikaanse militaire bureaucratie toont zich gevoelig voor het Europese appél, maar wat de nieuwe president opportunity acht moet worden afgewacht. Clinton heeft de kiezers beloofd dat de soldaten voor Kerstmis thuis zullen zijn. Kandidaat Doile heeft zich herhaaldelijk krachtig uitgelaten, maar dan toch vooral in de gelimiteerde termen van steun aan de in Sarajevo heersende moslim-partij.

Een besluit tot voortzetting van een, per definitie gereeduceerde, internationale militaire aanwezigheid onder een andere naam zal het vraagstuk 'hoe nu verder?' overvragen niet alleen niet oplossen, maar zelfs in omvang en ernst doen toenemen. Als een troepenmacht van zestigduizend man al niet in de waagschaal van Bosnië's politieke vernieuwing kon en mocht worden geworpen, zal dat als de mankracht wordt teruggebracht tot veertig, laat staan twintigduizend niet anders komen te liggen. Het is bovendien niet uitgesloten dat een kleinere vredesmacht kwetsbaarder wordt naarmate zij tot minder in staat is.

Met die paradox wordt de NAVO geconfronteerd. De onmogelijkheid om in Bosnië een geïntegreerde en pluriforme staat van de grond te krijgen, dwingt de mogendheden tot prolongatie van hun militaire interventie. Maar voortzetting roept allerlei vragen op ten aanzien van de afweging van risico's voor de troepen tegen mogelijkheden om het Dayton-akkoord tot volledige uitvoering te brengen. De risico's willen de mogendheden minimaliseren door het aantal ingezette soldaten te verminderen, maar die vermindering maakt de resterende strijdmacht kwetsbaarder en minderen goede af te dwingen.

De Amerikanen zouden er de voorkeur aan geven terug te vallen op een verdeling van verantwoordelijkheden zoals die min of meer bestond vóór de gebeurtenissen van vorig jaar zomer: Europa levert de grondtroepen, de Verenigde Staten verzorgen zonodig en desgewenst de luchtsteun. Maar de Europese landen voelen er niets voor om in de rol van potentiële gijzelaars terug te vallen. Zij eisen als zodanig herkenbare Amerikaanse militairen op de grond. De ervaring heeft geleerd dat alleen die indruk maken op de Bosnische milities en hun leiders.

Zo bungelt Bosnië's veiligheid na morgen aan onbeproefde machtsverhoudingen, aan schijn-eenheden, aan schijn-democratie en aan onverwerkte trauma's. Voor de toezichhouders opent zich op nieuw het moeras.

J.H. Sampiemom is redacteur van NRC HANDELSBLAD.

Biljana Plavšić: God heeft ons gekozen

Strajko Granzov staat te glunderen. „Karadžić heeft altijd het juiste voor ons gedaan”, zegt hij. „Hij wilde geen oorlog, de moslims en de Kroaten zijn de oorlog begonnen.” Het is een schande dat de internationale gemeenschap zijn affiches heeft verboden, zegt hij. „Maar ze hangen toch overal.” Wat de SDS en Karadžić voor hem kunnen doen? Dat weet Granzov niet. Maar wat de SDS doet voor 'het Servische volk' kan doen, dat weet hij wel. „Zij moeten ervoor zorgen dat we Bosnië verlaten en ons aansluiten bij Joegoslavië. De Serviërs horen samen te zijn. Er is geen andere oplossing.” Zijn vrouw lacht haar drie gouden voortanden bloot: „Karadžić, Karadžić.”

Hoewel de meeste bewoners van de Servische Republiek straatarm zijn en geen werk hebben, roert geen van de functionarissen deze middag het onderwerp 'economische toekomst' aan. Op de vraag wat hij van de SDS verwacht, weet Dolibar Bogdanić (24), student elektrotechniek, niet zo snel een antwoord. „Het is de beste partij voor de Serviërs”, zegt hij. Een van zijn vrienden schiet te hulp: „We verwachten dat ze een Servische staat vormen. U weet wat hier is gebeurd, onze familie is vermoord.” Verwachten zij dat de SDS voor een baan zorgt? Ze aarzelen. „Dat weten we niet.”

De boodschap van Krajišnik, kandidaat voor de presidentiële driemanschap voor Bosnië, is dat niemand de Serviërs kan verbieden hun eigen staat te vormen. „De Serviërs accepteren het niet om van elkaar gescheiden te worden.” Het stadje Brčko in het noorden van Bosnië — waar via internationale arbitrage nog over moet worden besloten aan wie het toebehoort — is van de Serviërs, zegt Krajišnik, de Krajina die in 1995 door de Kroaten werd veroverd, is ook van de Serviërs. „We weigeren ons land te verlaten.”

Biljana Plavšić spreekt als laatste. Ze stuurt de menigte naar huis met de belofte: „God heeft ons gekozen om de Servische staat te stichten, dus wij weten hoe we na de verkiezingen verder moeten. Een gemengde staat is niet goed voor de Serviërs.”

De drie partijen in Bosnië willen allemaal hun eigen nationale staat, ook president Izetbegović, die altijd beweert dat hij een multi-etnisch Bosnië wil, zegt Ključić. „Hij zegt het niet openlijk, maar hij doet er alles aan om in Bosnië een islamitische republiek te stichten.” De nationalistische leiders kunnen hun doel alleen bereiken over de ruggen van de gewone burger, zegt hij. Zolang hun geen betere perspectieven wordt geboden, klampen ze zich vast aan hun nationale leiders. „De vrede vraagt om nieuwe leiders”, meent Ključić, die op zijn bureau een rode wekker heeft staan, het symbool van de 'Gezamenlijke Lijst’. „Maar onze tragedie is dat het Westen niet ons, maar de nationalisten steunt.”

Ze zijn voor altijd gehandicapt, ze zijn hun huis, hun baan en hun familieleden kwijt. Maar op de lippen van de patiënten in het Bosnische centrum voor revalidatie van oorlogsslachtoffers in het Centraal-Bosnische stadje Fojnica ligt maar één naam: 'Alija', de voornaam van de Bosnische president Izetbegović, de man voor wie zij de oorlog vechten. De geur van de lunch die zojuist aan drie lange tafels in de eetzaal is genuttigd, hangt nog in de hal. Op het menu stond soep, een Bosnische groente- en vleeschotel en pudding. De meesten van de 560 patiënten zijn na de lunch weer teruggegaan naar hun kamers. Anderen krijgen therapie in het zwembad, in een van de massagebaden of in de kamers met elektrische massage-apparatuur. „Van onze patiënten is 99 procent oorlogsslachtoffer”, zegt dr. Eldan Loknić, de directeur van het centrum. „De meesten zijn invalide. Maar het grootste probleem is dat ze niet terug kunnen naar hun huizen en dat ze geen werk hebben.”

In kamer 123 van het centrum ligt ex-soldaat Hasan Kenderagić op bed met over zijn benen een dekentje. Hij is tijdens de oorlog nadat hij in zijn hoofd was geraakt door een granaatscherf, zeven meter naar beneden gevallen van een bergrand. Sindsdien is Kenderagić, tengeveer met een smal gezicht en kleine, glinsterende bruine ogen, verlamd aan beide benen. Als lid van het eliteleger van de moslims, de Zevende Brigade vocht hij in 1993 tegen de Kroaten bij Bugojno. Moslims en Kroaten moeten weer samen leven, meent Kenderagić. „Maar de fascist, de Ustaša, die moeten dood.”

„Ik heb niemand aangevallen”, zegt Kenderagić. „Maar het was oorlog. Als ik hen niet doodde, zouden ze mij doden. Het is niet normaal om te doden, maar in de oorlog is het wel normaal.” De eerste keer dat hij doodde, was het moeilijk, vertelt Kenderagić. „Maar daarna raakte ik eraan gewend.” Als hij vertelt over die 'eerste keer', begint hij te giechelen. „Ja, natuurlijk herinner ik me dat nog.” Maar dan zegt hij: „Ik weet eigenlijk niet of hij wel dood was. Misschien was hij wel niet dood. Ik heb geen zin om erover na te denken.” Als zij hem zaterdag komen halen om te stemmen, zal Kenderagić voor 'Alija' stemmen, de „eerlijkste man”. „Alija heeft geen schuld aan de oorlog, hij wilde de oorlog niet. Ik ben mijn huis en mijn baan kwijt, maar ik voel geen spijt. Voor mijn land doe ik alles, ik zou weer vechten, ik zou mijn leven geven.”

Zoran Turalić (50) zit in een rolstoel. In de oorlog raakte zijn linkerbeen verbrijzeld door een granaat. Als hij zegt dat hij voor 'Alija' gaat stemmen „omdat die heeft gevochten voor ons land en voor onze mensen”, klinkt van achter de witte gordijntjes waar vijf andere patiënten elektrische therapie krijgen, applaus. Ze roepen „Alija, Alija”. Achter een gordijn komt een vrouw tevoorschijn. „Ik ben in de oorlog mijn zoon verloren”, zegt zij. „Maar ik neem Alija niets kwalijk. De oorlog is de schuld van de Cetniks (de Bosnische Serviërs, red.)”

'Excuses' van Plavsić voor separatisme

PALE, 13 SEPT. De Bosnische Servische leider Biljana Plavsić heeft gisteren voor de Bosnische Servische televisie een door de Europese veiligheidsorganisatie OVSE opgestelde verklaring voorgelezen, waarin zij haar 'excuses' aanbiedt voor separatistische uitspraken.

De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) dwong Plavsić de verklaring voor te lezen. Bij weigering zouden kandidaten worden verwijderd van de kieslijst van de SDS, de nationalistische partij van de Bosnische Serviërs. Plavsić had enkele dagen geleden een vurig pleidooi gehouden Bosnië definitief op te delen. Het Servische gedeelte zou zich volgens Plavsić moeten aansluiten bij Belgrado. Met haar uitspraken riskeerde Plavsić op het laatste moment van de verkiezingen te worden uitgesloten.

Voor de camera's gisteravond kondigde Plavsić aan dat haar verklaring was overhandigd door de OVSE. Met weinig enthousiasme zette ze vervolgens een leesbril op haar neus en begon ze met voorlezen: „Verklaring door dr. Biljana Plavsić. De Servische Democratische partij, inclusief mijn persoon, bieden hun oprechte excuses aan voor uitspraken die zijn gedaan gedurende de verkiezings-

campagne die de territoriale integriteit van Bosnië Herzegovina in twijfel trekken.”

De oproep tot een opdeling van Bosnië is in strijd met de regels van de OVSE, de organisatie die toeziet op de verkiezingen in Bosnië van vandaag. Eerder deze week legde de OVSE de SDS een boete van 50.000 dollar op wegens separatistische uitspraken.

Richard Holbrooke, onder wiens leiding de akkoorden van Dayton tot stand kwamen, zei bij aankomst in Sarajevo dat de Verenigde Staten alle beschikbare middelen zullen aanwenden om de Bosnische Serviërs ervan te weerhouden zich van Bosnië af te scheiden.

De OVSE sloot niet uit dat de tot en met morgen zullen duren. Eerder kondigde de organisatie al aan dat de stemlokalen vandaag zo lang openblijven als nodig is om alle kiesgerechtigden de gelegenheid te geven hun stem uit te brengen. (Reuter, AP)

BOSNIË

Westen kijkt gelaten toe bij opmars separatisten

VERVOLG van pagina 1

IFOR wist te voorkomen dat de oorlog weer oplaaide, maar daartegenover stond dat politieke problemen bij de uitvoering van het Dayton-akkoord onvoldoende of te laat lijken te zijn aangepakt of zelfs op hun beloop zijn gelaten: de arrestatie van oorlogsmisdadigers, de massale vlucht van de Serviërs uit Sarajevo, de diaspora van vluchtelingen, de bewegingsvrijheid, de vrijheid van pers en gebruik van geweld in het algemeen.

De uitvoering van 'Dayton' heeft tot nu toe bij de leiders op de Balkan geen mentaliteitsverandering te weeggebracht, daargelaten in hoeverre de internationale gemeenschap daar op korte termijn directe invloed op kan uitoefenen. Integendeel, in het zicht van de verkiezingen lieten alle partijen hun nationalistisch getinte politiek van haat en wraak jegens andersgezinden nog meer de vrije loop. Ze vertoonden oude anti-democratische reflexen en kuiperijen, van fraude met kiezersregistratie, onverholen censuur tot en met geweld tegen kandidaten.

De internationale gemeenschap heeft daarbij vaak lijdzaam toegekeken, laverend tussen een onvoldoende krachtig mandaat van Westerse hoofdsteden en een appel op de eigen verantwoordelijkheid van de Bosnische bevolking.

Een remmende factor is ook dat de civiele wederopbouw van Bosnië onder leiding van de Europese 'vredescoördinator' Carl Bildt zeer traag op gang komt. Daarmee is in de eerste negen maanden na de ondertekening van 'Dayton' geen stevige basis gelegd voor democratie in Bosnië.

Het Westen moet vandaag gelaten toekijken hoe het eigen, in Dayton ontkende vredesproces fanatieke nationalist en racisten op democratische wijze aan de macht zal brengen. Zelfs de partij van de beruchte Servische bendeleider en huidige verkiezingskandidaat Arkan heeft legaal kunnen putten uit de verkiezingspot van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), die de verkiezingen organiseert. Dit bonte gezelschap wordt volgens de letter van het vredesakkoord straks geacht samen één land te gaan besturen. Zij worden vandaag gekozen voor een periode van jaren. Maar worden zij vandaag ook herboren als democraten?

Het Westen heeft desondanks steeds vastgehouden aan de verkiezingen, ook al bleken de definities „vrij” en „eerlijk” in een vroeg stadium zeer rekbaar. De Europese landen hebben hier geen grote kwestie van gemaakt en voornamelijk de Amerikaanse koers gevolgd. De Bosnische verkiezingen zijn „een fraude met het Amerikaanse stempel van goedkeuring”, zei de Republikeinse presidentskandidaat Robert Dole onlangs, niet helemaal zonder eigenbelang.

De VS vervullen een centrale rol bij de organisatie van de verkiezingen, die ze meteen al in december vorig jaar rond de ondertekening van het vredesakkoord opstelden: de Amerikaanse diplomaat Robert Frowick is chef van de Bosnische missie van de OVSE. De Zwitserse minister van Buitenlandse Zaken en voorzitter van de OVSE, Flavio Cotti, sputterde medio juni op een conferentie in Florence nog wat tegen met de mededeling dat hij eerst

Verkiezingsbijeenkomst in Pale, de hoofdstad van de Servische Republiek in Bosnië. Radovan Karadžić is ondanks zijn door het Westen afgedwongen terugtrekken uit politieke functies, zeer zichtbaar gebleven in de verkiezingscampagne, zoals ook blijkt uit het masker van hem dat aanhangers elkaar voorhouden. (Foto Reuter)

„een grondige besluitvorming” van enkele weken wilde over het doorgaan van de verkiezingen op 14 september. Maar Frowick ging in diezelfde conferentiezaal al veel verder: hij zei dat de verkiezingen gewoon konden doorgaan op de geplande datum. De grote Europese landen waren het met hem eens, ook bij gebrek aan een alternatief. „We moeten maar zeggen: God zegene de greep”, zei Europees Com-

Worden leiders Bosnië herboren als democraten?

missaris Hans van den Broek. Cotti bond in, onder Amerikaanse druk, en bevestigde niet lang daarna de verkiezingsdatum.

Onlangs liet Frowick de Nederlandse oud-bestuurder Ed van Thijn, hoofd van de OVSE-waarnemers, merken hoe de hazen in de internationale arena lopen. Van Thijn had zich beklaagd over zoveel Amerikaanse druk, waarna Frowick met hem een nieuwe werkafspraken overrekwam: Van Thijn mag rapporteren wat hij wil, maar Frowick

lees: Amerika — bepaalt of de verkiezingen van vandaag geldig zijn.

De VS erkennen dat de verkiezingscampagne niet volgens de democratische spelregels is verlopen. De internationale gemeenschap „heeft geprobeerd te veel in te korte tijd te doen”, zei Frowick onlangs. Anthony Lake, nationaal veiligheidsadviseur van president Clinton, schreef deze week in *The New York Times* dat de verkiezingen „niet perfect” zullen zijn, maar er zijn „staatsstructuren” nodig om het land op te bouwen. De mensen in Bosnië moeten nu hun eigen toekomst kiezen. Ware pleitbezorgers van democratie kunnen niet zeggen dat ze geen verkiezingen willen houden, omdat ze bang zijn voor de uitslag, schreef hij.

„Degenen die menen dat de verkiezingen de opdeling zullen bespoedigen, slagen er niet in uit te leggen hoe uitstel van de verkiezingen de dingen beter zou kunnen maken”, aldus Lake. Die stelling is ook omkeerbaar: maakt spoed de dingen wel beter? Welke prijs het Westen betaalt voor zijn snelheid wordt in ieder geval vandaag duidelijk.

Uitgerekend de Amerikaanse vredesarchitect en ex-ondertemister Richard Holbrooke, tegenwoordig bankier, sprak vorige week tijdens een rede in Oslo openlijk over de „fouten van Dayton”. „De Day-

ton-akkoorden waren incompleet en inadequaat”, zei hij. Er moet een tweede op Dayton lijkende conferentie komen, later dit jaar na de verkiezingen, om de fouten recht te zetten, zei Holbrooke.

Hij beschreef „het dilemma van democratie”: de mogelijkheid dat „een democratisch proces ondemocratische mensen voortbrengt”. „Stel dat je beslist dat de verkiezingen vrij en eerlijk waren, en dat er mensen worden gekozen die racisten, fascist en separatisten zijn die zich publiekelijk tegen Dayton uitspreken.”

Holbrooke zei dat de Bosnisch-Servische leiders „ons erg openhartig hebben verteld dat ze een onafhankelijke staat willen”. De internationale gemeenschap moet hen houden aan het door hen ondertekende vredesakkoord „als we vinden dat een enkelvoudige Bosnische staat in het belang van de vrede is in de rest van Europa. Ik ben niet tegen een vreedzame, fluwelen scheiding zoals Tsjecho-Slowakije heeft gehad. Maar een opdeling van Bosnië die het resultaat is van agressie, is niet in het belang van de vrede in de rest van Europa.”

Hij pleitte voor verdere internationale aanwezigheid, op het punt van de veiligheid. Het Westen kan zich na de verkiezingen van vandaag niet terugtrekken. „Je kunt niet zeggen: er is gekozen, dat ge-

beurde eerlijk en vrij, nu zijn jullie aan de beurt. Dat zou onverantwoordelijk zijn.”

Als de verkiezingen inderdaad vrij en eerlijk verlopen, verliest het Westen een belangrijk indirect drukmiddel op de Bosnische Serviërs om 'Dayton' na te leven: dan worden namelijk de sancties tegen Servië opgeheven. Daarmee is er voor Belgrado geen dwingende noodzaak meer zich aan 'Dayton'

Welke prijs betaalt het Westen voor zijn snelheid?

te houden; op het punt van de oorlogsmisdadigers was de medewerking al gering. En voor de Servische broeders in Pale wordt die noodzaak nog kleiner. Hernieuwde sancties tegen Belgrado maken in de Veiligheidsraad door gebrek aan Russische steun geen kans.

Veel andere drukmiddelen op Pale om 'Dayton' na te leven heeft de internationale gemeenschap niet. Het vredesakkoord was bedoeld om Bosnië als staat bijeen te houden, maar de mogelijkheid dat

er na vandaag „ondemocratische” mensen aan de macht komen, zonder de druk van internationale sancties, maakt de kansen voor Bosnië als eenheidsstaat op voorhand somber. De uitslag van de recente gemeenteraadsverkiezingen in Mostar, die de scheiding langs etnische lijnen bestendigde, is geen hoopgevend voorteken.

Zoals vaker in de Bosnische geschiedenis heeft de internationale diplomatie nog geen scenario en houdt zij de adem in. Over ongeveer een maand zullen de winnaars hun bestuurlijke posten gaan bekleden. Kan het Westen meer dan bijsturen waar mogelijk, reageren op misstanden en de wederopbouw onvervaard ter hand nemen? Verlenging van het verblijf van IFOR lijkt onontbeerlijk voor enige stabiliteit, maar daarover moet nog een besluit vallen. En ook dat zal pas na de Amerikaanse presidentsverkiezingen gebeuren.

Hoe de verkiezingen vandaag ook verlopen, de schade voor presidentskandidaat Clinton lijkt redelijk beperkt te blijven. Voor de meeste Amerikaanse kiezers is Bosnië een ver en onbekend land. Bij een ongeldigverklaring zullen de VS hun handen in onschuld wassen. En tegen de tijd dat de nieuwe leiders zich voor het eerst zullen manifesteren, is Clinton — volgens de huidige peilingen — al bijna herkozen.

Bosnië wordt niet meer dan façade

Warren Zimmermann kent de hoofdrolspelers in het Bosnische drama persoonlijk — en hij koestert geen illusies over hun bedoelingen. Als Amerikaans ambassadeur in Joegoslavië, van 1989 tot 1992, maakte hij het uiteenvallen van dat land van nabij mee. Nu vreest hij dat Bosnië ten onder zal gaan, niet ondanks, maar door de verkiezingen van vandaag.

Door onze correspondent

JUURD EIJUSVOEGEL

WASHINGTON, 14 SEPT. Nog heel goed herinnert Warren Zimmermann zich het stalen gezicht waarmee de Kroatische leider Franjo Tudjman hem in 1992 voorspelde dat Bosnië opgedeeld zou worden tussen Servië en Kroatië. „Het was de meest verbijsterende conversatie van mijn ambassadeurschap”, vertelt hij in zijn woning in Georgetown, de oude buurt van Washington.

„De moslims moesten maar kiezen of ze in het Servische of het Kroatische gedeelte wilden wonen, hoogstens zou er voor hen een heel klein stukje over schieten. Ik vroeg hem hoe hij naakte agressie tegen een naburige republiek kon bepleiten, terwijl hij tegelijkertijd zelf hulp van het Westen vroeg omdat Servië een deel van Kroatië had bezet. Maar hij zag daar geen tegenstrijdigheid in.”

In zijn memoires, die deze week in de Verenigde Staten zijn verschenen onder de titel *Origins of a Catastrophe*, laat Zimmermann er geen twijfel over bestaan wat hij de voornaamste oorzaak acht van het uiteenvallen van Joegoslavië en de oorlogen die daarop volgden. Niet de eeuwoude etnische rivaliteiten, niet de teloorgang van het communistische systeem, niet de impetante opstelling van Europa

en de Verenigde Staten, maar de nationalistische politiek: in de eerste plaats de Servische president Slobodan Milošević, maar ook Tudjman, en de Bosnisch-Servische leider Radovan Karadžić, en in mindere mate Milan Kucan, de leider van Slovenië, die republiek die zich als eerste losmaakte van Joegoslavië.

Dat in Bosnië vandaag verkiezingen plaatshebben waarover dreigend de schaduw van drie van hen hangt, stemt Zimmermann, die de buitenlandse dienst twee jaar geleden verliet, somber. „Bosnië steunt af op een opdeling. En de verkiezingen kunnen die tendens nog versterken. Het is goed dat er verkiezingen worden gehouden. Maar het is vreselijk dat het nu gebeurt.”

„De internationale gemeenschap heeft de verantwoordelijkheid niet waargemaakt die ze in het akkoord van Dayton had gekregen. Er is niets terecht gekomen van grotere bewegingsvrijheid en terugkeer van vluchtelingen, van vrijere media, en van arrestatie van de oorlogsmisdadigers. Op al die terreinen hadden we beter werk kunnen leveren. Omdat dat is nagelaten zijn de verkiezingen niet vrij en eerlijk, maar gevaarlijk. Tenzij er een wonder gebeurt zullen ze de nationalistische tendenzen versterken.”

De Amerikaanse regering zegt dat juist het uitstellen van de verkiezingen rampzalig was geweest. Het momentum van 'Dayton' mocht niet verloren gaan.

„Waar ik me zorgen over maak is nu precies het momentum, want dat gaat de verkeerde kant op. De vertegenwoordigers van het extreme nationalisme, van wie er sommigen uit zijn op de vernietiging van Bosnië en het in de praktijk brengen van apartheid, zullen hun macht vandaag waarschijnlijk kunnen vergroten.”

Ziet u voor Bosnië een mogelijkheid om toch te overleven?

„Ik denk dat de kans daarop erg klein is. Ik ken niemand die gelooft dat de centrale Bosnische regering die door deze verkiezingen gevormd zal worden de kans krijgt om

effectief te functioneren. De Bosnische Serviërs zijn uit op de vernietiging ervan. Of de Bosnische Kroaten er loyaal aan zijn is erg de vraag. En misschien zijn er ook Bosnische moslims die geloven dat die regering niet in hun belang is. Ik vrees dat Bosnië steeds meer een soort façade zal zijn, waarachter zich opnieuw etnische opdeling en etnische zuivering zal voltrekken.”

„Om te beginnen zullen de de Kroatische en Servische delen onafhankelijk worden, en de volgende stap zal zijn dat ze zich bij Kroatië en Servië voegen. Dat zou ongeoorloofd gevaarlijk zijn voor de stabiliteit in Europa. Maar ook als dat niet gebeurt, is er een goede kans dat de Bosnische moslims zich tot radicale islamitische landen zullen wenden voor hulp op grote schaal.”

Kan de internationale gemeenschap nog iets doen om de teloorgang van Bosnië te voorkomen?

„Ik hoop het, maar daar is vastberaandheid en politieke wil voor nodig. En die ontbaken het afgelopen jaar. Na de verkiezingen zal het Westen alleen maar minder invloed hebben, en zullen de nationalistische leiders zich beroepen op hun legitimiteit als „democratisch gekozen politiek”.

Waarom heeft het Westen niet meer gedaan om de juiste omstandigheden voor verkiezingen te creëren?

„Niemand wilde het risico nemen dat er slachtoffers zouden vallen onder de manschappen van de vredesmacht IFOR. IFOR heeft de vrede weten te bewaren en dat is goed. Maar al die andere opdrachten waar niets van terecht is gekomen, hadden direct te maken met de redenen waarom we ons überhaupt met Bosnië hebben beziggehouden: om het land bijeen te houden, om te zorgen voor eerlijke uitgangspunten voor de opbouw van een democratisch systeem en om het beginsel van een multi-etnische samenleving te verdedigen.”

Dus de NAVO, het grootste militairere blok ter wereld, heeft zich als leider van de vredesoperatie laten verliezen door de vrees dat er een en-

Bosniërs kozen vier of zelfs vijf keer

De 2,3 miljoen kiezers in Bosnië (de 640.000 vluchtelingen buiten Bosnië hadden al eerder gestemd) hebben zaterdag niet één maar vier — of zelfs vijf — stemmen uitgebracht. Ze kozen:

□ het staatspresidium van drie leden, een moslim, een Serviër en een Kroaat, die twee jaar aan blijven en die rouleren voor het voorzitterschap (en dus de functie van nominaal staatsvoorzitter).

De belangrijkste kanshebbers zijn de huidige president Alija Izetbegović bij de moslims, Kresimir Zubak bij de Kroaten en Momčilo Krajišnik bij de Serviërs.

□ het Huis van Afgevaardigden, met 42 leden: 28 moslims en Kroaten en 14 Serviërs. Beslissingen van deze kamer van het overkoepelende Bosnische parlement kunnen door een minderheid van eenderde — 14 leden — worden geblokkeerd; Bosnië krijgt naast dit Huis van Afgevaardigden nog een senaat, de zogenoemde Kamer der Volkeren, met vijftien leden (vijf moslims, vijf Serviërs en vijf Kroaten), die later zullen worden gekozen door de leden van de provinciale raden.

□ twee regionale parlementen, het parlement van de moslim-Kroatische federatie, met 140 leden;

en het parlement van de Servische Republiek in Bosnië, met 140 leden;

□ kantonale (provinciale) raden.

De verkiezingen voor de gemeenteraden zijn wegens de talrijke onregelmatigheden bij de kiezersregistratie uitgesteld; zij worden mogelijk in november gehouden.

De Bosnische Serviërs hebben verder een president en een vicepresident gekozen. Belangrijkste kandidaat voor het presidentschap: Biljana Plavšić, van de SDS, de partij die tot voor kort door Radovan Karadžić werd geleid.

Vandaag worden de eerste voorlopige uitslagen verwacht. Ed van Thijn geeft eveneens vandaag als chef van de OVSE-waarnemers zijn oordeel over het verloop van de verkiezingen. Morgen of woensdag wordt de einduitslag van de verkiezingen om de drie zetels in het staatspresidium bekend. Tussen woensdag en volgende week dinsdag volgen de definitieve uitslagen van de drie verschillende parlementsvierkiezingen. Op of omstreeks 25 september maakt de chef van de OVSE-missie in Bosnië, Robert Frowick, bekend of de verkiezingen geldig zijn, rekening houdend met het oordeel van Van Thijn. Voor eind deze maand gaan de drie leden van het staatspresidium naar New York om zich in de Algemene Vergadering van de VN voor te stellen.

De presidenten van Bosnië en Servië, Alija Izetbegović en Slobodan Milošević, zullen elkaar binnen drie weken ontmoeten. Dat heeft de Amerikaanse beleidsadviseur Richard Holbrooke in een einde maken aan hun gisteren gezegd. Het is de eerste bilaterale ontmoeting tussen de twee voormalige aartsrivalen. Holbrooke kondigde de ontmoeting aan nadat hij gisteren in Belgrado met Milošević had onderhandeld en in Sarajevo met Izetbegović.

Ontmoeting Izetbegovic-Milošević

AP Sarajevo

govic had geluncht. Frankrijk heeft aangeboden als gastland op te treden voor de toponimoering. Eerder deze maand werd er al gespeculeerd over een top tussen de twee presidenten, waarbij zou worden gesproken over de erkenning van elkaars land. Dat zou de Serviërs in Bosnië isoleren en een einde maken aan hun hoop om zich ooit aan te sluiten bij een Groot-Servie. Izetbegović en Milošević hebben elkaar vaker ontmoet tijdens multilateraal overleg, maar nooit spraken zij onder vier ogen met elkaar.

'Verkiezingen: PR-show'

VS en EU botsen fors in Bosnië

Door Hans Geurtsen

Sarajevo — De wijze waarop diverse hoge Amerikaanse functionarissen zich in Sarajevo gedragen, stuit steeds meer Europeanen tegen de borst.

„Ze proberen van de Bosnische verkiezingen een Amerikaanse PR-show te maken. Alle problemen worden omwille van de Amerikaanse presidentsverkiezingen onder het tapijt geveegd”, zo wil een Europese diplomaat op voorwaarde van anonimiteit wel kwijl. Het jongste en wellicht meest schokkende voorbeeld van Amerikaans „bulldozergedrag” werd zaterdagavond geleverd door neman minder dan Richard Holbrooke.

De „geestelijke vader” van het Dayton-akkoord dook zaterdagavond in Sarajevo op in het gezelschap van een vijftal Amerikaanse senatoren die als waarnemers in Bosnië waren. Tervijl een groot deel van de stemlokalen nog niet eens gesloten was, verklaarde Holbrooke tijdens een druk bezochte persconferentie de verkiezingen al min of meer voor geldig.

Holbrooke ging daarmee nadrukkelijk op de stoel van Ed van Thijn zitten. De vroegere Amsterdamse burgemeester is namens de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) in Bosnië belast met het toezicht op de verkiezingen en velt naar verwachting vandaag een eerste, voorlopig oordeel over het verloop van de verkiezingen. Van Thijn baseert zich daarbij op de rapporten van bijna duizend onafhankelijke waarnemers in het hele land.

Holbrooke's persconferentie was volgens veel Europeanen een bewuste poging van Thijn de wind uit de zeilen te nemen. De Nederlandse

se Europarlementariër Arie Oostlander noemde Holbrooke's optreden „rondtuit schunnig”, tervijl ook zijn Duitse collega Doris Pack haar kritiek niet onder stoelen of banken stak. „De Amerikanen stellen weer eens de show, tervijl Europa nota bene het grootste deel van de kosten van de organisatie van de verkiezingen betaalt”, aldus Pack.

De Amerikanen vrezden duidelijk dat Van Thijn zich zeer kritisch over de Bosnische verkiezingen zal spreken en mogelijk zelfs hun geldigheid aan zal vechten. De Amerikanen willen de verkiezingen koste wat het kost goedkeurd zien, zodat ze volgens schema kunnen doorgaan met de terugtrekking van hun troepen. President Clinton heeft nu eenmaal beloofd dat de pakweg 20.000 Amerikaanse soldaten die deel uitmaken van de Ifor-vredesmacht voor de Kerst weer thuis zijn.

Het optreden van Richard Holbrooke is volgens Europeanen in Sarajevo symptomatisch. Een ander voorbeeld dat herhaaldelijk genoemd wordt, betreft de heropening van het vliegveld van Sarajevo, enkele weken geleden.

Het vliegveld is de afgelopen maanden met vrijwel uitsluitend Europees geld weer gebruiksklaar gemaakt. Dat weerhield de Amerikanen er niet van om het vliegveld met veel tam-tam en het nodige vlagvertoon te heropenen ter gelegenheid van een bezoek van Warrent Christopher, de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken.

Stemmen in kapotte moskee

AP Sarajevo

Tervijl de organisatoren van de verkiezingen in Bosnië verklaarden dat de stembusgang vrijwel perfect is verlopen, melden Westerse waarnemers grote onregelmatigheden.

Uit een eerste inventarisatie van rapporten van verschillende stembureaus en gesprekken blijkt echter dat er aanzienlijke overtredingen hebben plaatsgehad, met name in de gebieden onder Servisch bestuur. Ook

was in een aantal gevallen sprake van „grote ongevoutheid” bij de keuze van stemlokalen. Zo moesten moslimvluchtelingen naar Servisch grondgebied en moesten zij hun stem uitbrengen in een verworste moskee.

Ook stonden stembussen opgesteld in scholen waar, na de val van Srebrenica, moslims gevangen zaten en door Serviërs zijn gemarteld. Waarnemers verzekerden dat overtredingen van deze soort zich vrijwel overal voordeden.

In Bosnië tekent zich nederlaag af van gematigden

SARAJEVO, 17 SEPT. Volgens de eerste, en nog zeer voorlopige uitslagen, hebben de kandidaten van de nationalistische partijen in Bosnië in de strijd om de drie zetels van het staatspresidium een grote voorsprong op de (gematigder) oppositiekandidaten.

Het tellen van de stemmen verloopt overigens aanzienlijk langzamer dan verwacht.

Bij de verkiezingen van zaterdag konden de drie bevolkingsgroepen, de moslims, Kroaten en Serviërs, elk één afgezant kiezen in het staatspresidium. Na het tellen van de stemmen in 38 van de 109 gemeenten lag bij de moslims president Alija Izetbegović ruim voor op zijn naaste concurrent, ex-premier Haris Silajdžić. Izetbegović had op dat punt 82 procent van de moslim-stemmen achter zijn naam, tegen Silajdžić vijftien.

Bij de Serviërs lag Momčilo Krajišnik — kandidaat van de tot voor kort door Radovan Karadžić geleide ultra-nationalistische SDS — met 78 procent van de stemmen ver voor op zijn naaste rivaal, Mladen Ivanić, die op 19 procent stond. Bij de Kroaten leidde Krešimir Zubak, van de nationalistische partij HDZ, met 84 procent van de Kroatische stemmen, ver voor Ivo Stanić (15 procent). In alle drie gevallen lijkt de zegen van de leiders van de kandidaten niet meer te kunnen

en Silajdžić zijn oppositie die zich, meer dan hun nak en Izetbegović, in een multi-etnische een-

erop dat Izetbegović de grootste aantal enigt, hetgeen de vraag wie het staatspresidium en de staatspresidentie en kollektief speelt rol en

Tribunaal handhaaft aanklacht Tadić

DEN HAAG, 17 SEPT. Het VN-tribunaal voor oorlogsmisdaden in voormalig Joegoslavië heeft vanmorgen het verzoek van de verdediging verworpen een deel van de aanklacht tegen de Bosnische Serviër Duško Tadić in te trekken. Tadić staat terecht voor moord en mishandeling in onder meer gevangenkampen in Nood-Oost Bosnië in 1991.

Volgens rechter Kirk McDonald van het tribunaal kan pas na afloop van de rechtszaak vastgesteld worden of Tadić schuldig is aan de misdaden die hem ten laste worden gelegd. De rechter volgde hiermee de aanklager van het tribunaal, die eerder had gezegd dat de regels niet toestaan dat rechters beschuldigingen intrekken voordat alle getuigen voor de verdediging zijn gehoord. Daarnaast is er volgens de aanklager voldoende bewijs om Tadić te veroordelen voor de misdaden die de verdediging juist geschrapt wil hebben.

Volgens de verdediging bestaat

het materiaal van de aanklager bij een groot aantal beschuldigingen uit tegenstrijdige uitspraken en onduidelijke waarnemingen, met name van Bosnische moslims die in de gevangenkampen hebben gezeten. Zo zou Tadić onder meer een gevangene hebben aangezet een testikel af te bijten bij een medegevangene, maar in de rechtszaal verklaarde de man die gedwongen was het slachtoffer vast te houden dat Tadić niet aanwezig was in de kamer van het kamp Omarska waar het voorval zich voltrok.

De verdediging heeft niet het materiaal aangevochten van misdaden die Tadić buiten de kampen zou hebben begaan, in dorpen in de omgeving van het plaatsje Kozarac, waar hij vandaan kwam. Volgens de Nederlandse advocaat mr. M. Wladimiroff, wordt het moeilijk deze misdaden aan te vechten. Vanaf deze week zal de verdediging trachten aan te tonen, dat Tadić het slachtoffer is van een persoonsverwisseling. (AP, Reuter)

'Het alternatief was Bosnië als een Westers protectoraat'

Amerikaans onderminister Shattuck is tevreden over verloop verkiezingen

Door onze redacteur ROBERT VAN DER ROER DEN HAAG, 17 SEPT. „Zeer positief” en „een stap vooruit” zijn woorden die John Shattuck herhaaldelijk gebruikt als hij in zijn Haagse hotel het verloop van de Bosnische verkiezingen recenseert. De Amerikaanse onderminister van Buitenlandse Zaken, belast met mensenrechten en democratie, is net uit Bosnië, via tussenstops bij de EU en NAVO in Brussel, aangekomen in Den Haag. Shattuck maakte deel uit van de presidentiële delegatie die Bill Clinton naar Bosnië had gestuurd en onder leiding van vredesarchitect en ex-onderminister Richard Holbrooke de verkiezingen bijwoonde.

Hij was in Mostar en Stolac, waar de verkiezingen tot zijn opluchting „veel rustiger” verliepen dan verwacht. „Onze delegatie is alle op hot spots in het Servische deel en in de moslim-Kroatische federatie geweest. Er waren nergens geen geweldadige incidenten”, zegt hij met zijn sonore stem.

Shattuck, samen met collega John Kornblum en diens voorganger Holbrooke een van de naaste Bosnië-beleidsmakers van minister Warren Christopher, is in Nederland voor gesprekken met bewindslieden en de leiders van het Joegoslavië- en Rwanda-tribunaal. De voormalige vice-voorzitter van Amnesty International (1985 tot 1992), tevens ex-vice-president van Harvard University, noemt zichzelf „nog steeds een activist”. „Als onderminister beschouw ik mezelf als een zeer actieve verdediger van mensenrechten.”

Waarom bent u tevreden over de verkiezingen in Bosnië?

„De condities waren natuurlijk niet perfect. We zijn ons allemaal bewust van de verschrikkelijke erfenis van deze oorlog. De verkiezingen waren één stap op weg naar de wederopstanding van Bosnië. Ze gaven voor het eerst een gelegenheid om de stem van de bevolking te horen, boven de stem van leiders die geen aanspraak konden maken op democratische uitverkiezing. Voor het eerst konden oppositiekandidaten tevoorschijn komen. We hebben grote aantallen kiezers de grenzen van de twee entiteiten zien passeren. Niet zoveel als men misschien gedacht had.”

Slechts 13.500 van de verwachte 100.000 vluchtelingen gingen stemmen in hun vroegere woonomgeving.

„Dat komt doordat de gemeentelijke verkiezingen zijn uitgesteld. Die zullen de grootste beweging veroorzaken. Er zal ook een zekere angst zijn geweest. Maar er is meer grensverkeer geweest dan ooit. Ik vind de verkiezingen een succes.”

Bent u ook tevreden met de uitkomst?

„De nationalistische partijen zullen vrijwel zeker winnen. Als we de verkiezingen hadden uitgesteld, hadden we een verdere versterking van de verschillen gerieskeerd. Deze verkiezingen waren een manier om de nationale instituties te bouwen, zoals in het vredesakkoord van Dayton is voorzien.”

Wat vindt u van de winst van de nationalisten?

„Het belangrijkste is dat de mensen in een geweldvrije omgeving in staat waren hun leiders ter verantwoording te roepen. Daar gaat het om in een verkiezingsproces. Ze zullen hen nu verantwoordelijk moeten houden voor naleving van de toezeggingen nationale instituties te vestigen. Maar als een van de winnende partijen probeert haar deel van Bosnië buiten Bosnië te plaatsen, zal de internationale gemeenschap een krachtig antwoord geven en geen hulp verlenen: die partij zal geen erkenning krijgen. Deze verkiezingen gingen over een verenigd Bosnië.”

Het door Amerika geleide vredesproces brengt separatisten en racisten aan de macht.

„Het tegenovergestelde is het geval. Het vredesproces heeft voor het eerst de stemmen van de bevolking meer macht gegeven dan hun leiders. Als sommige leiders die voor de verkiezingen aan de macht waren, aan de macht blijven, was dat wat de bevolking wilde.”

Maar dat zijn niet de leiders die het Westen wilde...

„Dit gaat over democratie.”

...en zeker niet een „activist” zoals u.

„We hebben nog andere instrumenten. Nu zullen we onze aandacht nog intensiever richten op de kwestie van de oorlogsmisdaden, op het zoeken naar de vermiste personen, op het vestigen van vrije media. De internationale gemeenschap moet de bevolking van Bosnië niet dicteren wie hun leiders zijn. Het alternatief was het land tot protectoraat verklaren, en dan Bosnië zelf gaan besturen. Niet alleen met een zeer grote bezettingsmacht voor zeer lange periode, maar ook door zelf de regering te gaan besturen. En dat is bezwaarlijk, zelfs vanuit een oogpunt van mensenrechten.”

De realiteit is dat er waarschijnlijk aan mensen aan de macht komen, die een eigen staat willen.

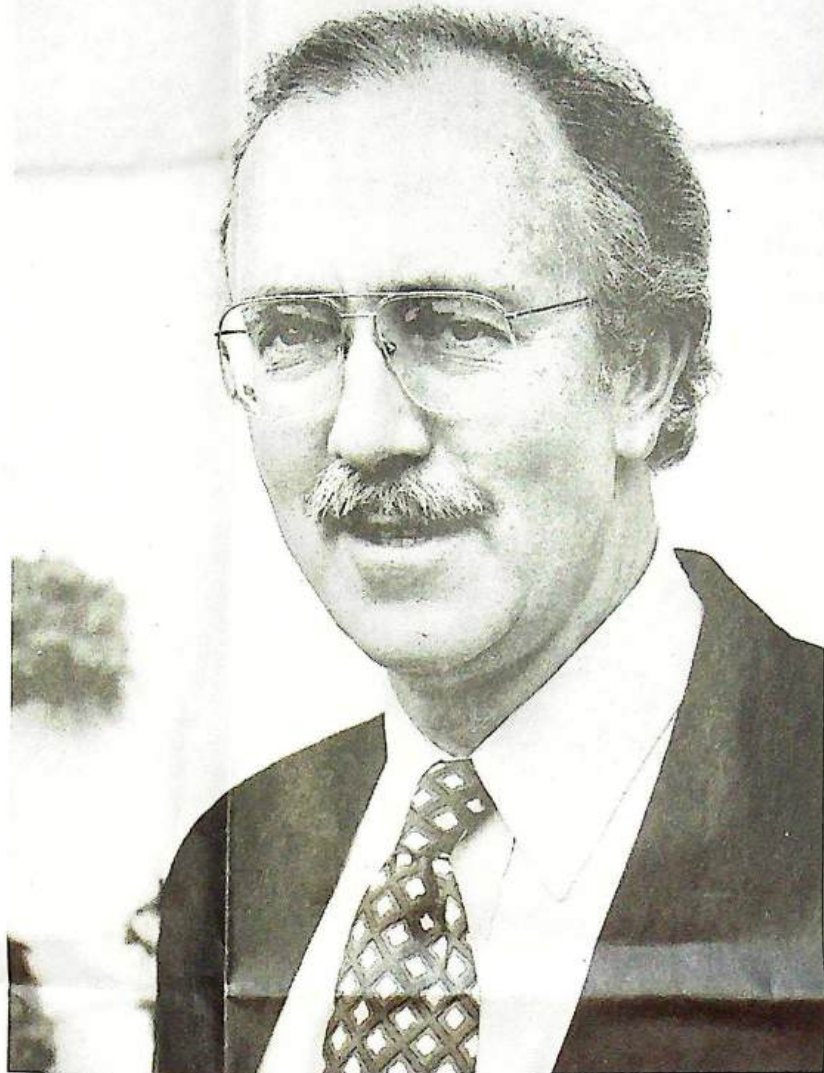
„De Bosnische Serviërs hebben het akkoord van Dayton ondertekend, net als Servië. En dat akkoord zal worden uitgevoerd.”

Maar heeft u enige hoop dat deze leiders als democraten herboren worden?

„Er zijn nog belangrijke mogelijkheden tot pressie voor de internationale gemeenschap. Die middelen zijn diplomatieke erkenning, economische bijstand, toegang tot internationale financiële instellingen zoals de Wereldbank. Daarmee kunnen krachtige boodschappen worden afgegeven aan de leiders van Bosnië bij de uitvoering van het Dayton-akkoord.”

Ook de Kroatische president Tudjman heeft de afgelopen jaren herhaaldelijk gezegd dat Bosnië moet worden opgedeeld tussen Kroatië en Servië.

„De aspiraties van president Tudjman voor volledige integratie in Europa en

Onderminister John Shattuck: „Ik ben nog steeds een activist.” (Foto NRC Handelsblad/Vincent Mentzel)

voor allerlei vormen van hulp als ook economische ontwikkeling geven de internationale gemeenschap substantiële pressiemiddelen op zijn standpunten. Die standpunten heeft hij niet verkondigd bij het bereiken van het Dayton-akkoord. Vorige week nog maakte Tudjman duidelijk Dayton te steunen.”

Denkt u dat instituties die gevaren die de eenheid van Bosnië bedreigen, kunnen afweten? Je kunt zoveel instituties maken als je wilt, maar je kunt geen mensen veranderen.

„Nee, maar er zijn wel manieren waarop mensen zullen veranderen. De mensen zijn totaal uitgeput door de oorlog en willen er een einde aan. Dat is voor mij kris-

talhelder na twee dozijn reizen naar Bosnië. Als je kijkt wat er is gebeurd tussen juli 1995 [de val van de moslimenclave Srebrenica] en september 1996, dat is een uitzonderlijk proces van vredesontwikkeling. Dat betekent niet dat er geen spanningen meer bestaan, maar de spanningen nemen wel af. Als de internationale gemeenschap nauw betrokken blijft, zijn de vooruitzichten voor vrede zeer helder.”

U bent optimistisch.

„We zijn realistisch. Holbrooke is in zijn commentaren consistent vrij negatief over de ontwikkelingen. We identificeren die dan en proberen er achteraan te gaan. We zijn erg nuchter.”

Er is geen sprake van retoriek voor de Amerikaanse verkiezingen? „De Amerikaanse verkiezingen zullen hopelijk duidelijk maken dat het Amerikaanse volk betrokken wil blijven bij Bosnië.”

De manier waarop de VS dit conflict aanpakken, wordt toch erg beïnvloed door de presidentsverkiezingen [van 5 november]? De beslissing over de verlenging van het verblijf van de vredesmacht IFOR is uitgesteld tot na de Amerikaanse verkiezingen. „Dat heeft niets met onze verkiezingen te maken. Die periode van 1 jaar die president Clinton vorig jaar aankondigde, was zeer sterk beïnvloed door het Amerikaanse Congres. Voor het Congres was het toen erop of eronder of het wel of niet het inzetten van troepen zou goedkeuren. Om steun te krijgen heeft president Clinton toen een stevige verplichting aan het Congres gedaan dat de duur van de Amerikaanse troepeninzet een jaar zou zijn.

„Tegelijkertijd is het zeer duidelijk dat de internationale gemeenschap, inclusief de VS, zeer gecommitteerd zal blijven aan een aanwezigheid voor wat betreft veiligheid in Bosnië voor een langere periode. De militaire planning over de opvolgsmacht heeft nu plaats. Wat ook de opvolgsmacht van IFOR zal zijn, de VS zullen daarvoor deel blijven uitmaken.”

Met grondtroepen?

„Laten we afwachten wat er wordt aangekondigd.”

Na de presidentsverkiezingen?

„Er voor of er na.”

Helemaal geen invloed van de Amerikaanse verkiezingen dus?

„Nee, ik zie geen bijzondere invloed. Behalve op één manier dan: president Clinton kijkt erg intensief naar zijn Bosnië-beleid. Hij beschouwt het als een van de centrale elementen van zijn buitenlands beleid om de vrede te herstellen en het Dayton-akkoord uit te voeren.”

Sprekend over het Amerikaanse optimisme, Holbrooke heeft nu voor het eerst gezegd dat er fouten zijn gemaakt in Dayton. „Natuurlijk. Geen twijfel over mogelijk. Ik heb deelgenomen aan de ontwikkeling van de Dayton-akkoorden, en het was als-of je naar de productie van worst keek. Er zijn veel elementen van Dayton die heel goed op een andere manier zouden kunnen worden opgeschreven. Maar dat betekent niet dat dit proces niet duurzaam is. Er zijn zoveel crises in dit proces, en er zullen er nog vele volgen.”

Europa neemt nog steeds geen leiding en blijft wachten op de VS. „Er moet na de verkiezingen een veel meer aandacht komen voor de civiele implementatie. Dat vergt zeer nauwe coördinatie in Sarajevo. De Hoge Vertegenwoordiger [vredescoördinator Carl Bildt] moet daarbij in het centrum staan.”

Blijft het feit dat Europeanen de leiding aan de VS overlaten.

Met ingehouden grijs: „Ik ontken niet dat wij de leiding hebben. Maar de civiele implementatie is een internationale kwestie. De wederopbouw hulp moet sneller ter plekke arriveren. Er zijn veel Europeanen, er zijn veel verschillende landen. De EU is zeer actief betrokken bij de wederopbouw, maar het is moeilijk al die stemmen te coördineren.”

Er komt een nieuwe mini-Dayton-conferentie.

„We hebben in Dayton drie weken boven op elkaar in barakken gezeten. Dat zal niet nog een keer gebeuren. Er zullen pogingen worden gedaan om bepaalde aspecten van Dayton verder te ontwikkelen, zoals de opvolgsmacht en de instituties van de regering. De voeten van de partijen moeten bij het vuur gehouden worden, en dat zal in de volgende ronde van Dayton gebeuren.”

U bent hier nu voor het oorlogstribunaal. Bent u daar tevreden over?

„Er is vooruitgang, maar nog niet genoeg. Er zitten zeven mensen vast, 75 zijn er aangeklaagd. Er zullen er meer volgen.”

En de aanhouding van de hoofdverdachten van oorlogsmisdaden, Karadžić en Mladić?

„Die moeten worden aangehouden. De VS zijn niet tevreden totdat de belangrijkste oorlogsmisdadigers in Den Haag zijn.”

Het Westen, inclusief uw eigen regering, is bang om ze aan te houden.

„Ik weet niet of ik dat angst moet noemen. Er zijn nu eenmaal afspraken over onze betrokkenheid.”

Uw land is de leidende supermacht in de wereld en tegelijk bang twee man aan te houden.

„We hebben fases die we doorgaan. Zoals een groot Amerikaanse baseball-speler ooit heeft gezegd heeft: *It ain't over till it's over*. De belangrijkste oorlogsmisdadigers zijn in het proces tot aan de verkiezingen gemarginaliseerd. Ze moeten nu achterna worden gezeten zodat ze voor de rechter kunnen komen. Ik ga u niet vertellen hoe dat gaat gebeuren.”

Waarschijnlijk omdat u het ook niet weet.

„Wel, we zullen zien.”

Bent u inmiddels niet een zeer milde activist geworden?

Lachend: „Dat vind ik niet.”

Kunt u weer een activist worden? „Ik zal niet veranderen.”

Bent u niet te zeer een diplomaat geworden?

„Nee, ik zie wat je kunt bereiken met instrumenten van de regering, inclusief de instrumenten van kracht. Het is zeldzaam dat een activist in staat is een NAVO-macht te gebruiken om vrede in een land te brengen, dat verpletterd is door schendingen van mensenrechten...”

Servische 'Mr. No'

„Meneer de president, u weet dat ik u zeer respecteer. Maar ik moet eerlijk zijn: ik spring liever van dit balkon dan het [Vance-Owen] vredesplan te accepteren.”

Dat zei op een avond in mei 1993 Momčilo Krajišnik op de vijfde verdieping van een Atheens hotel tegen Dobrica Čosić, toen president van Joegoslavië, die met de Servische leider Milošević naar Athene was gekomen om de Bosnische Serviërs te dwingen het vredesplan van de bemiddelaars Vance en Owen te accepteren. De leider van de Bosnische Serviërs, Radovan Karadžić, was al gewicht: Krajišnik was de laatste die dwars lag.

Een dag later zette Karadžić zijn handtekening onder het plan. Maar kort daarop was het vooral Momčilo Krajišnik die het parlement van de Bosnische Serviërs — waarvan hij voorzitter was — ertoe bracht het vredesplan alsnog af te wijzen. Het Vance-Owen-plan verdween van tafel en de oorlog ging door.

Krajišnik wordt algemeen gezien als de meest hardnekkige, als de meest uitgesproken havik onder de

leiders van de Bosnische Serviërs. Hij is — anders dan de gretige, ambitieuze en ijdele Karadžić — koelbloedig en rationeel. Hij is ook pragmatisch, en dat zou kunnen betekenen dat Krajišnik, na vier jaar oorlog tegen de moslims en Kroaten, in het staatspresidium wellicht toch zou kunnen samenwerken met de moslim Izetbegović en de Kroaat Zubak.

Maar makkelijk zal het niet gaan. „Ik haat de moslims”, zei hij onlangs, al voegde hij daaraan toe: „Maar ik haat hen niet méér dan zij mij haten.”

Haat is er niet altijd geweest. Krajišnik was in 1990 en 1991 de enige Bosnisch-Servische leider die goed overweg kon met de moslims. Hij leidde de onderhandelingen met Izetbegović: De twee konden goed met elkaar opschieten. Pas na het uitbreken van de strijd gingen ze uiteen, als vijanden.

Krajišnik — 'Momo' voor zijn vrienden — werd 52 jaar geleden als boerenzoon geboren in Zabrdje, ten oosten van Sarajevo. Hij was in zijn jeugd activist voor de commu-

nistische jeugdbeweging en studeerde economie in Sarajevo. Daarna werkte hij 22 jaar bij het bedrijf Energoinvest, uiteindelijk als financieel directeur van de afdeling die onderdelen voor kernreactoren fabriceerde. In 1983 zat hij acht maanden gevangen wegens verduistering — een aanklacht waarvan hij in hoger beroep werd gezuiverd.

Dat proces garandeerde hem later een hoge plaats op de politieke ladder, want toen de etnische relaties begonnen te verslechteren, interpreteerden de Serviërs het proces alsnog als een politiek proces tegen een onschuldige Serviër. Krajišnik sloot zich aan bij de radicaal-nationalistische Servische Democratische Partij van zijn vriend Karadžić en werd na de eerste vrije verkiezingen voorzitter van het Bosnische parlement. Na de uittocht van de Servische leden in 1991, en de vorming van een eigen parlement van de Bosnische Serviërs werd Krajišnik daar voorzitter van: de tweede man van de Serviërs na Karadžić.

De man van Tudjman

De 48-jarige Krešimir Zubak is het gematigde gezicht van de Kroatische nationalistische, die de afgelopen jaren hebben gevochten voor hun eigen 'republiek', Herceg-Bosna, en voor de aansluiting van die fantoomrepubliek bij Kroatië. De 'president' van Herceg-Bosna: Krešimir Zubak.

Zubak is van huis uit jurist: hij werkte, lid van de communistische partij, als rechter in zijn geboorteplaats Doboj in Noord-Bosnië, dat nu deel uitmaakt van de Servische Republiek. De herkomst van Zubak is van belang: anders dan de meeste leiders van de Bosnische Kroaten komt hij niet uit de Herzegovina, het hartland van het Kroatische nationalisme. In de Herzegovina wonen de Kroaten in een etnisch homogeen gebied: aan samenwerken met moslims is men niet gewend en men wil er ook niets van weten. Elders in Bosnië daarentegen hebben de Kroaten altijd tussen de moslims in gewoond en met hen samengewerkt: hier is het Kroatische nationalisme gematiger, minder intolerant en minder

antagonistisch. In) Zubaks Doboj bestond de bevolking voor de oorlog voor 39 procent uit Serviërs, voor 36 procent uit moslims en voor vijftien procent uit Kroaten.

Na het uitbreken van de oorlog trok de rechter de wapenrok aan: hij vocht in een gemengde moslim-Kroatische eenheid tegen de Serviërs en werd gewond — de enige leider in ex-Joegoslavië die daadwerkelijk in gevechtshandelingen gewond is geraakt.

Zubak dankt zijn politieke carrière aan de moslims. In februari 1994 dwongen de VS de Bosnische Kroaten en de moslims, die elkaar toen bijna een jaar lang hadden bevochten, tot een akkoord, dat voorzorg in de vorming van een moslim-Kroatische federatie in Bosnië. Een van de voorwaarden van de moslims was het vertrek van Mate Boban, de leider van de HDZ, de belangrijkste partij van de Bosnische Kroaten (en het Bosnische filiaal van de in Kroatië functionerende HDZ van president Tudjman). De eis werd ingewilligd: de ultra Boban maakte plaats voor de wat gematig-

der Zubak. Hij werd (en is nog steeds) president van de moslim-Kroatische federatie.

Dat betekent niet dat Zubak de zaak van de moslim-Kroatische integratie is toegedaan. Hij is gewoon president van Herceg-Bosna gebleven, al hadden de Kroaten bij de vorming van de federatie beloofd die 'republiek' op te doeken. Zubak heeft zich ook niet bijzonder ingespannen om de federatie waarvan hij president was meer inhoud te geven: die is een nogal hol staketsel gebleven door de weigering van de Kroaten Herceg-Bosna op te doeken en bevoegdheden over te dragen aan de federatie.

Hoe Zubak in het Bosnische staatspresidium zal functioneren, zal vooral afhangen van de Kroatische president Tudjman. Hij bepaalt nog altijd het beleid van de Bosnische Kroaten. Met hem is Zubak het afgelopen jaar herhaaldelijk in conflict geraakt, over concessies die Tudjman onder druk moest doen en die Zubak niet aanstonden. Maar telkens heeft Zubak voor de leider aller Kroaten moeten buigen.

Farce of niet, het grootste succes van de verkiezingen in Bosnië is dat ze gehouden zijn. Daardoor is bewezen dat de veronderstelde 'eeuwenoude Balkantradities' het niet per se noodzakelijk maken dat men politiek bedrijft door elkaar dood te schieten. Niet onverdeeld veelbelovend is het dat hiermee alle winnaars op de door het Westen voorgeschreven manier in hun macht zijn bevestigd. Daarmee zullen ze zich dan, ongeacht hun gedrag in de oorlog, in hun politieke positie gelegitimeerd voelen; voor sommigen een soort amnestie via de stembus. Na 14 september is het nog veel moeilijker geworden, Karadžić, Mladić en hun minder bekende medeplichtigen te pakken. De laatste tijd zat er al weinig vaart in het zoeken naar massagraven. Grote ontdekkingen zouden de voortgang van het democratisch proces in die buurten zeker hebben bemermd. Het zal interessant zijn, na deze historische datum te volgen hoe het verder gaat met de vergaring van het bewijsmateriaal.

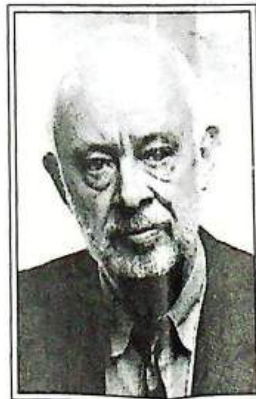
Het betrekkelijk goede resultaat — stemmen zonder moorden — is dus tegelijkertijd een voldongen feit waarover we wel weer met verontwaardiging zouden kunnen spreken, ware het niet dat de voorbereiding al kort na Dayton is begonnen. Na tot wapenstilstand te zijn gebombardeerd hebben de machthebbers van de drie partijen alles in het werk gesteld om dit te blijven. Talrijk zijn in alle media de verslagen dat er van een vrije pers en televisie in de voormalige oorlogsgebieden nauwelijks sprake was. Intimidatie, sabotage, alles heeft er al maan-

De internationale gemeenschap

den op gewezen dat de politiek daar in brede kring als voortzetting van de oorlog met middelen van de onderwereld werd beschouwd. Laten we niet onderschatten wat er door de zwaargewapende verpleegmacht van het Bosnische gesticht is bereikt, wat er nu wordt gedaan en waartoe een aantal landen van de NAVO zich verder heeft verplicht. Maar met de opdracht van Dayton, de vestiging van een democratische multi-etnische staat heeft dat steeds minder te maken dan we vorig jaar misschien hadden gehoopt.

Over de vraag of er meer mogelijk was geweest, zijn weer, net als toen de oorlog nog aan de gang was, twee scholen. De eerste zegt dat we met wat er nu is bereikt al tevreden moeten zijn, ook omdat daarmee een goede grondslag is gegeven voor een politiek van geleidelijkheid die ergens in de volgende eeuw zal bereiken wat men toen in Dayton van plan was. Als op zo'n klein oppervlak volksgroepen vier jaar met zoveel toewijding hebben geprobeerd elkaar uit te moorden, duurt het wel een generatie voor 'de wonden zijn geheeld'. Een realistische visie.

De tweede school is van mening dat het beter had gekund. Maar kort na Dayton heeft 'de internationale gemeenschap' haar vastberadenheid weer op een laag pitje had gezet. De soldaten van IFOR hebben de van oorlogsmisdaden verdachten niet meteen gearresteerd — wat ge-

H.J.A. Hofland

makkelijk had gekund — maar hun best gedaan de heren zoveel mogelijk te vermijden. Met het waarborgen van de vrijheid van meningsuiting is slordig omgesprongen. En dan het ernstigste van alles, waarvoor paradoxalwijs met al deze inspanning de grondslag is gelegd: een staatkundige verdeling naar etnische criteria vergroot de kans op nieuwe oorlog. Wie weet; maar het 'vredesproces' kan niet opnieuw worden begonnen.

De veertiende september is de datum van een groot voldongen feit. De vraag of er meer mogelijk was geweest is voor de historici. Het werkelijke probleem is, wat de 'internationale gemeenschap' nu verder op langere termijn zal gaan doen. Daaruit volgt een praktische vraag. Bestaat de 'internationale gemeenschap' eigenlijk wel? Men leest: de internationale gemeenschap reageerde geschokt, kan dit of dat niet langer toestaan, zint op maatregelen. De IG is over het algemeen een niet nader omschreven eenheid of verschijnsel waarvan in crisistijd sprake is zonder dat kan worden nagegaan wie er namens de IG heeft gesproken en met welke consequenties. De IG lijkt voornamelijk een niet zo lang geleden geboren uitdrukking in het spraakgebruik van de internationale journalistiek.

In werkelijkheid is er, net als toen de term nog niet bestond, een verzameling landen van wisselende samenstelling, al naar gelang hun belangen elkaar meer of minder dekken. In de praktische politiek heeft de internationale gemeenschap, even nobel als nevelig, geen enkele rol van betekenis. Als er een internationale macht in actie komt is dat bij de gratie van de Verenigde Staten, meer in het bijzonder de Amerikaanse president. Hij heeft vaak andere beweegredenen dan de nobele die over het algemeen aan de internationale gemeenschap worden toege-

schreven.

Als het aan Clinton ligt, is het vraagstuk Bosnië met deze verkiezingen praktisch opgelost. Voor de Amerikaanse kiezer is de democratie daar hersteld, en de troepenmacht kan heelhuids voor Kerstmis thuis zijn. Dat is een eerste klas politiek succes waarvan Bob Dole dus meer last zal hebben dan Radovan Karadžić. Wat er van het probleem Bosnië is overgebleven wordt in hoog tempo weer de Europese zaak die het voor augustus 1995 was. Bosnië zonder doden en verwoestingen verdwijnt uit het nieuws en dus uit de politiek. We zijn een jaar verder, 1997. Zal er dan nog animo zijn om daar een grote troepenmacht te handhaven? Als alles niet goed maar ook niet werkelijk slecht blijft gaan zoals nu, is Bosnië tegen die tijd als internationaal probleem voor het Westen achter de rug. Misschien is het dan een probleem van de vrije markt, de zelfkant daarvan. IFOR wordt vervangen door Interpol. Wat met een verzamelaam 'Bosnië' heet wordt bijgezet, naast de 200.000 doden en de verwoestingen.

Het wordt tijd een begin te maken met het schrijven van de Bosnische geschiedenis, niet die van de haat, de moordlust, de algemene achterlijkheid, de strijd op het slagveld, maar van de partijen die dat met wisselende verklaringen en verontschuldigheden vier jaar hebben toegestaan. Dat is dan de geschiedenis van het Westelijk realisme, de quarantaine-politiek, van de hoop dat het vanzelf zou overgaan: het verhaal van de internationale gemeenschap, van Sarajevo tot Srebrenica.

Dinsdag 10 september

Vandaag wordt geen normale dag. Achtentwintig jaar geleden stapten Carla en ik in het huwelijksbootje. Maar het vieren van onze huwelijksdag stellen we uit tot na mijn terugkomst. Ook ga ik niet naar Den Haag. Ik mis het debat over de Universiteitsraad, jammer. Had graag gezien hoe Ad Lansink redt wat nog te redden valt. De universiteit is toch veel meer dan een relatie tussen producent en consument. Het is een academische gemeenschap waarvan de leden door participatie, creativiteit, samspraak en betrokkenheid een draagvlak creëren voor de vooruitgang. Waarom moeten wij weer terug naar de oligarchische en autoritaire structuren?

Vandaag staat alles in het teken van mijn vertrek naar Bosnië. Ik ben een van de verkiezingswaarnemers. Heb ik alle spullen bij me volgens de instructies? Van zaklantaarn tot verbanddoos en wereldontvanger? Wij zien het wel. Vanavond verzamelen alle waarnemers zich in Wenen. Tijdens mijn reis heb ik mooi de tijd om het schitterende boek van Robert Kaplan 'Balkan Ghost' te lezen. Een reis door de geschiedenis, door een beklagenswaardig gebied. Carla maakt zich meer dan gebruikelijk bezorgd over deze reis.

Woensdag

Morgen gaan wij naar een land waar op z'n minst zes miljoen landmijnen liggen, waar haat en bloedwraak worden gecultiveerd door de langs etnische scheidslijnen georganiseerde nationalistische partijen.

Ed van Thijn opent de dag op een sympathieke wijze. Hij enthousiasmeert de 900 OVSE-waarnemers en laat er geen twijfel over bestaan dat met normen en waarden niet te sjoemelen valt. Aan de onafhankelijkheid en de integriteit van de beoordeling van de verkiezingen hoeft niemand te twifelen. Dat deze verkiezingen niet vrij en eerlijk zullen verlopen, gemeten naar onze maatstaven, staat voor mij vast. Maar misschien kunnen ze een bijdrage leveren in het democratiseringsproces, de stabilisatie en het normaliseren van het leven voor de burgers.

De bedoeling van het Dayton-akkoord was toch om de vrije beweging binnen het hele gebied mogelijk te maken. Iedereen zou mogen stemmen in de plaats waar hij in 1991 ingeschreven was, maar het Servisch deel is hermetisch afgesloten van de rest.

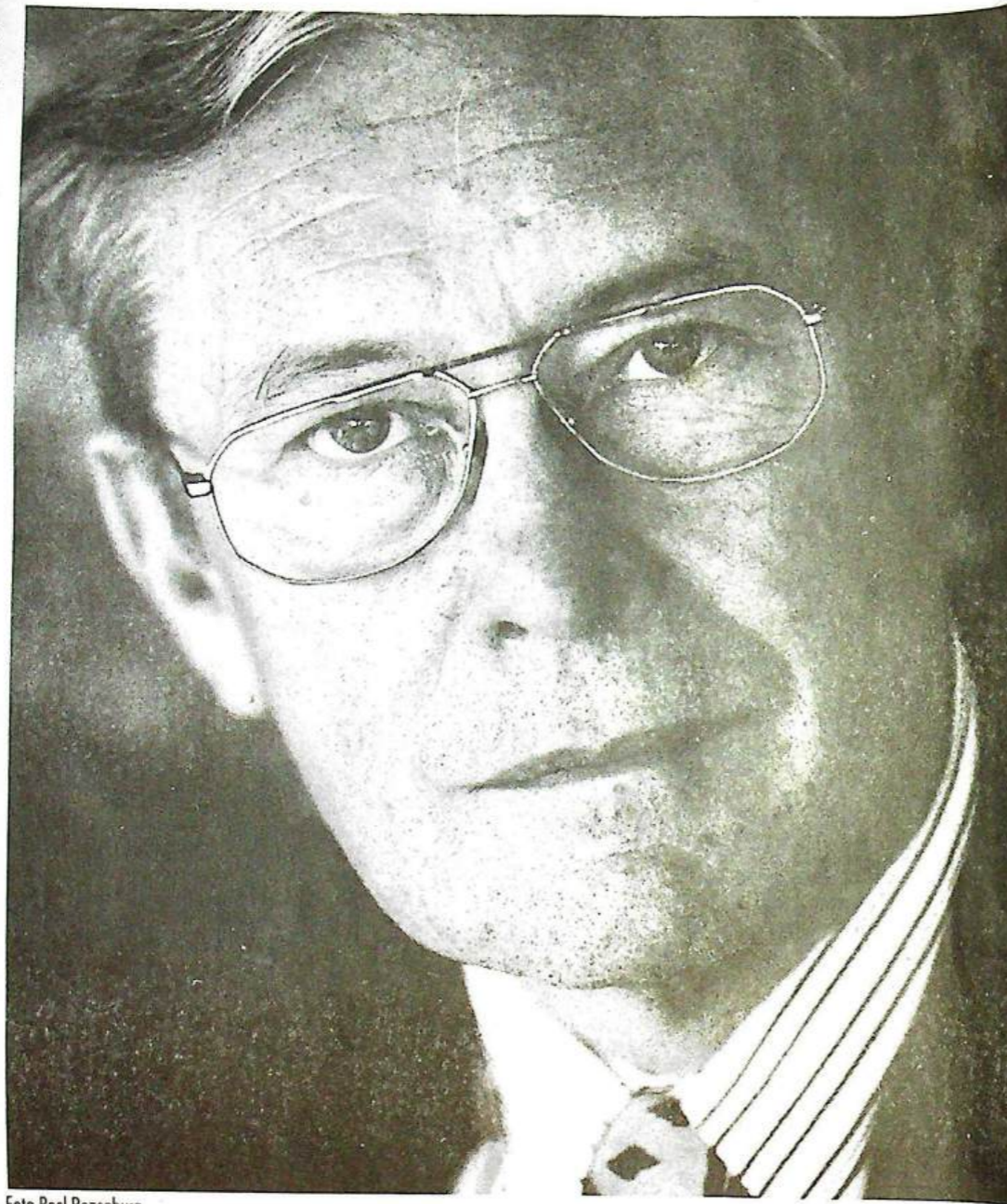

Foto Roel Rozenburg

HOLLANDS DAGBOEK

Dzsingisz Gabor

Drs. J.D. Gabor (56) was van 1990 tot 1994 staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Tegenwoordig is hij lid van de Tweede Kamer voor het CDA. De afgelopen week woonde hij als internationale waarnemer van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa de verkiezingen in Bosnië bij. Dzsingisz Gabor is getrouwd en heeft twee dochters.

zij weer terug kunnen naar hun eigen huizen. Als de internationale vredesmacht vertrekt „gaan we morgen terug naar onze huizen, wat er ook gebeurt”. Er doen allerlei geruchten de ronde. Zij kunnen morgen niet stemmen in hun vroegere woonplaats Zvornik, zo wordt gezegd. De Serviërs richten tenten op, vlak aan de grens, om daarin te laten stemmen. Ze zullen geen enkele moslim toestaan om slechts maar een meter verder het Servisch gebied in te gaan. Zo wordt Dayton toch tot een farce gemaakt. Ik besluit dit nader uit te zoeken. Als bekend wordt dat Monique en ik Nederlanders zijn, wordt het grimmiger. „Nederland heeft in Srebrenica niet gedaan wat het moest doen, onze mensen beschermen. Onze mensen zijn dood.” Toelichting of ver-

gen van deze twee oprechte politiemensen. Is het kwaad van het nationalisme en de haat zo sterk dat wij in generaties moeten denken? Na de gesprekken van vandaag lijkt het daar wel op.

Zaterdag

03.30 uur, de wekker gaat. Monique is al een half uur eerder opgestaan. Zij heeft namelijk een ingenius systeem ontwikkeld om elke ochtend op de eerste verdieping waar een badkuip staat, maar absoluut geen water is, een koude douche te nemen. Dit neemt nogal veel tijd in beslag omdat het ijskoude water uit een miezerig kraantje in een roestige emmer en een gieter naar boven moet worden getransporteerd. Ik heb grote bewondering voor haar gekregen, voor haar doorzettingsvermogen.

Door de aanhoudende regenval en de storm vannacht is de elektriciteit in ons hele kiesdistrict uitgevallen. We bereiken om 06.00 uur het eerste stembureau. Met wat kaarsverlichting lukt het om het stembureau in te richten. Tegen elf uur hebben wij tijd om naar de grens te gaan. Ik ben geschokt door wat ik zie. Er staan twee tenten met daaromheen prikkeldraad. Om de vijftig centimeter hangt een rode gevarendriehoek met de waarschuwing: 'mijnenveld'. Het terrein van het stembureau is veilig, maar buiten de prikkeldraadafrastering liggen mijnen.

Een massief legertje Servische politie verspert de weg, kennelijk met de bedoeling het verder doorreizen richting Servië 'onder controle te houden'. Onze eerste reactie is: dit is zuivere Servische intimidatie. Er heeft zich tot dan toe geen enkele moslim gemeld, aldus de Russische IFOR-commandant die mij vriendelijk te woord staat. Binnen de tenten heerst een lugubere sfeer, of kwam dat alleen door het kaarslicht? Later op de dag hebben overigens enkele tientallen moslims hun stem hier wel uitgebracht. Daarna werken wij negen stembureaus af in het moslimdeel. Daar liep alles gesmeerd.

Zondag

Een groot aantal OVSE-waarnemers verzamelt zich in Tuzla. Uit de vele rapportages blijkt dat op veel plaatsen tien tot twintig procent van de mensen die naar een stembureau zijn gegaan niet konden stemmen. Ook blijkt dat zeer velen de gang naar hun oorspronkelijke woonplaats, bevangen door angst, niet hebben aangedurfd. Het stemmen over de grens

gaan op de nog lange weg naar democratie.

Maandag

Waar moet het met Bosnië naar toe? Vele scenario's zijn denkbaar. Duidelijk is wel dat de multi-etnische staat, zonder krachtige en langdurige militaire, economische en politieke betrokkenheid van het Westen, een illusie is. Dwingen wij een duurzame vrede niet met militair machtsvertoon af, dan zullen geweld, moord en doodslag spoedig terugkeren. Als wij niet aan alle delen van Bosnië, inclusief de Republika Srpska economische hulp geven, groeien de delen verder uit elkaar en staat scheiding voor de deur. Als wij de nieuwe machthebbers die allemaal een eigen agenda hebben hun gang laten gaan, komt de afscheiding van het Kroatische en het Servische deel met de dag dichterbij. Een scenario voor vrede vraagt van ons vele offers en een gedeceerde houding. Wij hebben het verleden niet aan onze kant. Ik moet er niet aan denken dat wij Serviërs, moslims en Kroaten aan hun lot overlaten. Wordt Bosnië straks naar het Cyprusmodel militair opgedeeld en als mandaatgebied van de Europese Unie bestuurd? Wie zal het zeggen? Mensenlevens redden, ontheemden uitzicht geven, daarvoor zullen wij moeten offeren.

Op weg naar Wenen wissel ik

In de tenten heerst een lugubere sfeer, of kwam dat alleen door het kaarslicht?

ervaringen uit met collega Gerrit Valk. Hij was waarnemer in Srebrenica en omgeving. Zijn verhaal is nog deprimerender dan het mijne. Na vliegtuigen, bussen, auto, trein en tram ben ik vijftien uur later weer in Den Haag. Over een half uurtje is het in Nederland Prinsjesdag. Ik hoop alleen maar dat Omar in Bosnië nooit meer een geweer zal vasthouden en dat Amra in een vredig Bosnië kan opgroeien en niet emigreert naar Amerika, wat haar hartenwens is.

Dinsdag

In de tram heerst een gezellige sfeer. Groepen met oranje shawls versierde mensen babbelen over Den Haag, de koningin en het

OVERPEINZINGEN

851

Altijd kijken

Het was in de tijd dat de Nederlandse televisie nog twee kanalen had. Nico Scheepmaker citeert een kind dat aan haar moeder vraagt: „Waar keken jullie eigenlijk naar als je naar de radio luisterde?” Ja, naar wat, naar wie? Dit is zo'n vraag die beter is dan het antwoord. De mensen keken naar het werkje waar ze mee bezig waren — breien, knutselen, een broek verstellen, een kruiswoordpuzzel. Ze keken in hun boek, naar elkaar als ze door de radio heen met elkaar praatten. De radio laat dat allemaal toe. Toen er alleen nog radio was kon iedereen alle kanten op kijken. Naar de radio keek je alleen als je aan een knop draaide.

Een jaar of tien geleden was ik beroepshalve op bezoek bij een Poolse minister. Zijn kamer had de onherhaalbare grauwhed die de kantoren van alle overheden in alle landen van het oostblok eigen was. Hoe ze het deden wist je niet. Vaak waren de regerings- en partijbureaus gevestigd in een prachtig oud gebouw van een *ancien régime*. Parket, lambrisering, ornamenten, engeltjes aan het plafond, en dat alles vaak ook zorgvuldig onderhouden. Toch was het er volksdemocratisch grauw — een grauwhed die zich aan alle kleuren meedeelt — en het rook er naar uien en oude koffie.

In zo'n kantoor zat ik. Naast me stond ter hoogte van mijn hoofd een televisietoestel groot formaat. Het stond aan, het mompelde in gedempt Pools, zo zacht dat het voor mijn gastheer niet te verstaan was, waaruit ik opmaakte dat het een programma van geen belang was. Ik legde

genlijk?, het naslagwerk, de reisgids door de wereld der nette mensen van de jaren dertig. Moest je bij het thee drinken de pink van je hand die het oor van het kopje vasthield omhoog houden of in het gelid? Wat moest je doen als je aan een diner naast iemand zat die eerst hard in de hete soep blies en dan van haar lepel slurpte? De antwoorden staan in dit boek. Bovendien kon je uit wat de mensen niet volgens haar regels deden, van alles over hun komaf opmaken.

Na de oorlog is veel gerestaureerd maar het sociaal reglement van de jaren dertig viel niet te redden. Dat heeft twee oorzaken: onvermijdelijk worden in een oorlog de omgangsvormen ruwer, en met de daarna aangebroken welvaart is allerlei gereedschap in omloop gekomen dat nieuwe regels vergde. Het beproefd systeem van overlevering heeft zijn kracht verloren; gaandeweg ontstaan er nieuwe regels voor de nieuwe dingen en de toestanden die ze veroorzaken: frisdrank in blik en kleine bronwaterflesjes maken het lopend drinken in het openbaar mogelijk. Hoort het? Moet je, als je zelf lopend aan het drinken bent en je komt iemand tegen die je kent, vragen of het hem hindert? Bier drinken uit de fles, begonnen in de Newyorkse bars van de Village, is in sommige Amsterdamse kringen een *must*, maar het opsteken van een sigaret is verboden. Alleen nog heel slecht opgevoede mensen beginnen in gezelschap te roken zonder aan allen te hebben gevraagd of ze 'er hinder van hebben'. Heeft er één hinder dan wordt er niet gerookt.

HORIZON

ZATERDAG 21 SEPTEMBER 1996

EUROPA

GROOT-BRITANNIE

Schotland is anders

Wandelen, Fietsen, Cottages, Landhuizen, B & B
Fly-drive v.a. f. 525,- City-tips v.a. f. 615,- Fly-trail v.a. f. 569,-
British Travel Services (ANVR/SGR)
Tel. 020-4203355, http://www.bts.nl/bts

LONDON TRAVEL TIPS

Theater Sport & Concert Tours van de Specialist.
Ook Wimbledon.
Tel. 020-6203600, fax 6228243, Amstel 24, Amsterdam.

Londen, de Theaterstad

3 dgn vliegret v.a. f. 349,-. Alle musical & showtickets
British Travel Services (ANVR/SGR)
Tel. 020-4203355, http://www.bts.nl/bts

VAKANTIEWONINGEN, Engeland, Wales en
Schotland. 1 week incl. retour overtocht v.a. f. 799,-.
Tevens Bed & Breakfast, Londen Trips en Taalreizen.
Brochures? Bel Best Of Britain Travel: 015-2131194.
COTTAGE HOLIDAYS Sally Line retour f. 99,- in
comb. met voordeelvak. woningen in geheel G.B.

RUSLAND

Voor al uw arrangementen naar Rusland of met de Transiberie
Russen thuis? In St. Petersburg, Moskou, Irkousk, Ljstivanka,
Ulan Ude en Vladivostok.
Vraag nadere informatie bij uw reisbureau of bel
020-6268851 en vraag naar de Eurazietrekgids.

KONTAKT INTERNATIONAL

al meer dan 20 jaar Russlandspecialist, voor al uw
individuele reizen geheel op maat gemaakt naar Rusland.
vordelijke tickets etc.
Prins Hendrikade 104, 1011 AJ Amsterdam, ANVR-SGR-IATA.

Individueel naar Rusland?

Bij Russia Travel kunt u uw reis op maat samenstellen: visa, vlieg- en
treintickets naar en binnen het G.O.S., hotels, gasteuzen, transfers,
excursies, gidsen, vertalers in alle staten van het G.O.S.
Informatie en boekingen: Russia Travel
telefoon 020 - 6234612 fax 020 - 6289008 E-mail: rustrav@winnet.nl

SPANJE

ST.PETERSB. f. 649, Kiev f. 705, Moskou f. 729, Ho-
tels, Visa, binnenl. vevr. Citytips: Eurocult Rusland/
Oekraïne Specialist 030-2439634 SGR
CIRC Rusland Reizen: 10 jaar ervaring in het verzor-
gen van tickets, visa en accommodatie. 020-6253528.

Woensdag 18 september

Mijn eerste bespreking gaat over mijn toespraak op een conferentie over de gezondheidstoestand van vluchtelingen. Daarna met de fractie bespreking over de politieke beschouwingen. Plenair debat in de Kamer. Vanavond naar Utrecht voor de bestuursvergadering van de Vluchtelingen Organisatie Nederland. In Nederland gaat de tijd tien keer zo snel als in Bosnië. Zou dat het zijn?

Optimisme uitstralen is goed, maar daarmee is de tweedeling in de samenleving nog niet weggewerkt

Waren deze verkiezingen vrij en fair? Hoe kan iets vrij zijn als angst in de harten van de mensen overheerst? Die twee begrippen, angst en vrijheid, zijn onverenigbaar. Hoe kan iets fair zijn als zeker tien procent van de mensen die willen stemmen, niet kan stemmen. Geweldloze verkiezingen, dat is winst. De politieke betekenis van de verkiezingen is van voldoende waarde om door te

De Russen hadden geen tenten om stemlokalen op te zetten in hun controlegebied. De Amerikanen wel. Die wilden best de tenten opzetten, maar alleen in een gebied dat gegarandeerd mijnenvrij was. Volgens hun instructie. Dus moesten de Russen 's nachts een gebied afzetten dat mijnenvrij was. Toen waren de Amerikanen bereid om de tenten neer te zetten. Het was dus het produkt van internationale samenwerking en geen Servische intimidatie. Dit was het veiligst bij de grens gezien de nabijheid van een IFOR-commando.

De Ridderzaal is prachtig versierd, goede stemming. De muziek is weer niet om aan te horen. Als je de Troonrede hoort, dan leven wij in een eldorado. Optimisme uitstralen is goed, maar daarmee is de tweedeling in de samenleving nog niet weggewerkt, de veiligheid op straat op een acceptabel niveau gebracht of de verkeersproblematiek opgelost, om maar over het milieu te zwijgen.

De Ridderzaal is prachtig versierd, goede stemming. De muziek is weer niet om aan te horen. Als je de Troonrede hoort, dan leven wij in een eldorado. Optimisme uitstralen is goed, maar daarmee is de tweedeling in de samenleving nog niet weggewerkt, de veiligheid op straat op een acceptabel niveau gebracht of de verkeersproblematiek opgelost, om maar over het milieu te zwijgen.

De Ridderzaal is prachtig versierd, goede stemming. De muziek is weer niet om aan te horen. Als je de Troonrede hoort, dan leven wij in een eldorado. Optimisme uitstralen is goed, maar daarmee is de tweedeling in de samenleving nog niet weggewerkt, de veiligheid op straat op een acceptabel niveau gebracht of de verkeersproblematiek opgelost, om maar over het milieu te zwijgen.

een vraag, hij gaf uitvoerig antwoord, het werd een gesprek. Hij keek naar de televisie. We namen afscheid, drukten elkaar de hand. Hij keek naar de televisie.

WANDELEN op ongerept eiland in Egeïsche Zee. Of liever een Osmaanse villa aan de Zuidkust? Nedwerk Turkije: 024-3607602.

OOK in oktober. Sunclub Bilur *****. 8 dgn hp f. 759.
Sunman Tours 023-5260878. Lid SGR.
SHOPPING in Istanbul, 5 dgn incl. vlucht/transfer/
Sunman Tours 023-5260878. Lid SGR.

ZWEDEN

ZUID ZWEDEN t.h. 4 / 5 pers. vak.huisje, v.a. 19/9.
Ned. info: tel. 0046-45171106.

ZWITSERLAND

VAL D'HERENS Wallis zonn. gel. vrijst. chalet na
27/9 spec. pr. 026-3336604
LES DIABLETETS (Gstaad-Villars), 3 kapp. 5 p.,
zonn. terras, ski en langlauf tot 3.000m. 076-5144884.
LES COLONS (Wallis), 1800m, vrijst. 8 pers. chalet,
voor wandel-/wintersport, vrij v.a. 19/10. 026-4430468.

AFRIKA

ASHRAP REIZEN
heeft nog enkele plaatsen op de volgende reizen:
Egypte, 3/4 wkn, v.a. f. 1675. Sinai trek, 2 wkn, f. 1995
Ethiopië, 4 wkn, f. 3350
f. 3395 West-Afrika, 4 wkn, f. 3350

wat van een multi-etnische samenleving komt, dat pas ten minste over twee generaties is. Zou IFOR zonder ontwapening van de twee strijdkrachten vertrekken, dan is er de volgende dag opnieuw oorlog, nog heviger dan het al was. Een model naar analogie van de vredesoperatie in Cyprus is het enige waardoor de vrede kan worden bewaard. Ik heb weinig reden om te twijfelen aan de opvattingen

se militairen van EUMM tegen in Tuzla. Nu wordt mij het ware verhaal van de tenten en het prikkelend draad duidelijk.
De Russen hadden geen tenten om stemlokalen op te zetten in hun controlegebied. De Amerikanen wel. Die wilden best de tenten opzetten, maar alleen in een gebied dat gegarandeerd mijnenvrij was. Volgens hun instructie. Dus moesten de Russen 's nachts een gebied afzetten dat mijnenvrij was. Toen waren de Amerikanen bereid om de tenten neer te zetten. Het was dus het produkt van internationale samenwerking en geen Servische intimidatie. Dit was het veiligst bij de grens gezien de nabijheid van een IFOR-commando.

IMPALA TOURS

DE ZUID-AFRIKA SPECIALIST
Nog enkele plaatsen op rondreizen 1996
KERST IN ZUID-AFRIKA!
22 dgn. rondreis met Ned. begeleiding
incl. 4-daags bezoek aan de Victoria Falls
v.a. f. 8.495,- p-p.
Hoogtepunten van Zuid-Afrika
22 dgn rondreis met Ned. begeleiding
v.a. f. 7.290,- p-p.
Lente in Zuid-Afrika
17 dgn budget rondreis met Ned. beg.
v.a. f. 3.250,00 p-p.
Impala Tours (SGR) tel. 0517-416970

ZUID-AFRIKA

17-daagse rondreis per KLM
met Nederlands sprekende begeleiding
v.a. f. 3498,-

HOLAND INTERNATIONAL

Verre Vakanties
T/A/N/P 37/96

Vrijdag

Troosteloos aangezicht, geen gebouw te zien zonder beschadiging. Hoewel onze afspraak met het team van toezichhouders in Sapna slechts op 30 kilometer afstand ligt, taxteert Omar de rij-aftand op anderhalf uur. Het wordt dus weer om zes uur opstaan.
Ik spreek met talrijke mensen die uit Zvornik verdreven zijn. Voor hen komt er alleen vrede als

Optimisme uitstralen is goed, maar daarmee is de tweedeling in de samenleving nog niet weggewerkt

voerd. De bevolking heeft drie jaar in de bossen geleefd. Ik maak kennis met mijn teamgenote, Monique Simons van de European Union Monitoring Mission (EUMM). Wij worden ingekwartierd in het huis van onze zeventienjarige tolk Amra in Kalesija. Het huis vertoont alle tekenen van oorlog, kogelgaten, scheuren, kapotte ramen, een groot gat van een granaat, ook de meubels zijn beschadigd. Onze chauffeur, Omar, toont reeds bij de eerste kennismaking de foto's van zijn vrouw en twee kleine kinderen, waar hij apetrots op is. Gastvrije ontvangst. Elf uur, het is welletjes.

Optimisme uitstralen is goed, maar daarmee is de tweedeling in de samenleving nog niet weggewerkt

in het ziekenhuis ligt. Berry, ik hoop dat je gauw beter wordt.
Hoewel geen radar beschikbaar was, verloopt de landing op het militaire vliegveld van Tuzla vlekkeloos. De militaire kapel stond al twee uur in de regen op ons te wachten. Het is natuurlijk allemaal wel heel vriendelijk van de Amerikanen dat wij met muziek worden begroet en dat de vlag wordt gehesen, maar emotioneel heb ik er veel moeite mee. Als ik aan de diepe wonden denk van vier jaar oorlog, voelt een muzikale ontvangst wat wrang. Er volgt weer een serie langdurige instructies. De toon is heel anders dan in Wenen. Daar instrueerden de Fransen, de Engelsen en de Hongaren. Hier klinkt de harde stem van een Amerikaanse legerinstructeur, die denkt dat wij niets liever doen dan mijnenvelden verkennen. Het zal nog twintig jaar duren voordat alle mijnen zijn opgeruimd.
Ik krijg het gebied toegewezen dat vroeger de bestuurs eenheid Zvornik was. Nu middendoor gesneden door de gedemilitariseerde zone. In dit gebied is praktisch

Optimisme uitstralen is goed, maar daarmee is de tweedeling in de samenleving nog niet weggewerkt

voor deze ene dag terugkeren naar de plaats vanwaar zij verdreven zijn. Zullen de doorlaatposten goed functioneren? Zullen de terugkerenden vrij hun stem uit kunnen brengen?
De hele dag ondergaan wij een intensieve training over Bosnië en de verkiezingen. Door een overvloed aan informatie kan ik niets meer verwerken. Het wordt tijd voor een avondwandeling langs de straten van Wenen. De prachtige verlichte monumentale gebouwen en de avondlucht geven rust. Goed om gedachten te ordenen. Wordt de droom van een multi-etnische staat op de Balkan werkelijkheid? Zullen morele normen, universele waarden en idealen het winnen van haat, wraak en nationalisme? Ik zou het wel willen, maar geloof ik dat ook echt?

Optimisme uitstralen is goed, maar daarmee is de tweedeling in de samenleving nog niet weggewerkt

voor deze ene dag terugkeren naar de plaats vanwaar zij verdreven zijn. Zullen de doorlaatposten goed functioneren? Zullen de terugkerenden vrij hun stem uit kunnen brengen?
De hele dag ondergaan wij een intensieve training over Bosnië en de verkiezingen. Door een overvloed aan informatie kan ik niets meer verwerken. Het wordt tijd voor een avondwandeling langs de straten van Wenen. De prachtige verlichte monumentale gebouwen en de avondlucht geven rust. Goed om gedachten te ordenen. Wordt de droom van een multi-etnische staat op de Balkan werkelijkheid? Zullen morele normen, universele waarden en idealen het winnen van haat, wraak en nationalisme? Ik zou het wel willen, maar geloof ik dat ook echt?

voor deze ene dag terugkeren naar de plaats vanwaar zij verdreven zijn. Zullen de doorlaatposten goed functioneren? Zullen de terugkerenden vrij hun stem uit kunnen brengen?
De hele dag ondergaan wij een intensieve training over Bosnië en de verkiezingen. Door een overvloed aan informatie kan ik niets meer verwerken. Het wordt tijd voor een avondwandeling langs de straten van Wenen. De prachtige verlichte monumentale gebouwen en de avondlucht geven rust. Goed om gedachten te ordenen. Wordt de droom van een multi-etnische staat op de Balkan werkelijkheid? Zullen morele normen, universele waarden en idealen het winnen van haat, wraak en nationalisme? Ik zou het wel willen, maar geloof ik dat ook echt?

LATIJNS-AMERIKA

Peter Stuyvesant Travel
Individuele rondreizen in goede hotels en vlucht met lijndienst. Vervoer en transfers in het land inbegrepen.

MEXICO

17-daagse rondreis Mexico-City, Oaxaca, Tuxtla, San Cristobal, Palenque, Merida en Cancun.
Diverse vertengingen mogelijk op Guatemala, Belize, Costa Rica en Cuba.
f. 2.470,-

PERU

16-daagse rondreis Lima, Arequipa, Puno en Cusco.
Diverse vertengingen mogelijk op Bolivia, Chili, Ecuador/Galapagos en Paaseiland.
f. 3.430,-

BRAZILIE

15-daagse rondreis Foz do Iguaçu, Salvador, Brasilia, Manaus, Jungla en Rio de Janeiro.
f. 3.880,-

Donderdag

Om zes uur opstaan is niet mijn favoriete bezigheid. Ik troost mij met de gedachte dat twee van mijn collega's uit de Kamer nog eerder naar het vliegveld moesten. Ik zie nog net kans om een kaart naar collega Berry Esselink

Donderdag

Om zes uur opstaan is niet mijn favoriete bezigheid. Ik troost mij met de gedachte dat twee van mijn collega's uit de Kamer nog eerder naar het vliegveld moesten. Ik zie nog net kans om een kaart naar collega Berry Esselink

Donderdag

Om zes uur opstaan is niet mijn favoriete bezigheid. Ik troost mij met de gedachte dat twee van mijn collega's uit de Kamer nog eerder naar het vliegveld moesten. Ik zie nog net kans om een kaart naar collega Berry Esselink

Donderdag

Om zes uur opstaan is niet mijn favoriete bezigheid. Ik troost mij met de gedachte dat twee van mijn collega's uit de Kamer nog eerder naar het vliegveld moesten. Ik zie nog net kans om een kaart naar collega Berry Esselink

Om zes uur opstaan is niet mijn favoriete bezigheid. Ik troost mij met de gedachte dat twee van mijn collega's uit de Kamer nog eerder naar het vliegveld moesten. Ik zie nog net kans om een kaart naar collega Berry Esselink

'De internationale gemeenschap bestaat niet'

Door onze redacteur
DANIËLA HOOGHIEMSTRA
SARAJEVO, 25 SEPT. Ed van Thijn, hoofd van de waarnemersmissie van de Europese veiligheidsorganisatie OVSE bij de verkiezingen van 14 september in Bosnië, vindt dat de verkiezingen „niet vrij en eerlijk” waren, maar technisch goed zijn verlopen en dus geldig. De missie van Van Thijn — die morgen naar Nederland terugkeert — werd gekenmerkt door het gevecht om zijn onafhankelijkheid tegenover de druk uit (vooral) de VS.

Waarom pleit u voor uitstel van de gemeenteraadsverkiezingen?

„We zien allemaal hoe moeilijk het is om de nieuw gekozen organen in Bosnië bij elkaar te brengen. Het is nog niet eens duidelijk waar het nieuwe parlement gaat vergaderen. Als je nu gemeenteraadsverkiezingen gaat houden — die veel gevoeliger zijn dan nationale verkiezingen omdat het dan gaat om de gemeenten die tijdens de oorlog etnisch zijn gezuiverd — breng je met de eerste verkiezingen de tweede in gevaar. Deze verkiezingen waren prachtig, op één punt na: er was geen vrijheid van

beweging in Bosnië. Er was een prachtig busplan, maar de bussen waren leeg. Dat kun je je met gemeenteraadsverkiezingen niet veroorloven, dan tast je het hart van Dayton aan.”

Maar de VS willen de gemeenteraadsverkiezingen niet uitstellen.

„Het uitstel van de verkiezingen op zich is niet het probleem. Het probleem is dat als ze worden uitgesteld, ook moet worden besloten om het mandaat van IFOR te verlengen en de Amerikanen willen niet dat daar vóór de Amerikaanse verkiezingen (begin november, red.) over wordt gepraat. Clinton heeft beloofd dat de jongens met kerstmis terug zullen zijn. Maar ik vraag verlenging van het IFOR-mandaat niet alleen aan de VS, ook aan de Europeanen. Het is mooi als de VS in Bosnië blijven, maar het zou nog mooier zijn als de EU zich committeert. Ik zit hier niet als militair strateeg, ik neem waar of er iets terecht komt van de democratische randvoorwaarden.”

Hoe bindend is uw advies?

„Dat hangt af van Flavio Cotti (de Zwitserse voorzitter van de OVSE,

Van Thijn over missie in Bosnië

red.) Hij heeft bepaald dat Robert Frowick (het Amerikaanse hoofd van de OVSE-missie in Bosnië, red.) zich aan mijn aanbevelingen moet houden.”

Ziet u, als Frowick uw aanbevelingen niet overneemt, uw missie in Bosnië als een mislukking?

„Nee. Ik heb meer gedaan dan alleen die aanbevelingen. Het feit dat hier al die waarnemers zijn ge-

weest is al heel belangrijk. Ik heb in ieder geval de toon gezet voor een bescheiden benadering van het succes van de verkiezingen. We hebben Carl Bildt en Richard Holbrooke na de verkiezingen horen juichen alsof Ajax de Wereldcup had gewonnen. Maar twee dagen later heb ik toch mijn relativerende betoog gehouden.”

Hoeveel moeite heeft het u gekost

Ingezonden mededeling

Het Journaal

Ruzie achter de schermen van het nationale nieuwsbulletin / Plus: Jan Kuitenbrouwer over journaalspraak / De keerzijde van Prinsjesdag:

Nederland wordt armer / Crisismanagement: zes tips voor Frits Bolkestein / Je chip of je leven: hoe veilig is het elektronische geld? / Het verraad van Leonie van Bladel / Interview. Vijftiger Gerrit Kouwenaar in de herfst van zijn leven / Het hartstochtelijke bestaan van medisch rebel Bob Smalhout / Annemarie Oster over Gerardjan Rijnders / Het onverwachte succes van de TV-serie Zwarte Sneeuw / Beach Boy: het verstoorde leven van het genie Brian Wilson

HP/DE TIJD

10 NUMMERS VOOR / 25: BEL GRATIS 06-022 3100 (7 DAGEN PER WEEK TOT 22 UUR) Elke week beter

om uw onafhankelijkheid te bewaren?

„Vanaf het begin bestond onduidelijkheid over de bevoegdheid van de waarnemers (onder Van Thijn, red.) en de supervisors (onder Frowick, red.). Dat waarnemers onafhankelijk verslag uitbrengen over verkiezingen is normaal. Wat nieuw was in Bosnië is dat de OVSE ook belast was met de supervisie. Tot in de hoogste organen heeft over de competentie van waarnemers en supervisors misverstand bestaan. Die verwarring is ook opzettelijk aangewakkerd. Waarnemers zijn pottenkijkers. Het was een moeilijk te verdragen gedachte dat er plotseling een club van vreemde snoeshanen kwam die iets te zeggen had, niet te sturen was en ook nog eens in het openbaar een verklaring ging afleggen.”

Voor wie was dat moeilijk te verdragen?

„Voor de OVSE, voor Frowick, voor de EU.”

Wie oefende druk uit op uw positie van onafhankelijk waarnemer?

„Niet alleen de Amerikanen, ook de EU. De EU-landen wilden aanvankelijk alleen supervisors sturen,

geen waarnemers. De enige die mij van het begin tot het eind heeft ondersteund, was Flavio Cotti. Over machtspolitiek ben ik een stuk wijzer geworden. Er is geen internationale gemeenschap, maar een optelsom van landen die allemaal hun eigen agenda hebben, kortetermijnagenda's die niet verder reiken dan: wanneer kunnen onze jongens thuis komen en wanneer kunnen de vluchtelingen terug naar Bosnië. Het is prachtig om voor een internationale organisatie te werken, maar het is ook een heel dorps gebeuren. Het kluitje internationals dat hier op elkaar zit, verschilt nauwelijks van een willekeurige herensociëteit in een provinciestad.”

Wat heeft u geleerd over Bosnië?

„Ik ben sadder and wiser geworden. Er zijn geen eenvoudige oplossingen. De uitslag van de verkiezingen is niet bemoedigend, de kleine oppositie is klein gebleven. De hoofdzaak had ik wel bij elkaar gelezen maar ik heb nu mensen gezien en vooral ruïnes. Dat was het moeilijkst: door het hele land de vernieling zien die met zoveel precisie is uitgevoerd. Dat beeld was verpletterend en deprimerend.”

22 sept 96

Bosnische verkiezingen: Een ruime onvoldoende

'Ik trok een zegel van een stembus en kon hem er gewoon weer opplakken.' Herman Wigbold was als waarnemer bij de verkiezingen in Bosnië.

Van Thijn gaf de verkiezingen in Bosnië een zesje. Ik zou op grond van mijn eigen waarneming niet verder willen gaan dan een viertje. Maar een viertje is toch een onvoldoende? Ja, maar je wordt er niet mee van school gestuurd en in sommige gevallen kun je nog herexamen doen. En dat is precies wat er in Bosnië moet gebeuren. Ik begrijp heel goed dat het onmogelijk was de verkiezingen op grond van allerlei onregelmatigheden ongeldig te verklaren, omdat dit iedere kans om tot verbetering te komen, zou verknoeien. Voor zover er tenminste kansen zijn, want echt optimistisch ben ik niet teruggekeerd uit Bosnië.

De belangrijkste reden daarvoor is natuurlijk dat er in Bosnië geen vrijheid van beweging is. Ik zat vlakbij Brcko, de stad in de corridor die Bosnisch-Servië met het echte Servië verbindt en waarover in Dayton werd besloten dat er pas op een later tijdstip over de definitieve status zal worden beslist.

'Peace in Provedina...'

In Brcko wonen nu alleen Serviërs maar in het gebied eromheen, in de Bosnisch-Kroatische federatie, wonen talrijke vluchtelingen uit die stad. Hier liep ook een van de routes die gebruikt moesten worden als men elders wilde stemmen.

De dag voor de verkiezingen nam ik er samen met een Zwitserse waarnemer poolshoogte. Mijn chauffeur en tolk durfden ondanks OVSE-legitimaties absoluut niet naar Servisch gebied te gaan. Ze brachten mij daarom naar de Amerikaanse basis op de grens (die geen grens mag worden genoemd) van de Bosnisch-Kroatische federatie en de republiek Srpska. De commandant ('You are Herman, I am Tony') zei dat het tegen de regels was, maar dat hij zo zijn eigen opvatting over regels had, en dat we daarom konden meerijden in de militaire colonne naar de brug in Brcko die Bosnië met het eigenlijke Kroatië verbindt. Zo reden we erheen in een *carrier* met naast me de benen van de mitrailleursschutter en terug in een gesloten pantserwagen.

De Amerikanen laten geen enkele twijfel bestaan over hun aanwezigheid. Ze zijn buiten het kamp nooit te zien zonder het wapen in de hand. Toen ik hen voor de eerste maal ontmoette en vroeg of dit de

standaard-procedure was, antwoordde de patrouille-commandant: 'Ja, ze moeten weten dat we er zijn.' Ze rijden ook voortdurend met het zwaarste materieel door het land en houden helikopters in de lucht. Bij de ingang van de basis hangt een bord: *Peace in Provedina... or you have to deal with us.*

Angst

De volgende dag stonden we er weer (vlak voordat Holbrooke er arriveerde) om te zien of er mensen waren die in het andere gebied wilden stemmen. Langs de route waren overal IFOR-patrouilles. Maar kiezers waren er niet, laat staan bussen die kiezers zouden vervoeren. Er waren enkele Kroaten die van de Servische kant kwamen (van wie er nog een op Servisch gebied was beroofd) en die in een van de Kroatische dorpen wilden stemmen, maar geen moslims. De voornaamste reden: angst. Het had ook weinig zin om er te zijn, nu de gemeenteraadsverkiezingen waren uitgesteld. Het had zelfs een nadeel: wie in het Servisch gebied ging stemmen, kon dat weliswaar doen op zijn eigen kandidaten voor het presidentschap en het gezamenlijke parlement, maar niet voor het parlement van de Bosnisch-Kroatische federatie en zijn eigen kanton. Ik betwijfel of veel kiezers dat beseften. Ze waren gewoon bang, en niet zonder reden.

Oud-staatssecretaris Gabor vertelde me dat in zijn district vluchtelingen alleen konden stemmen binnen de niemandszone. De dag voor de stemming stond er een tent. Op de dag van de verkiezingen hadden de Serven achter de tent prikkeldraad geplaatst met waarschuwingsborden tegen mijnen om de vluchtelingen af te schrikken. Van de 26 mensen die er wilden stemmen, werden er elf geweigerd, al was het maar omdat hun identiteitskaart aangaf dat ze op 5 oktober waren geboren en het kiesregister vermeldde dat het 15 oktober was. In Srebrenica was voor de vluchtelingen een stemlokaal ingericht in het gebouw waar moslims waren vermoord.

In de periode voor de verkiezingen werd de oppositie in alle gebieden (Kroatisch, Moslim of Servisch) op allerlei manieren tegengewerkt. Er waren uitzonderingen

op die regel zoals in het gebied van Tuzla waar de burgemeester ervoor zorgde dat alle partijen aan bod kwamen. Het toont aan dat zelfs in een land dat door etnische tegenstellingen en ordinaire machtsstrijd is vergiftigd, mensen van goede wil nog iets kunnen bereiken.

Op de verkiezingsdag zelf waren er ook allerlei onregelmatigheden. Ik reken daartoe niet dat er in de stembokjes werd overlegd tussen man en vrouw of tussen familieleden onderling. In een land dat niet gewend is aan verkiezingen en waar een deel van de bevolking analfabeet is, is dit onvermijdelijk. Zelf bezocht ik alleen stemlokalen in dorpen die praktisch een homogeen Kroatische bevolking hadden. Op de weg erheen passeerde ik enkele malen stemlokalen in moslimdorpen, maar die waren aan een ander waarnemersteam toegewezen. Het leek me vreemd en inefficiënt en het gaf me bij de debriefing aanleiding te vragen of de OVSE (of een OVSE-official) ook langs etnische lijnen werkte.

In het algemeen was ik niet onder de indruk van de OSVE-organisatie. Vooral de sluiting was slecht geregeld. Dat de stembussen niet van metaal waren maar van karton, valt in een land als Bosnië te billijken. Maar de zegels waren van abominabele kwaliteit. Ik trok er een af en kon hem er zonder enige moeite weer opplakken. Het leek bijna een uitnodiging tot fraude. Ook bleken er verschillen te bestaan tussen de Engelse en de Bosnische handboeken.

Boven de partijen

De wet beloofde dat het personeel op het stembureau boven de partijen moest staan (ik erken: een helse taak in Bosnië). Om dat te controleren heb ik alle voorzitters vriendelijk gevraagd wat ze in het dagelijks leven deden. Twee waren officieren in het Bosnisch-Kroatisch leger, één werkte bij de veiligheidsdienst van de politie en een vierde bleek zelfs de lokale voorzitter van de plaatselijke HDZ, de regerende partij van Tudzjman, te zijn. Het leek me niet geheel in overeenstemming te zijn met de wet.

Opvallend was ook dat de partijvertegenwoordigers allen van de oppositie waren. Toen ik de eerste vroeg of hij ook klachten had over de periode voor de verkiezingen, antwoordde hij: 'Nee hoor, alles ging prima'. Dat vond ik vreemd. Maar toen de tweede hetzelfde antwoordde, werd ik enigermate wantrouwend, wetende dat de oppositie nauwelijks kansen had gekregen. En de derde wist ik te ontzetsen dat hij tot voor kort lid was ge-

weet van de HDZ. Hoewel ik het niet kan bewijzen, ben ik ervan overtuigd dat zij allen vertegenwoordigers waren van de HDZ, maar het kaartje droegen van de oppositie. Ik heb ook enkele malen de stembureau-voorzitters er voorzichtig op attent gemaakt dat ze in strijd met de wet met kiezers praatten, soms met hun stem-papieren in de hand.

Argwaan

Het is mijn gewoonte vooral bij het binnentreden goed op te letten. Als er dan nervositeit ontstaat of als iemand op het laatste moment iets probeert weg te moffelen, is er reden tot argwaan. Het gebeurde me een keer in een stemlokaal. Op het laatste moment gooide iemand

snel iets in de prullenmand. Ik heb later nog in de prullenmand gekeken, maar kon niets bijzonders ontdekken. Het nam mijn argwaan niet weg.

Daar moet ik wel iets tegenover stellen. In de meeste lokalen werd vijftien tot twintig procent van de mensen weggestuurd omdat hun naam niet voorkwam in het register als teken dat ze in 1991 hun stem hadden uitgebracht. Daar waren soms hele zielige gevallen bij, zoals van een Kroaat die in Duitsland woonde. Hij was helemaal naar zijn dorp gereisd om zijn stem uit te brengen en kreeg daar te horen dat hij niet mocht stemmen. Hij raakte buiten zinnen van woede en de politie moest binnenkomen om hem af te voeren. Op zichzelf is dit hoge percentage aanleiding vraagtekens te zetten bij de

geldigheid van de verkiezingen. Maar aan de andere kant was het ook een garantie dat men toch probeerde de verkiezingen eerlijk te laten verlopen. De kiezers waren op enkele uitzonderingen na allen Kroaten van wie men wist dat ze in overwegende mate voor HDZ zouden stemmen. Men had er dus geen belang bij, ze te weigeren.

Wat kan het Westen nog doen na de verkiezingen? De eerste voorwaarde is dat Ifor blijft. Ik heb alleen de Amerikanen gezien en ik kan u verzekeren dat ze zo zwaar bewapend zijn, dat niemand het aandurft ook maar iets te ondernemen. Maar als de Amerikanen verdwijnen, zullen de Bosniërs elkaar bij het geringste incident weer naar de strot vliegen, ondanks het feit dat iedereen blij is dat het vechten is afgelopen. Verschillende malen heb ik dorpen bezocht vlak bij de vroegere frontlinie. Het is een uiterst deprimerend gezicht. Alle huizen, maar dan ook alle, zijn volledig in elkaar gescho-ten.

De tweede voorwaarde voor het behoud van de vrede is de arrestatie van Karadzic en Mladic. Het zal de Serven leren dat zij zich niet alles kunnen permitteren en de Kroaten en moslims de overtuiging geven dat 't het Westen ernst is. Herhaalde malen is me gevraagd waarom dit niet gebeurt. Meestal werd eraan toegevoegd dat Dayton tot stand kwam toen zij op het punt stonden Banja Luka in te nemen. Iemand zei bitter: 'Op dit gebied lijken jublie wel op de Verenigde Naties. Praten en niets doen.'

Aansluiting bij Servië

Tenslotte zal met name de EU er veel geld in moeten steken, met name in de bouw van woningen. Het is het enige middel om de bevolking te verzoenen met de etnische zuiveringen die nooit meer volledig kunnen worden terugdraaid. En de Serven zal, zoals ook Ed van Thijn zei, aan het verstand moeten worden gebracht dat zij, in strijd met Dayton, niet langer meer kunnen praten over aansluiting bij Servië. Ook op dit gebied heeft het westen tot nu toe een merkwaardige lankmoedigheid aan de dag gelegd.

En zelfs als dit allemaal gebeurt, zal het nog een heidens karwei zijn, de vrede te bewaren. De haat en het wantrouwen zitten diep. Bij de verkiezingen zijn dezelfde nationalistische leiders gekozen die de oorlog hebben gevoerd. Zinnige gemeenteraadsverkiezingen zijn uitgesloten zolang de Serven belemmeren dat gevluchte moslims en Kroaten hun stem uitbrengen in dorpen waar ze vroeger woonden en zij zelf gevluchte Serven onder dwang verplichtten zich in te schrijven voor de dorpen die zij gezuiverd hebben. En dan nog. Slechts met de grootste aandrang kon ik mijn chauffeur bewegen een gebied in de buurt van Tuzla te bezoeken, nota bene op het grondgebied van de Kroatisch-Bosnische federatie, waar moslims en Kroaten woonden die samen tegen de Serven hadden gevochten, maar waar later moeilijkheden zijn ontstaan.

Verkiezingen in Bosnië: veel vraagtekens

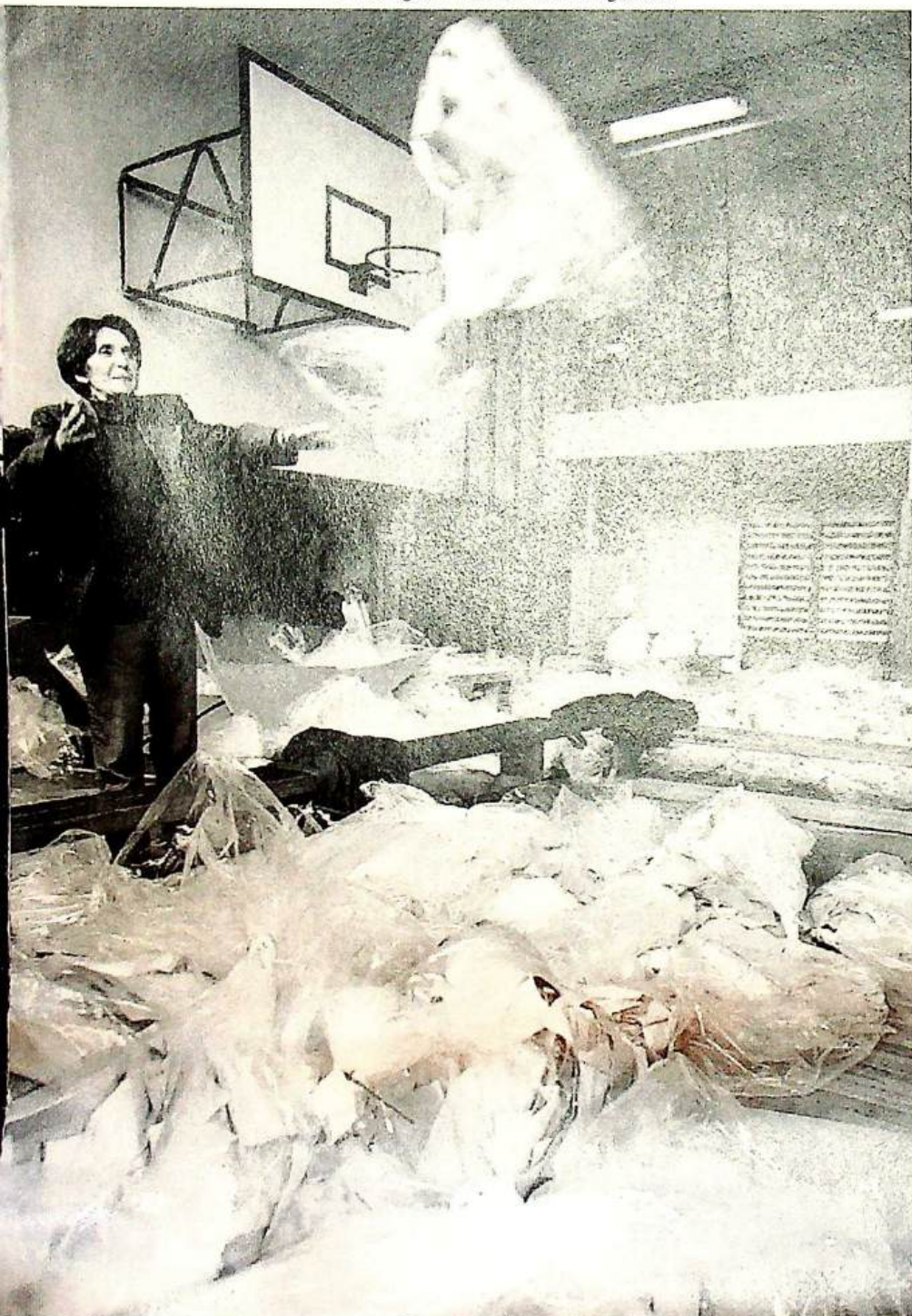

Foto ANP

Herman Wigbold

MET OPEN OGEN IN KROATIE

Het *Balkan Peace Team* is een van de projecten in voormalig Joegoslavië waaraan de *War Resisters' International (WRI)* deelneemt. Het is een poging tot duurzame en geweldloze 'interventie' in de burgeroorlog. Het gaat hierbij om kleinschalige activiteiten, niet om de beëindiging van de oorlog, zoals het onderstaande artikel laat zien.

"In het geval van de Krajina zijn we te langzaam geweest. Ik denk nog steeds dat we de aanval of tenminste het daaropvolgende optreden door de Kroatische soldaten hadden kunnen verhinderen, als we maar tijdig een kantoor in de Krajina hadden gevestigd en daar permanent aanwezig waren geweest," zegt V., een van de vrijwilligers die al een tijdlang deel uitmaken van het *Balkan Peace Team*.

Het wordt onrustig in de kring. Sommigen schudden hun hoofd, anderen protesteren luid en lijken geen tegenspraak te dulden: "Dat hadden we toch nooit gekund." Weer anderen geven goede raad over hoe je kunt omgaan met de gevoelens van machteloosheid en wanhoop die je overvallen, als je moet toezien hoe drie jaar werk aan verzoening tussen het rechtse, nationalistische bewind in Zagreb en de

Kroatische Nationale
Garde voor gemeen-
tehuis van Osijek.
Foto: Carolus van
Soest(HH)

opstandige Serviërs in de Krajina in een verrassingsaanval van een week teniet gedaan wordt. Niemand heeft echt een antwoord hierop.

Lokale basisgroepen

Het Peace Team is een internationaal project waarbij vrijwilligers naar Kroatië en Servië/Kosovo worden gestuurd om lokale groepen op die punten te ondersteunen waar internationale aanwezigheid nuttig is. De geschiedenis van zulke projecten is steeds zeer complex. Het Balkan Peace Team is oorspronkelijk door vijf organisaties waaronder de *War Resisters' International*, *Peace Brigades International* (PBI) en de *Bund für Soziale Verteidigung*, opgericht. Momenteel nemen er elf organisaties aan deel. Wat betreft de betrokkenheid van de WRI kunnen enkele hoofdlijnen aangegeven worden. De War Resisters' International is al lang voor de oorlog begonnen samen te werken met onafhankelijke organisaties (zoals vredes-, vrouwen- en mensenrechtengroepen) in de regio. De WRI is in haar geschiedenis altijd solidair geweest met groepen die tegen oorlog, geweld en schending van mensenrechten werken. In zoverre is het Balkan Peace Team een logisch gevolg van dit ondersteuningswerk.

Geweldloze interventie

Al vanaf begin van de oorlog in voormalig Joegoslavië bestaat het verlangen om een oplossing van een conflict op civiele in plaats van militaire middelen te baseren. Ook binnen de War Resisters' International is steeds gediscussieerd over de eis om in conflicten in te grijpen met burgers die zijn geschoold in geweldloze conflictoplossingen in plaats van soldaten. Het Balkan Peace Team is een van de projecten die pogen deze uitdaging op basisniveau in praktijk te brengen. In zoverre is het voor de WRI (en de andere deelnemende organisaties) ook een levend experiment in geweldloosheid. Vanzelfsprekend kan het Balkan Peace Team de oorlogen in Kroatië of Bosnië-Herzegovina niet verhinderen of stoppen. Dat ligt niet in zijn macht. Maar het kan, zoals hieronder aan de hand van enkele voorbeelden verduidelijkt zal worden, de conflicten beïnvloeden en een bijdrage leveren aan een vreedzame hantering ervan.

Het Kosovo Peace Team

Het Balkan Peace Team begon in zijn aanloopfase als 'Kosovo Peace Team.' Kosovo is een van de gebieden in de Balkan die telkens weer als toneel van een mogelijk volgend conflict genoemd worden. Tegelijkertijd is er ook sprake van georganiseerd geweldloos verzet van de bevolking tegen een vijandig

onderdrukkend systeem. Het verzet van de Albanen in Kosovo tegen de gelijkschakeling door de regering in Belgrado kan als het meest recente voorbeeld van sociale verdediging gezien worden. De War Resisters' International heeft al in 1991 en 1992 geprobeerd om in samenwerking met plaatselijke organisaties in Kosovo een conferentie te beleggen die ten doel had ervaringen uit andere gebieden waar verzet geboden werd bij elkaar te brengen en op deze manier de Albanese groepen te versterken. Om verschillende redenen bleek het plan toen helaas onuitvoerbaar te zijn. Maar het idee om een vrijwilligersproject in Kosovo te beginnen dat schending van mensenrechten zou moeten waarnemen of door de aanwezigheid van internationale waarnemers zelfs verhinderen, hangt voor de War Resisters' International nauw samen met deze voorgeschiedenis. De naam werd gewijzigd in Balkan Peace Team toen er concrete verzoeken uit Kroatië binnenkwamen om een team te sturen en verder duidelijk werd dat werk dat zich uitsluitend op Kosovo richtte niet door de regering van klein-Joegoslavië geaccepteerd zou worden.

Onpartijdigheid

Bij de opzet van het Balkan Peace Team hebben de oprichters zich sterk op het voorbeeld van de overwegend in het Zuiden opererende Peace Brigades International georiënteerd. PBI is zonder twijfel de organisatie met de rijkste ervaring en de grootste effectiviteit op het gebied van geweldloze interventie. Ondanks de hierboven beschreven motivatie om lokale NGO's in hun werk te ondersteunen, werd het Balkan Peace Team op aanraden van PBI van begin af aan als onafhankelijk project opgezet. De reden hiervoor is puur pragmatisch: onafhankelijke organisaties hebben een grotere kans om daar gehoord te worden waar het van belang is, bijvoorbeeld bij overheden en regeringsvertegenwoordigers die beïnvloed moeten worden. Onafhankelijkheid betekent niet neutraliteit, bijvoorbeeld het gelijk behandelen van daders en slachtoffers, maar het aanleggen van gelijke maatstaven voor allen. Dit betekent dat mensenrechtenschendingen van alle partijen waargenomen en gedocumenteerd worden, de keuze van partnerorganisaties waarmee men samenwerkt niet van politieke sympathie afhankelijk gemaakt wordt en er geen uitspraken gedaan worden over grotere politieke kwesties die niet met het werk te maken hebben.

Otvorene Oci

Het werk in Kosovo en in Servië is nog in de opbouw-fase. Nadat twee groepen vrijwilligers enige maan-

den in Pristina hadden verbleven, werd hen door de politie te verstaan gegeven dat ze Kosovo onmiddellijk moesten verlaten en pas mochten terugkomen als hun projekt officieel bij de overheid geregistreerd zou zijn. Verscheidene andere internationale projecten werden overigens in dezelfde tijd gedwongen het land geheel te verlaten zodat het Balkan Peace Team er uiteindelijk nog genadig vanaf kwam. Al met al duurde de registratieprocedure verscheidene maanden zodat het werk pas in december 1995 weer opgevat kon worden.

Intussen heeft het Balkan Peace Team in Kroatië, waar onder de naam *Otvorene Oci* ('open ogen') sinds februari 1994 vier tot zes vrijwilligers in twee kantoren in Zagreb en Split werken, een stabiele 'traditie' kunnen opbouwen en een reeks nuttige ervaringen kunnen opdoen. Daarom zal verder uitsluitend het werk in Kroatië toegelicht worden.

Ondersteuning

In de afgelopen jaren hebben zich in Kroatië, net als in de andere landen in voormalig Joegoslavië, steeds meer groepen en organisaties ontwikkeld die zich inzetten voor vrede, verzoening, mensenrechten en een democratische maatschappij. Ze organiseren psychische en sociale verzorging van vluchtelingen, realiseren materiële, humanitaire hulp, ontwikkelen veelomvattende programma's voor vredesonderwijs, houden zich bezig met mensenrechtenvraagstukken (bijvoorbeeld dienstweigering, discriminatie van minderheden, illegale inbeslagname van woningen door het leger) en stellen SOS-hulplijnen in. Het officiële doel van *Otvorene Oci* is om iedereen te ondersteunen die zich met geweldloze middelen voor vrede en mensenrechten inzetten. Het wil geen nieuwe projecten aanbieden, maar steun geven door middel van regelmatige ontmoetingen met groepen, adviezen en publikaties. Verder wil men daar waar dit door lokale groepen en organisaties gewenst wordt zorgen voor internationale aanwezigheid.

Mensenrechtenwerk

De mensenrechtenproblematiek in Kroatië heeft vooral betrekking op dis-

criminerende behandeling van niet-Kroatiërs, politieke processen tegen oppositie-aanhangers, slechte behandeling van mensen die gevlucht of verdreven zijn (bijvoorbeeld de pogingen om niet-Kroatische vluchtelingen Bosnië uit te wijzen), gedwongen ontruiming van woningen om er soldaten in te kwartieren en de omgang met dienstweigeraars. Sinds de herovering van de Krajina in de zomer van 1995 kan een dramatische verslechtering van de mensenrechtensituatie in Kroatië vastgesteld worden. Vrijwilligers van *Otvorene Oci* zijn duizenden keren bij ontruiming van woningen aanwezig geweest, wonen regelmatig processen bij, en maken zonnodig officiële berichten over hun waarnemingen.

Een voorbeeld is het geval van 25.000 mensen uit de omgeving van Bihac die als aanhangers van Fikret Abdic, een bondgenoot van de Serviërs in Bosnië, voor het Bosnische leger naar Kroatië gevlucht zijn en daar onder extreem slechte omstandigheden in een armoedig vluchtelingenkamp verblijven. *Otvorene Oci* bezoekt samen met andere organisaties regelmatig het kamp en probeert door gesprekken met vertegenwoordigers van Kroatische en internationale overheden (zoals de UHNCR) de toestand in het kamp te verbeteren.

In de dagen na het Kroatische offensief in West-Slavonië en later in de andere delen van de Krajina, waren de vrijwilligers van *Otvorene Oci* de eersten die het heroverde gebied binnengingen, verbindingen tussen verschillende VN-eenheden, NGO's en lokale groepen maakten en probeerden met hun aanwezigheid het optreden tegen mensen die bedreigd wer-

Osijek, Kroatië
Foto: Henk Langeveld(HH)

den te verhinderen. Ze maakten een schrikwekkende balans op: tussen de 150 en 200 duizend Serviërs zijn uit de Krajina weggevlucht; slechts een paar duizend mensen, vooral ouderen boven de 65, zijn gebleven; meer dan 10.000 huizen werden na het offensief door plunderende soldaten in brand gestoken om de terugkeer van de verdreven bewoners te verhinderen; bijna elk huis dat van Serviërs geweest

Kroatisch dienstweigeraar en Jehova's Getuige Nikša Violić wordt geboeid in het militair ziekenhuis van Split.

was, werd geplunderd. Er zijn tot nu toe meer dan 150 doden gevonden. Dit zijn mensen die vermoord zijn waarbij de Kroatische politie zelfs geen aanstalten maakte om deze gevallen te onderzoeken. De rapporten die het team over de observaties samenstelde, zijn bij verschillende gelegenheden als officiële documenten behandeld.

Sinds het najaar van 1995 ondersteunt Otvorene Oci ook twee plaatselijke organisaties bij de opzet van permanente kantoren in de Krajina die toezien op de naleving van de mensenrechten, burgers advies geven bij hun problemen met de overheid, bemid-

delen in geval van conflicten tussen Servische en Kroatische mensen, humanitaire hulp regelen en willen dienen als contactpunt voor verschillende NGO's die in het gebied werkzaam zijn.

Geweldloze conflictoplossing

Het Balkan Peace Team pretendeert niet met zijn werk de oorlog te hebben beëindigd of een nieuwe oorlog te kunnen verhinderen. Maar het kan de conflicten indirect beïnvloeden door verzoening en het werk van plaatselijke activisten/es voor democratisering en mensenrechten te ondersteunen. Deze twee zaken zijn voor een echte vrede, die iets heel anders is dan een mogelijk slechts tijdelijke wapenstilstand, noodzakelijk. Zo helpt Otvorene Oci bij de bemiddeling van trainers in geweldloze conflictoplossing of geeft waar nodig zelf zulke trainingen, werkt in de al genoemde kantoren in de Krajina aan vraagstukken over het toekomstig samenleven van Kroaten en Serviërs en bemiddelt bij conflicten tussen maatschappelijke groepen.

Resultaat

Het is niet eenvoudig in kort bestek een compleet beeld te geven van het werk van de projecten van Otvorene Oci. Bij humanitaire projecten, hulpverlening aan vrouwen of kindertehuizen is het veel mak-

kelijker om resultaten te laten zien. Geweldloze conflictoplossing is eerder een zaak van lange adem en slechts zelden kan men ondubbelzinnig laten zien dat de eigen aanwezigheid het conflict in positieve zin veranderd heeft. Natuurlijk zijn er wel zulke gevallen geweest. Zo hebben veel ontruiming van woningen niet plaatsgevonden omdat het huis vol zat met plaatselijke en internationale activisten/es toen de politie aanrukte. In een ander geval ging men met een Servische vrouw uit de Krajina naar het gemeentehuis. Zij ontving daar de bij het staatsburgerschap horende papieren, die haar in eerste instantie geweigerd waren. Het grootste deel van het werk is echter weinig spectaculair en heeft zijn uitwerking alleen op de lange termijn.

Otvorene Oci kon net zo min als de talloze andere projecten in Kroatië de militaire herovering van de Krajina en de verdrijving van haar inwoners verhinderen. Het kan op z'n best in individuele gevallen mensen helpen die het risico hebben genomen om in Kroatië te blijven.

Bij het werk van Otvorene Oci wordt het scheiden van partijen gecombineerd met bemiddeling. De aanwezigheid van vrijwilligers biedt in vele situaties bescherming (scheidende functie). Tegelijkertijd wordt meestal het gesprek gezocht met de andere kant, of dat nu de rechtbank, de politie of de soldaat met zijn vrienden die zich een woning willen toeëigenen is (bemiddeling).

In beginsel geldt voor het Balkan Peace Team, zoals voor alle andere NGO's en gedeeltelijk ook voor de VN en de OVSE, dat de voortzetting van het werk afhankelijk is van de luimen van de regering van het land waarin gewerkt wordt. Ook wanneer er bepaalde machtsmiddelen zijn die de NGO's ter beschikking staan (bijvoorbeeld internationale druk door protestbrieven) komt het uiteindelijk op de bekwaamheid om te onderhandelen aan.

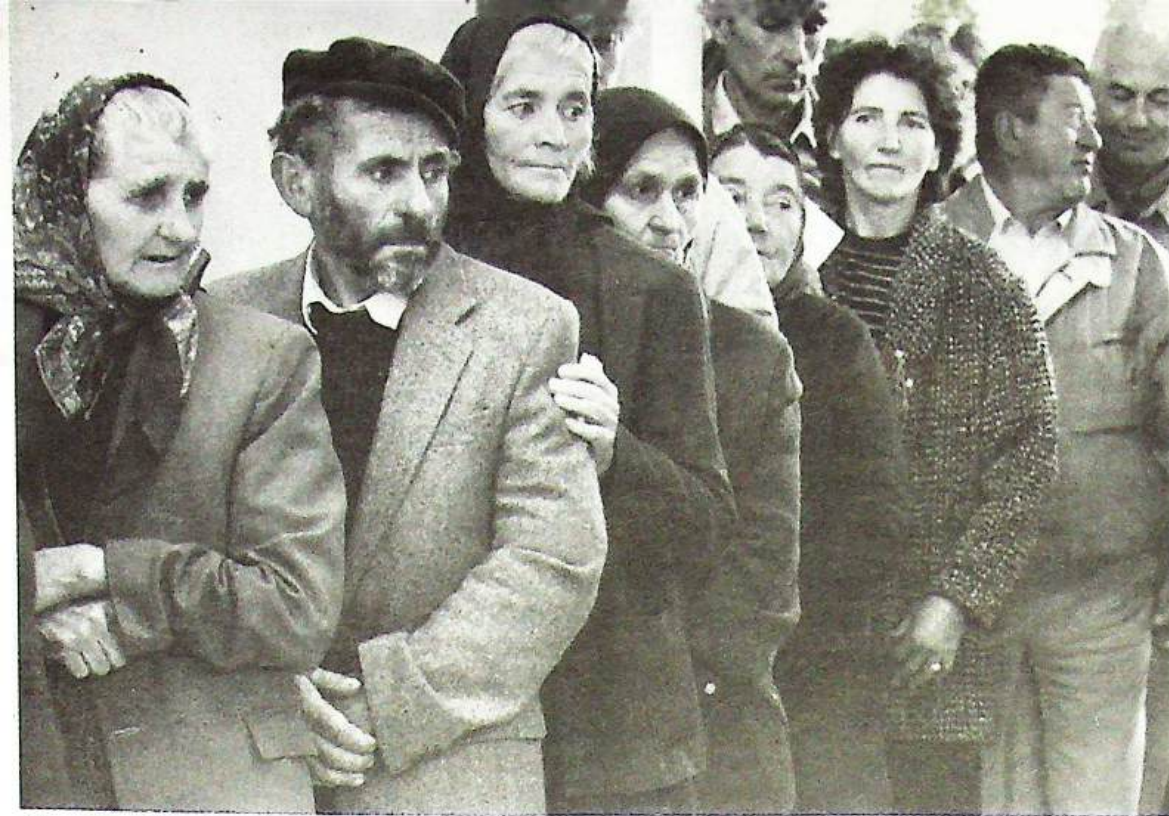
Geweldloze interventie zoals die van Otvorene Oci is alleen mogelijk omdat er lokale vredes-, vrouwen- en mensenrechtengroepen zijn waarmee de internationale projecten samenwerken en die ze in hun werk ter plekke ondersteunen. Het meeste werk in voormalig Joegoslavië, in ieder geval de projecten die boven puur humanitair werk uitgaan, zijn alleen denkbaar in landen die over een behoorlijke lokale basis beschikken.

Christine Schweitzer

Vertaling en bewerking: Stijn van der Putte

Adressen:

Balkan Peace Team - International e.V., Marienwall 9, D-32423 Minden.
Tel.: 0571-20776, Fax 0571-23019, email: balkan-peace-team@bionic.zer.de.
Rekeningnummer: Bund für Soziale Verteidigung, Stichwort BPT, Konto 89.420.814, Sparkasse Minden-Lübbecke, BLZ 890.501.01.

Kiezers wachten hun beurt af in Trnovo in Servisch-Bosnië.

Hulp aan de 'slechterikken'

De keus is misschien verrassend. GroenLinks financierde een seminar van de Sociaal-Liberale Partij in Banja Luka – in het Servische gedeelte van Bosnië. En dat terwijl bijna alle hulporganisaties dit gebied mijden. Omdat Servisch-Bosnië minder te lijden heeft gehad van de oorlog. Maar ook omdat het toch een beetje de 'slechterikken' zijn.

HANSJE GALESLOOT

'Tuzla bijvoorbeeld stikt van de Nederlandse en Noorse hulpverleners. Dat ligt in de Moslim-Kroatische Federatie. Maar wij redeneerden: daar gaat al veel hulp naartoe. En steun aan de oppositie in Servisch-Bosnië is juist erg belangrijk, want hoe stop je anders ooit die politiek van etnische zuiveringen?'

Anne de Boer, coördinator van het Oost-Europaproject van GroenLinks, was de initiatiefnemer van het samenwerkingsverband. Vlak voor de zomer stelde het ministerie van Buitenlandse Zaken extra geld beschikbaar aan de Nederlandse politieke partijen voor hulp aan hun Bosnische zusterpartijen. Dergelijke samenwerkingsprojecten lopen al met andere Oost-Europese landen, en met de verkiezingen in aantocht leek het nu erg logisch ook Bosnië hierbij te betrekken. De Boer polste een aantal Nederlandse organisaties met contacten in Servisch-Bosnië. Zij wezen op de Sociaal-Liberale Partij in Banja Luka als een geschikte partner.

'Het is niet precies een zusterpartij van GroenLinks, ze zitten een beetje tussen een groene partij

en D66 in,' vertelt Henk Spenklink, vrijwilliger bij het Oost-Europaproject. Hij bezocht het door GroenLinks gefinancierde seminar dat op 7 september, een week voor de verkiezingen, plaatsvond.

'Maar ze zijn wel zeer kritisch op het nationalisme van Karadzic en de zijnen. De streek rond Banja Luka is stevig etnisch gezuiverd. Voor de oorlog woonden er zo'n twintig à dertig procent moslims, nu zijn die bijna allemaal weg. De Sociaal-Liberale Partij is vlak voor de oorlog opgericht en deze mensen hebben zich duidelijk weten te onttrekken aan het etnische denken. Ze hebben van het begin af aan oppositie gevoerd. Het is een partij met vooral bereik onder intellectuelen en ondernemers.'

Het seminar handelde over sociale en economische wederopbouw. Joost Lagendijk, bestuurslid van de stichting GroenLinks in de Europese Unie, hield een lezing over keuzes die in het wederopbouwproces kunnen worden gemaakt. 'Neem de privatisering: daarmee zijn heel verschillende ervaringen opgedaan in diverse Oost-Europese landen,' vertelt Lagendijk over de inhoud van zijn lezing.

'Het kan erg misgaan. Zo is de zoon van Tudjman in Kroatië nu eigenaar van twintig voormalige staatsbedrijven. Dus je moet oppletten dat de oude machthebbers zich niet al die bedrijven toeëigenen. Verder kan de privatisering ook doorschieten; de spoorwegen, de posterijen, dat soort bedrijven

kun je beter in staatshanden houden. Slovenië en Tsjechoë zijn voorbeelden van landen waar het aardig verlopen is.

'Ik heb vooral benadrukt dat economische wederopbouw een middel kan zijn om allerlei tegenstellingen van de afgelopen jaren te overbruggen: door handel te drijven over etnische scheidslijnen heen. Banja Luka ligt in het noordwesten van Bosnië en was vanouds sterk op Kroatië en het Westen gericht. Nu worden ze in het keurslijf van de Republica Srpska gedrongen. Niet voor niets is de oppositie juist in Banja Luka sterk,' aldus Lagendijk.

De Sociaal-Liberale Partij, of liever gezegd de Alliantie voor Vrede en Vooruitgang waar men deel van uitmaakt, heeft het uitstekend gedaan bij de verkiezingen: een score van ruim dertig procent. Althans volgens de voorlopige uitslagen, maar gezien het feit dat er inmiddels een opkomstpercentage van ruim honderd procent uit de bus is gekomen staat die uitslag nog niet vast.

'Opmerkelijk genoeg heeft de oppositie in het Servische gedeelte het veel beter gedaan dan die in de Moslim-Kroatische Federatie,' zegt Spenklink. 'Dus zo gek is het helemaal niet om juist deze oppositie te steunen. Overigens is iedereen die wij spraken op dat seminar erg benauwd dat de oorlog weer gaat uitbreken. De Republica Srpska is in de praktijk al een totaal apart gebied, met eigen douane bijvoorbeeld. En ook met een eigen schrift, het cyrillische alfabet. Dat is overal in Servië en in Servisch-Bosnië weer doorgevoerd. Natuurlijk bemoeilijkt dat alleen maar de communicatie met het andere deel van Bosnië. Maar dat zal juist wel de bedoeling zijn. Nee, je wordt er niet vrolijk van als je daar rondkijkt.' ■

DE SERVIËR en de Moslim lachten ongemakkelijk, zoals twee oude vrienden zouden doen die jaren geleden met hooglopende ruzie uit elkaar zijn gegaan en elkaar onverwacht op straat tegenkomen. Na een korte aarzeling schudde de Moslim de hand van de Serviër. De Serviër prikte met een vinger in de buik van de Moslim - een nogal forse buik - en zei glimlachend dat hij de oorlog zo te zien goed was doorgekomen.

Het was verkiezingsdag: voor de stembureaus zagen oude burens, vrienden en collega's elkaar voor het eerst in vier jaar terug. De internationale waarnemers verbaasden zich erover hoe vriendelijk het weerzien was. Ze waren naar Bosnië gereisd met het idee van volkeren die elkaar eeuwenlang hebben gehaat en bestreden. Maar het probleem in Bosnië zijn niet de Ratko's, Jozo's, en Mujo's zoals de Servische, Kroatische respectievelijk Bosnische equivalenten van Jan, Piet en Klaas heten.

De mythische haat tussen de drie Balkanvolkeren is aangedikt in westerse hoofdsteden om het uitblijven van een militaire interventie te rechtvaardigen. In Bosnië was het nabuurschap een oude en sterk ontwikkelde traditie, die na al het bloedvergieten aanknopingspunten biedt voor verzoening en voor de wederopbouw van het land. De oorlog is veroorzaakt door de politieke elites, die in het nationalisme een middel zagen om de macht te veroveren en de massamedia gebruikten om de bevolkingsgroepen tegen elkaar op te zetten.

De verkiezingen waren een farce - intimidatie, stembusfraude, geen enkele vrijheid van beweging - maar ze betekenen in één opzicht een belangrijke stap vooruit. De leiders van de Serviërs, Kroaten en Moslims zitten nu samen in het Bosnische presidium en parlement - met enorme tegenzin, maar ze zitten er toch maar.

Dat biedt de internationale gemeenschap de kans de Bosnische leiders met de koppen tegen elkaar te slaan en tot samenwerking te dwingen.

4 omry?
Makkelijk wordt dat niet. Het zijn precies dezelfde leiders als die de oorlog begonnen: in het ergste geval etnische zuiveraars, in het beste autocraten die lak hebben aan democratie. En natuurlijk zullen ze proberen de oorlog voort te zetten met politieke middelen.

De Servische, Kroatische en Bosnische politici hebben grote ervaring in het manipuleren en tegen elkaar uitspelen van verschillende landen. Balkanpolitiek hangt aan elkaar van intriges. Er is bulldozerdiplomatie nodig om de Balkanleiders in het gareel te houden. Gelukkig hebben alle spelers in het Bosnische machtsspel zwakke plekken die het Westen kan uitbuiten.

Milosevic heeft dringend harde valuta nodig om zijn economie op gang te krijgen. Servië is

Hulp in ruil voor democratisering

verpauperd, de onvrede onder de bevolking groeit. Hij is volledig afhankelijk van de Verenigde Staten voor financiële hulp en bereid tot veel, zolang het zijn macht maar niet ondergraaft.

Izetbegovic is de leider van een ministaatje dat alleen kan overleven met buitenlandse hulp. Hij kan het makkelijkst tot medewerking worden bewogen, al bestaat het gevaar dat hij zich in toenemende mate tot fundamentalistische Moslimlanden zal wenden als hij van het Westen niet de hulp krijgt (vooral wapens) die hij verlangt.

Tudjman verbergt nauwelijks dat hij Bosnië definitief wil verdelen tussen Serviërs en Kroaten en zit in de meest comfortabele positie. Maar hij kampt met een toenemende binnenlandse oppositie en wil graag deel uitmaken van Europa. In het internationaal stratego om Bosnië is er maar één effectieve manier om Kroatië onder druk te zetten: nauwere banden tussen de Serviërs en Moslims.

Het is geen toeval dat Izetbegovic en Milosevic gisteren in Parijs bijeen zijn gekomen zonder de nummer drie van het illustere trio. De Amerikaanse diplomaten, ontevreden met de machtspositie van Kroatië, hebben zich veel moeite getroost om de twee om de tafel te krijgen.

De internationale gemeenschap beschikt over twee middelen om de Balkanpolitici tot redelijkheid te bewegen: één van het type stok, en één van het type wortel.

De stok is tot nog toe ongebruikt gebleven. Arrestatie van de Servische en Kroatische leiders zou meer zijn dan alleen een daad van rechtvaardigheid. Het zou de Balkanleiders ervan doordringen dat ze niet straffeloos kunnen doen en laten wat ze willen. Ze hebben respect voor maar één ding: kracht. Het terughoudende optreden van de Implementatiemacht in het afgelopen jaar heeft hen gesterkt in de overtuiging dat de NAVO geen militaire middelen zal gebruiken om volledige uitvoering van het vredesakkoord af te dwingen.

De wortel bestaat uit de honderden miljoenen aan wederopbouw hulp. Maar de Balkanleiders happen alleen toe als ze met die hulp hun posities verder kunnen verstevigen. Izetbegovic sloeg miljoenen dollars af voor het opzetten van een onafhankelijk tv-netwerk, dat wel eens kritiek zou kunnen hebben op meneer de president.

De hulp moet aan strengere voorwaarden worden gebonden en meer worden gericht op bevordering van de democratisering. De hulp moet in pakketten: willen de Bosnische leiders geld voor het één, dan zullen ze ook geld voor het ander moeten aanvaarden - en anders krijgen ze helemaal niets.

Als de internationale gemeenschap alle drie de partijen onder druk blijft houden en dwingt tot samenwerking, zouden de Bosnische volkeren ondanks het oorlogsleed langzaam naar elkaar toe kunnen groeien. Aan de Ratko's, Jozo's, en Mujo's zal het niet liggen.

Bart Rijs

Het nationalistische bewind van de Kroatische president Franjo Tudjman heeft een slechte naam in Europa, terwijl het er juist zo graag bij wil horen. Het belangrijkste doel van Kroatië is spoedig toe te treden tot de Raad van Europa, zegt de Kroatische ambassadeur bij de Verenigde Naties, Mario Nobile. Een voorwaarde is democratie in Kroatië, en dat komt wel goed, nu de oorlog is afgelopen. 'De Kroaten zijn gelufterd.'

Van onze verslaggever **Ewoud Nysingh**
NEW YORK

'Kroatië staat nu duidelijk op de kaart. We kunnen voor onszelf zorgen. We hebben voor het verkrijgen van onze vrijheid een zware prijs betaald, maar dat was het waard. Er is nu een machtsverwicht tussen Servië en Kroatië, en ook in Bosnië tussen de Moslim-Kroatische Federatie en de Republika Srpska.'

Mario Nobile, de pragmatische Kroatische ambassadeur bij de Verenigde Naties in New York, weet echter dat hij nog niet ontspannen achterover kan leunen. Kroatië heeft zijn belangrijkste oorlogsdoelen bijna bereikt: de Krajina is heroverd, en Oost-Slavonië zal medio volgend jaar, zonder geweld denkt Nobile, in de Kroatische moederschoot terugkeren.

Maar hoewel in Bosnië-Herzegovina sprake is van een zekere stabiliteit, 'zal het nog jaren een crisishet gebied blijven. We zullen ons allemaal terughoudend moeten opstellen en compromissen moeten sluiten. Over twee jaar worden hopelijk meer gematigde leiders gekozen.'

Het grootste probleem van de diplomaat Nobile is dat het nationalistische bewind van president Tudjman, dat drijft op steun van de

Verenigde Staten en Duitsland, een slechte naam heeft in Europa, waar het zo graag bij wil horen.

Tijdens de bevrijding van de Krajina, vorig jaar, zijn tienduizenden Kroatische Serviërs verdreven en is stevig huisgehouden in heroverd gebied. Democratie en persvrijheid zijn in Kroatië nog ver weg. En president Franjo Tudjman was pas onder zware Amerikaanse druk bereid de extremistische Bosnische Kroaten in Mostar tot de orde te roepen.

Tijdens een gesprek in zijn werk-kamer, op de bovenste verdieping van een wolkenkrabber in Manhattan, niet ver van de Verenigde Naties, komt Nobile onmiddellijk terzake. 'Ons belangrijkste doel is op dit moment toetreding tot de Raad van Europa, en het sluiten van handelsakkoorden de EFTA en de EU.'

Op 7 november zal de Raad van Europa besluiten of Kroatië zal mogen toetreden tot de Raad. Nobile weet wat er van zijn land gevraagd wordt, ook door de Europese Unie: de mensenrechten moeten worden nageleefd, er moet stabiliteit zijn in de regio, het Dayton-akkoord moet worden uitgevoerd en de betrekkingen met de buurlanden moeten goed zijn.

'Kroatië hoeft niet het langzaamste schip te zijn in het konvooi dat een band wil met de Europese Unie. We zijn al een westers land', zegt Nobile. 'We kennen de kritiek op ons mensenrechtenbeleid. Maar u moet begrijpen dat het in een agressie-oorlog moeilijk is. Mensen willen dan wraak nemen.'

'En er komt een nieuwe wet op de media, die we in samenwerking met de Raad van Europa hebben opgesteld. Zelfs met Belgrado zijn we gesprekken begonnen over het normaliseren van de betrekkingen.' Met de democratie in Kroatië zal

het wel goed komen, denkt Nobile. 'Als het oorlog is, kan er geen sprake zijn van een echte democratie. De Kroaten zijn nu gelufterd. Ze willen van het leven genieten.'

Gojko Susak, de extreem-nationalistische Kroatische minister van Defensie die is geboren in Herzegovina, zal op niet al te lange termijn zijn macht verliezen, voorspelt Nobile. De plannen van Zagreb en Belgrado om Bosnië-Herzegovina onderling te verdelen zijn officieel van tafel, maar waarnemers zijn er niet gerust op dat dat definitief is. Nobile

'In oorlog kan geen sprake zijn van echte democratie'

lo ontkent nu glashard dat Tudjman er naar streeft Bosnië-Herzegovina op te delen. 'We hebben altijd gestreefd naar kantonisering van Bosnië-Herzegovina, zoals de EU ook wilde in 1991.'

'Wat nu op basis van het Dayton-akkoord gebeurt, het vormen van een staatsbestel als in Zwitserland, is in feite hetzelfde als dat oude plan: een gedecentraliseerd land, met twee entiteiten en drie bevolkingsgroepen. Mensen zullen zoveel mogelijk in de buurt van de eigen etnische groep gaan wonen.'

Nobile vindt dat de kritiek op Tudjman's 'samenzweren' met de Servische president Milosevic, vanaf 1991, onterecht. 'Als slachtoffer onderhandel je met de agressor.

Tudjman wilde tijdens zijn gesprekken met Milosevic slechts tijd winnen. We dachten toen de oorlog begonnen was, dat ze via Vukovar naar Zagreb wilden oprukken. Pas later begrepen we dat ze te weinig manschappen hadden.'

Intussen vormde Kroatië een eigen leger, ondanks het wapenembargo. Het Westen, dat ook wilde dat Kroatië tegen Servië opgewassen zou zijn, kneep een oogje toe. Mede omdat een gedeelte van de wapens naar de door Moslims gedomineerde Bosnische regering ging. 'Een wapenembargo kan je altijd omzeilen', zegt Nobile.

Maar echt vertrouwen doet Nobile de Moslims niet. Ze blijven er volgens hem naar streven Bosnië te domineren. 'Hun wens hun identiteit te bewaren is legitiem. Maar een dominante positie zullen ze niet krijgen. Daar ging deze oorlog over.'

'Veel Kroaten zijn niet vergeten dat de Bosnische president Izetbegovic toen de oorlog bij ons uitbrak in 1991, zei dat het zijn oorlog niet was. Izetbegovic was zo naïef te denken dat hij een deal kon sluiten met het Joegoslavische Volksleger. Wij wisten dat Bosnië na Kroatië aan de beurt zou komen en zijn de Bosnische Kroaten gaan bewapenen. Dat Izetbegovic zijn eigen volk geen wapens heeft bezorgd vind ik crimineel.'

Izetbegovic en zijn medewerkers zouden Kroatië wat respectvoller tegemoet moeten treden. 'Wij hebben als eerste wapens aan de Moslims geleverd, alle wapens die Bosnië kreeg kwamen via Kroatië het land binnen. Wij hebben de val van Bihac voorkomen. Bosnië kan alleen via ons in Europa integreren. Zonder de hulp van Kroatië zou Bosnië-Herzegovina niet meer hebben bestaan.'

Višegrad wil van Serviërs 2000 vermisten terug

Door onze redacteur *ab*
DANIËLA HOOGHIEMSTRA
SARAJEVO, 4 OKT. Advija Žiga had haar broer, Mido, die woonde in het door de Bosnische Serviërs veroverde Oostbosnische plaatsje Višegrad, op 26 mei 1992 voor het laatst aan de telefoon. Ze weet nu niet of hij dood is of levend.

Volgens cijfers van het Rode Kruis, dat belast is met de registratie en de opsporing van vermiste personen in Bosnië, worden sinds de oorlog 14.000 personen vermist. Maar het zijn er waarschijnlijk meer want niet iedereen doet aangifte van vermissing.

Van haar vader en schoonzuster die op de dag van Mido's verdwijning bij hem waren, heeft Advija gehoord dat haar broer op 26 mei 1992 met een konvooi van het Rode Kruis is vertrokken uit Višegrad naar Uzice in Servië. Mannen en vrouwen werden gescheiden. 'Vlak voor Uzice werden de bussen aangehouden door Bosnisch-Servische paramilitairen', zegt Advija, die zelf al sinds de jaren tachtig in Sarajevo woont. 'Ze kwamen in de bus van de mannen en vroegen om identiteitskaarten. Mijn broer (toen 25 jaar oud, red.) werd met nog 16 jonge mannen weggevoerd. Vier mannen die protesteerden werden voor de bus vermoord.'

De bussen, waarin grote paniek was uitgebroken, keerden daarna weer terug naar Višegrad. 's Vonds kreeg mijn schoonzuster

bezoek van twee mannen die haar verkrachten. Zij wisten dat zij Mido's vrouw was. Ze vroegen lachend waar hij was. Zij schreeuwde: 'Jullie hebben hem meegenomen'. Ze is een paar dagen later door het bos uit Višegrad gevlucht.'

Advija heeft van horen zeggen dat haar broer die dag in Uzice nog is gesignaleerd. 'Iemand heeft gezien hoe hij in een grijs mini-busje werd gestopt.' Ze heeft ook een keer contact gehad via de amateur-radio met een man die zei dat Mido tot het eind van 1993 nog in Uzice was. Als ze vertelt over het laatste telefoongesprek met haar broer begint ze te huilen. 'Het was een kort gesprek. Hij zei dat hij niet zeker wist of hij uit Višegrad weg kon komen. Hij vroeg mij naar de toestand in Sarajevo.'

Wekelijks komen bij het Rode Kruis rond de vijf nieuwe aangiften binnen van vermissing, zegt woordvoester Anne-Sophie Bonfeld. Tot dusver zijn 800 zaken opgelost, in 788 gevallen bleek de vermiste persoon dood te zijn. 'We denken niet dat veel van de vermisten nog in leven zijn', zegt Bonfeld. 'Anders hadden ze op de ene of andere manier wel contact gezocht.'

'Mijn broer is in Servië', vermoedt Advija. 'Hij is in de mijnen van Aleksinac of Vrosevac, waar moslim-gevangenen uit de oorlog dwangarbeid verrichten.' Maar had hij dan niet allang iets kunnen

laten horen? 'Hij kan ons niet belen want niemand woont meer op Servië's adres. Hij zou ons nooit kunnen vinden.'

Het verhaal van de mijnen in Servië duikt steeds op, zegt Bonfeld. 'We zijn er naar toe geweest en hebben met de mijnwerkers gepraat. Er waren ook moslims bij, maar die waren er allemaal vrijwillig. Ze woonden in de buurt met hun familie.' Dat de mijnen-saga is ontstaan is wel begrijpelijk, zegt Bone-

'Mijn broer werkt als dwangarbeider in de mijnen in Servië en kan ons niet bereiken'

feld. 'De meeste mensen zijn zo wanhopig, hebben al zo lang niets meer gehoord. Niet weten of iemand dood of levend is, is ondraaglijk.'

'Ik ben zo bang voor de waarheid', zegt Advija. 'De hoop houdt mij levend. Ik zou niet kunnen accepteren dat hij dood is. Ik wil de waarheid weten, maar ik wil ook hoop houden. Het is moeilijk uit te leggen. Mijn oudste broer is ook omgekomen, in Sarajevo. Van hem miste ik dat hij dood is, maar van mijn andere broer kan ik het niet accepteren. Als mijn moeder mij belt,

zeg ik altijd: 'hij is nog in leven, hij komt terug'. Ik denk dat hij nog in Servië is. Laat hem in leven zijn, laat hem terugkomen, dan vergeef ik de Serviërs alles.'

Een vervelende bijkomstigheid voor de familieleden van vermisten, zegt Advija, is dat zij geen recht hebben op enig oorlogspensioen. De familie van Advija heeft een appartement gekregen omdat haar oudere broer in de oorlog is gesneuveld, maar voor haar vermiste jon-

gere broer heeft ze geen enkele genoegdoening gekregen. 'Ik weet niet hoe de vrouwen van vermiste mannen leven. Ze hebben helemaal niets.'

Niet alle meldingen van vermissing worden geaccepteerd, zegt Bonfeld. Vermissingen moeten bij voorkeur worden aangegeven door naaste familieleden: ouders, broers, zussen of echtgenoten. De reden daarvoor is dat met cijfers over vermiste personen kan worden gemanteld. De ene etnische groep zou de andere met hoge aantallen vermis-

singen onder druk kunnen zetten. 'Om iemand te registreren is zeer specifieke informatie nodig. We accepteren geen collectieve aangiften die worden gedaan door verenigingen', zegt Bonfeld.

Dat laatste is de reden dat Advija 'teleurgesteld' is in het Rode Kruis. Zij heeft de vereniging Višegrad '92 opgericht met 2000 leden die volgens haar 4000 personen missen. Maar op de lijst van het Rode Kruis heeft ze maar 208 vermisten uit Višegrad teruggevonden. 'Ik moet wel met het Rode Kruis samenwerken, maar ik geloof niet in ze. Ze doen niets om de vermisten op te sporen. Ze zijn Višegrad vergeten.'

Bonfeld legt uit dat het Rode Kruis vermisten opspoort met behulp van een werkgroep waar een moslim, een Kroatische en een Servische afgevaardigde in zitten, die wekelijks bijeenkomt. 'We geven de namen en verzoeken hen om informatie.' Daarnaast is er de lijst met namen van vermisten die iedere drie maanden wordt geactualiseerd en over de hele wereld wordt gestuurd. De derde bron voor het Rode Kruis zijn de gegevens uit opgravingen van massagraven, maar die leveren meestal niet veel op. 'Als je niet weet naar wie je zoekt, zijn schedels moeilijk te identificeren', aldus Bonfeld.

In Višegrad was de situatie erger dan in veel andere gebieden, zegt Advija, juist omdat er geen echte

oorlog heeft plaatsgehad. 'De moslims die er zijn vermoord, zijn gedood met messen, niet met kogels. Ze zijn levend verbrand in hun eigen huizen.' Er liggen volgens Advija tien massagraven rond Višegrad. 'Wij willen dat die worden opgegraven. Maar iedereen is Višegrad vergeten. Sinds de oorlog is niemand er meer gaan kijken. De oorlogsmisdadigers kunnen rustig slapen.'

Ze haalt een getypte lijst tevoorschijn waar 59 namen op staan: oorlogsmisdadigers uit Višegrad. De ergste van allemaal is volgens haar Milan Lukić, de aanvoerder van de groep paramilitairen die haar broer wegvoerde. Hij staat bovenaan. Een bijzonder geval is volgens Advija ook Lela Semčić, een vrouw die volgens een getuige zou hebben gezegd: 'Ik moet nog twee 'balias' (denigrerende benaming voor moslims, red.) vermoorden om aan 100 te komen.'

Alle vluchtelingen in haar vereniging willen terug naar Višegrad, zegt Advija. Maar eerst moeten de oorlogsmisdadigers worden gearresteerd. 'Hopelijk gebeurt dat voor het einde van dit jaar.' Want voor de gemeenteverkiezingen, eind november, zegt Advija, willen de ex-bewoners van Višegrad teruggaan. 'We gaan organiseren dat ze allemaal terug kunnen. Om er weer samen te leven met de Serviërs die geen bloed aan hun handen hebben.'

VS moeten zelf opdeling Bosnië ter hand nemen

U = 1996

De Bosnische verkiezingen hebben opnieuw aangetoond dat een multi-etnisch Bosnië, zoals voorzien in de Dayton-akkoorden, geen kans van slagen heeft. De opdeling van het land is onontkoombaar, menen John Mearsheimer en Stephen Van Evera.

De overgrote meerderheid van zowel moslims, Serviërs als Kroaten stemde bij de verkiezingen in Bosnië op fervente nationalist. Dit gebeurde op alle niveaus. Twee van de drie leiders die nu het driehoofdige presidentschap vormen - de Kroaat Kresimir Zubak en de Serviër Momcilo Krajisnik - hebben zich openlijk voor opdeling uitgesproken. De Bosnische bevolking heeft een duidelijk 'nee' laten horen op de vraag of ze een eenheidsstaat wenst.

Desondanks volhardt de regering-Clinton in haar standpunt dat Bosnië intact moet blijven. De onderminister van Buitenlandse Zaken voor Europa, John Kornblum, sprak de verwachting uit dat er dankzij de verkiezingen 'structuren in het leven zullen worden geroepen waarin de partijen niet alleen kunnen, maar ook moeten samenwerken'.

Dit is een misvatting. De Amerikaanse regering zou de uitgangspunten van Dayton op de schroot-hoop moeten gooien om leiding te geven aan een vreedzame opdeling van Bosnië.

Er is geen alternatief voor opdeling. Verzet ertegen zal er alleen maar toe leiden dat de wapens weer worden opgepakt, met als waarschijnlijk gevolg de onderwerping van de moslims, de groep die tot dusver al het meest heeft geleden.

Reeds voor de verkiezingen was onnekkend dat opdeling niet is te gaten te houden. Na de totstandkoming van de Dayton-akkoorden in december, vluchtten opnieuw veel leden van minderheden naar streken waar de eigen etnische groep het voor het zeggen had. De homogeniteit van die regio's nam dus verder toe. Dit geldt ook voor Saraje-

vo, dat zich na het vertrek van vrijwel alle Serviërs snel tot een moslim-stad ontwikkelde.

Dit jaar hebben in totaal zo'n honderdduizend Bosniërs huis en haard verlaten. Ze hebben met hun voeten tegen 'Dayton' gestemd. De in het verdrag gedane belofte dat vluchtelingen naar huis zouden mogen terugkeren, kon niet worden ingelost doordat de haat te hardnekkig bleek. Voor de meesten zit terugkeer er niet in.

Twee van de drie Bosnische gemeenschappen zouden zich het liefst bij respectievelijk Kroatië en Servië aansluiten. Daarbij komt dat je ook uit het eenheidsstreven van de moslims weinig hoop kunt putten. Die gaan er namelijk van uit dat zij in een verenigd Bosnië de dienst zullen uitmaken.

Waren de onderlinge haat en angst al sterk genoeg om het land uiteen te rijten, de bloedige strijd die in 1992 begon heeft nog meer olie op het vuur gegooit. Alle partijen zijn nu uit op wraak voor de wreedheden door de tegenpartij begaan. Geen van hen toont berouw.

In plaats van spijt te betuigen, herdachten bijvoorbeeld de Serviërs in Srebrenica deze zomer op feestelijke wijze de massamoord op achtduizend Moslims van precies een jaar geleden. Dit was hun 'bevrijdingsdag'. Behalve de haat is er ook nog de angst. Leden van minderheden hebben met eigen ogen kunnen aanschouwen hoe burens zich tot moordenaars ontpopten. Geen gemeenschap kan met zulke angstgevoelens leven.

Tot slot nog een laatste reden waarom de Amerikanen het idee van een Bosnische eenheidsstaat moeten laten varen: de huidige politiek is in strijd met de vroegere wijsheid dat in het geval van ineenstortende staten een beleid van *laissez-faire* op z'n plaats is.

De afgelopen honderd jaar zijn er heel wat staten en rijken uiteengevallen zonder dat de VS ingrepen of zonder dat Amerikaanse belangen werden geschaad.

Na de Eerste Wereldoorlog verdwenen zowel de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie als het Ottomaanse Rijk van de kaart. Na 1945 verloren de Europese wereldmachten hun rijken. Later vielen Pakistan, de Sovjet-Unie, Tsjechoslowakije, Ethiopië en Joegoslavië uiteen.

Uit deze ontwikkelingen bleek dat van het moderne nationalisme een kracht kan uitgaan die alle andere politieke stromingen overwoekert. In al deze gevallen lieten de VS de natuurlijke ontwikkelingen op hun beloop. Ze waren verstandig genoeg geen dam op te werpen tegen de voortrazende stroom van het nationalisme.

Ook het nationalisme in Bosnië is veel te sterk om door de regering-Clinton te kunnen worden ingetoomd. De VS roeien op dit ogenblik tegen de stroom van de geschiedenis in. De opdeling van Bosnië is onontkoombaar. Er zijn wat dit betreft drie toekomstscenario's denkbaar.

- De Verenigde Staten zouden, om te beginnen, kunnen vasthouden aan de in Dayton afgesproken eenheidsstaat en de terugtrekking van de Amerikaanse troepen voor het eind van het jaar.

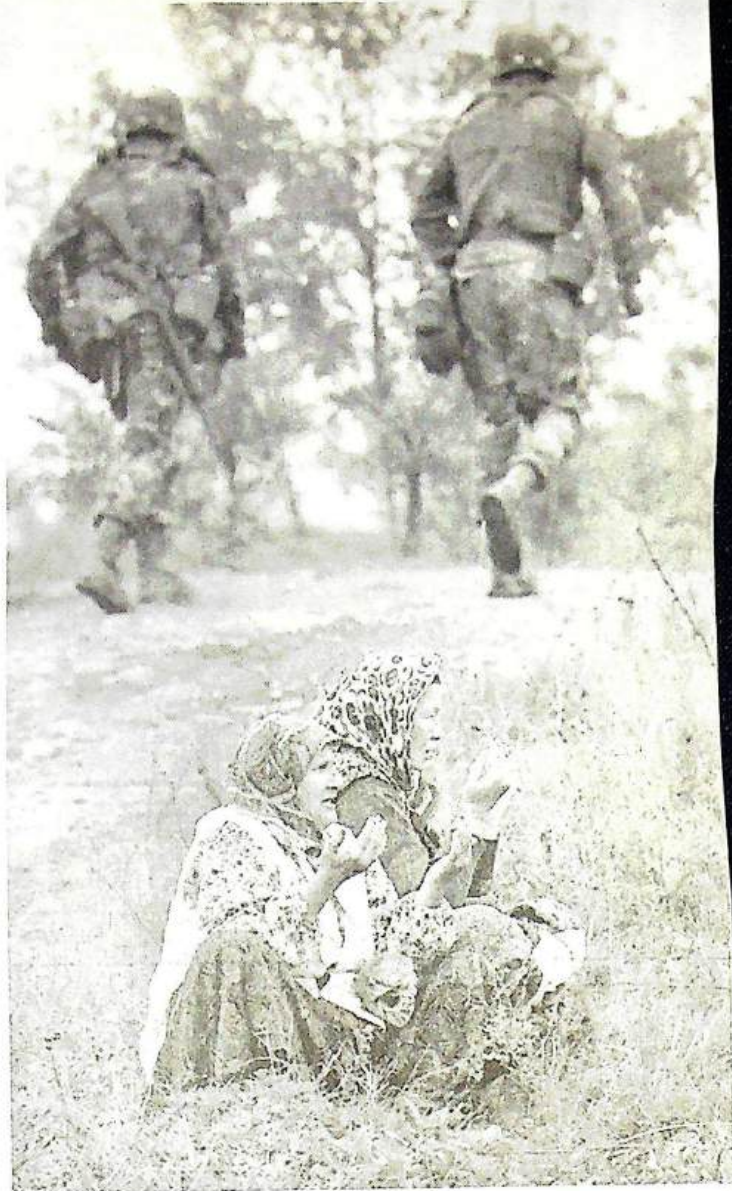
Na dit vertrek zal de oorlog zeker weer oplaaien. De strijd om gebiedsuitbreiding zal met de wapens worden beslecht, waarbij minderheden door middel van terreur, moord en verkrachting worden gedwongen naar elders te vertrekken.

Het is niet denkbaar dat Kroaten en Servië de handen ineen slaan tegen de moslims, die dan weer met massamoord worden bedreigd en wel eens stateloos zouden kunnen eindigen.

- Een tweede mogelijkheid is dat de VS in die zin van Dayton afwijken dat ze de terugtrekking van de troepen voor onbepaalde tijd uitstellen om bovengenoemde rampen te voorkomen. Maar de Amerikanen kunnen niet voor eeuwig als de babysitter van alle boze nationale groeperingen op deze wereld fungeren, en het Amerikaanse publiek zou dit ook nooit dulden.

- Een derde mogelijkheid is dat de Verenigde Staten Dayton in de prullenmand gooien om een vreedzame opdeling van Bosnië te organiseren. In dit geval zou er allereerst een levensvatbare Bosnische moslimstaat moeten worden gecreëerd.

Dit vereist zodanige grenscorrecties dat de moslims niet alleen meer, maar ook een aaneengesloten gebied met verdedigbare grenzen krijgen. De moslims zouden hiertoe de enclave rond Gorazde in Oost-Bosnië aan de Serviërs moeten afstaan,

IFOR-soldaten lopen in Bosnië langs biddende moslim-vrouwen die tegen de zin van de Serviërs zijn teruggekeerd naar hun oude woonplaats. wsFOTO EPA

in ruil waarvoor de Serviërs en Kroaten grote delen van West-Bosnië aan de moslims overdragen.

Om het Bosnische leger in staat te stellen de grenzen te verdedigen, zouden de VS voor wapens en training moeten zorgen. Ook zou het vertrek van minderheden die door de grenscorrecties ontstaan, onder Amerikaans toezicht moeten plaatsvinden. Achtergelaten bezittingen zouden moeten worden geregistreerd teneinde verliezen te kunnen compenseren. Mensen die zo worden gedwongen een nieuw leven op te bouwen, zouden tevens financiële hulp moeten krijgen.

John Mearsheimer en Stephen Van Evera zijn beiden politicoloog, verbonden aan respectievelijk de Universiteit van Chicago en het Massachusetts Institute of Technology.

© The New York Times/de Volkskrant.
Vertaling: Margreet de Boer.

Premier Bosnië: EU is nalatig bij economische hulp

Door onze redacteur

HANS BUDDINGH

WASHINGTON, 1 OKT. De Bosnische premier Hasan Muratovic heeft gisteren de Europese Unie scherp geheld, omdat zij beloften voor economische hulp bij de wederopbouw niet nakomt.

Muratovic deed zijn uitlatingen op een persconferentie tijdens de jaarvergadering Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds (IMF), waarbij een eerste rapport werd gepresenteerd over de vooruitgang bij de uitvoering van de wederopbouw na de donorconferenties in december vorig jaar en april van dit jaar. Het rapport is opgesteld door de Wereldbank en de Europese Commissie.

Volgens premier Muratovic de Europese Unie bij de uitvoering van haar hulpbijdrage door „complexe administratieve procedures” gehinderd. „De Europese Unie begon voor alle anderen, maar als je nu het resultaat ziet dan is slechts een deel van wat is beloofd ook uitgevoerd”, aldus Muratovic die de Bosnische delegatie tijdens de jaarvergadering van IMF en Wereldbank leidt. Muratovic, die wel de Europese inspanningen tijdens de oorlog prees voor onder meer de Bosnische vluchtelingen, zei dat „bepaalde EU-vertegenwoordigers” voor de huidige trage hulp verantwoordelijk zijn. Maar hij wilde niet op bijzonderheden ingaan.

Volgens anonieme functionarissen van de Wereldbank zijn er binnen de Europese Unie problemen over de aanbesteding van projecten. „Zodra een project is geïdentificeerd is er onenigheid over welk land het mag uitvoeren,” aldus een Wereldbank-functionaris.

Uit het rapport blijkt dat van de 1,9 miljard dollar aan hulp die door bilaterale en multilaterale donoren is toegezegd inmiddels voor 879 miljoen dollar in uitvoering is genomen. De Wereldbank werkt het snelst: van de toegezegde 335 miljoen dollar is 218 miljoen in uitvoe-

ring. Daarna volgen de Verenigde Staten: van de toegezegde 281,7 miljoen dollar is 166,5 miljoen in uitvoering, waarvan een belangrijk deel te maken heeft met vredesactiviteiten. De Europese Commissie blijft aanzienlijk achter. Van de toegezegde 367,1 miljoen dollar is nog niet de helft (141,6 miljoen dollar) in uitvoering. Een aantal landen presteert overigens nog aanzienlijk slechter. Sommige daarvan hebben van hun toezegging nog helemaal niets waargemaakt, waaronder Turkije, Saoedi-Arabië en Rusland. Voor Italië geldt bijna hetzelfde. Ook de Oost-Europabank heeft nog geen enkel project in uitvoering. Volgens deskundigen is dit te wijten aan het feit dat om het rentedragende leningen gaat. Van de Nederlandse toezegging van ruim 100 miljoen dollar is ruim de helft in uitvoering.

Volgens het rapport zijn met de gelden de levensomstandigheden van de Bosniërs direct verbeterd. Zo wordt maandelijks sociale steun aan 400.000 behoeftige burgers verstrekt. Verder zijn 15.000 woningen verbeterd en is in 32.000 flats in Sarajevo verwarming aangelegd. Ook zijn drie energiecentrales weer in gebruik genomen.

De hulp aan de Bosnische Serviërs in de Republika Srpska is sterk achtergebleven, omdat nog niet aan alle voorwaarden voor de uitvoering van het Dayton-vredesakkoord was voldaan. Wereldbank en Europese Commissie dringen in het rapport daarom aan op een extra inspanning voor dit gebied. Ook wordt gepleit voor een betere coördinatie tussen de hulpgevers.

Verder moeten donoren op korte termijn gelden toezeggen voor 1997, omdat de wederopbouw anders vertraging kan oplopen. Voor eind dit jaar is een nieuwe donorconferentie voorzien. Premier Muratovic zei dat voor de komende drie jaar op 5,1 miljard dollar wordt gerekend, waarmee de ergste noden kunnen worden gelenigd.

De Kroatische vice-premier Mate Granić over democratie in zijn land: „De Raad van Europa is vooral wegens de ontwikkelingen in Bosnië overgegaan Kroatië nu als lid te accepteren.”

Door onze redacteurs
PETER MICHELSEN
ROBERT VAN DE ROER
DEN HAAG, 18 OKT. De Kroatische ambassadeur Branko Salaj merkt op zeker moment op dat hij „niet tevreden is over de geladen vragen”. Zijn knorrigheid contrasteert met de onverstaanbaarheid van Mate Granić (49), vice-premier en minister van buitenlandse zaken van Kroatië, die in Salaj's werkkamer — tegen de achtergrond van een reusachtige Kroatische vlag — geduldig en soms goedlachs ingaat op de democratie en vrijheid van meningsuiting in zijn land.

De situatie op die terreinen was zes maanden geleden nog aanleiding voor de Raad van Europa om Kroatië het lidmaatschap van de Raad te ontzeggen. Maar op de dag dat oud-hoogleraar medicijnen Granić Nederland aandoet, voor gesprekken met premier Kok, ambtgenoot Van Mierlo en Tweede-Kamerleden, wordt bekend dat Kroatië alsnog mag toetreden. Volgens Westerse diplomaten is het bedoeld als „stimulus voor Kroatië om de democratie te omhelzen”, want schoon is het blazen nog zeker niet.

Zes maanden geleden mocht Kroatië nog geen lid worden, omdat het niet voldeed aan de Europese normen van democratie en mensenrechten. Wat is er veranderd?

„Veel. Kroatië heeft krachtig geholpen bij het oplossen van de crisis na de verkiezingen in Mostar. Kroatië heeft veel geholpen in het hele vredesproces in Bosnië, het was de meest constructieve factor in het vredesakkoord van Dayton. Daarbij komt dat Kroatië een overeenkomst heeft gesloten met Belgrado over de normalisering van de relaties. Ons parlement heeft een amnestiewet aangenomen [jegens de Kroatische Serviërs, voorzover ze niet verdacht worden van oorlogsmisdaden]. Ons parlement heeft ook in overleg met de Raad van Europa een media-wet aangenomen [waarin de persvrijheid is gedefinieerd].”

Kroatië wordt volgens u vooral geaccepteerd wegens de ontwikkelingen in Bosnië, maar een half jaar geleden was er veel kritiek op de democratie in Kroatië.
„Er was wat kritiek. Maar Bosnië is absoluut de belangrijkste reden. De internationale gemeenschap wilde met het oog op de verkiezingen in Bosnië invloed houden op Kroatië.”

Is Kroatië nu een democratie?

„Kroatië is een jonge, moderne Europese staat. Na de uitroeping van de onafhankelijkheid in 1991 werd Kroatië het slachtoffer van Servische agressie. Vijftien procent van onze burgers werd op de vlucht gedreven, dertienduizend mensen werden gedood en veertigduizend gewond. Dat is bepaald niet de beste tijd voor een goede staat van dienst op het gebied van mensenrechten. Ons doel was vestiging van de territoriale soevereiniteit, transformatie naar een vrije markteconomie en parlementaire democratie en uiteraard Europese integratie. Dan kun je geen ideale mensenrechtensituatie verwachten.”

De oppositie in uw land heeft Kroatië omschreven als een 'post-moderne Latijns-amerikaanse dictatuur'.

„Daar ben ik het absoluut niet mee eens. Daar is geen enkel bewijs voor.”

Is het democratisch dat president Tudjman al tien maanden verhindert dat iemand van de liberale oppositie burgemeester van Zagreb wordt, terwijl de oppositie in de gemeenteraad 34 van de 50 stemmen heeft?

„Tudjman heeft dat niet geaccepteerd, omdat de oppositie in de raad geen coalitie met de HDZ [de Kroatische Democratische Gemeenschap, Tudjman's partij] wilde.”

Tudjman heeft al vier keer zo'n burgemeesterskandidaat geblokkeerd.

„Natuurlijk kunt u mij zeggen dat dit niet de beste Westeuropese norm is, maar alles is volgens de wet gebeurd.”

Het is tegen de Westeuropese normen.

„Dat ben ik met u eens. Maar het is niet tegen de wet.”

Maar het is ook niet democratisch.

„Er is een verschil tussen goede normen en het overtreden van de wet.”

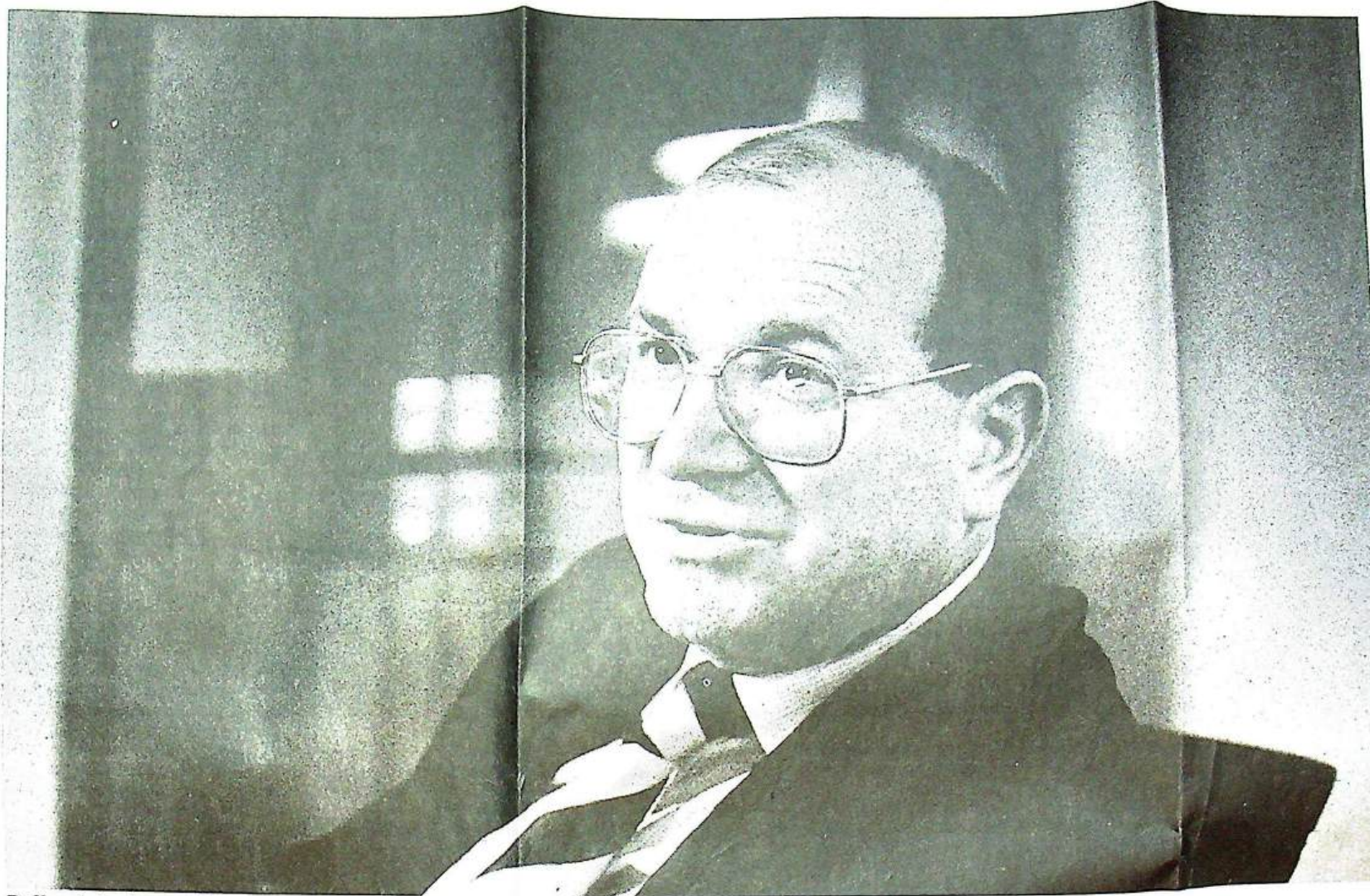
Een van die geblokkeerde burgemeesterskandidaten was uw eigen broer.

Granić begint te lachen: „Hij was kwaad en het niet met mij eens. Hij was niet tevreden met mijn uitleg. Maar ik sta op goede voet met mijn slechte broertje, ik zie hem elke week. Volgende maand zijn er weer onderhandelingen tussen de regerende partij en de oppositie. En anders moeten er begin volgend jaar weer verkiezingen komen.”

Er is veel druk van overheidsinstanties op onafhankelijke media.

„De pers in Kroatië is honderd procent vrij. De regering heeft misschien invloed op twee dagbladen en een weekblad.

'Democratie in Kroatië is verder dan elders'

De Kroatische vice-premier en minister van Buitenlandse Zaken Mate Granić tijdens het gesprek in de Kroatische ambassade in Den Haag. (Foto NRC Handelsblad / Leo van Velzen)

Praktisch alle lokale radiostations zijn onafhankelijk. Er is enige invloed van de regering op het eerste net van de televisie, maar alle lokale zenders zijn onafhankelijk.”

Er is dus geen directe druk op de media van de regering?

„Van de regering absoluut niet. We hadden in het verleden niet zo'n hoge [journalistische] standaard en niet zo'n goede traditie en daarom is er een mediawet aangenomen.”

In het Westen bestaat de indruk dat onafhankelijke media als Novi List, Panorama, Feral Tribune en Radio 101 druk van bovenafvoelen.

„Er is met die media niets gebeurd.” Gra-

nić begint herhaaldelijk opnieuw aan een antwoord en zegt dan: „Door de nieuwe mediawet gaat het de goede kant op met het niveau van de media. Ik ben nog steeds niet tevreden. Maar dit is een proces. De werkelijke situatie in Kroatië is absoluut beter dan in de pers wordt afgeschilderd. Vergeleken met de meeste andere landen in een overgangsfase is de situatie in Kroatië absoluut beter.”

Een adviseur van uw president heeft gewaarschuwd tegen wat hij noemde 'de mafiocratie', corruptie en crimineel gedrag van hoge functionarissen.

„We zitten in een fase van privatisering, er zijn zeker fouten gemaakt. Mensen die misdaden begaan moeten verantwoordelijk worden gesteld. We zijn zelf niet ge-

heel tevreden over de controle op dit proces.”

De Veiligheidsraad van de VN hekelt Kroatië vaak wegens de behandeling van de Servische minderheid.

„Het probleem is herstel van vertrouwen. Het is makkelijk op het hoogste niveau, maar niet op de grond. Er zijn moorden, brandstichtingen en plunderingen gebeurd. We veroordelen dat streng en tegen veel mensen loopt een onderzoek.”

Geloof u in een Groot-Kroatië [de aansluiting van het door de Bosnische Kroaten bewoonde deel van Bosnië bij Kroatië, in het Westen gezien als een onuitgesproken doel van Tudjman]?

„Absoluut niet. Mijn droom is de be-

scherming van de onafhankelijkheid, territoriale integriteit en soevereiniteit van een modern en democratisch Kroatië. We kunnen het alleen maar hebben over onze eigen grenzen. In Bosnië kunnen we ons alleen bemoeien met de bescherming van de gelijke rechten van de Kroaten als een van de drie volkeren.”

Tudjman heeft herhaaldelijk gepraat over de verdeling van Bosnië tussen Kroatië en Servië. Op 6 mei 1995 tekende hij tijdens een diner in Londen op een servetje een kaart van die verdeling, in gesprek met de Britse politicus Paddy Ashdown.

„Tudjman heeft deze lezing van Ashdown niet bevestigd. Onze strategie is alleen de verdediging van de Bosnische Kroaten.”

Toch twijfelt in het Westen niemand eraan dat Groot-Kroatië een droom is van Tudjman.

„Ik heb hem niet één keer over Groot-Kroatië horen praten. Ik ben al 3,5 jaar minister van Buitenlandse Zaken, en ik weet alles.”

Kroatië is vaak verweten niet coöperatief te zijn inzake Bosnië.

„Kroatië is de meest constructieve factor in het vredesproces. Het heeft veel problemen helpen oplossen. Zagreb heeft invloed op de Bosnische Kroaten, maar die zijn niet homogeen.”

Involed? Geen macht?

„Nee. Involed.”

Kroatië is ook geheld omdat het niet meewerkt aan de uitlevering van oorlogsmisdadigers. De Bosnisch-Kroatische generaal Blaskić kwam pas na veel druk naar het tribunaal in Den Haag.

„Blaskić kwam op vrijwillige basis. Natuurlijk heeft Kroatië dat ondersteund. Tudjman heeft de samenwerking met het Haagse tribunaal ondersteund. Maar de mensen die nu worden verdacht, zitten in Bosnië, en niet in Kroatië.”

Heeft u zich ooit verantwoordelijk gevoeld voor het moorden in Bosnië?

„Niet één seconde. Ik heb hard gewerkt om mensen te helpen en de oorlog te laten stoppen.”

Veel mensen vragen zich af wie de orders hebben gegeven aan mensen als Blaskić en Kordić [de voormalige 'tweede man' van de Bosnische Kroaten].

„De Serviërs zijn begonnen met de agressie, de etnische zuivering en het moorden. Daarna hebben die gevallen zich bij alle partijen voorgedaan. En de mensen die voor wat voor oorlogsmisdaden dan ook bevelen hebben gegeven, moeten verantwoordelijk worden gesteld.”

Granić laat de vraag wie op het hoogste niveau de Bosnisch-Kroatische leiders hun bevelen heeft gegeven [bijvoorbeeld in de tien maanden durende oorlog tegen de moslims in 1993 en 1994], ook na aandringen onbeantwoord.

Heeft iemand van het kabinet van president Tudjman die bevelen gegeven?

Fel: „Absoluut niet.”

Toch denken veel mensen in het Westen dat leiders als de Servische president Milošević en Tudjman voor het tribunaal in Den Haag moeten verschijnen. Is dat onzinnig?

„President Tudjman heeft nooit één bevel in dit verband gegeven. U moet goed onderscheiden wat verdediging is — eerst tegenover de Serviërs en daarna tegenover de moslims — en wat oorlogsmisdaden zijn. De Kroaten zijn de hele oorlog in Bosnië in de verdediging geweest...”

Lokale verkiezingen pas in de lente Stemmen Bosnië opnieuw uitgesteld

SARAJEVO, 22 OKT. De gemeenteraadsverkiezingen in Bosnië zullen voor de tweede keer worden uitgesteld, tot de lente van volgend jaar, wegens „gebrek aan medewerking van partijen”. Dat hebben Westerse en Bosnische diplomaten vanochtend na overleg tussen de OVSE en de Bosnische kiescommissie in Sarajevo meegedeeld.

Het Kroatische lid van het Bosnische staatspresidium, Krešimir Zubak, meldde gisteren al dat „het nu zeker is” dat de verkiezingen worden uitgesteld.

De gemeenteraadsverkiezingen hadden oorspronkelijk op 14 september moeten worden gehouden, temeer als de verkiezingen voor het staatspresidium, de drie Bosnische parlementen en de provinciale raden. De lokale verkiezingen werden echter uitgesteld tot eind november wegens de talrijke gevallen van fraude en manipulatie met de kiezersregistratie. De oorlogsparagrafen misbruikten de kiezersregistratie om hun etnische aanwezigheid te versterken in strategische plaatsen als Srebrenica en Brčko. Ze maakten daarbij gebruik van de bepaling dat vluchtelingen mochten stemmen in de gemeente waar ze voor de oorlog woonden, in de gemeente waar ze zich op 14 september bevonden of in de gemeente waar ze zich in de toekomst wilden vestigen.

Vorige week veranderde de Europese Veiligheidsorganisatie OVSE, die de verkiezingen organiseert, deze regels. Vluchtelingen mogen alleen nog stemmen in de gemeente waar ze in 1991 woonden of in die waar ze zich op het tijdstip van de verkiezingen bevinden. Dat moest een eind maken aan de fraude met de registratie.

Die wijziging stuitte op fel verzet van de Bosnische Serviërs, die prompt lieten weten dat ze de verkiezingen van 22 tot en met 24 november zouden boycotten. Eerder bood Biljana Plavšić, de president van de Servische Republiek in Bosnië, de OVSE de rol van waarnemer aan bij lokale verkiezingen die de Serviërs op eigen houtje in hun eigen gebied in Bosnië zouden organiseren. Later besloten de Serviërs tot een volledige boycot, wegens de „vele voorwaarden” die de OVSE had gesteld.

Algemeen ging men er in kringen van buitenlandse waarnemers van uit dat de verkiezingen opnieuw zouden moeten worden uitgesteld, omdat aan de basisvoorwaarden voor vrije en eerlijke verkiezingen ook eind november niet zal zijn voldaan. Niet alleen de Servische boycot gaf aanleiding tot die verwachting, ook het feit dat verreweg de meeste vluchtelingen niet naar huis zijn teruggekeerd, de gebrekkige bewegingsvrijheid en de inbreuken op de persvrijheid speelden een rol. Het enige argument dat nog voor het doorvoeren van „onvolkomen verkiezingen eind november pleitte was het aflopen van het mandaat van de OVSE, waarna de nationale partijen op eigen houtje verkiezingen zouden kunnen organiseren die hun overheersende rol nog zouden versterken. (Reuter, AFP, AP)

Kunstmatige kalmte in Bosnië

De komende weken moet de NAVO besluiten hoeveel troepen in Bosnië zullen blijven na 1 januari. De chef van de Nederlandse defensiestaf, generaal H. van den Breemen, ging dit weekend bij de tweeduizend Nederlandse militairen op inspectie.

Door onze redacteur
WILHEBRORD NIEUWENHUIS
KNEZEVO, 21 OKT. Zijn aanwijfsstok trilt even. Majoor Ton Rooijackers wijst het plaatsje Pavlovići aan op de kaart van de Servische Republiek, diep gesneden in de noordwestgrens van Bosnië. „We dachten eerst dat het onweer was. Maar toen de patrouille goed keek bleek het een reeks ontploffingen. De gevechtswagen van het C-team reed volgens de instructies achteruit. Pas de volgende ochtend konden we de schade opnemen. 38 onbewoonbare huizen van moslims waren met de grond gelijk gemaakt. De daders hadden de muren behangen met meer dan driehonderd mijnen en die vervolgens af laten gaan. Dat was in de nacht van woensdag op donderdag.”

Generaal H. van den Breemen, chef van de defensiestaf, onderbreekt Rooijackers: „Dat moeten we niet te veel hebben. We kunnen het ons absoluut niet veroorloven dit soort acties te gedogen. Wat hebben jullie gedaan?” Rooijackers: „De zaak is in onderzoek. We hebben onze melding doorgegeven aan de burgerpolitie. Die is er mee bezig. Van de daders ontbreekt ieder spoor.”

Incidenten als het bovenstaande zijn een van de oorzaken dat moslims maar mondjesmaat terugkeren naar hun oude woonplaatsen. De militairen van IFOR zijn tevreden over de betrekkelijke rust in hun Brits-Nederlandse vak, maar het is de kunstmatige kalmte van de status quo. Wat gaat er gebeuren als

Generaal H. van Breemen (met baret) tijdens de inspectie van de Nederlandse IFOR-troepen. (Foto Remco Spaninx)

het leger van de Bosnische federatie dadelijk met Amerikaanse en Turkse hulp beter is uitgerust en getraind? Hoe zullen de Bosnische Serviërs daarop reageren? Hoe verlopen binnenkort de gemeenteraadsverkiezingen?

De generaals hier en in Brussel zeggen dat IFOR straks met minder militairen toe kan. Van de 55.000 militairen zou na 1 januari de helft overblijven. Worden de risico's niet groter als patrouilles over zo'n groot terrein worden verspreid?

Van den Breemen: „Het ligt er natuurlijk aan waar je gaat reduceren. Wij kunnen met minder militairen toe als het om de staf gaat en om de logistiek en andere ondersteunende eenheden. De gevechtscracht moet op peil blijven en je moet een 'big stick' achter de hand houden. De kern van onze taak ligt in de gevechtscracht die we moeten uitstralen. Die moet je handhaven, maar als je die behoudt kunnen we ook de nieuwe opdracht aan.”

Hij is het eens met de constatering dat de civiele wederopbouw achterblijft. „Daarmee kun je het vertrouwen van de burgers terugwinnen. Maar de militairen waren er in de eerste plaats om de veiligheid te garanderen en de situatie na

tot heftige reacties. Er kunnen zelfs nieuwe gevechten uitbreken. Daar moet je op berekend zijn, maar het ontstaat je niet van de verplichting in de tweede periode daaraan aandacht te besteden.

De Seaking helikopter staat klaar om naar Jajce te gaan. Bij de landing doet de Britse boordschutter de deur op honderd meter hoogte alvast open. Zelf hangt hij met één veiligheidsriem buiten boord, steunend op een dun metalen treepstuk. Hij verkent het gebied en zegt over de boordradio dat de landingsstrip veilig is. Bukkend loopt het Nederlandse inspectieteam door de hete wind van de rotorbladen. „Valt er nog iets te griepen hier”, vraagt Van den Breemen aan de commandant. „Ja generaal, de mannen willen een vergoeding voor hun persoonlijke spullen die ze bij het onder water lopen van de tenten vorige maand zijn kwijt geraakt.”

In Busovača, de laatste stop, zit de divisiecommandant van het Brits-Nederlandse sectorvak, generaal-majoor John Kiszely, achter een broedje tonijn salad. Hij vraagt Van den Breemen of Nederland straks bij de wisseling van de wacht vooral de voorwaartse radar wil laten staan en bemannen in Brancovac. De extra mortiervuurkracht kan op afroep beschikbaar blijven. Ook hij wil dat alle partijen ervan overtuigd blijven dat de nieuwe NAVO-inspanning voldoende vuurkracht uitstraalt. „Robuuste afschrikking”, noemen de twee generaals het als ze op deze kalme zondagmiddag een toost uitbrengen met een glaasje vruchtensap.

Generaal Kiszely is van mening dat als militairen de indruk weg willen nemen een bezettingsleger te zijn, zij straks meer kleine projecten voor wederopbouw moeten uitvoeren. Door snel te roteren binnen de sector willen de generaals de mannen 'scherp houden' en verveling voorkomen. Waakzaamheid blijft in Bosnië geboden. Op een van de vuile streekbussen in Busovača staat vers gekalkt op de achterkant: 'dog eats dog'.

Nieuwe leiding durft Mladic naar huis te sturen

Van onze correspondent
Bart Rijs
BELGRADO

Voor iemand die sinds zijn zeventiende heeft gediend in het leger en als geen ander geniet van het soldatenleven, is vervroegde pensioering meer een straf dan een beloning. Zeker als je Ratko Mladic heet, door het Joegoslavië-tribunaal wordt gezocht op verdenking van oorlogsmisdaden, en een onbezorgde oude dag wel kan vergeten.

De Belgrado'se media berichten dat Biljana Plavsic, de president van de Servische Republiek in Bosnië, op 1 oktober een decreet heeft uitgevaardigd voor de pensionering van de opperbevelhebber en tachtig andere hoge officieren.

Het decreet komt neer op de vervanging van bijna de complete leger. In het voormalige Joegoslavië is vervroegde pensionering de gebruikelijke manier waarop politieke leiders hen niet welgezinde generaals aan de kant te zetten.

Toen de krijgskansen in de Bosnische oorlog zich een jaar geleden tegen de Serviërs keerden, brak er een openlijk conflict uit tussen Biljana Plavsic, Radovan Karadzic, Momciloo Krajinic en de voltallige leger.

De generaals beschuldigen de drie van corruptie, zij beschuldigen op hun beurt de generaals van het verkavanselen van Servisch grondgebied in opdracht van de Servische president Milosevic.

Hun poging om een aantal hoge officieren van hun bevel te ontheffen mislukte. Blijkbaar voelen ze zich na hun verkiezingsoverwinning sterk genoeg om het leger grondig te zuiveren.

Dit keer zullen Ratko Mladic en zijn generaals zich bij hun vervroegde pensionering moeten neerleggen.

en zelfs daarbinnen moet hij oppassen voor de checkpoints van de 50 duizend militairen sterke NAVO-vredesmacht. De man die zichzelf ooit zonder ironie betitelde als 'de Bosnische Napoleon' lijkt zijn loopbaan op dezelfde manier te zullen beëindigen als de Franse keizer - zij het niet op een eiland, maar in het bijna even eenzame berggebied in het oosten van Bosnië.

Mladic' loopbaan als beroepssoldaat begon toen hij als jongen van vijftien uit een Bosnisch boerengehuucht werd toegelaten op de militaire kostschool in Belgrado. Hij slaagde met een gemiddelde van 9.57 als beste van zijn klas. In het Joegoslaviëse Volksleger klom hij snel op tot kolonel en maakte hij militaire operaties tot zijn specialiteit.

Hij werd beroemd onder de Serviërs en berucht in de hele wereld toen hij in 1991, aan het begin van de oorlog, het bevel kreeg over het leger van de Kroatische Serviërs en een jaar later over het leger van de

Bosnische Serviërs. Mladic commandeerde de etnische zuiveringen, hield Sarajevo 43 maanden onder beleg, gijzelde VN-personeel en veroverde de 'Veilige Gebieden' Zepa en Srebrenica. Maar zelf houdt de generaal vol dat hij alleen maar heeft gevochten voor een staat die onontbeerlijk is voor de veiligheid van de Serviërs in Bosnië. 'Grenzen worden sinds jaar en dag met bloed getrokken,' zei hij ooit.

Na de ondertekening van het vredesakkoord van Dayton heeft Mladic zich teruggetrokken in het atoomvrije bunkercomplex dat is uitgegraven in de bergen bij het plaatsje Han Pijesak en laat zich niet meer zien in het openbaar. Ingewijden zeggen dat hij verbitterd is en kampt met gezondheidsproblemen.

Om zich te ontspannen maait hij als een echte boerenzoon met een zeis het gras op de bergweiden. De zeldzame keren dat hij een interview geeft berijdt Mladic zijn oude

29-10-96
stockpaadjes: de misdaden Moslims en Kroaten, het lijden de Serviërs, en de partijdigheid de internationale gemeenschap. 'Er is geen grotere schande' ons Serviërs dan te worden gebaardeerd door het onbeduidende Nederland,' raasde hij tegen Belgrado'se weekblad NIN. 'Ik niet weten welk land Nederland zijn eentje aan zou kunnen. I eens Denemarken.'

'Hun ongelukkige Van den Breemen heeft veel kwaad gedaan en is veel bijgedragen aan het uiteenvallen van Joegoslavië.'

Mladic ontkent de beschuldigingen van het Joegoslavië-tribunaal dat hij bevel zou hebben gegeven vande executie van honderden, wellicht duizenden Moslim-mannen na val van Srebrenica.

Hij beweert dat zijn leger zich alle tijd aan het internationale logsrecht heeft gehouden. 'Den Haag is een politiek rechtshof,' zei hij in mei. 'Ik erk alleen het oordeel van mijn volk

Wapenhulp bevoren VS: Bosnische onderminister moet aftreden

WASHINGTON, 25 OKT. De Amerikaanse regering eist het aftreden van een Bosnische onderminister en weigert verdere wapenhulp aan de Bosnische regering zolang de onderminister aanblijft.

De woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken, Nicholas Burns, zei gisteren dat een grote Amerikaanse wapenzending, bestemd voor de (moslim-Kroatische) federatie in Bosnië, voorlopig in de Kroatische havenstad Ploče blijft. De wapens, aldus Burns, blijven daar „totdat uitstaande thema's van Amerikaanse bezorgdheid door de Bosnische regering op bevredigende wijze zijn geregeld”. Het gaat bij die thema's om problemen „die verband houden met onderdelen van de defensiestap van de federatie en aanvullende stappen ter bevordering van de samenwerking bij de vorming van de gezamenlijke strijdkrachten van de federatie.”

Burns ging niet nader in op de uitstaande problemen. Maar een hoge functionaris van zijn ministerie zei op voorwaarde van anonimiteit dat de Amerikaanse regering het aftreden eist van Hassan Čengić, de Bosnische onderminister van defensie, wegens diens voortdurende trefelijke verstandhouding met Iran en wegens zijn verzet tegen de defensiestap van de federatie.

Deze defensiestap voorziet in de samenvoeging van het leger van de moslims — het Bosnische regeringsleger — met dat van de Bosnische Kroaten tot een nieuw federatieleger. Volgens de anonimiteit Amerikaanse woordvoerder heeft Washington Čengić laten weten dat hij moet aftreden en gaat men

Vrees voor escalatie Zorgen over opleving van geweld Bosnië

FÜZLA, 31 OKT. In Bosnië is sprake van een opleving van etnisch geweld, vooral geconcentreerd rondom de terugkeer van vluchtelingen. Een Bosnische politiefchef waarschuwde gisteren dat dat geweld kan escaleren tot een werkelijk gewapend conflict in Bosnië.

Een woordvoerder van de VN-politie in Bosnië maakte gisteren melding van twee bomaanslagen in een dorp nabij Zvornik in de Servische Republiek in Bosnië, waar de afgelopen maanden moslim-vluchtelingen naar hun woningen zijn teruggekeerd. Deze bomaanslagen, waarbij overigens geen slachtoffers vielen, werden enkele uren eerder voorafgegaan door een waarschuwing van de chef van de politie van Zvornik dat de etnische spanning in drie dorpen in de buurt hoog is opgelopen als gevolg van de terugkeer van gevluchte moslims. „Er kan zich elk moment een incident voordoen dat kan uitlopen op een werkelijk gewapend conflict”, aldus kolonel Dragomir Vasić in brieven aan commandanten van de NAVO-vredesmacht IFOR.

Niet alleen in de buurt van Zvornik is sprake van geweld tegen vluchtelingen. Eind vorige week werden in door moslim-vluchtelingen verlaten dorpen bij het door de Serviërs beheerste Prijedor met militanklinie negentig huizen opgeblazen in een kennelijke po-

Donnerdag 31 oktober 1996

Vrijdag 25 oktober 1996

Miodrag Zivanovic, filosofiedocent en onvermoeibaar partijvoorzitter, was onlangs te gast in De Balie in Amsterdam.

'Alles is een paradox'

Reisverslag uit Bosnië

Nov 96

GroenLinks heeft een vriendschapsband aangeknoopt met een oppositiepartij in de Republika Srpska, het door de paladijnen van Karadzic beheerste deel van Bosnië. Leo Platvoet reisde als deskundige naar een door GroenLinks gefinancierd seminar. Een reisverhaal, over verwoeste moskeeën, een socialistische autoweg en onverzettelijke optimisten.

LEO PLATVOET

'Alles is een paradox,' verzucht dr Miodrag Zivanovic, voorzitter van de Sociaal-Liberale Partij (SLS), tijdens mijn bezoek aan zijn partij in Banja Luka. Hij neemt nog een forse slok van zijn Bosnische brandy, steekt een van de tachtig sigaretten op die hij dagelijks rookt, en vervolgt zijn betoog waarin hij op beklemmende wijze, maar niet gespend van humor, de grote sociale problemen van zijn stad en land schetst in deze naoorlogse periode.

Werkloosheid en armoede voor de grote meerderheid van de bevolking, met daartegenover de zakkenvullende criminelen van de Servische Democratische Partij (SDS) van Karadzic. Hun machtspositie vormt een rem op een gezonde politieke en economische ontwikkeling. Zo verhinderen zij de terugkeer van de tienduizenden vluchtelingen in West-Europa, die nodig zijn voor de wederopbouw.

Ik ben op bezoek in Banja Luka voor een bijeenkomst over de rol van de gemeente in het politieke bestel. Het is het tweede seminar in een drieluik, dat door GroenLinks wordt gefinancierd. Milan Tukic, secretaris-generaal van de SLS, haalt mij met zijn auto op in Belgrado. Een lange rit van zes uur hebben we voor de boeg. In slecht Duits wisse-

len we informatie uit op de steeds rustiger wordende snelweg van Belgrado naar Zagreb. Deze vierbaansweg is in de jaren zestig aangelegd door vrijwillige jeugdbrigades, die met deze autoweg van broederschap en eenheid het ongedeelde Joegoslavië van Tito een westerse infrastructuur wilden geven.

Dutchbat

Ex-partijgenoot Erik Meijer heeft ooit in *De Hellingop* smakelijke wijze verteld over de inspanningen van de Nederlandse sectie, waar hij deel van uitmaakte, die drie weken werkte aan het opwerpen van een vier meter hoge aarden helling. Deze socialistische Dutchbat stond onder leiding van Relus ter Beek, die na afloop een medaille in ontvangst mocht nemen, hoewel hij volgens Erik de kantjes ervan af had gelopen.

Als het voormalige asfaltsymbool van het arbeiderszelfbestuur overgaat in een tolweg, scheidt de auto ermee uit. Wellicht een stil protest tegen deze vorm van betaald rijden, die vooral de lage inkomens treft. Hoewel enkele passanten vriendelijk de helpende hand uitsteken, weigert het voertuig elke dienst. We zien de nabije toekomst somber in, de Wegengwacht is in deze contreien een

onbekend fenomeen en een garage is in geen velden of wegen te bekennen. Tot al na een kwartier een auto stopt met sympathisanten van Tukic's partij uit Banja Luka, die zo vriendelijk zijn mij mee te nemen, terwijl Tukic wat mistroostig achterblijft.

De route verlaat al spoedig de snelweg, want er is slechts één manier om vanuit Servië de Servische Republiek van Bosnië binnen te komen: over een met houten planken opgevulde spoorbrug over de Sava. Grenswachten bewaken de grens, waar een visum moet worden gekocht voor het Servisch-Bosnische staatsje, dat alleen door Hongarije en Griekenland wordt erkend.

Daarna volgt een urenlange rit over kleine wegen door de beruchte corridor: het gebied waar moslims, Serviërs en Kroaten jarenlang tegen elkaar hebben gevochten. Elke dag waren er beelden van deze etnische oorlog op het journaal te zien. Vele tientallen kilometers ontvouwt er zich een macaber lint van in brand gestoken huizen, de muren vol kogelgaten, daken met gapende openingen.

Filosoof

De ontvangst in Banja Luka is alerhartelijkst. Om de lokale partij-economie te ondersteunen word ik

niet in een hotel ondergebracht, maar in een *Privatzimmer* van een partijgenote, die tijdelijk bij haar oude moeder logeert. Dat levert haar dertig mark per nacht op en scheelt GroenLinks vijftig mark per nacht, zodat het resultaat maximaal is.

De volgende dag bezoek ik het kleine, levendige partijbureau van de SLS in het centrum van de stad. Het interieur is universeel: vergader-tafels, enkele computers en affiches aan de muur. Het is een komen en gaan van mensen. Turkse koffie, sterke drank en sigaretten worden gretig geconsumeerd.

Zivanovic, die filosofie doceert aan de Universiteit van Banja Luka, komt in de loop van de ochtend binnenlopen. Hij heeft wederom een overbezette dag. College geven, partijzaken regelen en gasten ontvangen. Hij vertelt dat de SLS zo'n vijftienhonderd leden heeft. Met de vertegenwoordiging van vrouwen is het slecht gesteld: het partijbestuur is geheel een mannenzaak en in de partijraad zitten slechts twee vrouwen. De paar vrouwelijke partijleden die ik later hierover spreek, lijken te berusten in deze situatie: het wordt als een gegeven van de Joegoslavische partijcultuur beschouwd.

Ook het aantal moslims en Kroaten is uiterst klein. Op zich niet zo verwonderlijk, omdat de Servische Republiek in Bosnië fors etnisch is gezuiverd, iets waar de SLS uiteraard veel kritiek op heeft.

Veertien moskeeën

'U vindt in Banja Luka de mooiste moskee van heel Bosnië, in 1577 gebouwd.' Aldus een enthousiaste reisgids uit 1976. Dezelfde gids verhaalt over het 'vredig naast elkaar vegeteren van de drie Bosnische bevolkingsgroepen', maar voegt daaraan toe dat in de loop der eeuwen zij elkaar 'in een bloedstollende broederstrijd te vuur en te zwaard' hebben bestreden.

Daar is de laatste zes jaar een nieuwe episode aan toegevoegd. En hoewel Banja Luka buiten de vuurlinie lag, heeft ook hier de etnische zuivering niet zonder geweld plaatsgevonden. Van de dertigduizend moslims die er voor de oorlog woonden, zijn er nog maar drieduizend over. De rest is gevlucht. Waar ooit de mooiste moskee van Bosnië stond, gaapt nu een groot gat. De nationalistische Serviërs hebben deze en de dertien andere moskeeën die de stad telde, met de grond gelijk gemaakt.

Vanaf het partijgebouwtje van de SLS is het vijf minuten lopen naar de burelen van het mediacentrum *Prelom*, waar onder meer het tijdschrift *Novi Prelom* (Nieuwe Doorbraak) wordt gemaakt. Dit oppositieblad is nauw gelieerd aan de SLS. Het interieur mag dan sjofel zijn, de computers werken onder Windows 95 en laserprinters en faxen spuwen hun papieren

Geen wijziging van regering Parlement in Bosnië trotseert VS

SARAJEVO, 7 NOV. Ondanks toezeggingen van onder anderen president Alija Izetbegović heeft het parlement van de Bosnische federatie gisteren de Amerikaanse regering getrotseerd door na te laten onderminister van Defensie Hasan Čengić te ontslaan.

De Amerikaanse regering eist al geruime tijd het ontslag van Čengić, omdat hij nauwe banden zou onderhouden met Iran en omdat hij de militaire samenwerking tussen de Bosnische moslims en Kroaten binnen de Bosnische federatie zou frustreren.

Washington heeft de levering van wapens ter waarde van honderd miljoen dollar en hulp bij de opleiding van het leger van de Bosnische federatie afhankelijk gemaakt van het ontslag van Čengić.

President Izetbegović heeft zijn onderminister — met wie hij zeer goed bevriend is en samen met wie hij in 1983 door het toenmalige toitsische regime werd veroordeeld — tegen de aantijgingen verdedigd. Hij veroordeelde vorige week de Amerikaanse eis als een 'diktaat'. Maar Izetbegović beloofde wel dat Čengić in het kader van een wijziging van de regering zou worden vervangen, al zou hij wel een andere functie krijgen; het parlement van de Bosnische federatie zou op zijn volgende zitting tot die wijziging besluiten. Algemeen werd verwacht dat dan ook de Bosnische minister van Defensie, een Kroaat, zou worden vervangen.

Het parlement van de Bosnische federatie kwam gisteren in Sarajevo bijeen, maar nam geen besluit over de vervanging van Čengić of enig ander lid van de regering en sprak zelfs niet over personele wijzigingen. Een medewerker van president Izetbegović zei later dat de Bosnische Kroaten dat thema van de agenda hadden geweerd. Dat werd

impliciet tegengesproken door de fractieleider van de HDZ, de grootste partij van de Bosnische Kroaten, die zei dat „Čengić een probleem van de moslims is”. De secretaris-generaal van de belangrijkste moslim-partij, de SDA van president Izetbegović, zei dat het thema „Čengić op „een volgende zitting” van het parlement wordt besproken. Hij zei er niet bij wanneer die zitting plaatsheeft.

Een woordvoerder van de Amerikaanse ambassade in Sarajevo herhaalde gisteren dat het leger van de Bosnische federatie de beloofde wapens niet krijgt zolang onderminister Čengić in functie is. Een Amerikaanse schip met de wapens aan boord koerst al twaalf dagen in internationale wateren voor de Kroatische kust, wachtend op het sein de wapens te lossen. Het heeft al eens aangemeerd in de haven Ploče, maar voor een dag later uit zonder de lading te hebben gelost.

De Bosnische autoriteiten hebben steeds tegengesproken dat Čengić banden met Iran onderhoudt of zich niet coöperatief opstelt bij de vorming van een gezamenlijk leger van moslims en Kroaten. Volgens Izetbegović speelt Bosnië „geen dubbel spel”.

Een hoge Amerikaanse officier, die betrokken is bij de samenwerking van de legers van de moslims en de Kroaten, liet gisteren weten dat hij met onderminister Čengić goed samenwerkt en dat hem geen problemen bekend zijn. Hij wilde zijn naam niet geven omdat de zaak „te delicaat” is. (Reuter, AP)

Een rampzalige zege

SLOBODAN MILOŠEVIĆ HEEFT weer gewonnen. De man wiens beleid sinds zijn aantreden in 1987 heeft geleid tot de desintegratie van het oude Joegoslavië en tot verwoestende oorlogen in Kroatië en Bosnië, de man wiens beleid zijn eigen Servië en Montenegro economisch en sociaal aan de rand van de afgrond heeft gebracht, heeft in de gisteren gehouden verkiezingen opnieuw een overwinning geboekt. Volgens de nog zeer voorlopige uitslagen heeft Slobodan Milošević regeringcoalitie de democratische oppositie verpletterd en een absolute meerderheid in het federale parlement behaald.

Het mag een raadsel heten: bezien over een periode van negen jaar heeft de Servische leider op elk gebied gefaald. Zijn eerste belofte om Servië tot primus inter pares binnen de oude federatie te maken liep op een fiasco uit: de federatie explodeerde door het weglopen van Kroatië en Slovenië. Zijn tweede belofte, om Servië tot leider van rest-Joegoslavië te maken, mislukte eveneens: ook Bosnië en Macedonië liepen weg. Zij derde belofte — alle Serviërs in één land — liep eveneens op een fiasco uit: twee oorlogen werden verloren, in Kroatië en Bosnië werden tienduizenden Serviërs dood en honderdduizenden raakten er ontheemd.

Servië heeft bovendien een hyperinflatie achter de rug die miljoenen hun laatste spaargeld kostte. De economie is een rampgebied en 95 procent van de bevolking leeft onder de armoede- of zelfs de bestaansgrens. De Servische samenleving wordt gedomineerd door mafia-achtige structuren en de middenklasse heeft het loodje gelegd.

'In Bosnië is nog lang vredesmacht nodig'

BRUSSEL, 6 NOV. In Bosnië zal nog „tal van jaren” en internationale troepenmacht aanwezig moeten zijn om een duurzame vrede te garanderen. Dat zegt een internationale commissie van wijzen, die een jaar lang de situatie op de Balkan heeft bestudeerd.

De commissie, onder leiding van de Belgische oud-premier Leo Tindemans, overhandigde gisteren haar rapport 'De onvoltooide vrede' aan Europees commissaris Van den Broek. Na intensieve studie en gesprekken met vijfhonderd gesprekpartners stelde ze 57 aanbevelingen op om rust en vrede te brengen in het Europese kruisvat.

Een redelijke garantie op veiligheid is de voorwaarde voor vreedzaam samenleven en samengaan van de verschillende bevolkingsgroepen, aldus de wijzen. Alleen internationale militaire aanwezigheid kan die garantie geven. De Amerikanen zullen daar deel van moeten uitmaken door zeker tien procent van de troepen te leveren.

De commissie, opgericht in juli 1995 door het Berlijnse Aspen-instituut en de Carnegie-stichting, pleit ook voor een snelle terugkeer van de vluchtelingen. „Hoe langer het duurt, hoe moeilijker de situatie

wordt”, waarschuwde de Franse oud-minister Simone Veil gisteren.

De internationale gemeenschap dient te ijveren voor nieuwe, en ditmaal eerlijke en vrije verkiezingen in Bosnië binnen twee jaar. Er is behoefte aan een democratische cultuur, onderstreepte Tindemans.

De wijzen luiden de alarmklok over Kosovo. Het Westen zou moeten bemiddelen tussen de Albanen in Kosovo en het Servische bewind, omdat het passieve verzet van de Albanen tegen de Servische heerschappij gemakkelijk kan omslaan, zo waarschuwden ze.

In Sarajevo zijn de drie leden van het collectieve presidentschap van Bosnië — de Serviër Krajišnik, de moslim Izetbegović en de Kroaat Zubak — er gisteren voor de vijfde keer niet in geslaagd het eens te worden over een centrale regering. Krajišnik, die voor een maximale autonomie van de Servische Republiek in Bosnië is, bleef vasthouden aan de noodzaak van een kleine overkoepelende regering met weinig bevoegdheden, Izetbegović aan de noodzaak van een omvangrijke centrale regering met veel bevoegdheden. Zubak zit met zijn mening tussen deze standpunten in. (ANP, Reuter)

Actieplan van twee jaar voor schragen van vrede Bosnië

„Niemand van ambassadeurs. Het recht om voortgang te blokkeren”, zei Bildt. Het vanochtend aangekomen actieplan bevat ook een oproep aan de partijen mee te werken aan het Haagse tribunaal voor de berechting van oorlogsmisdadigers. Tijdens de conferentie maakte het driehoofdige presidentschap van Bosnië, bestaande uit de moslim Alija Izetbegović, de Kroaat Krajišnik, voor het eerst gezamenlijk zijn opwachting bij de internationale gemeenschap.

De Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Warren Christopher, zei vanochtend dat „wij de partijen tot een steeds hoger niveau verantwoordelijk zullen houden”, voor onder meer het verkeren van de bewegingsvrijheid en de terugkeer van vluchtelingen, die nu worden gecoördineerd door de internationale gemeenschap. Christopher wees er ook op dat de Veiligheidsraad van de VN sancties zal overwegen als de partijen zich niet houden aan hun verplichtingen bij de uitvoering van het vredesakkoord. Ook „zullen we hulp bij de economische wederopbouw koppelen aan de uitvoering door de partijen van het vredesakkoord, waaronder medewerking met het Haagse oorlogstribunaal”, aldus Christopher. Hij zei ook dat de stuurgroep het erover eens is dat het vredesakkoord. Ook „zullen we bouw koppelen aan de uitvoering door de partijen van het vredesakkoord, waaronder medewerking met het Haagse oorlogstribunaal”, aldus Christopher. Hij zei ook dat de stuurgroep het erover eens is dat het vredesakkoord. Ook „zullen we

Frankrijk lanceerde in juni van dit jaar het initiatief voor dit „plan voor de consolidatie van de vrede”, waarvan de dertien punten aan het begin van de middag overigens nog niet waren bekendgemaakt.

De Franse minister van Buitenlandse Zaken, Hervé de Charette, drong er vanochtend in een toespraak tot de stuurgroep van de zogeheten „vredesimplementatie-raad” op aan dat de partijen in Bosnië als „eerste etappe” nu werk maken van de vorming van een regering. Die regering had er al op 1 november moeten zijn, maar zes bijeenkomsten van het driekoppige staatspresidium hebben niet tot overeenstemming over de vorming van een regering geleid. Vredescoördinator Carl Bildt zei dat de vorming van een ministerraad op zeer korte termijn een „voorwaarde” van de internationale gemeenschap zou moeten zijn. Hij vroeg verdere betrokkenheid, belangrijvoorts om een begroting, belangrijke sleutelwetten en de benoeming

Ontslagen Mladić krijgt ultimatum

BELGRADO, 14 NOV. De regering van de Servische Republiek in Bosnië heeft de ontslagen legerleider Ratko Mladić een ultimatum gesteld. Hij moet zich uiterlijk vandaag neerleggen bij zijn ontslag. Het ultimatum is vervat in een brief van Biljana Plavšić, de president van de Servische Republiek in Bosnië, aan Mladić. Ze sommeerde Mladić ook de naar schatting dertig gijzelaars die hij in zijn hoofdkwartier in Han Pijesak heeft opgesloten vrij te laten. Onder die gijzelaars bevinden zich de vice-premier en de minister van Defensie van de Servische Republiek in Bosnië. Welke maatregelen ze neemt als Mladić volhardt in zijn weigering het ontslag te aanvaarden is onduidelijk.

In een andere maatregel, bedoeld om Mladić's aanhang binnen het leger van de Bosnische Serviërs te isoleren, sloten gisteren de autoriteiten in Banja Luka een radiostation. Radio Krajina, dat loyaal is

VN boos over sabotage in Bosnië

SARAJEVO, 7 NOV. In kringen van de VN en de NAVO-vredesverontwaardiging over de methode — Serviërs, moslims en Kroaten — toepassen bij hun pogingen de terugkeer van vluchtelingen te verhinderen.

De VN-politie stelt een onderzoek in naar een incident dat zich gisteren voerde in gebied dat door de moslims wordt beheerst. Vanuit een helikopter merkten IFOR-soldaten gisteren een aantal brandende huizen in een dorp bij

Ključ op. Ze zagen ook een met hoge snelheid wegrijdende auto. De helikopter volgde de auto tot die enkele kilometers verder in een dorp stilstond. Er stapten vijf mannen uit die een huis binnengingen.

Toen kort daarop een IFOR-patrouille van Canadese soldaten het bewuste huis binnenging bleek het een politiepост te zijn, waar de Canadezen vijf moslim-politiemannen aantroffen. De in het naburige dorp in brand gestoken huizen bleken bij onderzoek toe te behoren aan gevluchte Serviërs.

Eveneens heerst binnen de VN-

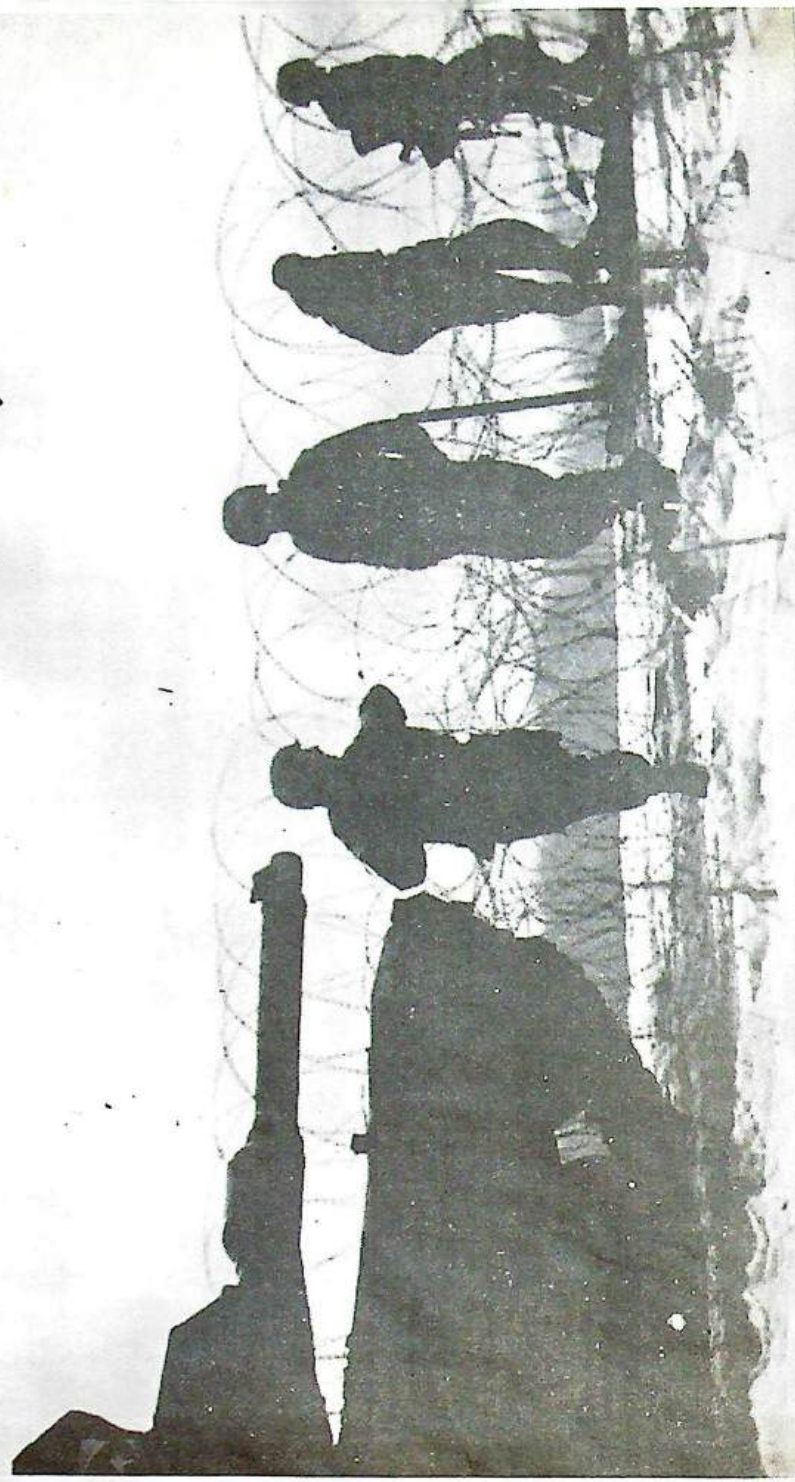
vluchtelingenorganisatie UNHCR verontwaardiging over het optreden van de Bosnische Serviërs in dorpen bij Prijedor in het noorden van de Servische Republiek in Bosnië.

De UNHCR benaderde de Serviërs in oktober met een lijst met de namen en adressen van 96 gezinnen van gevluchte moslims, en hun verzoek weer naar hun woningen te mogen terugkeren. De Serviërs namen de lijst in ontvangst en gebruikten die vervolgens om de 96 huizen van de vluchtelingen in één dag met mijnen op te blazen.

„Het is ontmoedigend dat onze poging om mensen weer bij elkaar te brengen is gebruikt om de etnische zuivering te bestendigen door het bezit te vernietigen van mensen die zouden kunnen terugkeren”, aldus een UNHCR-woordvoerder.

De vernietigingsactie was volgens hem zo professioneel uitgevoerd dat alleen de politie of het leger van de Serviërs haar hebben kunnen uitvoeren. In dezelfde periode — eind oktober — bleezen de Bosnische Kroaten bij Drvar tientallen huizen van gevluchte Serviërs op. (Reuter)

7-11-96

Amerikaanse soldaten bij een controlepost ten zuidoosten van Tuzla. (Foto Reuter)

NAVO kan deling Bosnië niet ongedaan maken

Afgaande op de Westerseeringen zou men zeggen dat Bosnië passé is: er wordt niet meer gevochten, het geweld is tot een minimum beperkt en een Bosnisch parlement en presidentieel driemanschap zijn in functie getreden. Bovendien staat voor deze maand een reeks diplomatieke ontmoetingen op het programma waar het Westen waarschijnlijk nieuwe middelen zal toezeggen voor handhaving van de vrede op de Balkan en wemelt het in de regio van de diverse soorten hulpverleners. Deze schijn van vastberadenheid is echter bedrieglijk, want in werkelijkheid wil het Westen, dat geen idee heeft wat het met de Balkan aan moet, zijn betrokkenheid verkleinen. De maand november wordt voor Bosnië beslissend, maar bijna ongeschikt wat er besloten wordt, zullen de Bosnische moslims vermoedelijk aan het kortste eind trekken.

De grootste verandering van houding voltrekt zich op dit moment in de vs. Joegoslavië is daar nooit een probleem geweest. Er is geen Servische, Kroatische of etnische moslim-lobby werkzaam. Er zijn geen stemmen te winnen met militaire betrokkenheid in de regio, terwijl er ook geen strategische belangen op het spel staan. Dat de regering in Washington de Bosnische moslims ging steunen, was ten dele omdat het in meerderheid Republikeinse Congres de Balkanoorlog tot een symbool maakte van wat het zag als fouten in Clintons buitenlandse beleid. Ten dele ook omdat men in de vs beseft dat het verschil van inzicht tussen Europeanen en Amerikanen zonder rechtstreekse Amerikaanse betrokkenheid dreigde de NAVO in de wortel aan te tasten. Maar toen Clinton zijn troepen naar Bosnië stuurde, vergat hij niet de ervaring die zijn voorgangers daarbij hadden opgedaan. Een succes in het buitenland is niet om te zetten in een verkiezingszege — zoals president Bush moest ervaren —, maar een buitenlands fiasco staat borg voor een verkiezingsnederlaag.

Het resultaat was een militaire operatie die dapper oogde maar in wezen alleen de grootste risico's trachtte te vermijden. NAVO-troepen kregen tot taak alle wegen in de republiek open te stellen maar hoefden niet het vrije verkeer van mensen te garanderen, zoals was bedoeld in het vredesakkoord van Dayton. Westerse soldaten dienden de terugkeer van vluchtelingen naar hun oorspronkelijke woonplaatsen mogelijk te maken, maar hoefden niet de VN-konvoorten te escorteren

die dat doel nu juist trachtten te bereiken. En tenslotte besloot de NAVO, hoewel iedereen werd geacht de van oorlogsmisdaden verdachte personen voor de rechter te brengen, dat ze alleen verdachten zou arresteren die probeerden Westerse stellingen te passeren. Een beleefde manier om duidelijk te maken dat het tribunaal in Den Haag een zaak van vrijwilligheid zou blijven.

Deze tactiek werkte prima, omvuldige, geheime Amerikaanse diplomatie. De moslims zouden wapens krijgen als ze niet over hun lot zouden klagen, terwijl de Serviërs en Kroaten niet te hard werden aangepakt opdat ze zouden blijven meewerken. Maar als de verkiezingen

Nu Clinton is herkozen, zal het snel afgelopen zijn met de Amerikaanse belangstelling voor Bosnië, meent Jonathan Eyal. Als het huidige NAVO-mandaat volgende maand afloopt, zal het achterblijvende contingent minder Amerikanen tellen en zal zijn opdracht beperkt zijn.

een internationale troepenmacht zal waarschijnlijk niemand zich moeite geven om ze te laten functioneren. En tenslotte, hoewel de kans dat vluchtelingen terugkeren klein blijft, is het evident dat internationale hulporganisaties hun werk niet kunnen doen zonder een zekere bescherming.

De NAVO heeft een plan uitgewerkt dat misschien al deze week zal worden goedgekeurd. Volgens dit plan zullen er rond 20.000 troepen achterblijven, waarbij een geringere Amerikaanse aanwezigheid zal worden gecompenseerd door een groter aantal Duitse grondtroepen.

De meest dringende vragen met betrekking tot de operatie blijven

Het Westen weet niet wat het met de Balkan aan moet en wil zijn betrokkenheid bij Bosnië verminderen

in de vs na deze week achter de rug zijn, zal geen Amerikaanse regering veel belang meer stellen in een intensieve betrokkenheid bij de regio. Voortaan geldt voor Washington als enige overweging de vraag hoe de rust op de Balkan ten zo gering mogelijke kosten kan worden gewaarborgd. En de tactiek van de Europeanen is de eigen betrokkenheid te beperken en tegelijk Amerika's aandacht bij het proces te houden. De eigenlijke inzet is niet zozeer Bosnië als wel het voortbestaan van het transatlantische bondgenootschap.

Hocwel er maar weinig bijzonderheden in de openbaarheid zijn gekomen, bestaat er een opmerkelijke eenzijdigheid over de technische details van de nieuwe operaties in Bosnië na afloop van het huidige NAVO-mandaat, volgende maand. Niemand verwacht dat er in Bosnië weer een grote oorlog uitbreekt. Maar zonder de aanwezigheid van een internationale troepenmacht komen de moslims zeer waarschijnlijk onder druk van Kroaten en Serviërs te staan. Dat Bosnië's pas verkozene regeringsorganen ooit naar behoren zullen functioneren, geloven maar weinigen. Maar zonder

lijnen in hun gebied ongedaan te maken. Dit vereist een betrekkelijk kleine troepenmacht, maar het betekent opoffering van alle principes en beloften waaraan het Westen zich verondersteld wordt te houden.

Het alternatief is stabilisering door vast te houden aan strikte naleving van het vredesakkoord van Dayton. In dat geval moet men ervoor zorgen dat de conflictpartijen hun wapenvoorraden verkleinen en vele wapens vernietigen, dat oorlogsmisdadigers worden berecht, dat vluchtelingen terugkeren en dat de gekozen organen van de republiek gaan functioneren. In laatste instantie houdt dit tevens de mogelijkheid van een botsing met de Bosnische Serviërs in, die er niet over denken aan die eisen tegemoet te komen. Aangezien de huidige operatie al 3 miljard dollar per jaar kost, is het onneukbaar welk alternatief het Westen uiteindelijk zal kiezen.

Alle drie de gemeenschappen in de republiek bereiden zich al op deze gang van zaken voor door hun interne controlemechanismen te consolideren in plaats van onderling samen te werken. Het verband tussen Kroaten en moslims is en blijft een wassen neus, een papieren constructie bedoeld om samenwerking te suggereren die er niet is. De toegezegde Westerse investeringen in de Bosnische infrastructuur — zoals het telefoon- en het wegennet — zijn opgeschort omdat Serviërs noch Kroaten kunnen instemmen met projecten die de hele republiek beslissen. De verkiezingen voor Bosnië's plaatselijke overheden, die in september hadden moeten plaatsvinden en toen werden uitgesteld, zijn opnieuw vooruitsgeschoven, zonder dat een nieuwe datum is vastgesteld. En tenslotte zijn alle partijen in het conflict nu bezig huzen te slopen of de eigen bevolking te herhuisvesten, met het doel de zogenaamd tijdelijke territoriale scheidslijnen definitief te maken. Er zal in Bosnië een nieuwe troepenmacht komen. Maar dat zal gebeuren om een nieuw geschil tussen Europa, de vs en Rusland te voorkomen, en niet zozeer om de gevolgen van het geschil tussen Serviërs, moslims en Kroaten te elimineren. Bosnië is gedoomd tot hetzelfde lot als Cyprus: het blijft een verdeeld land waarvan niemand de verdeeldheid accepteert, terwijl maar een enkeling bereid is er iets aan te doen.

Jonathan Eyal is verbonden aan het Royal United Services Institute in Londen.

debat

Verkrachtingen in voormalig Joegoslavië

Asiel voor vrouwen, straf voor daders

maandagavond 25 november, 20.30 uur

in De Balie, Kleine Gartmanplantsoen 10, Amsterdam
(bereikbaar met tram 1, 2, 5, 6, 7 en 10; halte Leidseplein)

Op de internationale dag van geweld tegen vrouwen organiseren het Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM) en Press Now een publiek debat met als centrale vraagstellingen:

- hoe gaat het VN-tribunaal voor oorlogsmisdaden in ex-Joegoslavië om met vrouwen, als slachtoffer of als getuige?
- wat zijn de (on)mogelijkheden in Nederland voor vrouwen om een vluchtelingenstatus te krijgen op grond van hun ervaring met verkrachting of ander sekse-specifiek geweld in een oorlogssituatie?

Deelnemers aan het debat:

Afgevaardigde van het Joegoslavië tribunaal (gevraagd)

Mw. Prof. Mr. C.P.M. Cleiren

hoogleraar straf- en strafprocesrecht aan de Universiteit van Rotterdam en voormalig lid van de VN-commissie die onderzoek heeft verricht naar oorlogsmisdaden in voormalig Joegoslavië (1992-1994)

Mw. Mr. A.O.M. Aarden

advocaat bij het advocatencollectief Vreewijk in Rotterdam

Hr. H.A. Wolf

hoofd bureau buitenland van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) van het Ministerie van Justitie

Mw. Mr. H.M. Verrijn Stuart
(voorzitter)

juriste en journaliste, volgt dagelijks de ontwikkelingen bij het Joegoslavië tribunaal en doet daarvan verslag in de media

Het debat wordt geopend met de presentatie van twee boeken door de beide auteurs:

'Breaking the Wall of Silence: The Voices of Raped Bosnia' van de Bosnische journaliste Seada Vranić;
'De Zijkant van het asielbeleid' van Winde Evenhuis, projectmedewerkster van het HOM. [zie bijlage]

Voertaal: Nederlands en Engels (afhankelijk van aanwezigheid van afgevaardigde van het tribunaal)
Entree: f 5,-
Opgave: svp telefonisch reserveren bij De Balie, tel: 020-5535100 (ma t/m za, 14.00-20.30 uur)
Reader: vooraf en tijdens de avond is een bundel met achtergrondinformatie verkrijgbaar bij het HOM tegen een vergoeding van f 7,50 (exclusief portokosten)
Informatie: HOM, Ellen Verwiel, tel: 030-2392133; Press Now, Nada Pinteric, tel: 020-5535165

z.o.z.!

De Zijkant van het asielbeleid

Het zoeken en genieten van asiel tegen vervolging is een van de rechten van de mens. Het verkrijgen van asiel is echter geen recht. In toenemende mate werpen West-Europese landen, waaronder ook Nederland, blokkades op om de vluchtelingenstroom te beperken. Naast de algemene restrictieve maatregelen hebben vrouwelijke vluchtelingen nog extra barrières te overwinnen. Zij hebben om verschillende redenen minder kans op het 'zoeken en genieten' van asiel in Europa.

'De Zijkant van het asielbeleid' geeft een heldere analyse van de gangbare interpretatie van het Vluchtelingenverdrag van de Verenigde Naties en van de asielprocedure ten aanzien van vrouwen. Een van de conclusies luidt dat bij de beoordeling van hun vluchtredenen onvoldoende rekening wordt gehouden met de specifieke positie van deze vrouwen in hun land van herkomst. Met als gevolg dat vrouwen die bijvoorbeeld aangegeven slachtoffer te zijn van seksueel geweld zoals verkrachting, gedwongen abortus, bruidsschatverbranding, genitale verminking of geweld in de privésfeer zelden een vluchtelingenstatus krijgen in West-Europese landen. Van de Nederlandse regering mag echter worden verwacht dat zij haar Europees en internationaal gerichte inspanningen voor de erkenning van mensenrechten van vrouwen laat doorwerken in haar nationale asielbeleid. Deze publicatie van het HOM doet aanbevelingen voor een vrouwvriendelijk asielbeleid op nationaal en Europees niveau.

De Zijkant van het asielbeleid

Winde Evenhuis, 1996

Uitgever: Greber, Utrecht in samenwerking met het Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM)

ISBN: 90 5592 1025 ca 120 pag. / f 19,50

Breaking the Wall of Silence; the Voices of Raped Bosnia

Journaliste Seada Vranić sprak met 202 slachtoffers van de verschrikkelijke verkrachtingspraktijken gedurende de oorlog in Bosnië-Herzegovina, onder wie 175 vrouwen. Een deel van deze gesprekken is weergegeven in het boek *Breaking the Wall of Silence; the Voices of Raped Bosnia*, waarvan ook een Kroatische editie is verschenen.

De aangrijpende, persoonlijke gesprekken raken de lezer dieper dan welk tijdens de oorlog vertoond televisiebeeld ook. Vranić ontmoet vrouwen die zich schamen en zich vernederd en verloren voelen. Vrouwen die zich in stilzwijgen hullen en liever niet over hun afschuwelijke ervaringen praten. Terwijl zij maandenlang dag in dag uit de verhalen van de vluchtelingen aanhoort en gesprekken voert met hulpverleners zoals een psychiater en een sociaal-psycholoog, wordt het Vranić duidelijk dat hier geen sprake is van seksueel misbruik als 'bijverschijnsel' van een oorlog. Tijdens de oorlog in Bosnië-Herzegovina werden Bosnische vrouwen systematisch en massaal verkracht. De verkrachtingen waren een extreem 'effectief' wapen om de exodus op gang te brengen. Sneller en effectiever dan ieder ander wapen. Vranić laat in dit boek de stemmen horen van vrouwen die zich totaal in de steek gelaten voelen.

Breaking the Wall of Silence; the Voices of Raped Bosnia

Seada Vranić, 1996

Uitgever: Antibarbarus, Zagreb

Import Nederland: Greber, Utrecht

ISBN: 953 6160 544 252 pag. / f 39,50

Van beide boeken verschijnt binnenkort een uitgebreide folder.

Vanaf 26 november zijn de boeken verkrijgbaar in de boekhandel of bij:

Greber Uitgever & Distributeur, Postbus 12015, 3501 AA Utrecht, tel: 030 - 2313194, fax: 030 - 2313394

Herbegrafenis Ustascha-soldaten in Jasenovac?

Dec '96

De regering van Kroatië is van plan de stoffelijke resten van Ustascha-soldaten op het terrein van het voormalige kamp Jasenovac te herbegraven. In een brief aan Klaus Kinkel, de minister van Buitenlandse Zaken, die wij hieronder publiceren, protesteert het Duitse Auschwitz-comité tegen deze plannen.

In 1941, nadat Kroatië werd bezet door het Duitse leger, werd door de Duitsers de satellietstaat Kroatië gesticht onder de regering van mensen uit de fascistische Ustascha-beweging. Tot deze kunstmatige staat behoorde het huidige Kroatië, Bosnië en Herzegovina. De Ustascha-regering onder het leiderschap van Ante Pavelic vermoorde met hulp van moslimse SS-divisies 500.000 Serviërs, verdreef 250.000 Serviërs en dwong 200.000 Serviërs tot het katholicisme over te gaan. Al in 1941 begon de vervolging van de Joodse bevolking en van de Roma en Sinti.

In augustus 1941 werd Jasenovac gebouwd, het grootste concentratie- en martelkamp van het toenmalige Kroatië.

Voorzichtig geschat zijn er 100.000 Serviërs, Joden, Sinti en Roma vermoord: vanuit Jasenovac werd de Joodse bevolking naar Auschwitz gedeporteerd.

Op 2 mei 1945 werd het kamp door communistische Partizanen bevrijd. In mei 1995 zou er een feestelijke herdenking ter gelegenheid van 50 jaar bevrijding zijn.

Het offensief van het Kroatische leger in mei zorgde ervoor, dat die herdenking niet door kon gaan; het leger bezette - onder anderen met behulp van Duitse wapens - het kamp Jasenovac. De regering van Kroatië schrok er niet voor terug de wil tot vechten aan te zwengelen door televisie-beelden

van het Duitse leger tijdens de Tweede Wereldoorlog op de Kroatische zender uit te laten zenden.

□ Joop Smidt

Uit: Mitteilungsblatt. August 1996, van het Auschwitz-komitee in de Bundesrepubliek.

Brief aan minister Kinkel

Naar aanleiding van de situatie rond Jasenovac schreef het Duitse Auschwitz-comité een brief aan de heer Kinkel, minister van Buitenlandse Zaken van de Bondsrepubliek.

Excellentie,

Het Duitse Auschwitz-comité verzoekt u dringend, bij de Kroatische regering er op aan te dringen, haar plannen op te geven om de stoffelijke resten van Ustascha-soldaten te begraven op het terrein van het voormalige concentratie-en martelkamp Jasenovac.

De heer Warren Christopher, minister van Buitenlandse Zaken van de Verenigde Staten, noemde deze plannen "een slechte manier, om het verleden te herschrijven." Wij gaan ervan uit dat u deze mening deelt.

Wij verwachten van u dat u ervoor zorgt dat het kamp Jasenovac niet volledig teloor gaat, dat het niet vergeten wordt.

Wij denken, dat een oord als Jasenovac in de Duitse politiek wel degelijk uitgangspunt van het beleid moet zijn.

Duitsland levert troepen voor Bosnië

Door onze correspondent MICHELE DE WAARD
 BONN, 12 DEC. Duitsland zal driehonderd militairen naar Bosnië sturen om bij te dragen aan het vredesproces. Voor het eerst in de naoorlogse geschiedenis zullen Duitse gevechtseenheden buiten de eigen landsgrenzen opereren.

De regering van CDU/CSU en FDP, die dat besluit gisteren heeft genomen, heeft de Bondsdag gevraagd om morgen, in een speciaal debat, met het besluit in te stemmen. De troepen zijn onderdeel van de NAVO-stabilisatiemacht SFOR die de IFOR-vredesmacht moet aflossen, als het mandaat 20 december afloopt. De oppositie wil alleen praten als er een nieuw VN-mandaat voor de operatie wordt gegeven. Is dat mandaat er niet op tijd, dan wil de SPD het debat volgende week houden tijdens het kerstecras.

Inmiddels staat vast dat de sociaal-democraten en ook *Bündnis/Die Grünen* zullen instemmen met het zenden van Duitse troepen naar Bosnië. De regering vindt het belangrijk dat een zo breed mogelijke laag van de bevolking de inzet steunt. Daarom was minister van Defensie Volker Rühe al maanden geleden begonnen het onderwerp met de oppositie te bespreken.

Zowel de SPD als de Groenen zijn er inmiddels van overtuigd dat de aanwezigheid van IFOR-soldaten (*implementation forces*) een belangrijke voorwaarde is geweest voor handhaving van de vrede in het voormalige Joegoslavië. Momenteel neemt Duitsland met zo'n 3.500 man licht bewapende troepen deel aan IFOR. Zij zijn gelegerd in Kroatië en houden zich uitsluitend bezig met logistiek en verpleging. Slechts af en toe komen ze in Bosnië.

Decennia-lang gold de inzet van Duitse troepen in het buitenland als een taboe. Pas onder druk van de NAVO groeide de afgelopen jaren de bereidheid aan internationale vredesmissies mee te doen (Somalië, Cambodja). In de

Bondsrepubliek leidde die inzet telkens tot hevige debatten. Zo voelden de Duitsers er niets voor om soldaten te leveren voor de Golfoorlog tegen Irak in 1991, waarop de toenmalige Amerikaanse president George Bush een rekening stuurde van elf miljard mark.

In 1994 verschaftte het Constitutionele Hof in Karlsruhe duidelijkheid met de uitspraak dat deelname aan internationale vredesmissies niet in strijd is met de grondwet. De Duitse eenheden die nu in Bosnië worden ingezet zullen samen met de Fransen een brigade vormen vlakbij Sarajevo. „We dragen nu dezelfde risico's als alle andere partners en zo hoort het ook”, zei SPD-defensiespecialist Günter Verheugen vanmorgen. Hij verwacht dat de overgrote meerderheid van het parlement akkoord zal gaan. Alleen de Groenen maken een voorbehoud en willen dat de SFOR-troepen van de NAVO worden vervangen door blauwhelmen van de VN.

Internationale politieagenten van de Verenigde Naties hebben dinsdag oog in oog gestaan met de Bosnisch-Servische leider Radovan Karadžić. Dat heeft een woordvoerder van de internationale politie gisteren gezegd. Karadžić, die in naam al zijn politieke functies heeft neergelegd maar achter de schermen nog grote invloed uitoefent, is gedagvaard door het tribunaal in Den Haag voor ex-Joegoslavië wegens vermeende oorlogsmisdaden. Volgens de woordvoerder hebben de twee politieagenten geen poging ondernomen Karadžić te arresteren omdat zij ongewapend waren en hij werd begeleid door een gewapende escorte. (AFP)

Bondsdag stuurt troepen Bosnië

Door onze correspondent
 BONN, 13 DEC. Een overweldigende meerderheid van de Duitse Bondsdag heeft vanochtend ingestemd met het kabinetsbesluit om driehonderd militairen naar Bosnië-Herzegovina te sturen. Deze gevechtseenheden, een unicum in de naoorlogse Duitse geschiedenis, zijn onderdeel van de NAVO-troepenmacht SFOR. Van de 613 aanwezige Bondsdagleden stemden 499 in met het regeringsvoorstel; 93 waren tegen en 21 onthielden zich van stemming.

„We moeten ons goed realiseren dat Duitse soldaten een nieuwe taak krijgen in een conflictgebied. Mensen kunnen betrokken raken bij een gewapende strijd waarbij doden kunnen vallen”, zei Günter Verheugen, defensie-specialist en

vice-fractievoorzitter van de oppositionele SPD vanmorgen. „Mocht het zover komen laat dan niemand beweren: *ich habe nicht gewusst* dat dit niet in het VN-mandaat stond”, zei hij met een sneer naar de Groenen die met een eigen voorstel waren gekomen. De Groenen (*Bündnis 90/Die Grünen*) wezen de regeringsplannen af en bepleitten de inzet van VN-blauwhelmen voor „de opbouw van de burgerlijke samenleving”. De inzet van SFOR is volgens de Groenen slechts voor een korte overgangperiode aanvaardbaar.

Fractieleider Joschka Fischer van de Groenen verweet de regering „met een gespleten tong” te praten. Aan de ene kant steunt Duitsland de multi-etnische samenleving in Bosnië. Anderzijds

moeten Bosnische vluchtelingen het land verlaten en terugkeren naar door Serviërs bezette gebieden waar het niet veilig is. „Aan zo'n politiek willen wij niet meewerken”, zei Fischer. Minister Kinkel (Buitenlandse Zaken, FDP) liet weten het belangrijk te vinden dat Duitse troepen in Bosnië samen met Franse eenheden een brigade vormen. „Laat deze samenwerking van twee voormalige vijanden een voorbeeld zijn voor de bevolking op de Balkan.”

Momenteel neemt Duitsland met zo'n 3.500 man licht bewapende troepen deel aan IFOR, de NAVO-interventiemacht waarvan het mandaat op 20 december afloopt. Zij zijn gelegerd in Kroatië en houden zich uitsluitend bezig met logistiek en verpleging.

Bosnische Kroaten heffen eigen 'republiekje' Herceg-Bosna op

SARAJEVO, 20 DEC. Herceg-Bosna, het eenzijdig uitgeroepen en door niemand erkende ministaatje van de Bosnische Kroaten, bestaat niet meer. Volgens Krešimir Zubak, het Kroatische lid van het Bosnische staatspresidium en ex-president van Herceg-Bosna, heeft het gisteren opgehouden te bestaan.

Al begin 1994, toen in Washington onder Amerikaanse druk de Bosnische moslims en Kroaten overeenkwamen een gezamenlijke federatie in Bosnië te vormen, beloofden de Kroaten Herceg-Bosna op te doeken. Herceg-Bosna moest opgaan in de nieuwe federatie. In de praktijk ondernamen de Bosnische Kroaten echter niets om hun republiekje te ontmantelen.

In het vredesakkoord van Dayton van een jaar geleden beloofden ze opnieuw Herceg-Bosna op te heffen, en wel per 31 augustus van dit jaar. Maar ook aan die belofte hielden de Bosnische Kroaten zich niet. Pas na de verkiezingen van

september voor (onder andere) vertegenwoordigende organen van de moslim-Kroatische federatie zijn ze langzaam begonnen de federatie meer inhoud te geven ten koste van Herceg-Bosna.

Zubak meldde de opheffing van Herceg-Bosna in een brief aan vredescoördinator Carl Bildt. Hij schreef dat alle staatsymbolen van Herceg-Bosna verdwijnen. Overigens was daarvan in de hoofdstad van de 'republiek', Mostar, gisteren nog niets te melden: de vlag van Herceg-Bosna wapperde nog alom.

Woordvoerders van de internationale gemeenschap hebben gisteren in Sarajevo de Bosnische Kroaten geheld wegens hun voortgaande schendingen van de mensenrechten in 'hun' deel van Bosnië. Een woordvoerder van de VN-hulporganisatie UNHCR maakte melding van nieuwe gevallen van 'etnische zuivering' in Mostar. Bejaarde moslims waren daar volgens hem door de Kroaten uit hun woningen verdreven en de

grens met het moslim-deel van de stad overgezet. Volgens de woordvoerder van de UNHCR is de etnische situatie in Mostar „zorgwekkend”. Afgelopen zomer zijn in de stad verkiezingen gehouden die ten doel hadden het tussen Kroaten en moslims verdeelde Mostar te herenigen. Maar in de praktijk is daarvan maar zeer weinig terecht gekomen.

Ook een woordvoerder van de VN las de Bosnische Kroaten gisteren in Sarajevo de les, naar aanleiding van de arrestatie van zes Bosnische Serviërs die deze week verdwaalden in de mist en door een Kroatische patrouille werden ingerekend. Vier van hen werden verdwaand door een rechtbank van de Bosnische Kroaten in de stad Orašje wegens 'spionage' voor de Bosnische Serviërs veroordeeld. Volgens de VN-woordvoerder was van spionage geen sprake en werden de Serviërs alleen maar opgepakt om hen tegen gevangenen Kroaten te kunnen uitwisselen. (Reuter, AP)

'Moslims willen ons domineren'

Door onze redacteur
 COEN VAN ZWOL
 PALE, 27 DEC. Mr No, zo luidt de bijnaam van Momčilo Krajišnik. De voorzitter van het vooroorlogse Bosnische parlement, die tijdens de oorlog voorzitter was van de assemblee van de Bosnische Serviërs, heeft de reputatie de hardste onderhandelaar van de Servische Republiek te zijn. Nu zit Krajišnik in het driemans-presidium van Bosnië-Herzegovina, met de Kroaat Zubak en de moslimleider Izetbegović.

Gesprek met de 'Mr. No' van de Bosnisch-Servische politiek

U vormt nu een presidium met de moslim Izetbegović en de Kroaat Zubak. U onderhandelt al maanden met elkaar. Zijn de persoonlijke verhoudingen voldoende verbeterd om de staat Bosnië-Herzegovina te laten functioneren, in welke vorm dan ook?

„Onze onderlinge relaties zijn niet incorrect, maar onze belangen zijn tegengesteld. Ik denk dat we tijd, heel veel tijd nodig hebben. De situatie is nu niet zoals ze moet zijn. We vertrouwen elkaar niet. De oorlog ligt vers in het geheugen. De vrede is hier met geweld gerealiseerd, door IFOR. Echte vrede kan alleen ontstaan als de bevolkingsgroepen elkaar als gelijke respecteren.”

„Ik wil u nog wat zeggen over uw land. Nederland heeft veel Servische vluchtelingen opgenomen, daar zijn we dankbaar voor. Maar de politiek van uw leiders is bevooroordeeld tegen de Serviërs. Ze zien de moslims altijd als slachtoffers. U heeft in verschillende VN-resoluties over oorlogsmisdadigers de islamistische landen gesteund. Wat die islamitische landen willen, begrijpen we. Zij willen opnieuw oorlog in Bosnië. Maar van uw houding begrijpen Serviërs niets. Wij zijn daarin diep teleurgesteld.”

„Wij respecteren het verdrag van Dayton. Maar de moslims willen ons, zoals altijd, domineren. Ze willen *gospodar* (heerser) over ons zijn. De moslims zijn tegen Dayton, veel meer dan wij dat zijn. Moslims willen geen samenwerking met de Serviërs. Ze willen geen gezamenlijke instituties in Bosnië, omdat de Serviërs dan min

of meer onafhankelijk blijven en zij de macht moeten delen. Maar volgens Dayton wordt Bosnië-Herzegovina een staat en tegelijk geen staat. De Servische Republiek wordt, binnen Bosnië-Herzegovina, een staat en tegelijk geen staat. De federatie van moslims en Kroaten wordt een staat en tegelijk geen staat. Iets bijzonders, iets dat met niets ter wereld valt te vergelijken. Wie dat niet begrijpt, helpt mee aan een nieuwe oorlog.”

Een van de onopgeloste problemen in Bosnië is Brčko, in de noordelijke corridor die de Servische gebieden in het oosten verbindt met die in het noorden. In het Dayton-akkoord is afgesproken de toekomst van Brčko te onderwerpen aan internationale arbitrage. Nu heeft de

visch is. Voor de oorlog een stad waar veel Kroaten woonden. Maar steden in Bosnië die van lang zijn voor één bevolkingsgroep. Brčko is de enigste stad tussen het westen van de Servische Republiek en Omega voor de vrede van onze republiek. Het is een stad die dan voor de Kroaten er samen. Er zijn ook steden die Servisch waren en nu Kroaten of de moslims in Glamoc, Kupres; of nevelo, de tweede Servische voormalig Joegoslavië. en Kroaten hebben mind bij Brčko dan wij hebben. pres.”

Waarom kan Brčko geen onafhankelijk protectoraat worden? „Zijn de persoonlijke verhoudingen voldoende verbeterd om de staat Bosnië-Herzegovina te laten functioneren, in welke vorm dan ook?”

„Onze onderlinge relaties zijn niet incorrect, maar onze belangen zijn tegengesteld. Ik denk dat we tijd, heel veel tijd nodig hebben. De situatie is nu niet zoals ze moet zijn. We vertrouwen elkaar niet. De oorlog ligt vers in het geheugen. De vrede is hier met geweld gerealiseerd, door IFOR. Echte vrede kan alleen ontstaan als de bevolkingsgroepen elkaar als gelijke respecteren.”

De Servische Republiek is een bloedige oorlog over Sommige waarnemers noemen de situatie in uw nadeel. De federatie (van Kroaten) wordt door de Servische Republiek als een los dreigend, onafhankelijk gebied beschouwd. Het Equip and Train-programma is levensgevaarlijk. Het is niet dat die wapens er zijn, maar de militaire evenwicht te bereiken. Het gaat er om de wapens worden aangevoerd. Dat voor oorlog, niet voor vrede. Het kan moslims de illusie geven dat ze hun doelen met geweld kunnen bereiken. Het gaat er om de sterkste leger te hebben. Het gaat er om de kracht van de Servische Republiek te versterken. Als ze onafhankelijk komen ze hetzelfde legesloten. Een verkeerd besluit over Brčko is een ramp voor de toekomst van Bosnië.”

Bosnisch-Servische politici noemen Brčko honderd procent Servisch. Wat voor bewijs bestaat daarvoor?

„Ik zal niet zeggen dat Brčko Servisch is.”

Serviërs is corridor Brčko 'oorlog' waard

PALE, 4 DEC. De Bosnische Serviërs hebben gisteren met een nieuwe oorlog bedreigd als de stad Brčko in het noordoosten van Bosnië onder internationale bescherming wordt geplaatst.

„Een protectoraat van Brčko is uitgesloten. De prijs voor zo'n bescherming is een nieuwe oorlog”, zo zei gisteren de premier van de Servische Republiek in Bosnië, Gorko Kličević. Hij zei dat de nieuwe oorlog „bloedig” wordt dan de vorige.

Brčko is van groot strategisch belang omdat het de zogenaamde Posavina-corridor beheerst. Deze corridor vormt de verbinding tussen de gebieden van de Bosnische Serviërs in het noorden van Bosnië met die in het oosten van Bosnië en het buurland Servië. De „binnen-grens” van Bosnië — tussen de Servische Republiek en de moslim-Kroatische federatie — is bij Brčko nog niet vastgelegd. In het vredesakkoord van Dayton is bepaald dat de grens door middel van internationale arbitrage moet worden vastgesteld.

De Servische Republiek in Bosnië is eenzijdig uitgeroepen en door niemand erkend. De Verenigde Naties hebben gisteren de Bosnische Serviërs beschuldigd van voortzetting van de „etnische zuivering” in de Servische Republiek in Bosnië. Tientallen moslim-gezinnen zijn de afgelopen twee maanden door de Bosnische Serviërs verdreven uit het dorp Dubrava, nabij Bosanska Gradiska, in het noorden van Bosnië. Zo meldde gisteren de VN-woordvoerder Aleksandr Ivanko. De moslims worden door Bosnische Serviërs die elders hun woningen zijn kwijgeraakt, bedreigd en onder druk gezet. De plaatselijke autoriteiten, zo zei Ivanko, ondersteunen die praktijken. (Reuter, AP)

HOUSTON - Negen mensen zijn gisteren om het leven gekomen bij een zware explosie in een fabriek voor vliegtuigonderdelen in Houston (Texas). Zes mensen worden vermist. Volgens sommige berichten was de explosie zo hevig dat mensen die vlak in de buurt waren drie verdiepingen omhoog werden geblazen.

Arrestatie moslims
 PARIJS - De Franse justitie houdt tien militante moslims vast van wie sommigen in Bosnië een guerrilla-opleiding zouden hebben gevolgd. Zij worden verdacht banden te hebben met een netwerk van overvallers. Zij zijn vorige week donderdag opgepakt bij een actie in Parijs en Noord-Frankrijk en worden verdacht van overvallen op geldtransporten in de buurt van Lille.

Conferentie in Londen: grote druk op Bosnië

Door onze correspondent
DICK WITTENBERG

LONDEN, 5 DEC. De internationale gemeenschap heeft de Bosnische leiders onder grote druk gezet om zich te houden aan de gedetailleerde afspraken die vanmiddag aan het slot van de tweedaagse Bosnië-conferentie in Londen zijn geformuleerd.

De meeste van de 54 deelnemende landen en organisaties dreigden met intrekking van economische steun als twisten tussen moslims, Serviërs en Kroaten de totstandkoming van een multi-etnische staat Bosnië onmogelijk maken.

Maar de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken, Hans van Mierlo, erkende dat de manoeuvreerruimte voor sancties zeer beperkt is. De internationale gemeenschap staat machteloos als de etnische groepen uitwerking van het Dayton-vredesakkoord saboteren. De enige manier om naleving van afspraken af te dwingen is met geweld, zei de bewindsman. „En dat middel beheersen ze ter plaatse beter.” Hij noemde het ook ondenkbaar dat het Westen zich afkeert van Bosnië.

Aanhouding van oorlogsmisdadigers, veiligstellen van de mensenrechten en versterking van het politieapparaat kregen hoogste prioriteit in de slotverklaring van de conferentie. Dwingend voorgeschreven werden ook: snelle invoering van een centrale bank, een nationale munt en douanecontroles aan de grenzen. Vóór midden februari moet de Bosnische regering overeenstemming over een nieuwe vlag en andere nationale symbolen hebben bereikt.

Voor het eerst op een interna-

tionale conferentie presenteerde het driekoppige presidium van Bosnië — moslimleider Alija Izetbegović, de Serviër Momčilo Krajišnik en de Kroaat Krešimir Zubak — zich als één delegatie achter een bord met Bosnië-Herzegovina. Volgens een Britse diplomaat had dat meer moeite gekost dan goedkeuring van de drie leiders voor de slotverklaring te krijgen. De drie leiders hadden er groot belang aan gehecht dat ze in even dure hotelkamers ondergebracht werden en in even luxe limousines werden vervoerd.

Spreker na spreker deed tijdens de conferentie een beroep op de Bosnische leiders om samen te werken in het belang van de natie en de vrede. „We wachten nog steeds op het eerste bewijs van echte politieke wil”, zei de Britse minister van Buitenlandse zaken, Malcolm Rifkind. „We verwachten dat u zich zowel in daden als woorden aan uw verplichtingen houdt”, verklaarde de secretaris-generaal van de NAVO, Javier Solana.

Een interventie van de Nederlandse delegatie zorgde er vanochtend voor dat rechter Louise Arbour de conferentie kon toespreken namens het internationaal Tribunaal in Den Haag voor de vervolging van oorlogsmisdadigers. Het Tribunaal had gisteren geprotesteerd omdat het alleen als waarnemer was uitgenodigd.

De rechters verweten de deelnemers aan de conferentie dat ze het hete hangijzer van de oorlogsmisdaden meden en wezen daarbij op de rol die de vervolging van oorlogsmisdadigers kan spelen bij „het herstel van de vrede en de veiligheid” in Bosnië.

VS vergroten druk op Milošević

WASHINGTON, 10 DEC. De Amerikaanse regering heeft gisteren de druk op de Servische president Slobodan Milošević vergroot. Ze wil Milošević dwingen een dialoog aan te gaan met de Servische oppositie, die al meer dan drie weken massaal in Belgrado de straat opgaat.

De Amerikaanse onderminister van Buitenlandse Zaken, John Kornblum, speciaal gezant in ex-Joegoslavië, schrapte gisteren een ontmoeting die hij vrijdag met Milošević zou hebben. Een woordvoerder van het ministerie zei in Washington dat „we hem [Milošević] niet denken dat het nuttig is op dit moment met hem te praten”.

De Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Warren Christopher, deed gisteren vanuit Brussel een dringend beroep op Milošević om een dialoog aan te gaan met de oppositie. Doet hij dat niet, dat zal de NAVO volgens Christopher een ‘verenigde actie’ ondernemen om de Servische leiders verder onder druk te zetten. Om wat voor actie het daarbij zou gaan, zei de Amerikaanse minister niet, maar volgens waarnemers

gaat het vermoedelijk om een gezamenlijke verklaring van de NAVO-landen.

Christopher drong er bij Milošević op aan de resultaten van de recente gemeenteraadsverkiezingen in Servië te erkennen, en wel „in zijn eigen belang”.

Verder riep hij de Servische leider op geen geweld te gebruiken tegen de dagelijks demonstrerende oppositie. „Ik denk dat dat de enige verstandige koers is die hij kan volgen. Ik hoop en verwacht dat er een actie komt van de kant van de NAVO-leden die mijn opvattingen weergeeft.”

Christopher wil de politieke situatie in Servië vandaag bespreken met zijn Russische ambtgenoot Primakov en hem daarbij vragen zich van het Servische bewind te distantiëren. Hij wil daarbij ook de mogelijkheid ter sprake brengen van nieuwe sancties tegen Joegoslavië.

Overigens hebben woordvoerders van Christophers ministerie steeds gezegd dat de VS zich het recht voorbehouden om nieuwe sancties tegen Joegoslavië te vragen, maar dat het weinig waarschijnlijk is dat ze dat op korte termijn ook daadwerkelijk zullen doen. (Reuter)

Dode na ‘etnische zuivering’ Mostar

MOSTAR, 8 JAN. In het door de Bosnische Kroaten beheerste West-Mostar, waar nog regelmatig moslims uit hun woningen worden gezet, is een invalide vrouw na zo'n uitzetting omgekomen.

Rukija Bejtović, 71 en gekluisterd aan een rolstoel, werd op kerstdag door een soldaat van het leger van de Bosnische Kroaten uit haar woning in West-Mostar gezet. Gisteren werd ze dood aangetroffen in een verlaten gebouw in West-Mostar.

Volgens een woordvoerder van de Verenigde Naties kon de doodsoorzaak nog niet worden vastgesteld. Honger, uitputting en onderkoeling kunnen een rol hebben gespeeld. Het lichaam van Rukija Bejtović wordt volgens de VN-woordvoerder naar het Kroatische Split overgevoerd, waar autopsie wordt gepleegd om de doodsoorzaak te kunnen vaststellen.

De Kroatische soldaat die de bejaarde vrouw op straat zette heeft gezegd de flat te hebben gekocht en er driehonderd mark voor te hebben

betaald. Maar hij heeft niet gezegd van wie hij de flat heeft gekocht en aan wie hij dat geld heeft betaald en eigendomspapieren heeft hij evenmin. De Bosnisch-Kroatische politie heeft hem aangehouden, maar kort daarop vrijgelaten omdat niemand een aanklacht heeft ingediend. VN-woordvoerder Ivanko zei gisteren verontwaardigd te zijn over het incident. „Deze daden kunnen alleen worden omschreven als misdadig en te walgelijk voor woorden.”

De afgelopen maanden is weer een toename geregistreerd van het aantal gevallen van ‘etnische zuivering’ in westelijk Mostar. Moslims krijgen te horen dat ze — vaak onmiddellijk — hun woning uit moeten en dat hun bezittingen ‘in beslag zijn genomen’. Dat gebeurt doorgaans door mafiose benden die in West-Mostar de dienst uitmaken en die met succes hebben verhindert dat het door de Kroaten bewoonde westen van de stad daadwerkelijk wordt herenigd met het door moslims bewoonde oosten. (Reuter)

Tudjman vervalt in oud en bekend jargon

Door onze redacteur
PETER MICHIELSEN

ROTTERDAM, 10 DEC. Misschien is het een onverwachte fall-out van de dagelijkse massabetogingen tegen collega Slobodan Milošević in buurland Servië. Misschien is het nervositeit over de toenemende politieke en sociale ontevredenheid, die wordt gewit in grote stakingen en demonstraties en een duidelijke daling van zijn aanhang in de peilingen. Misschien is het zijn ernstige ziekte, en het besef dat hij niet lang meer te leven heeft. En misschien is het een combinatie van alle drie. Maar vast staat dat Franjo Tudjman, president van Kroatië, steeds feller uitvalt naar zijn critici, en daarbij vervalt in een jargon dat voornamelijk doet denken aan dat van de communistische bonzen van weleer.

Twee keer in de afgelopen twee weken is Tudjman naar zijn critici uitgevallen met een scherpte die waarnemers verbaast. De eerste keer was vlak na zijn terugkeer van een behandeling aan maagkanker in Washington, eind november. Op 21 november betoogden in Zagreb meer dan honderdduizend mensen tegen de sluiting, door de overheid, van Radio 101, het enige onafhankelijke radiostation van Kroatië. Het was de meest massale protestdemonstratie in Kroatië sinds het onafhankelijk werd. Erger nog: het protest werd gesteund door tal van regeringen, die Tudjman streng de les lazten over de regels van het democratische spel.

Die combinatie bracht Tudjman tot een woedende uitval. De protesten, zei hij, zijn erop gericht Kroatië's moeizaam verworven onafhankelijkheid in gevaar te

brenge[n]”. De leiders van het protest „laten zich misbruiken als instrument van buitenlandse machten” en worden „misleid door Europese en transatlantische machten, die ons dit soort denkbeelden [over persvrijheid] verkopen met de bedoeling hun invloedssfeer hier te behouden, maar die niet in staat zijn hun eigen rassen-, sociale en minderheidsproblemen op te lossen.”

Dat is voor veel Kroaten déjà vu-jargon: net als in het eenpartijverleden van het vroegere socialisme worden critici uitgemeakt voor hele of halve landverraders die worden beïnvloed door vileine machten in het Westen.

Zaterdag ging de Kroatische president nog verder. Op een buitengewoon congres van zijn regerende Kroatische Democratische Gemeenschap (HDZ) noemde hij zijn binnenlandse en buitenlandse „vijanden” met naam en toenaam. Luttel weken nadat de Kroatische vice-premier Mate Granić in een gesprek met deze krant had ontkend dat Tudjman de woorden ‘binnenlandse vijand’ ooit in de mond had genomen, stelde Tudjman zaterdag publiekelijk een lijstje op van dergelijke „binnenlandse vijanden”, volgens hem tevens „politieke dilettanten”: oppositieleider Vlado Gotovac, en mensenrechtenactivisten Ivo Banac en Chris Cvijić, 's lands enige onafhankelijke dagblad, *Novi List*, en de leider van de joodse gemeenschap, Slavko Goldštein. Zij zijn ofwel „vijanden van de Kroatische onafhankelijkheid” ofwel

Uitvallen van ‘Mr. Own-Goal’ naar critici steeds feller

Franjo Tudjman

„communistische overblijfsels”.

De buitenlandse „vijanden” („buitenlandse huurlieden” zelfs) waren de BBC, de Voice of America, de Oost-Europabank EBRD en de Soros-stichting, die overal in Europa democratische en mensenrechtenactiviteiten steunt. Dit zijn, volgens Tudjman, kringen „die hun tentakels uitstreken in heel onze samenleving en die de regering en de HDZ in diskrediet brengen”.

Vooral George Soros, de Hongaars-joods-Amerikaanse financier die miljoenen steekt in democratische en vrije markt-projecten in Oost-Europa en die in

Kroatië onder andere het satirische blad *Feral Tribune* en de mensenrechtenorganisatie Helsinki Watch steunt, moest het ontgelden. Met hulp van Soros hebben de binnen- en buitenlandse vijanden „de samenleving geïnfilteerd”. „Ze hebben beurzen uitgedeeld aan allerlei soorten mensen van alle generaties en ze hebben duidelijk gesteld dat hun doel de wijziging van de eigendomsverhoudingen in de media is. Waarom hebben we zulke dingen nodig, nu we vrijheid en democratie hebben bereikt?”

Het is een aap uit een mouw, want in de democratie die Kroatië zegt te zijn, is het met de persvrijheid niet erg florissant gesteld: de elektronische media en bijna alle geschreven media worden direct of indirect (via stroman-eigenaars) gecontroleerd door Tudjmans HDZ. De pogingen van stichtingen als die van Soros om onafhankelijke media op de been te houden zijn een doorn in Tudjmans oog, omdat ze de enige belemmering zijn op de weg naar een unaniem regime-gezinde pers.

In zijn twee bovengemelde toespraken viel Tudjman ook indirect uit naar Westerse regeringen als de Duitse, Britse en Amerikaanse (de „Europese en Transatlantische machten die (-) niet in staat zijn hun eigen rassen-, sociale en minderheidsproblemen op te lossen”). Ook dat is niet eerder voorgekomen en ook dat wekt, met de woordkeus, een déjà vu-gevoel.

Die nog niet eerder geziene felheid en vooral de terugval in communistisch jar-

gon hebben waarnemers aan het denken gezet. Ze leggen verbanden met wat zich in het buurland Servië afspeelt, waar elke dag de oppositie tegen Slobodan Milošević de straat opgaat en weliswaar hem niet wegstrijkt, maar wel zijn reputatie te gronde richt. Kan het zijn dat Tudjman bang is dat hem hetzelfde overkomt, bezorgd als hij is dat de verbazingswekkende geest van verzet van Belgrado overslaat naar Zagreb, gewaarschuwd als hij is door de talrijke tekenen van ontevredenheid in Kroatië en gealarmeerd als hij is over de duidelijke daling van de populariteit van zijn partij?

Anderen zoeken het in zijn ziekte: de president heeft maagkanker, en autoritaire leiders die hun einde voelen naderen en hun reputatie in gevaar zien, slaan wel vaker wild om zich heen.

Hoe dan ook: de uitlatingen van de Kroatische president zeggen meer over zijn manier van denken dan over de Kroatische werkelijkheid. De dichter-politicus Vlado Gotovac heeft vele jaren cel onder en na Tito achter de rug en kan noch als halve verrader of als „communistic overblijfsel” worden bestempeld. Bovendien is op zijn democratische normen niets aan te merken. Hetzelfde geldt voor de mensenrechtenactivisten Cvijić en Banac. En wie de filantroop Soros en Westerse radiostations als de BBC en de Voice of America als ‘vijanden’ bestempelt, schaarft zich hoe dan ook in één rij met autoritaire leiders als de Slowaakse premier Mečiar en de Witruisische president Loekasjenko. Die hebben namelijk dezelfde ‘vijanden’. Geen wonder dat Tudjmans bijnaam ‘Mr Own-Goal’ is.

Mostar bij vertrek EU even verdeeld als bij haar komst

Door onze redacteur PETER MICHELSSEN ROTTERDAM, 4 JAN. De Europese Unie is uit Mostar vertrokken — niet met fanfaregeschal, niet met een bang, eerder bijna met *a whimper*. Op de laatste dag van 1996 werd na tweemaal half jaar de blauwe vlag van de EU in de Herzegovijnse hoofdstad gestreken. De resultaten die in die tweeënhalf jaar zijn geboekt zijn niet denkbeeldig: de stad blijft verdeeld in Kroatische en een moslim-helft; van vereniging is geen sprake, van verzoening evenmin. Mostar is de stad van de gewapende vrede en de etnische intolerantie gebleven en uiteindelijk is, alle inspanningen (en veel geld) ten spijt, dit voorbeeld van de EU-bemoediging met Bosnië uitgelopen op een mislukking.

De EU trok in juli 1994 naar Mostar op grond van het vredesakkoord tussen de Bosnische moslims en de Bosnische Kroaten, die er hun tien maanden durende onderlinge oorlog in bijlegden en afspraken samen een federatie te vormen. Mostar was een verwoest stad, waaruit de Serviërs (achtien procent van de bevolking voor de oorlog) waren verdreven, waar de moslims (34 procent voor de oorlog) waren samengepakt in een getto op de oostelijke oever van de Neretva en waar de Kroaten (28 procent voor de oorlog) de dienst uitmaakten in de rest van de stad en de wijde omgeving.

Het was de bedoeling van de EU te voorkomen dat Mostar een nieuw Berlijn zou worden: de stad moest worden herenigd, de vluchtelingen moesten terugkeren en er moest een gezamenlijk bestuur en volledige vrijheid van beweging komen. Bovendien belastte het EU-bestuur onder oud-burgemeester Hans Koschnick van Bremen zich met de wederopbouw van de stad. Die wederopbouw heeft de EU zich driehonderd miljoen gulden laten kosten. Het is het enige terrein waarop Koschnick en zijn opvolgers, de Spanjaard Ricardo Perez Casado en de Brit Sir Martin Garrod, vorderingen hebben geboekt.

Op andere gebieden ontbreken die vorderingen, vooral als gevolg van de onwil van de Bosnische Kroaten om de verdeling van de stad op te heffen en met hun moslim-stadgenoten samen te leven. De Kroaten hebben het EU-beheer nooit zien zitten: het was alleen welkom om het geld dat het meebracht. Koschnick werd zelfs eens fysiek aangevallen en daarbij bijna gelynch.

De Kroaten hebben veel be- loofd, maar weinig gedaan. Ze be- loofden begin 1994 hun eenzijdig uitgeroepen 'republiek' Hercegovina op te heffen, maar hebben daarna geen enkele haast gemaakt. Op 19 december meldde Krešimir Zubak, nu co-president van Bosnië en ex-president van Hercegovina, dat het fantoomre- publiek (hoofdstad: Mostar) „vandaag” was opgehouden te be- staan. Maar twee dagen later za- gen zich nog gedwongen met auto- riteiten van Hercegovina om de handel over herstelwerk aan de hydro-elektrische centrale van Mostar, alsof Hercegovina nog steeds bestond.

Ook beloofden de Kroaten in 1994 een eind te maken aan de 'et- nische zuivering' van West-Mos- tar en de omgeving van de stad. Ook die belofte werd geschonden. Nog steeds worden moslims door de Kroaten uit hun woningen ver- dreven. Sterker: de afgelopen drie maanden is een duidelijke stijging van het aantal uitzettingen gecon- stateerd. Van terugkeer van ver- dreven moslims is geen sprake.

Van bewegingsvrijheid evenmin: de moslims durven nog steeds hun getto niet uit omdat ze hun leven in West-Mostar niet zeker zijn. Om een mogelijke terugkeer verder te frustreren worden met regelmaat huizen van verdreven moslims in brand gestoken. De afgelopen week is dat in de omgeving van Mostar al zeker tien keer gebeurd.

Wat er wel is, dankzij de be- moeienis van de EU, is een geza- menlijk bestuur, al kan de samen- werking moeilijk goed worden ge- noemd. In juni werden gemeente- raadsverkiezingen gehouden — het enige politieke succes van de EU. Maar de partij van de Kroaten boycotte de gekozen gemeente- raad prompt toen de moslim-partij meer zetels in de wacht sleepte dan de Kroaten lief was. Pas na veel ge- ruzie legde de HDZ zich bij de uit- slag neer. Dat betekent echter nog altijd niet dat die raad functio- neert. De steer in de stad is er een van willekeur en anarchie. Zo slo- ten de Kroaten in december zon- der uitleg de watertoevoer naar de 65.000 moslims in Oost-Mostar af.

West-Mostar wordt beheerst door gangsters en mafiosi die hun eigen 'oorlogsbelasting' heffen en wapens, drugs en schaarse goede- ren smokkelen. Sir Martin Garrod noemde hen in augustus met na- me: Petar Zelenika, Mladen Nale- tić ('Tuta'), Vinko Martinović ('Stella'), Mladen Glavina. Tuta is de wapensmokkelaar van de stad. Hij beheerst een groot gebied rond Mostar en in het aangrenzende Kroatië. Stella is de 'peetvader' van Mostar en gespecialiseerd in het innen van 'oorlogsbelasting'.

Zo zijn de goede bedoelingen van de EU ten onder gegaan aan wederzijds wantrouwen, politieke intolerantie en concurrerende vor- men van nationalisme. De Kro- aten zijn blij. Zij zien de EU graag vertrekken. Een van hun leiders, Mile Puljić, zei het zo: „Garrod en zijn entourage hebben willen doen geloven dat de situatie in Mostar slecht is, simpelweg omdat ze hier wilden blijven wegens de heel goe- de salarissen die ze hier opstre- ken.”

In de Bosnische 'ratna zona' klinken 's nachts nog steeds schoten

Door onze redacteur COEN VAN ZWOL JUSIĆI/MALEŠIĆI, 3 JAN. 'Ratna zona': oorlogzone. Het is een waarschuwingsbord dat je in Bosnië nog zelden tegenkomt, maar er zijn uitzonderingen. Aan het begin van het pad naar het bergdorpje Jusići bijvoorbeeld. Als we een boerderij passeren, steekt een Servische boer zijn hoofd uit het raam en roept: „Terug! Terug! Die moslims daarboven zijn levensgevaarlijk!”

In het Servische gehucht Malešići zijn de zenuwen gespannen nu de oude bureu zijn teruggekeerd. Op 20 september trokken ze weer in hun huizen: de moslims die voor de oorlog het buurdorpje Jusići bewoonden. Malešići en Jusići liggen hoog in de bergen die het Drina-dal omzomen, even ten noorden van Zvornik in de Servi- sche Republiek in Bosnië, en nog net in de gedemilitariseerde zone waar de internationale troepen- macht SFOR heer en meester is.

De route naar Jusići bestaat uit diepe kuilen en scherpe rotsen, de Zastava danst op de weg als een schip op zee. Dan verschijnt het dorp uit de mist. Een vijftigtal ge- blakerde ruïnes in lichtbruine modder. De gaten in de muren zijn dicht met plastic en lappen, de rook kringelt uit de gaten in de muren. Bejaarde vrouwen in ge- bloemde rokken kijken wantrou- wig naar het Servische kenteken van onze auto. „Wie wil er nu wonen in zo'n *wukobjina* (‘plaats waar de wolven neuken’)”, mompelt de Servische tolk Duško ner- veus.

Drie norske dorpelingen escorte- ren ons naar het 'dorpshuis' van Jusići, een vochtige kelder onder een half ingestorte boerderij. Na een sigaret en een Turkse koffie ontspant het gezelschap zich. „Op 27 mei 1992 kwamen de četniks naar ons dorp”, zegt een man. „Er woonden toen 132 moslim-families. Iedereen tussen de 16 en 60 jaar oud werd gearresteerd, alle huizen gingen in vlammen op. Twee vrouwen werden verkracht en daarna levend verbrand.”

Voor hij zijn relaas kan voort- zetten, marcheert Nekir Islamović naar binnen. Een reus van een kerel, 31 jaar oud. Hij draagt Ameri- kaanse merkkleding en is eigenaar van een splinternieuwe Landrover. Islamović is de baas in Jusići. „Wie bent u?”, buldert hij. „Holland? Ik heb vier hele goede vrienden in Holland. Die komen bij u langs als u niet precies opschrijft wat ik u nu ga zeggen.”

Op 20 september keerden de moslims van Jusići vreedzaam te- rug naar hun dorp, aldus Islamo- vić. De Russen van de toenmalige vredesmacht IFOR moesten hen beschermen, maar dat gebeurde niet. Vijf dagen lang werd Jusići omsingeld door de Serviërs, die de moslims trachtten uit te hongeren, de vrouwen sloegen en huizen aan de rand van het dorp in brand sta- ken. Daarna kwamen de Russen Jusići op wapens doorzoeken — want alleen IFOR (nu SFOR) mag wapens dragen in de separatiezone. Wel duizend soldaten, met helikopters.

De Russische soldaten vonden geen enkel wapen. Toch namen ze alle bewoners mee naar het IFOR-kamp om hun identiteit te contro- leren. Daar moesten de dorpelin- gen documenten van de vluchte- lingenorganisatie UNHCR onder- tekenen, waarin ze beloofden zich voortaan te onderwerpen aan de wetten van de Servische Repu- bliek. Islamović is daartoe bereid. „De Bosnisch-Servische politie mag naar ons dorp komen”, zegt hij. „Maar het probleem is dat de Servische agenten van nu de moordenaars van toen zijn. Ze hebben mijn grootmoeder van 94 jaar op 27 mei 1992 levend verbrand. Dus als mijn dorpsgenoten stenen naar hen gooien, kan ik daar weinig te- gen doen.”

De afgelopen maanden hebben de moslims van Jusići hun huizen zo goed en zo kwaad als het ging opgelapt. Overdag is het rustig, 's nachts blijft men binnen. Want dan zwerven de Serviërs als wolven door de bossen, schreeuwen ver- wensingen naar de moslims en schieten met jachtgeweren.

'Het probleem is dat de Servische agenten van nu de moordenaars van toen zijn'

kudde geiten koop en door de mij- nenvelden jaag. En daarna eten we ze op”, zegt Islamović. En daarna, met zachte stem: „Eens zullen Serviërs en moslims weer samenleven. De Amerikanen hebben een atoombom op de Japanners ge- gooid, maar toch zijn ze de beste vrienden ter wereld.”

In het Servische dorpje Malešići, enkele honderden meters lager op de helling, ziet men dat anders. In de dorpschool zitten vijftien mannen van de dorpsraad te ver- gaderen. Punt één op de agenda: de provocaties van de moslims van Jusići. „We zouden hier willen

geweer. Eergisteren: de grijsaard Milan Tomić bedreigd door een moslim. „Jou doen we niets, maar je kleinzoon gaat eraan.” Diezelfde nacht: schoten en verwensingen in de bossen. Bij het horen van de naam Islamović lijkt het klaslokaal te ex- ploderen. Het was Nekir Islamo- vić die op 8 juni 1992 de 26-jarige ongewapende Bosko Vučić dood- schoot op diens eigen erf, brult een dikke man met snor, en later op- schepte dat hij een Servische oor- logsheld had vermoord! En zijn oom Mumin, ook al zo'n gangster, sneed nog voor de oorlog was be-

gonnen een Serviër de oren af. Die van Jusići hebben op 8 oktober 1992 zes bejaarde vrouwen van Malešići levend verbrand. En nu zeggen ze dat ze met ons willen sa- menleven, wie gelooft zoiets?”

„Het erge is dat de moslims worden beschermd door de Russen van SFOR, die niet eens in Jusići durven patrouilleren. Al weten ze best dat hier een zwaarbewapend militair kamp is, een springplank voor de herovering van Servisch Bosnië. Maar Malešići laat zich niet provoceren, zegt burgemees- ter Spasojević. „Als we ons verde- digen, zal de internationale ge- meenschap ons wel weer de schuld geven.”

Aan de rand van Malešići liggen de barakken van de Russische SFOR-compagnie van kapitein Vadim Saloesjarenko. „Hopeloos, deze mensen”, zucht hij. „Iedereen laat zich 's nachts met rakija vollopen en gaat dan in de bossen schieten en schreeuwen. Alsof vier jaar schieten niet genoeg is. En wij krijgen de schuld.” De eenheid van Saloesjarenko merkte eind sep- tember dat de moslims waren te- ruggekeerd naar Jusići. „Zonder ons om toestemming te vragen, wat de procedure is. Omdat de Ser- viërs de Amerikanen wantrouwen en de moslims de Russen, hebben we met de Amerikanen een geza- menlijke eenheid gevormd. *One team, one mission.* Jusići leek ons een militaire operatie, op alle heu- vels rond het dorp stonden wacht- posten. We hebben die heuvels op de ochtend van 10 oktober omsin- geld. De dorpelingen gooiden met stenen en sloegen een van mijn sol- daten, maar we hebben ons be- heerst. Tegen de avond lieten de moslims zich ontwapenen. We hebben zestien machinegeweren, dertig handgranaten en heel veel munitie in beslag genomen.”

De families van Jusići werden meegenomen naar het Russische kamp. De oorspronkelijke bewo- ners mochten naar hun huizen te- rugkeren, enkele leden van de 208ste moslimbrigade werden her- kend door een Russische soldaat. Zij werden weggestuurd. Sinds- dien patrouilleren de Russen dage- lijks te voet door Jusići, op dinsdag samen met Amerikanen. „*One team, one mission*”, herhaalt Sa- loesjarenko. Of er weer moslim- militairen in Jusići zijn? „Moge- lijk.” En wapens? „Honderd pro- cent zeker.”

In een slaapzaal kijken we even later met dertig jonge Russen naar een video van de actie van 10 okto- ber. Het filmpje is niet van artistie- ce prenties ontbloot. Nu en dan heeft de cameraman een *fade-out* ingelast van het pittoreske Bosni- sche berglandschap. De begelei- dende muziek is 'Love is in the air'.

We zien gewapende moslims op een heuveltop, Russische en Ame- rikaanse soldaten die elkaar foto- graferen, burgemeester Islamović die zich opwindt en met enkele Ru- ssisch legervoertuig te slopen. Deze week wil Saloesjarenko alle be- trokkenen om tafel krijgen. Of het zal helpen, betwijfelt hij. „Als ik de situatie zo bekijk, vliegen deze mensen elkaar naar de keel zo snel we hier weg zijn.”

Bij het verlaten van de Russi- sche kazerne is de nacht gevallen. We zetten de auto langs het berg- pad en roken een sigaret. De lich- ten van de dorpschool zijn uit, de mannen van Malešići hebben ken- nelijk hun vergadering beëindigd. Ergens in het bos klinken schoten en verwensingen.

Beseft Europa wel dat Bosnië een Europees probleem is?

William Pfaff

D pas geïnstalleerde minister van Defensie van president Clintons tweede regering, William Cohen, zei vorige week dat de Amerikaanse strijdkrachten in juni 1998 definitief zullen vertrekken uit Bosnië. Vanaf dat moment is Bosnië, aldus Cohen, „een Europees probleem”. Het is van groot belang dat de Europeanen dit tot zich door laten dringen.

Washington heeft sinds het uitbreken van de oorlog in het voormalige Joegoslavië in 1991 al vaker verklaard dat het daarbij om een Europees probleem ging. De Europese regeringen hadden gezegd dat zij Joegoslavië als een Europees verantwoordelijkheid beschouwden. De regering-Bush stemde daarmee in, omdat ze van oordeel was dat er bij de Balkan kwestie niet direct Amerikaanse belangen in het geding waren.

Twee jaar later werd het de regering-Clinton duidelijk dat de Europeanen niet in staat waren hun rol op een verantwoorde wijze te spelen. Zij volstonde met de opvang van de stroom vluchtelingen en met de bescherming van het humanitaire werk van de hulporganisaties die zich inzetten voor de burgerslachtoffers van de oorlog.

Maar politiek bleven de Europeanen in gebreke. Gemeenschappelijke pogingen van Europa en de Verenigde Naties om een einde aan de oorlog te maken, het Vance/Owen-plan en het daarop volgende Stoltenberg/Owen-plan, bevestigden alleen maar de etnische deling van Bosnië, zoals werd beoogd door zowel de Servische als de Kroatische regering. De plannen beruisten op hun vrijwillige medewerking, die niemand kon verwachten. Ze vormden een beleiding voor zowel de Amerikaanse publieke opinie als de opvattingen van de progressieven in Europa.

Onder druk van nota bene conservatieve Congresleden als Bob Dole, de toenmalige leider van de meerderheid in de Senaat, lanceerde de regering-Clinton een geheim programma ter bewapening en training van het Bosnische regeringsleger, de enige kracht die zich ten doel stelde een multi-etnische, democratische staat in Bosnië te vestigen.

Aangezien Bosnië geheel door andere landen omgeven is, was hiervoor de medewerking van de Kroatische autoriteiten nodig. De Amerikaanse regering beschouwde het opnieuw trainen van het Kroatische leger als een aanvaard-

bare prijs voor toegang tot Bosnië en ook als een bijdrage aan het herstel van het machtsevenwicht in het voormalige Joegoslavië.

Tegen dit beleid bestond zowel in Londen als, tot Jacques Chirac president werd, in Parijs weerstand. In de zomer van 1995 brachten de strijdkrachten, die officieus

rol spelen, geheel in overeenstemming met wat de Amerikaanse regering vanaf het begin zei, namelijk dat haar militaire deelname slechts een jaar zou duren.

In november stemde Washington er mee in dat een beperkte Amerikaanse legermacht nog achttien maanden zou deelnemen aan de stabilisatiemacht van de NAVO (SFOR) die op 20 december de plaats innam van de oorspronkelijke interventiemacht. De Amerikanen blijven intussen de grootste nationale eenheid leveren: 8.500 man.

Het gevaar bestaat dat de beslissing van Washington om tot in 1998 een militaire rol te blijven spelen, de Europeanen het idee geeft dat de Amerikanen nog langer zullen blijven, ook na juni 1998,

als het mandaat van de SFOR afloopt. De verklaring die minister Cohen in de Senaat aflegde dat dit beslist niet zal gebeuren, moet niettemin serieus worden genomen.

De Europese Unie heeft een aantal jaren gesproken over de vorming van een gemeenschappelijk buitenslands en veiligheidsbeleid, wat overigens weinig tastbaars opleverde. Het fundamentele probleem is dat er een aanhoudende, onontkoombare onenigheid bestaat over wat de specifieke doeleinden moeten zijn van een Europees buitenslands en veiligheidsbeleid. En zolang de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de Europese veiligheid — en door het mechanisme van het Atlantisch bondgenootschap ook voor het buitenslands beleid — bij de VS blijft, is er geen enkele noodzaak enige beslissing te nemen.

En zo is Bosnië ná Dayton in wezen slechts een herhaling van Bosnië vóór Dayton. Europa heeft geen gemeenschappelijk beleid. Wat Washington wilde, is gebeurd en wat het niet wilde (moelijkheden over de arrestatie van oorlogsmisdadigers), is niet gebeurd. Europa is in de voetsporen van Washington getreden.

De herverdeling van verantwoordelijkheden binnen de NAVO tussen de Verenigde Staten en Europa — waarover het afgelopen jaar intensief, maar vergeefs is gedebatteerd in Brussel, Washington en Parijs — heeft de kwestie van een onafhankelijk Europees buitenslands beleid overschaduwd.

Nu is de Europeanen een nieuwe deadline gesteld: juni 1998. Vanaf die datum wordt Bosnië een Europees probleem. De Europese regeringen en de Commissie hebben nog zeventien maanden om een gemeenschappelijk beleid te formuleren met betrekking tot Bosnië en het voormalige Joegoslavië en zich voor te bereiden op wat ze moeten gaan doen.

Zullen ze daarin slagen en de verantwoordelijkheid van de NAVO en van de Verenigde Staten overnemen in 1998? Zullen ze het wel serieus proberen? De antwoorden op die vragen zullen zonder twijfel aan het licht brengen of Europa in de 21ste eeuw een onafhankelijke politieke kracht wordt, dan wel eenvoudigweg een satelliet, of het slachtoffer van anderen.

William Pfaff is columnist van International Herald Tribune.
© Los Angeles Times Syndicate

Europa heeft nog 17 maanden om een beleid voor voormalig Joegoslavië te formuleren

onder leiding stonden van de Verenigde Staten, zware nederlagen toe aan het Servische leger in Kroatië en Bosnië. Daardoor werd de NAVO aangemoedigd de oorlog tot een einde te brengen. Dit leidde tot de Dayton-akkoorden en tot de politieke en materiële wederopbouw die volgde in Bosnië.

De zeggenschap over die wederopbouw is verdeeld over een groot aantal internationale organisaties, waarbij de vs slechts een beperkte

aan de stabilisatiemacht van de NAVO (SFOR) die op 20 december de plaats innam van de oorspronkelijke interventiemacht. De Amerikanen blijven intussen de grootste nationale eenheid leveren: 8.500 man.

Het gevaar bestaat dat de beslissing van Washington om tot in 1998 een militaire rol te blijven spelen, de Europeanen het idee geeft dat de Amerikanen nog langer zullen blijven, ook na juni 1998,

Belgrado belooft vrijheid voor media

BELGRADO, 25 FEBR. De Servische minister van Informatie heeft toegezegd dat er in Servië iets schort aan de persvrijheid. Ze belooft een nieuwe mediawet, die wordt afgestemd op Westerse wetgeving.

De uitspraken van minister Radmila Milentijević worden gezien als een concessie aan de oppositiecoalitie Zajedno, die dreigt vanaf 9 maart weer elke dag massaal de straat op te gaan als het bewind van president Milošević geen duidelijke maatregelen heeft genomen om de persvrijheid te vergroten. Dat geldt met name voor de berichtgeving van radio-Belgrado en de staatstelevisie RTS.

Milentijević gaf gisteren toe dat de kritiek op de door het regime gecontroleerde staatsmedia „gedeeltelijk gerechtvaardigd” is. „Ik heb deze baan genomen met de krachtige belofte van president Milošević dat we onze media gaan liberaliseren”, zei ze. „De RTS heeft in haar nieuwbulletins en haar politieke programma's de realiteit van het politieke leven niet goed weergegeven — verre van dat. We moeten de media liberaliseren, vooral bij de politieke en nieuwsprogramma's van de RTS.”

Op de vraag of dat betekent dat de oppositiepartijen vóór de parlementsverkiezingen van komende herfst gelijke toegang tot de media hebben, antwoordde de minister: „Absoluut.” Ze zei dat de nieuwe mediawet wordt gemodelleerd op „de meest liberale mediawet in West-Europa”. „De wet zal de persvrijheid garanderen in bewoordingen die elke twijfel uitsluiten”, aldus Milentijević. (Reuter, AP)

Media in Servië: geen censuur, wel effectieve druk

Door onze redacteur

COEN VAN ZWOL
BELGRADO, 25 FEBR. Eind november keek journaliste Biserka Matić van de krant *Politika* in Belgrado toe terwijl eieren tegen de gevel uiteen spatten. 'Kom naar buiten, rode bandieten', riepen tienduizenden betogers. „Ik vond het vreselijk, want ze hadden gelijk. *Politika*, de oudste en beste krant van Joegoslavië, is op zijn best lachwekkend.”

Bij *Politika*, opgericht in 1904, was begin jaren negentig de hoofdredacteur vervangen door Dragan Antić, voormalig manager van een krachtcentrale. 'Mr. Elektriciteit' bouwde de krant om tot spreekbuis van het regime. Zo zweeg *Politika* een maand lang over het straatvuur tegen Milošević, totdat het regime in december een tegenbetoging organiseerde. Toen ontdekten de lezers plots dat de straten van Belgrado al wekenlang in handen waren van 'criminelen en hooligans'. Matić: „We prijzen onszelf uit de markt. In de steden weet iedereen wat er gaande is, en daar wonen onze lezers. De oplage van *Politika* was 200.000 exemplaren, nu zal het niet meer zijn dan 50.000.”

Matić klaagde begin december in een open brief over het beleid van *Politika*. Haar bazen negeerden de brief, maar gingen zich zorgen maken toen Matić eind december een protestvergadering belegde met vijftig collega's. Op de dag van de vergadering werd haar toegang geweigerd tot de redactie waar ze 35 jaar werkte. Sindsdien zit Matić geschorst thuis. Haar huis is al overhoopgehaald, haar telefoon wordt afgetapt. „Soms hoor ik drie gesprekken tegelijk wanneer ik de hoorn opneem.”

Vrije media is het volgende doel van de oppositie in Servië. Met de komst van Slobodan Milošević in 1987 is de Servische pers stap voor stap 'gedifferentieerd' — het lokale eufemisme voor gelijkshakelen. Drie min of meer onafhankelijke kranten hielden zich tot voor kort staande: *Naša Borba*, *Dnevni Telegram* en *Blic*. Daarnaast waren er twee vrije opiniebladen: *Nin* en *Vreme*, en radiozender B92, die alleen in Belgrado was te ont-

vangen. Tegenover hen stond een gesloten front van 'staatsmedia', een misleidende term omdat ze vaak privé-eigendom zijn van zakenvrienden van Milošević. Maar in hun rangen groeit nu het aantal deserteurs.

Het populaire tv-kanaal *BK* is een onderneming van de gebroeders Karić, eigenaars van een multinational met belangen in Canada en Rusland. Afgelopen maand leverde Bogoljub Karić in *The Washington Post* kritiek op zijn oude vriend Milošević, onlangs zond zijn zender beelden uit van politiegeweld in Belgrado. De reactie was prompt: staatszender RTS dreigde de licentie van *BK* in te trekken wegens oude schulden. Interessant is ook de desertie van de krant *Večernje Novosti*, jarenlang de trouwste pilaar van het regime. Nu bericht de krant neutraal over de oppositie en levert in gepolijste woorden kritiek op Milošević.

De onafhankelijke pers bloeit. De oplage van het opinieblad *Vreme* steeg dit jaar met de helft, tot 60.000 nummers. „Onze invloed beperkt zich tot intellectuelen”, zegt politiek redacteur Aleksandar Ćirić van *Vreme*. „Daarom worden we tot dusver getolereerd.” *Vreme* houdt kantoor in een flat met een defecte lift. Composthoppen van oude nummers in de gang, computers van enkele generaties terug, veel schrijfmachines. De redactie werkt op deze donkere namiddag bij kaarslicht, want de stroom is uitgevallen. „We wankelen permanent op de rand van de afgrond”, zegt Ćirić.

Censuur in klassieke zin bestaat nauwelijks in Servië, legt Ćirić uit. Het strafrecht kent één censuur-bepaling uit de Tito-tijd tegen belediging van de president. Onder Milošević is dat uitgebreid tot de president, de premier en het parlement van Servië, alsmede de president van Montenegro. De bepaling werd vorig jaar vruchteloos ingezet tegen oppositieleider Zoran Djindjić omdat zijn partijblad *Demokracija* de Servische premier verweet zich te verrijken met graanexporten. Een hoofdredacteur van een krant uit de zuidelijke mijnstreek, die een montagefoto van een bodybuilder-torso met het gelaat van Milošević afdruckte,

Demonstranten in Belgrado met het oppositieblad *Demokracija*. (Foto Reuter)

ging na internationale druk vrijuit. Aanvankelijk was hij tot drie jaar celstraf veroordeeld.

In Servië wordt de pers eerder gemuilkorfd door een subtiel systeem van economische persie. Toen Milošević in 1987 op de golven van het Servische nationalisme aan de macht kwam, bestond er een zekere persvrijheid. Ćirić werkte indertijd voor *Nin*. In het kader van de 'differentiatie' maakte de hoofdredactie plaats voor 'Milošević-mannen'. De nieuwe bazen eisten zelfkritiek in oud-communistische stijl. Ook mochten ze eigen mensen inhuren, zonder uitleg salarissen verlagen of bonussen uitdelen. Ćirić: „Toen ik in 1990 bij *Nin* vertrok, waren er collega's die minder verdienden dan de toiletmeesters.” Daarnaast kwamen er de 'geheime lijsten'. Journalisten op maar hun kopij werd stelselmatig weggegooid. Na 1990 kwam een derde metho-

afhankelijke kranten hebben geen adverteerders. „Als je vandaag bij ons adverteert, staat morgen de belastingdienst op je stoep”, waarschuwt Ćirić.

Rauwe propaganda reserveert het regime voor tijden van crisis. Zo verscheen vorig jaar bij aanvang van de betogingen plots het blad *Fleš* in de kiosken. Het schreef dat de betogingen een complot waren van de CIA en de Albanese mafia om Servië te vernietigen. De samenwerders betaalden dertig mark voor deelname aan demonstraties, deelden gratis XTC uit en gebruikten zwarte magie om betogers tot waanzin te drijven. Staatszender RTS herhaalde deze onthullingen plichtsgelukkig. Het 'fantoomblad' *Fleš* — de redactie bleef anoniem — verdween al na drie nummers. Kennelijk is dit soort propaganda niet langer effectief.

Gordana Logar, hoofd van de onafhankelijke journalistenbond NUNS, heeft weer vertrouwen in de toekomst. Ze was tot de lente van 1994 hoofdredacteur van de oude partizanenkrant *Borba*, die naar de zin van het regime al te kritisch werd. Op een avond stapte de minister van Informatie de redactie binnen met de mededeling dat hij de zaak overnam. Twee weken lang bezette de redactie de krant en bracht piratenedities uit. Daarna volgde een uittocht naar een nieuwe krant, *Naša Borba*. Vorig jaar begon Logar een vrije journalistenbond. Het ledental van zeshonderd is de laatste weken met een hondertal journalisten gegroeid. „Vooral mensen van de staatsmedia”, schampert ze. „Die vonden het opeens slijk om vooraan te staan bij de betogingen. Het regime zit er niet zo mee. Kranten zijn te duur voor de gemiddelde Serviër. Zolang we geen invloed hebben op de massa, zijn we een mooi bewijs dat de pers vrij is.”

De macht van Milošević is vooral gebaseerd op controle over radio en tv. Op het Servische platteland vormen elektronische media vaak de enige bron van informatie. Uit het nieuws van de staatszender RTS valt op te maken dat de economie bloeit en het bewind het land met kalme hand bestuurt. Aan het regime ge-

leerde zakenlieden brengen via hun zenders een menu van turbo-folk, vechtfilms en pornografie, in verkiezingsstijd aangevuld met staatspropaganda. Als een zender te kritisch dreigt te worden, volgt een harde ingreep.

Radio en televisie vormen een reden waarom het bewind de nederlaag in veertien steden zo moelijk kon verkroppen: stadsbesturen controleren meestal de lokale media. In Kragujevac, van oudsher een rebelse stad, kwam het vorige maand tot een bloedige botsing over de zender *RTK*. De directie trachtte op de valreep de controle over te dragen aan de staatszender, maar die transactie werd door de rechter verijdeld. Tussen de processen door bezette de oproepolitic de studio en was er een nachtelijke veldslag met betogers.

Nu is de zender in handen van Vidovak Stevanović, een kritische schrijver die jaren in ballingschap sleet en sinds 1995 in een gehucht in isolement leefde. Het 'dagboek van eenzaamheid' dat hij toen bijhield, heeft hij nu vervangen door een 'dagboek van chaos'. Stevanović holt kettinkend van vergadering naar vergadering. Iedereen komt op zijn *RTK* aan het woord, met name de censors van vroeger. Plaatselijke politici beantwoorden wekelijks drie uur lang vragen van luisteraars.

Over conservatisme van het Servische platteland maakt Stevanović zich geen zorgen. „Vuk Drašković voerde hier vorig jaar campagne en vroeg een boer: 'Heb je op me gestemd?' De boer antwoordde: 'Nee, ik stem pas op je als je wilt.' Dat is de Servische boer. Dat de provincie Milošević steunt, is niet van belang. Revoluties spelen zich af in de steden.” Het regime zal de komende maanden een tegenoffensief inzetten tegen de vrije media, verwacht Stevanović. De voortekens dienen zich al aan. Een klein bericht vorig weekend: vrijdagnacht deed de politiedienst een grote inval bij ABC Grafika, niet toevallig de drukker van *Demokracija*, *Blic* en *Nin*. „Maar dat gemanipuleer helpt ze niet”, denkt Stevanović. „De dijk is gebroken.”

Veiligheidsraad hekelt Kroatische vluchtelingen

NEW YORK - De Veiligheidsraad van de Verenigde Naties heeft Kroatische vluchtelingen geëerd wegens het bemerken van de terugkeer van vluchtelingen in Slavonië.

De Veiligheidsraad rieft de Kroatische regering op om de vluchtelingen te helpen. De media omschrijven de vluchtelingen als 'niet-gewenste vluchtelingen'. De raad bedoelde mee de Serviërs, die wegdreven toen Kroatië in 1995 Oost-Slavonië heroverde en die volgens een VN-lid kunnen terugkeren.

terugkeer wordt volgens de raad bemoeilijkt door 'juridische en administratieve' problemen (vooral in de gemeente Vukovar), die de regering in Zagreb zou moeten slecht. Zo hebben veel Serviërs terug willen naar hun huizen, maar maken ze problemen. De Serviërs het advies actie te zijn in het herengratiëproces.

Dode en 22 gewonden Moslims in Mostar aangevallen

MOSTAR, 11 FEBR. In de stad Mostar in Bosnië-Herzegovina heeft gisteren een groep Bosnische Kroaten een groep moslims aangevallen. Eén moslim werd daarbij gedood en 22 anderen werden gewond, van wie twee ernstig.

In de stad is na het incident, het ernstigste in meer dan een jaar, een nachtelijk uitgaansverbod van kracht geworden. Na het incident hebben de Kroaten hun 'etnische zuivering' geïntensiveerd: binnen enkele uren werden 26 moslim-gezinnen uit hun woning in het Kroatische deel van de stad gezet.

Een groep van enkele honderden moslims verliet gisteren het moslim-stadsdeel en trok de bestandslijn over om in het door de Kroaten beheerste deel van de stad de Liška-begraafplaats te bezoeken. Het was gisteren de tweede dag van het Bajram-feest, waarop moslims hun doden herdenken.

De groep stuitte op een groep van zevenhonderd Kroaten, die in hun stadsdeel een carnavaloptocht hielden. Toen ze de stoet van moslims opmerkten, begonnen de Kroaten hen met stenen te bekogelen en af te ranselen. Er werden schoten gelost. De moslims sloegen op de vlucht. Na het incident bleek een man te zijn doodgeschoten. Meer dan twintig anderen liepen soms ernstige verwondingen op. Onder de gewonden bevinden zich de burgemeester van het moslim-deel van de stad, Šafet Oručević, en de moefti van Mostar, Seid Smajkić. De laatste liep een kogelwond op. De dode en alle 22 gewonden zijn moslims. De Kroatische radio meldde dat bij het treffen ook achttien Kroaten gewond zijn geraakt, maar dat is niet bevestigd, ook niet door woordvoerders van de Verenigde Naties of de internationale vredesmacht SFOR.

Het incident is een van de ernstigste in Bosnië sinds veertien maanden geleden het vredesakkoord van Dayton werd gesloten. Noch dat vredesverdrag, noch de gemeenteraadsverkiezingen van midden vorig jaar of de parlementsverkiezingen van september hebben de spanning tussen de Kroaten en de moslims van Mostar kunnen verminderen.

De minister van binnenlandse zaken van Bosnië vaardigde na het incident een uitgaansverbod af dat geldt van zonsondergang tot zonsopgang. Gisteravond bleef het, ook nadat Spaanse SFOR-troepen de bestandslijn hadden bezet, in Mostar nog lang onrustig. Er klonken van tijd tot tijd schoten en in de buurt van de bestandslijn stelden moslims zich verdekt op uit vrees vor sluipschutters. In westelijk Mostar, het stadsdeel van de Kroaten, trokken groepen bewa-pende mannen door de straten.

Woordvoerders van de internationale vredesmacht hebben met woede gereageerd op de aanval van de Kroaten. Vredescoördinator Carl Bildt sprak van „een moorddadige aanval”. „We veroordelen in de krachtigst mogelijke termen de willekeurige moord op onschuldige burgers in Mostar. Dit is moord, en het moet als zodanig worden behandeld”, aldus Bildt.

De afgelopen weken is het in Mostar steeds onrustig geweest, met nieuwe gevallen van verdrijvingen van moslims uit hun huizen en nachtelijke ontploffingen van granaten. (Reuter, AP)

Politie Kroaten schuldig aan incident in Mostar

SARAJEVO, 26 FEBR. De politie van de Bosnische Kroaten is verantwoordelijk voor het geweld dat op 10 februari in Mostar is gebruikt tegen een groep moslims. Dat heeft een internationaal onderzoek naar het incident — het ernstigste in Mostar sinds de ondertekening van het vredesakkoord van Dayton, eind 1995 — uitgewezen.

Op 10 februari trok een groep moslims vanuit het oostelijke deel van de stad — het getto waarin ze al jaren opgesloten zitten — naar het westelijke, door de Kroaten beheerste deel met het doel de islamische Liška-begraafplaats te be-

zoeken. In westelijk Mostar stuitten ze op een optocht van Kroatische carnavalvierders. Bij die confrontatie werd op de moslims geschoten en er werden klappen uitgedeeld. Een moslim kwam om het leven en meer dan twintig anderen liepen verwondingen op.

Een onafhankelijk onderzoeksteam, samengesteld door de internationale vredesmacht SFOR en de Verenigde Naties, concludeert in zijn gisteren gepubliceerde bevindingen dat de politie van de Bosnische Kroaten verantwoordelijk is voor het incident. De groep moslims werd, op weg naar de begraafplaats, onderschept door vijf-

tien Kroatische politiemannen, deels in uniform, deels in burger. Zij begonnen op de moslims in te slaan. Toen die omkeerden om naar hun stadsdeel terug te gaan, werd er door de Kroatische agenten op hen geschoten. Het rapport noemt drie Kroatische politiemannen met name. Het onderzoeksteam bestempelt hun optreden als misdadig. Het geweld was „onnodig, excessief, buiten proportie en dodelijk”, aldus het team.

Na het incident, aldus het onderzoeksteam, heeft de politie van West-Mostar „vanaf het hoogste niveau een gecoördineerde poging gedaan om de feiten rond de con-

frontatie te verhullen”. In het rapport eist Michael Steiner, de plaatsvervanger van Carl Bildt als vredescoördinator in Bosnië, de bestraffing en het ontslag van alle betrokken politiemannen en de vervanging van de politiechefs in beide delen van Mostar.

Steiner beklagde zich gisteren over de weigering van Krešimir Zubak, de leider van de Bosnische Kroaten en namens hen lid van het staatspresidium van Bosnië, om gevolg te geven aan die eisen. Zubak wil eerst het resultaat afwachten van een ander onderzoek, naar de gebeurtenissen voor en na 10 februari. „Dat is onaanvaardbaar.

Geen enkel democratisch land kan voorwaarden stellen aan een noodzakelijke arrestatie”, aldus Steiner.

Overigens is volgens de internationale instanties in Mostar de samenwerking met de politie van de Bosnische Kroaten na het incident verbeterd. Na 10 februari hebben de Kroaten opnieuw een aantal moslim-inwoners van het westerse — Kroatische — deel van de stad uit hun huizen en het stadsdeel gezet. Vorige week prezen die internationale instanties de medewerking van de politie bij de pogingen die 'etnische zuivering' ongedaan te maken. (AP)

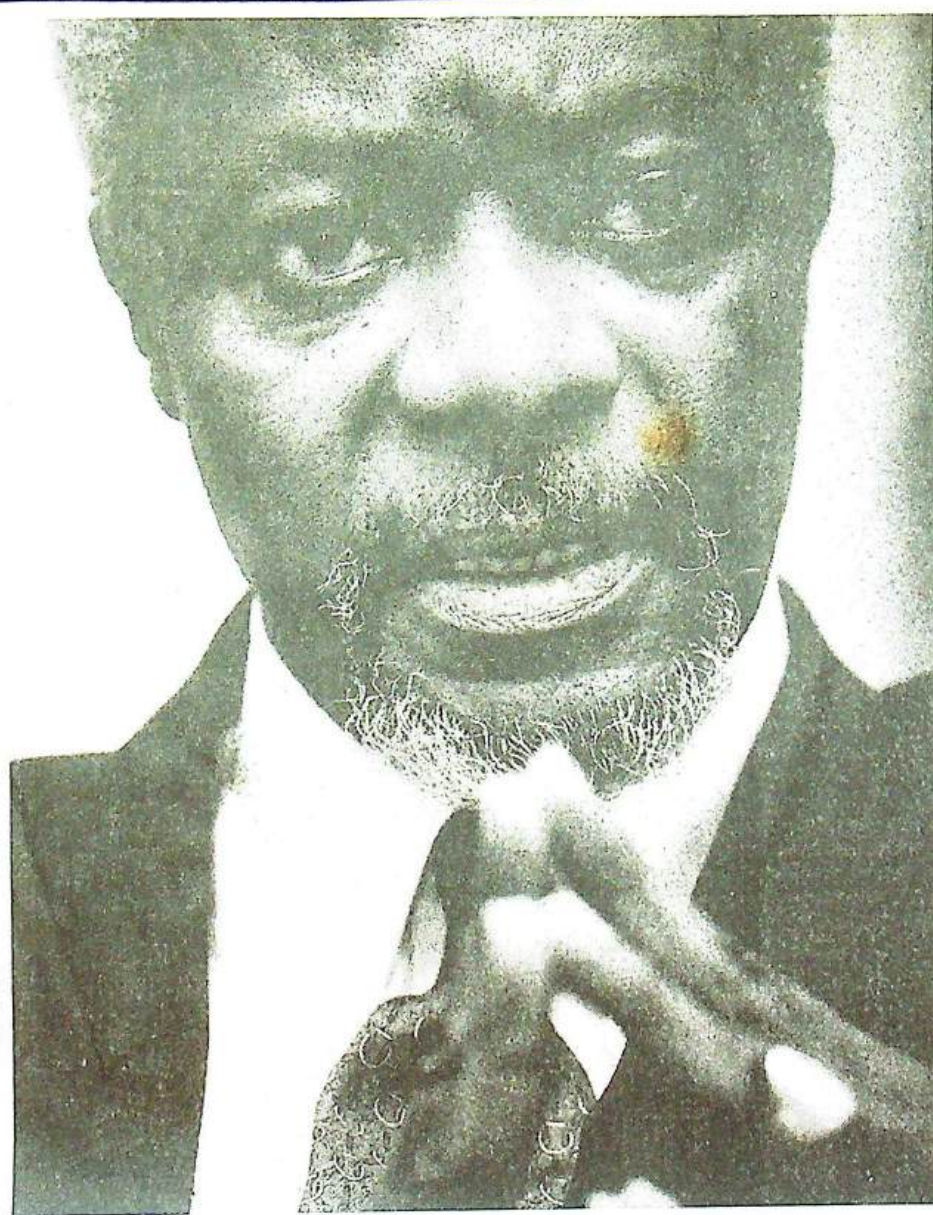

Foto Vincent Mentzel

Vervolg van pagina Z1

rikaanse buitenlandse politiek, en dat er tal van wereldwijde onderwerpen zijn die niet door één land kunnen worden opgelost, hoe machtig het ook is. Aan de regeringskant is er als zodanig geen aarzeling. Maar ik heb de vs gezegd dat de beslissing om contributies en schulden achter te houden vriend en vijand provoceert. Als Amerika wil leiden, moet het ook betalen.”

2-3-97
U heeft kritiek gekregen dat u niet genoeg oudgedienden van Boutros-Ghali hebt weggestuurd. Het gaat vooral over Yasushi Akashi, de omstreden Japanse VN-gezant in Bosnië [die veelvuldig weigerde de Bosnische Serviërs te bombarderen en nu ondersecretaris-generaal voor humanitaire zaken is]. U heeft hem zelf vaak bekritiseerd tijdens de oorlog. „Ik ben er niet zeker van dat ik Akashi zo veel bekritiseerd heb tijdens de oorlog.”

Uw memo's aan hem zijn beroemd. „Laat me dit zeggen: sommige benoemingen zijn gedaan, sommige veranderingen zijn doorgevoerd. Maar er zal nog veel meer gedaan worden voor het einde van het jaar.”

U bedoelt: Akashi zal van de zomer terugkeren naar Japan maar hij zal daar geen rector van de VN-universiteit worden, wat hij graag wilde? „U bent ondeugend vanmiddag.”

Denkt u dat de hoogtijdagen van de vredesoperaties voorbij zijn? „Ik heb altijd geweten dat vredeshandhaving bergen en dalen zou kennen. We zitten nu een beetje in een dal. Maar vredeshandhaving op zichzelf is wereldwijd toegelopen. Er zijn nu meer vredestroepen dan de vn op hun hoogtepunt hadden met 75.000 man. Het is nu meer gevarieerd: in het verleden werkten alle vredeshandhavers onder de vlag van de vn, nu zijn er meer regionale organisaties bij betrokken. We hebben zo'n

'Schending van Dayton', Felle kritiek van Bildt op Joegoslavië

SARAJEVO/BELGRADO, 22 MAART. De vredescoördinator voor Bosnië, Carl Bildt, heeft gisteren Joegoslavië er van beschuldigd het vredesakkoord van Dayton (december 1995) te schenden door de ratificatie, donderdag, van een verdrag dat de economische en militaire betrekkingen met de Bosnische Serviërs regelt.

De militaire clausules van het akkoord komen er op neer dat beide partijen niet toestaan dat hun grondgebied wordt gebruikt voor agressie tegen de ander.

Bij het verdrag van Dayton werd bepaald dat de buitenlandse handel en de militaire betrekkingen tot de competentie van de Bosnische regering behoren en niet tot die van de twee 'entiteiten' waaruit Bosnië is opgebouwd, de Servische Republiek en de moslim-Kroatische federatie. "Door dit totaal te negeren, laat het regime in Belgrado zien dat het het vredesakkoord voor Bosnië niet onvoorwaardelijk steunt, maar bereid is om het te negeren als dat zo uitkomt", aldus Bildt. Volgens Bildt heeft de overeenkomst, die zelfs de grondwet van de Servische Republiek in Bosnië zou schenden, "gevolgen hebben voor de houding van de internationale gemeenschap (jegens Joegoslavië en de Bosnisch-Servische Republiek red.). Wat die gevolgen zouden zijn, gaf Bildt echter niet aan.

De leiders van de Servische Republiek in Bosnië hechten grote waarde aan het akkoord, omdat het een van hun streven is de banden met Joegoslavië weer wat nauwer

aan te halen. Die waren tot 1994 goed, maar verslechterden toen de Servische president, Milošević, die eerst de Bosnische Serviërs onvoorwaardelijk had gesteund, druk begon uit te oefenen op de leiders in Pale om serieus deel te gaan nemen aan vredesoverleg over Bosnië.

Het handelstribunaal in de Servische hoofdstad, Belgrado, heeft het staatsbedrijf PTT opdracht gegeven de uitzendingen van het televisiestation BK niet langer tegen te werken. Woensdagavond sneden medewerkers van PTT een aantal kabels die BK gebruikt, door. Daardoor konden de uitzendingen van het populaire televisiestation, dat sinds enige tijd kritiek levert op de leiders in Belgrado, niet meer in Zuid-Servië worden bekeken. Volgens de PTT hadden 'technische problemen' tot de beslissing geleid om de uitzendingen stop te zetten. Volgens medewerkers van BK is de beslissing tot stopzetting van de uitzendingen politiek gemotiveerd. Uit een opiniepeiling bleek onlangs dat het Servische publiek meer geloof hecht aan de berichtgeving van BK dan aan die van de staats-tv. (AP, AFP, Reuter)

Blauwdruk voor samenwerking Bosnië-Kroatië

ZAGREB, 6 NOV. Kroatië wil ver-gaande samenwerking met de federatie van Kroaten en moslims in het buurland Bosnië. Zagreb stelt de Bosnische Kroaten en moslims een gemeenschappelijke markt, een douane-unie, een muntunie en een vrijhandelszone in het voor-uitzicht.

De Kroatische plannen werden gisteren in Zagreb door de Kroatische regering voorgelegd aan vertegenwoordigers van de Bosnische federatie (een van de twee territoriale eenheden in Bosnië, naast de Servische Republiek). Daarbij waren ook vertegenwoordigers van het centrale gezag in Bosnië en van de internationale gemeenschap aanwezig.

Volgens een door de Kroatische regering opgesteld document wil Zagreb de geleidelijke invoering van een gemeenschappelijke douane-unie en de muntunie er concreet zouden moeten uitzien is nog niet duidelijk.

In het document, dat volgens Zagreb "een basis voor discussie" is, wordt bovendien vermeld dat samenwerking op defensie- en veiligheidsgebied voorgesteld. Zo zouden Kroatië en de Bosnische federatie in het geval van oorlog of van een onmiddellijke bedreiging van een van beide partners een gezamenlijk opperbevel moeten vormen. Ook zouden ze moeten samenwerken bij de bestrijding van het terrorisme. Ten slotte voorziet Zagreb verregaande samenwerking op het gebied van het onderwijs, de cultuur, technologie en weten-

schap, het informatica-beleid, toerisme, het sociale beleid en de gezondheidszorg, de bescherming van het milieu en dergelijke. Kroatië en de Bosnische federatie moeten het ten slotte eens worden over de Bosnische toegang tot de Kroatische haven Ploče en een vrij verkeer van Kroaten door het Bosnische havenstadje Neum.

Volgens Kroatië is het plan een poging niet alleen de betrekkingen tussen beide landen te verbeteren, maar ook die tussen de Bosnische Kroaten en de Bosnische moslims binnen de federatie op een hoger plan te brengen. De Bosnische federatie werd begin 1994 onder sterke Amerikaanse druk gevormd na een oorlog tussen de moslims en de Kroaten in Bosnië. De samenwerking tussen beide etnische groepen is echter steeds moeizaam geweest en het wederzijds wantrouwen is nog steeds groot. Over Ploče zijn bijvoorbeeld al begin 1994 verregaande afspraken gemaakt, maar in de praktijk is men het na bijna vier jaar nog altijd niet eens over het gemeenschappelijk gebruik van de haven. De enige haven waarvoor Bosnië beschikt, Neum, is te klein om de federatie economisch van nut te zijn.

Daar komt nog bij dat de Bosnische moslims ook Kroatië niet vertrouwen. Ze verdenken de Kroatische president Franjo Tudjman er nog steeds van uit te zijn op een Groot-Kroatisch waarden van de woongebieden van de Bosnische Kroaten deel zouden moeten uitmaken. (Reuters, AFP, AP)

Kroat: 'Moorden 1991 georganiseerd'

ZAGREB, 6 NOV. In de regio Gospić, in Kroatië, zijn in de tweede helft van 1991 ten tijde van de Kroatische onafhankelijkheidsoorlog "op georganiseerde wijze" Kroatische Serviërs — burgers —

geliquideerd. Dat heeft een vroegere functionaris, Josip Manolić, gisteren gezegd in een vraaggesprek met het Kroatische blad *Globus*. Medio 1991, toen Kroatië de onafhankelijkheid uitroep en de Kroatische Serviërs en het Joegoslavische Volksleger een oorlog ontken-den, was Manolić chef van de toenmalige geheime politie, het "bureau ter bescherming van de constitutionele orde". Als zodanig was hij volgens *Globus* na president Tudjman de tweede of derde man van Kroatië. Hij bleef die functie tot 1993 bekleeden en leidde een kleine oppositiepartij, de Onafhankelijke Kroatische Democraten (HND).

"Wat Gospić betreft, dat was een van de plekken in Kroatië waar in 1991 massale misdaden zijn begaan tegen burgers. Ik moet onderstrepen dat de organisatie van die liquidaties en de mensen die ze hebben begaan zeer wel bekend waren", aldus Manolić in het vraaggesprek. "Het klopt dat de president, ikzelf, de stafchef van het Kroatische leger, de chefs van de geheime diensten en ministers de hoogte waren van de liquidaties in Gospić." Manolić voegde

daaraan toe dat hij "niet werkelijk de macht had ze te verhinderen".

De liquidaties werden in het kader van de 'etnische zuivering' van Gospić en omstreken georganiseerd door plaatselijke Kroatische leiders en "veiligheidskrachten", zo zei Manolić. President Tudjman had een plaatselijke commandant vervangen wegens zijn rol bij de massamoord op de Kroatische Serviërs, maar de man weigerde op te stappen.

De uitlatingen van Manolić lijken recente onthullingen in het Kroatische blad *Feral Tribune* over de massamoord op Kroatische Serviërs in Gospić en omstreken te bevestigen. Die onthullingen werden gedaan door een direct betrokken, Miro Bajramović, die vertelde de persoonlijkheden 72 Kroatische Serviërs te hebben vermoord en die zei dat bevelen van liquidaties van bosnische kwamen. Hij noemde daarbij een aantal namen. De moorden, zo zei Bajramović, waren bedoeld om de sreek etnisch te zuiveren van Serviërs. De slachtoffers werden in de meeste gevallen op gruwelijke wijze gemarteld voor ze werden vermoord.

De uitlatingen van Bajramović zijn formeel door de Kroatische regering tegengesproken. Bajramović en de journalisten van *Feral Tribune* die zijn verhaal optekenden zijn na de publicatie van het verhaal bedreigd en beschuldigd. (AFP)

VAN DE KAART

schillende scholen, verschillende klassen binnen dezelfde school of, op zijn minst, verschillend onderwijs in 'nationale onderwerpen' als taal, geschiedenis en kunst. Soms leerden de Bosnisch-Kroatische kinderen op

school dat hun leider de Kroatische president Franjo Tudjman is, terwijl een lokaal verder moslimkinderen te horen kregen dat hun president Alija Izetbegovic is, de islamitische voorzitter van het collectieve Bosnische presidentschap. En bij geschiedenis kregen de kinderen verschillende lezingen van de afgelopen 100 jaar op de Balkan. Zo kan de Servische extremist Princip, die in 1914 de Oostenrijkse troonpretendent Frans-Ferdinand van Habsburg vermoordde, een held zijn of een terrorist. "Dit alles stamde nog uit de burgeroorlog en hielp niet mee aan de integratie", aldus minister Rizvanbegovic. Het maken van een gezamenlijk lesprogramma zal zeer lastig worden, beaamt ook Rizvanbegovic. "We moeten rekening houden met

alle rechten en dialecten en alles doen om de multi-etnische en multiculturele ziel van Bosnië te behouden." Een van de lastigste taken zal zijn om schoolkinderen het moslim-Kroatische conflict uit te leggen, dat in 1994 eindigde na interventie door de VS. Er werd destijds grote internationale druk uitgeoefend op de Kroaten en moslims om samen een tegenwicht te vormen voor de militair oppermachtige Serviërs. Maar extreem nationalisme, voornamelijk van de Kroatische zijde, verhinderde tot nu toe de daadwerkelijke vereniging van beide bevolkingsgroepen. Het is nog zeer de vraag of het lukt om Kroatische en moslim-kinderen een gezamenlijk onderwijsprogramma voor te schotelen. De kinderen in

het Servische gedeelte van de Bosnische republiek blijven hoe dan ook hun eigen onderwijs volgen, en moeten de Servische versie leren van wie de Bosnische burgeroorlog in 1992 startte, en waarom. De minister van onderwijs van de federatie heeft geen zeggenschap in Bosnisch Servië, maar hij zou graag zien dat het driemanschap dat het Bosnische presidentschap vormt en dat Bosnië in theorie regeert, ook in het Servische gedeelte hetzelfde onderwijsprogramma invoert. Maar dit lijkt een utopie. Van enige samenwerking tussen Bosnisch Servië en de moslim-Kroatische federatie is geen sprake, en in zoets gevoelig als het onderwijs zal het onmogelijk zijn, zeker zolang nationalisten aan de touwtjes trekken.

B. nov 97

22-3-97

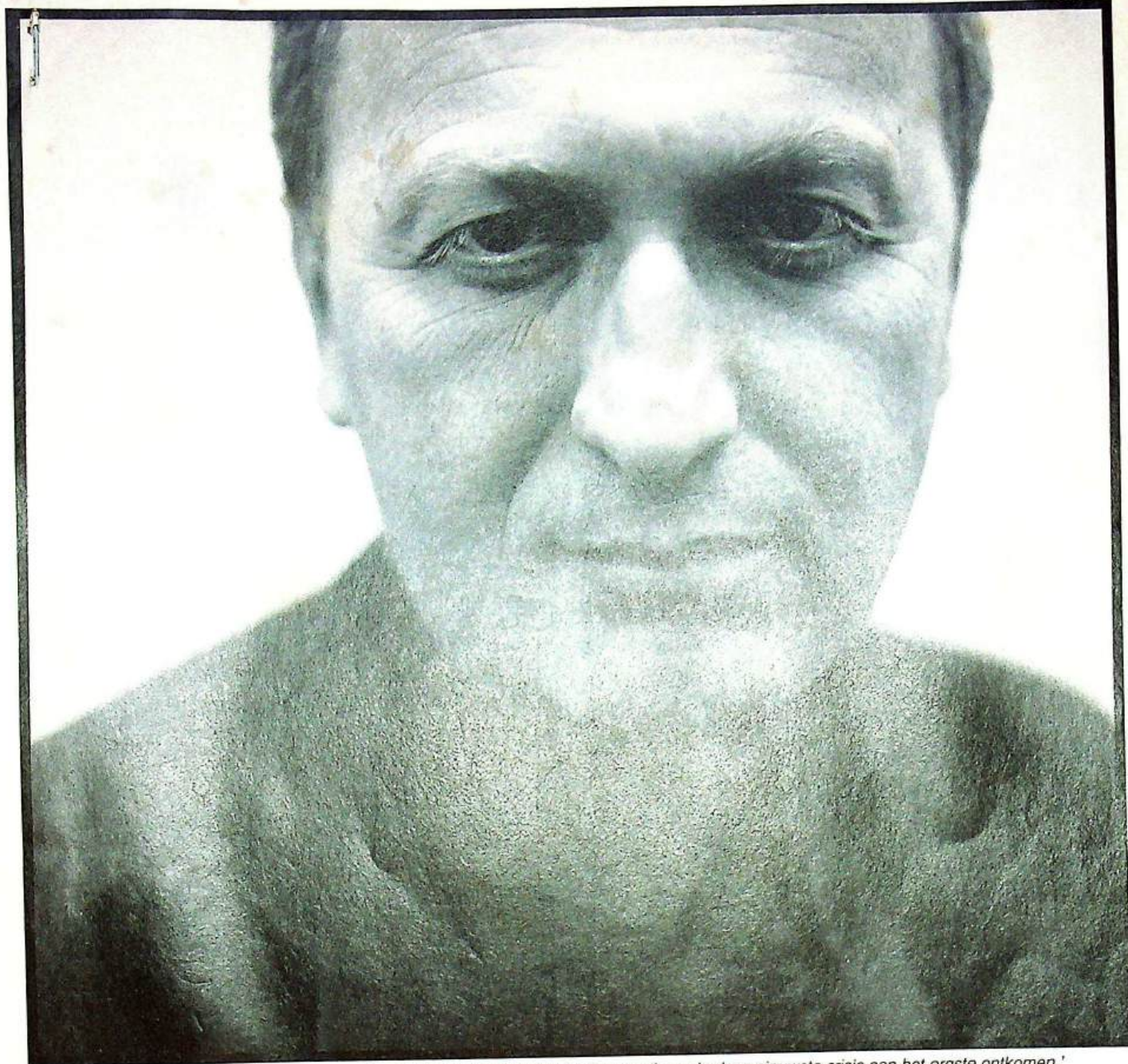

Foto Michel Mees

Agim Hyseni: 'Juist door onze ervaring met het verschijnsel zuiveringen, zijn we in deze nieuwste crisis aan het ergste ontkomen.'

Onderwijs in Kosova vogelvrij verklaard

'Feitelijk vind je bij ons nog de enige Apartheid ter wereld.' Agim Hyseni coördineert in het door Servië bezette Kosova het illegale onderwijs aan 400.000 Albanese leerlingen, voor wie geen scholen beschikbaar zijn. Een kleine vooruitgang: de meeste kinderen hebben inmiddels een stoel.

HN 22 maart 1997

Morgen liefde?

Ze heet Nabela Benaïssa en is de achttienjarige zus van het in België vermoorde Marokkaanse meisje Loubna. Toen ik haar bij de herdenking zag, werd ik een beetje kregelig door haar uitmonstering: helemaal ingepakt, alleen haar gezicht open. Er wordt wel eens gezegd, dat dit niets met de islam heeft te maken, dat het een overblijfsel is van het leven in de woestijn: een praktische bescherming tegen de hete zon en rondstuiwend zand. Ik zou het graag geloven, maar zuster Engelino van de roomse school waar ik ooit tikles had, was net zo ingebakerd en ik weet zeker, dat haar congregatie geen woestijn-achtergrond had. Zuster Engelino was zo ingepakt vanwege een ideologie die vindt, dat vrouwen moeten worden ingepakt, letterlijk en figuurlijk.

Ik heb haar bevrijd gezien. Op een warme dag een paar jaar geleden kwam ik haar tegen in een luchtige zomerjurk, veel echter nu zonder dat onvrouwelijke habijt, me meer nabij, menselijker zou ik haast zeggen. Ik hoop, dat het Nabela Benaïssa ook zo zal vergaan. Ze verdient het. Ik denk aan haar standvastige optreden tijdens de jaren van vermissing van haar zusje en aan haar woorden bij het afscheid. Wat een niveau: 'Loubna, bekijk ons met een glimlach, want vandaag hebben we grenzen overschreden. Grenzen tussen bevolkingsgroepen en grenzen tussen godsdiensten. Vandaag zijn we verenigd door lijden. Morgen misschien door liefde.'

Er was tot voor kort niets ondernomen voor Loubna. Justitie en politie hadden de vertwijfelde familie alleen maar beledigd. Bij een herdenking van vermiste meisjes was ze vergeten. En nu moest ze ver van van haar hielden in Tanger worden begraven, omdat islamitische begraafplaatsen in België niet mogen. En toch: 'Morgen zijn we misschien verenigd door liefde.' Zou het?

De moeder van de vermiste Elisabeth Brichet bekende altijd doodsbang te zijn geweest voor de Marokkaanse gemeenschap in België, maar er dankzij Loubna en Nabela met andere ogen, met grote waardering, naar te zijn gaan kijken. De arts Zohrah Acherrat-Stitou, dochter van een Marokkaanse gastarbeider, heeft haar hoop gesteld op menselijke verandering. In *de Volkskrant* zegt ze, dat alles in beweging is. Ook de islam past zich aan bij de tijd. Nieuw onderzoek leert, dat zelfs de hersenen veranderen: er komt wat bij en er gaat wat af, ze zijn golvend haast als de zee.

Loes van Lennep

en menonterend. Zo karakteristiek André Dumont, lid van het bestuur van de Nederlandse Algemeen Onderwijsbond (AOB) de situatie met door Servië bezette Kosova. Tweemaal bezocht Dumont Kosova, als lid van delegaties van Education International, de onderwijsbond waarbij 95 procent van het georganiseerde onderwijzend personeel in de hele wereld is aangesloten. Een fragment uit het jongste rapport van 15 november 1996:

'Een systeem van Apartheid wordt in stand gehouden, waarbij het voormalige systeem in Zuid-Afrika bij vergelijking nog barmhartige kanten vertoont. Intimi-

ganda sterk en de gemeenschap hecht is. Dobrica Cosic, lid van de Servische Academie van Kunsten en Wetenschappen, heeft daarover gezegd: wij Serviërs liegen heel inventief; voor ons is dat waardevol en een daad van vaderlandsliefde.'

Apartheid

De Bosnische concentratiekampen zijn u bespaard gebleven, maar als het geen oorlog in Kosova is, hoe zou u de situatie dan willen omschrijven?

'Albanezen in Kosova zijn door Servië in de rol van zwarte Zuid-Afrikancs gedwongen. Ons land, dat in ex-Joegoslavië een autonome en grondwettelijke een-

'Zo geduldig als de Serviërs met hun studenten in Belgrado zijn, zijn ze niet met ons. Ons zullen ze doden, heeft de geschiedenis geleerd'

heid was, met een eigen parlement en onveranderlijke grenzen, is in zeven jaar tijd een schoolvoorbeeld geworden van apartheid die zich uitstrekt tot alle onderwijsniveaus, van kleuterscholen tot en met de universiteit. Feitelijk vind je bij ons nog de enige Apartheid ter wereld. Het is een Apartheid op nationalistische grondslag, die in fasen is voltooid. Na de politieke en militaire aanvallen in 1989 zijn in een eerste fase Servische en Albanees leerlingen op school van elkaar gescheiden. Voortaan kregen Servische kinderen - nog geen tien procent van het totaal - les in aparte lokalen.

De tweede fase impliceerde de inzet van zenuwgassen tegen 7220 Albanese schoolkinderen in 1990. Van verschillende zijden is destijds gepoogd een onderzoek in te stellen. Zowel de Amerikaanse advocate Eva Brandly als het ex-congreslid Josef Dio Guardi hebben kort na het gebeuren Kosova bezocht en krijgen nu beiden geen toestemming meer het land opnieuw te bezoeken.

De derde fase impliceerde dat leraren hun salaris, sociale uitkeringen en recht op gezondheidszorg verloren. En in de laatste en vierde fase werden alle scholen met Albanezen gesloten, waarna de gebouwen politiebureaus en later onderkomen voor Servische vluchtelingen uit Bosnië, werden.

Onderwijs is slechts een facet van de samenleving, maar de overige, zoals media en gezondheidszorg, zijn ermee verbonden. Al zeven jaar proberen we het recht van Albanezen op onderwijs waar te maken, terwijl de autoriteiten ons niet eens het recht op leven garanderen. Politie-mannen handelen op eigen gezag, zonder verantwoording af te leggen. In december vorig jaar is de derde leraar aan de gevolgen van folteringen bezweken. Albanezen zijn vogelvrijverklaard, door geen enkele wet beschermd. Ook dit jaar zijn al verscheidene mensen gedood, hoewel er officieel geen sprake van oorlog is.'

In 1993 waren de illegale scholen in huis-

Zuiveringen

Dr. Agim Hyseni, voorzitter van de Onderwijsvakbond van Kosova en op uitnodiging van de AOB op bezoek in Nederland, blijkt een rustige veertiger. Iemand die het uiten van zijn emoties kennelijk uitstelt tot in de gedichten die hij in zijn vrije tijd schrijft. Wie het illegale onderwijs aan 400.000 dakloze leerlingen coördineert, moet stalen zenuwen hebben.

Hyseni: 'Het was de bevolking van Kosova die in 1989 als eerste door het regime Milosevic werd aangevallen. Gajo Serulic, een Servische filosoof die tijdens de belegering van de Bosnische hoofdstad in Sarajevo woonde, zei mij twee maanden geleden: 'Wat Bosnië is overkomen was voor Kosova bedoeld.'

De genocide in Bosnië wortelt in de Groot-Servische droom uit de tweede wereldoorlog. Als huidige Servische leiders het VN-Tribunaal verzekeren dat Servië geen traditie op het gebied van zuiveringen heeft, gaan ze voorbij aan de praktijken tijdens de tweede wereldoorlog en lang daarvoor. Albanezen - negentig procent van de bevolking van Kosova - kregen al aan het einde van de negentiende eeuw met Servische zuiveringen te maken, die zich na de eerste Balkanoorlog, ten tijde van het Servische koninkrijk en in '40-'45 herhaalden. Tienduizenden Albanezen zijn daarbij gedood en honderdduizenden zijn naar Turkije verbannen.

Maar juist door onze ervaring met het verschijnsel zuiveringen zijn we in deze nieuwste crisis aan het ergste ontkomen. Albanezen weten dat de Servische propa-

kamers, werkplaatsen en dergelijke gevestigd, waar kinderen op planken of matten moesten zitten. Is daar verbetering in gekomen?

'Nog steeds wordt noodgedwongen in privé-huizen lesgegeven. Alleen hebben de meeste kinderen inmiddels een stoel, terwijl ze in het begin dikwijls op de grond moesten zitten. Maar normaal is de toestand nog steeds niet. Er is gebrek aan frisse lucht, de ruimte is beperkt - ondanks het feit dat er in drie ploegen wordt gewerkt - en vaak is er geen verwarming, waardoor we met een groot percentage zieken te maken hebben.

gen polio ingeënt. Maar niet alle vaccins zijn voorradig. Ook met private ambulances, rijdende gezondheidsdiensten, proberen we het uitbreken van ziekten als tbc zo goed mogelijk te voorkomen.

Een ander groot probleem is het gebrek aan leermiddelen. Servië heeft alle boeken uit de universiteit van Prishtina en andere bibliotheken voor vernietiging naar de papierfabriek van Lipjan afgevoerd. De Albanese taal is vervangen door de Servische en het Latijnse schrift door het Cyrillische. We hebben geprobeerd illegaal boeken te drukken, maar dat bleek moeilijk. Nu redden we ons zo

kingen van particuliere organisaties zoals het Nederlandse Lopend Vuur. Genoeg is het echter nooit. En de basis van wat we hebben opgezet, zijn vooral landgenoten. Want alle in het buitenland woonachtige Albanesezen staan drie procent van hun inkomen af om leermiddelen aan te schaffen en de 25.000 illegale leraren te betalen.'

Gijzelaars

Door het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie is minister Ritzen voorzitter van de Europese Onderwijsraad geworden. Heeft hij in die functie iets voor u kunnen betekenen?'

'Ritzen heeft ons ontvangen als een AOB-delegatie en zich door mijn Nederlandse collega's van de AOB op de hoogte laten stellen van de toestand in Kosovo. Daar zijn ze goed toe in staat, omdat de AOB Kosovo al tweemaal heeft bezocht. In 1993 was ook Fred van Leeuwen, secretaris-generaal van Education International, lid van de delegatie. Maar sinds Van Leeuwen een protestbrief aan Milosevic heeft geschreven en contact met Boetros Ghali over de kwestie heeft opgenomen, is hij persona non grata. Hij

'We proberen het recht van Albanesezen op onderwijs waar te maken, terwijl de autoriteiten ons niet eens het recht op leven garanderen'

Veel kinderen krijgen tbc, kinkhoest, schurft of Engelse ziekte, wat ook is terug te voeren op het voedsel- en geldgebrek thuis. Alleen via de Hulporganisatie van Moeder Teresa is er enige medische zorg en worden kinderen bijvoorbeeld te-

goed mogelijk met steun van buitenlandse onderwijsbonden, zoals de University Union van Engeland, en met donaties als die van het Oostenrijkse ministerie van onderwijs, dat ons pennen en schriften heeft geschonken. Verder zijn er schen-

Uitslag advertentieprijsvraag kerst '96

De winnaars

De hoofdprijs:

Een geheel verzorgde 5-daagse reis naar Berlijn voor twee personen
Winnaar: H.N. van Kooij-de Ru, Veenendaal.

De eerste prijs:

Een volle week vakantie voor twee personen met volledig pension in hotel Dreyeroord te Oosterbeek
Winnaar: Nienke Bruins, Oegstgeest

De tweede prijs:

Een Sony Discman,
Winnaar: J. Terpstra, Steenwijk.

Derde prijs:

Cd-bon van f 50,-
Winnaars: C. Clay-Britzel, Delft; L. Stuurwold, Winschoten; R.M. Belder, Westmaas; D. Wolkers, Vught; J.F. Lans, Berkel en Rodenrijs.

Vierde prijs:

Een boekenbon van f 25,-
Winnaars: Fam. K. Scholtens, Uithuizermeeden; J.G. Jonkers-Bink, Lochem; J.A. Smit, Hoogeveen; S. de Jong, Amsterdam; R.C. Romijn, Drachten; Fam. Romijn, Krimpen a/d IJssel; W. van Scherreberg, eenendaal; M.A. Forrer-Polak, Ruinen; A. van Herk, Utrecht; Annet de Putter, Kruijningen.

Vijfde prijs:

De cd 'Not fade away', covers van Buddy Holly.
Winnaars: A.L. Wassenaar-Alenson, Bilthoven; A.H. Wester, Sauwerd; G.J. Rijpma, Hoogeveen; C.M. van der Burg-Spanjer, Utrecht; F.G. Huiting, Onstwedde; J. op Hoek, Wons; H.W. Geursen, Dokkum; P. Verschuur, Ede; Wiebe van Waarde, Hoofddorp; M. Dijkstra-Brouwer, Leeuwarden.

Alle prijswinnaars van harte gefeliciteerd!

De uitslag

1 Hotel Dreyeroord; 2 Terre des Hommes; 3 Wilde Ganzen; 4 Zilverstad BV; 5 NBI; 6 Ignatiushuis; 7 HAPIN; 8 Jakob Lorber Stichting; 9 Asgard Reizen; 10 De Hezenberg; 11 Jakob Lorber Stichting; 12 Jan en Ineke; 13 Dominicaans Activiteiten Centrum; 14 Boekbinderij de Binnenkant; 15 Ignatiushuis; 16 Kasteel Slangenbergh; 17 Uitgeverij Meinema; 18 Grasduinen; 19 Hotel Dreyeroord; 20 De Hezenberg; 21 Stichting Vluchteling; 22 Medisch Comité Nederland-Vietnam; 23 St. Magen David Adom; 24 Mariage/Solo; 25 Mariage/Solo; 26 HAPIN; 27 Asgard Reizen; 28 Resound BV; 29 ASN Bank/Waddenvereniging; 30 Gianotten/Speling; 31 ASN Bank/Waddenvereniging; 32 Camping Vallée du Lot; 33 Wilde Ganzen; 34 Uitgeverij Meinema; 35 Kleine Kleinsman; 36 Ravage; 37 Terre des Hommes; 38 Vakantieboerderij Havelte; 39 Resound BV; 40 Ignatiushuis; 41 Minicamping Ruinerwold; 42 Luxe bungalows Drenthe.

OM: meer geld voor misdaden 'Joegoslavië'

Door onze correspondent

ARNHEM, 12 NOV. De militaire kamer van de rechtbank Arnhem is nog onvoldoende toegerust om oorlogsmisdadigers uit het voormalig Joegoslavië te kunnen berechten. Een woordvoerder van het openbaar ministerie in Arnhem heeft laten weten dat er extra financiële middelen nodig zijn om als tribunaal op te kunnen treden.

De militaire kamer, ondergebracht in het nieuwe paleis van justitie in Arnhem, heeft er sinds gisteren een taak bij. Als gevolg van de uitspraak van de Hoge Raad, dat militaire rechters in Nederland bevoegd zijn oorlogsmisdrijven te behandelen van naar Nederland uitgeweken buitenlanders, zal de kamer de komende maanden een aantal voormalig Joegoslaven berechten. Onder hen is een groot aantal asielzoekers, dat door landgenoten is herkend en bij de politie is aangegeven.

Het is nog niet duidelijk wanneer en hoeveel van oorlogsmisdaden verdachte ex-Joegoslaven in Arnhem voor moeten komen. Dat is onder meer afhankelijk van de agenda van het Joegoslavië-tribunaal in Den Haag. Die agenda is evenwel zo vol, dat het openbaar ministerie in Arnhem verwacht dat er voldoende zaken overblijven om zelf ook nog een keuze te kunnen maken. „Wij gaan natuurlijk niet alleen de restzaken doen”, aldus de woordvoerder.

Het openbaar ministerie in Arnhem gaat niet solitair optreden. Bij het in behandeling nemen van een strafzaak zal er altijd overleg plaatsvinden met het tribunaal in Den Haag. Dat blijft zich, ook nu de militaire kamer in Arnhem als tribunaal zal gaan optreden, speciaal richten op grote en bijzondere zaken.

Op dit moment wordt er in Arnhem gewerkt aan een plan van aanpak. Duidelijk is volgens het openbaar ministerie dat er extra financiële middelen nodig zijn om de nieuwe taak adequaat te vervullen. Ook van de beschikbare middelen is afhankelijk hoeveel oorlogsmisdadigers uit het voormalig Joegoslavië uiteindelijk in Arnhem zullen worden berecht.

Tot nog toe zijn in vier Europese landen mensen berecht voor oorlogsmisdaden gepleegd in voormalig Joegoslavië. In Denemarken werd een Bosnische Serviër veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf voor oorlogsmisdaden, in Duitsland werden twee Bosnische Serviërs veroordeeld tot 20 jaar en levenslang. In Oostenrijk werd eindige een proces tegen een Bosnische Serviër in een fiasco voor de aanklager.

In veel Europese landen is wetgeving niet toegesneden op het berechten van oorlogsmisdadigers. In Frankrijk bijvoorbeeld zijn definities toegesneden op de tweede Wereldoorlog. In geen enkel Europees land worden oorlogsmisdaden actief vervolgd. Zaken die door aanklagers worden aangebracht berusten vrijwel allemaal op herkenningen van slachtoffers die in Europese landen asiel hebben gekregen.

Het VN-tribunaal voor oorlogsmisdaden in voormalig Joegoslavië juicht nationale berechtelingen van oorlogsmisdaden toe. Het tribunaal is alleen om logistieke redenen niet in staat alle van oorlogsmisdaden verdachte personen te vervolgen, en beperkt zich derhalve tot de hoofddaders en hun handlangers.

12 nov '92

December 1992: moslimgevangenen in het kamp Manjaca nabij de door Servië gecontroleerde Bosnische stad Banja Luka. (Foto Reuters)

Krijgsraad krijgt 'Bosnië' op z'n bord

De militaire justitie in Nederland heeft er sinds gisteren een taak bij: opsporing en berechting van buitenlandse oorlogsmisdadigers die naar Nederland zijn uitgeweken. Dat lijkt echter eenvoudiger dan het is, want het bewijs moet in het buitenland worden gevonden.

Door onze redacteur
F. KUITENBROUWER

AMSTERDAM, 12 NOV. De Nederlandse militaire justitie mag buitenlandse oorlogsmisdadigers berechten, ook al heeft Nederland part nog deel gehad aan het conflict in kwestie. Dit heeft de Hoge Raad gisteren beslist in een proefproces. De zaak is twee jaar geleden begonnen door het openbaar ministerie bij de krijgsraad in Arnhem en betreft de Bosnische Serviër Darko K., die uit het voormalige Joegoslavië naar Nederland was uitgeweken en hier was toegelaten.

K. wordt beschuldigd van betrokkenheid bij de etnische zuiveringen rond de plaats Prijedor in Bosnië-Herzegovina, medio 1992. Concreet ging het om een dubbele moord, een poging tot verkrachting en medewerking aan de deportatie van gevangenen naar het gevangenkamp

Keraterm.

Nederland besloot in maart 1994 tot een actief beleid tegen uitgeweken oorlogsmisdadigers. Als gastland van het straftribunaal van de Verenigde Naties in Den Haag kon het moeilijk anders. Er is een meldpunt ingericht en er kwam een speciaal rechercheteam met acht medewerkers, het NOJO (Nationaal opsporingsteam Joegoslavische oorlogsmisdadigers). Dit heeft in een half jaar 30 dossiers aangelegd, waarvan de helft al direct leidde tot een inventariserend onderzoek.

Eerder was er al een klacht binnengekomen tegen de in Nederland verblevende Afghaanse generaal K. Maar de officier van justitie bij de krijgsraad A.P. Besier concludeerde dat deze niet voldeed aan de inderhaast opgestelde beleidsmatige criteria.

Het NOJO-team stuitte intussen op ernstige juridische complicaties. Deze waren voor Besier en zijn collega M. van Raaij aanleiding de rechter-commissaris in te schakelen voor het proefproces dat, na behandeling door de rechtbank in Arnhem, de Hoge Raad en een terugverwijzing naar de militaire kamer van het gerechtshof in Arnhem, nu heeft geleid tot een eindbeslissing van de Hoge Raad.

De strafvervolgning tegen K. is gebaseerd op de Wet Oorlogsstrafrecht van 1952. Deze wet is mede tot stand gebracht om te voldoen aan de verplichtingen die voortvloeien uit de verdragen van

Genève over het humanitaire oorlogsrecht. Dit betekende volgens de regering dat het zogeheten universaliteitsbeginsel geldt: de Nederlandse rechter is bevoegd oorlogsmisdrijven te berechten waar en door wie ook begaan.

De tekst van de wet zelf spooort echter niet met deze bedoeling en ook de parlementaire behandeling biedt ruimte voor meer interpretaties. Deze houden verband met de verschillende rechtsgevolgen van een oorlog die officieel verklaard is en „andere conflicten”, zoals een burgeroorlog. Het gaat daarbij niet alleen om de vraag of Nederland bevoegd is oorlogsmisdaden uit het voormalige Joegoslavië te berechten. Bij een bevestigend antwoord is niet duidelijk of deze zaken bij de gewone rechter moeten worden aangebracht of bij de militaire rechter.

De reacties op deze vraag van de verschillende rechterlijke instanties en de adviezen die bij enkele hoogleraren werden ingewonnen, vertonen een „caeleidoscopisch” beeld, verzuchtte Van Raaij. Voor een bevestigend antwoord op de vraag of Nederland wel bevoegd was, tekende zich een duidelijke meerderheid af. De keuze tussen de gewone of de militaire rechter was meer omstreden en is nu door de Hoge Raad ten gunste van de laatste beslist.

De eigenlijke berechting van K. moet nu nog beginnen en brengt zijn eigen complicaties met zich mee. Hoe verhoudt

de Nederlandse krijgsraad zich tot het straftribunaal van de VN? Dit tribunaal heeft het recht zaken aan nationale rechters te onttrekken, zoals ook is gebeurd in de eerste zaak waarin het uitspraak deed, de zaak-Tadić. Deze verdachte was in Duitsland aangehouden. Het tribunaal heeft echter geen exclusief mandaat voor de berechting van oorlogsmisdadigers, maar alleen een zogenoemde concurrente bevoegdheid.

Dat laat de Nederlandse justitie de nodige ruimte. Zeker als het om „kleinere visjes” gaat, want het tribunaal streeft er naar zich te concentreren op kopstukken. Dit is echter eenvoudiger gezegd dan gedaan. Als Nederland de kleinere zaken wel vervolgt, terwijl het tribunaal er niet in slaagt de hoofdschuldigen aan te pakken, zou dat afbreuk kunnen doen aan de legitimiteit van de Nederlandse processen.

Officier van justitie Besier is daar echter niet bezorgd over. Wel wijst hij op de complicaties voor de bewijsvoering. De mogelijkheden voor samenwerking met de justitiële autoriteiten in het voormalige Joegoslavië zijn beperkt, zo heeft hij eerder dit jaar tijdens een werkbezoek aan Sarajevo ervaren. Daar kreeg hij overigens te horen dat de Nederlandse delegatie tot dusver de enige uit het buitenland was die zich was komen oriënteren over de mogelijkheid van onderzoek op de plaatsen des onheils.

Nederland is natie van weggijkers geworden

Waarom veroorzaken dode biggen meer beroering dan dode Bosniërs? Omdat we de biggen konden zien sterven en de Bosniërs niet, volgens Leon de Winter.

Biggetjes zijn leuke, zachte en zielige beestjes die jaarlijks bij miljoenen worden afgemaakt. De biggenfokkers merken daar weinig of niks van zolang ze maar uit de buurt van het slachtoffer blijven. Ze weten natuurlijk als geen ander waarop hun mestwerk gericht is — op biggetjesgenocide — maar gelukkig zien zij die onschuldige roze dingen niet sterven; de biggetjes worden weggehaald door gezellig keuvelende chauffeurs en ze worden ergens achter de blinde muren van een fabriek gedood met een stroomstoot of een stalen pin die dwars door de schedel wordt geschoten. Uiteindelijk leidt dat alles tot worst en lapjes, en die ervaren de meesten van ons als een oorspronkelijk product dat steriel in de koeling van de supermarkt of per ons bij de slager wordt aangetroffen.

De verschrikking van de varkenspest betrof niet het lijden van de dieren, want dat deden ze vroeger in hun kisten, tijdens transport en vlak voor de executie ook al, nee, het betrof de directe visuele en auditieve betrokkenheid van de boeren en dierenartsen bij de massale dodingen die zich nu op *het erf* afspeelden, vlak onder hun neus. Met weten valt te *sjoemelen*, niet met de aanblik van opelkaar gestapelde biggenlijkjes bij de keukendeur.

We lazen over de *gewetensnood* van boeren en artsen, over hun medelijden met de zeugen die nu niet meer op een natuurlijke manier met hun kroost konden omgaan (*gotspe* heet dat in goed Nederlands). Het was niet alleen hypocrisie die de gemoeiender tot pathetische hoogten wist op te drijven, het was zonder twijfel voor een deel oprechte verbijstering over wat de dood, massaal zichtbaar, vermag te verwoesten: alles.

De schrijver J.J. Voskuil liet een paar weken geleden zien wat zijn biggenliefde kon veroorzaken: twee volle advertentiepagina's met namen van betalende biggenminnaars, allen gekweld door de gedachte aan het onmenselijke leven dat de gekiste, doodzieke biggen leiden. Ook bij hen had de directe aanblik het *weten* bevrijd van zijn oogkleppen. Niemand kon er meer omheen: de manier waarop onze samenleving onze biggen behandelt, *deugt niet*. We moeten adverteren en alles moet anders. Biggen

moeten opgroeien tot volwassen varkens, ze moeten knorren en kakken en pas als ze bejaard zijn worden geslacht, niet eerder. Ook biggen hebben recht op levensgeluk, zo lang als het duurt.

Dode biggen brengen meer beroering dan dode Bosnische moslims. Die waren afgevoerd en ergens stiekem afgemaakt, in de meeste gevallen vermoedelijk door kogels, maar er waren geen foto's, geen of weinig directe ooggetuigenverslagen, geen dierenartsen in gewetensnood. Het recente bezoek van een delegatie van hun weduwen, moeders en dochters stuitte op een muur van versteende onnozelheid: onze soldaten hadden er weliswaar bijgestaan maar ze hadden niets kunnen doen omdat er in hun instructies iets wezenlijks ontbrak: het *mandaat*, de nieuwwetse term voor verordondeerde verdringing.

Bij terugkeer waren onze soldaten met hoem-pa-pa-orkest binnengehaald, *live* door de gemeenschappelijkheid op televisie uitgezonden, waardoor wij allen, collectief, een beetje besmet raakten door hun smakeloze afzijdigheid, die ondanks alles een heroïsch randje droeg. Want werd daar niet geweend, sprak onze minister

Voorhoeve niet een woord van dankbaarheid, merkte daar een overste niet op hoe fier de Serviërs en hoe bescheten de Bosniërs in feite waren?

Als er beelden van kapotgeschoten moslims geweest waren, herkenbare beelden van mannen die te goeder trouw onder Nederlandse reisleiding in een bus waren gestapt om vervolgens aan een bosrand te worden afgemaakt, dan had J.J. Voskuil met een advertentie-actie voor zielige moslims succes kunnen boeken. Maar er waren geen beelden. En die twee of drie fotorolletjes die wel per ongeluk waren volgeschoten werden door een foutje in het laboratorium van het ministerie van Defensie verkeerd behandeld en daardoor vernietigd. Dat is precies de taak van een fotolab van Defensie in vredes-tijd: lullige beelden onder de tafel werken.

De biggen kregen hun pagina's, de Srebrenica-vrouwen kregen *begrip*. Geen *mandaat* maar volop *begrip* — ook een nieuwwetse woord dat de hoogste graad van verdringing beschrijft aangezien hier het *weten* in zekere zin wordt toegelaten zonder dat er een gewetensvolle, praktische *echo* volgt. Wij waren wel in staat om ons in

biggen, en in mindere mate in genocide-boeren, in te leven maar niet in vrouwelijke mensen die om duidelijkheid en opening van zaken smeekten. Hoeveel militairen die met die moslimvrouwen een gesprek vol begrip voerden hebben hun steentje aan Voskuils actie bijgedragen? Huiverend bij de aanblik van gepeste biggen en mandaatloos in Srebrenica.

Enkele aardige jonge mannen werden het afgelopen jaar door dronken gekken doodgeslagen. We legden bloemen op de plekken waar ze verrot getrapt waren, we staken kaarsen op en hielden. Jonge levens die nooit tot bloei zouden komen, net als de biggen in de knop geknakt. Eenieder kon het zich voorstellen: naar de film geweest, nog even een drankje ergens, de fiets van de lantaarnpaal losgemaakt, en de confrontatie met het bezopen geteisem dat een andere passant inelkaar mept. Elk van ons had een van die dode jongens kunnen zijn. We konden het ons zo gemakkelijk voorstellen dat het inacht nemen van een minuut stilte een makkie was. Een uur had ook gekund.

We vroegen ons af wat die gekken tot gekken maakten. Volgens een rechtbank had een van de

moordenaars een persoonlijkheidsstoornis (wie zonder persoonlijkheidsstoornis is werpe de eerste steen), maar deze was niet ernstig genoeg voor TBS. Was drankmisbruik de doorslaggevende factor bij die moordlust? Is het dus verstandiger om 's avonds niet meer de straat op te gaan en bij het waarnemen van een staaltje zinloos geweld te bedenken dat je, ondanks je overlopende *begrip*, geen *mandaat* hebt om in te grijpen? Dat moet het geweest zijn: de vermoorden hadden ingegrepen zonder *mandaat*, en daar komen rampen van. Wat ontberen de benevelde potentiële moordenaars tijdens hun zuip- en vernieltochten?

Inlevingsvermogen. Wat onze soldaten in Srebrenica bewust moesten mobiliseren om hun geweten niet te veel te belasten (thuis wachten vrouw en kinderen en de volgende ronde van de *Champions League* belooft weer veel spanning en sensatie), ontstaat ook na het gebruik van dertig glazen pils. Het onvermogen om je in de positie van een ander in te leven.

De jaren zestig heeft vele illusies voortgebracht en een van de hardnekkigste is wel die van de zelfontplooiing en zelfontdekking. Min-

der de ander en meer jezelf. Overschrijd je grenzen, zoek je diepste ik en let niet op je buurman. Eigen genot eerst.

Materiële overvloed, vrije tijd en exotische instant-religies steunden de gedachte dat het tijdperk van het grenzeloze ego was aangebroken. Iedereen moest doen waar hij zin in had en daarbij met rust gelaten worden. *Vrijblijvendheid* kon worden gevierd als een nieuwe ideologie. Staatssocialisme, Ho Tsj Minh en Fidel waren hip zolang ze maar niet tot plichten leidden.

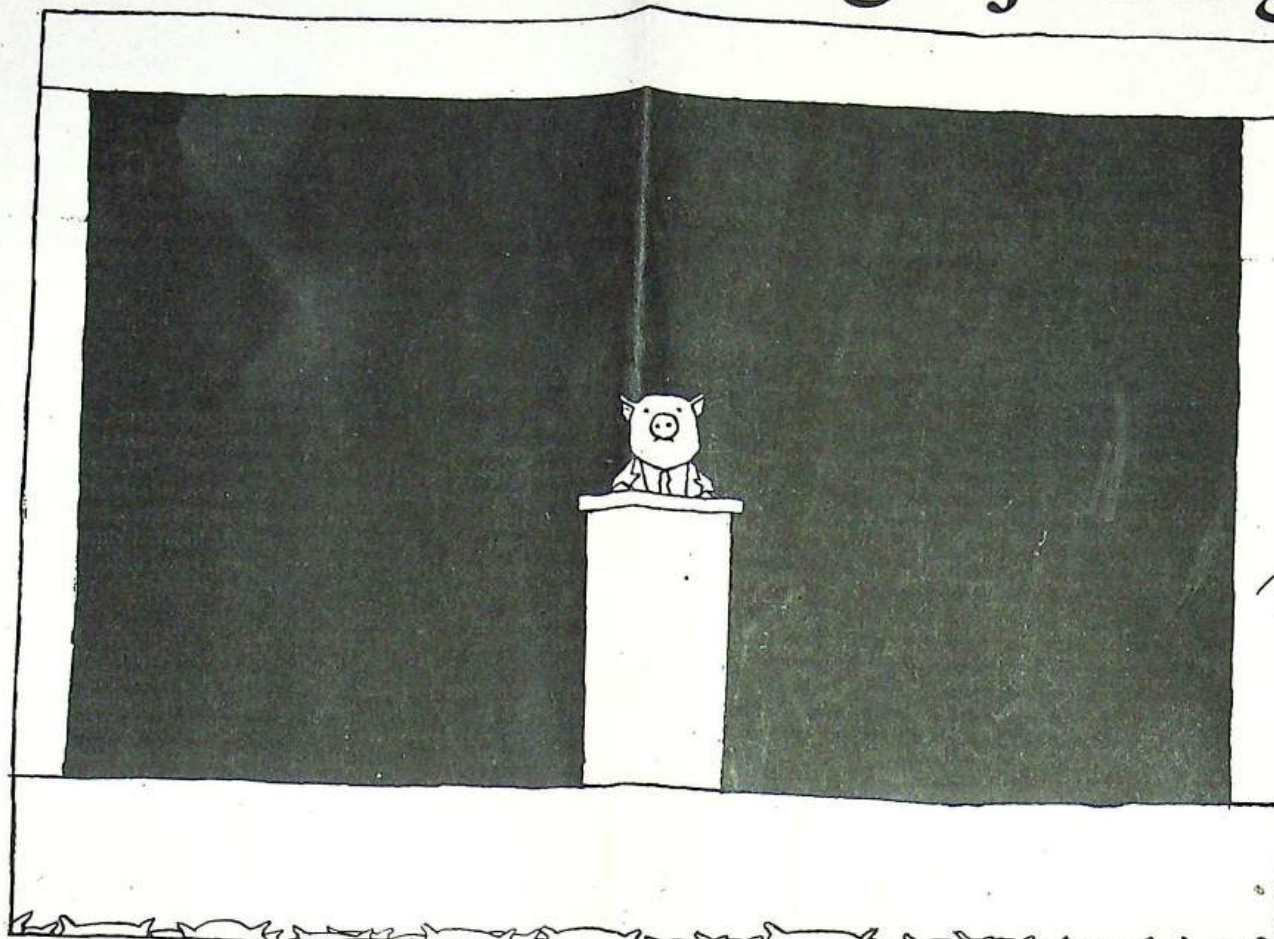
Biggen worden gemest om te worden gedood, zo eenvoudig is het. Voordat het lapje vlees het bord bereikt, wordt er geleden en gestorven. Wie vlees eet dat al of niet in kisten is gekweekt, is medeplichtig aan de massamoord op varkens en koeien. Geen advertentie, geen zielige zecug, kan ons van dat bloederige feit ontlasten. De identificatie met de zielige pestbig is net zo wezenloos als de gewetensnood van de varkensfokker. Zolang de uiterste consequentie niet wordt getrokken — en dat is niets minder dan de weigering om vlees van zoogdieren te eten en het fokken van die beesten voor de consumptie — dan is elke advertentiedaad vrijblijvend.

Van het varkenshaasje naar Srebrenica is slechts een kinderstapje. Gelukkig was er een gebrekking mandaat, waardoor onze nationale vrijblijvendheid, de hoeksteen van onze samenleving, geen deuk kon oplopen. Elk van onze jongens ter plekke was ervan doordrongen dat het geen zin had om voor zoiets vaags als menselijkheid en fatsoen te sterven, dat het zinniger was om toe te kijken dan het hapje en drankje bij terugkeer mis te lopen. Je bent militair omdat je in *all purpose vehicles* wilt rondscheuren, net als bij de *Camel Trophy*, zo vertellen de leger-commercials ons, niet om ergens in de Balkan voor ongewapende moslims te sneuvelen. De legerlaborant die die fotorolletjes verminkte of verdonkeremaande, heeft ons volk een grote dienst bewezen. Hij zal wel net als Karremans een fijne buitenlandse attaché-bevordering genoten hebben.

Het akelige van die straatterreurdoden is niet dat we ons zo makkelijk met hen kunnen identificeren, maar dat ze ons eraan herinneren dat we al zevenenvijftig jaar een samenleving van weggijkers, doorlopers en laboratoriumzwendelaars zijn, driftig op jacht naar de volgende *kick, trend of lifestyle*.

En wat een *mazzel*, die varkenspest. Hebben we toch een beetje het gevoel dat we ons ergens druk over maken.

Leon de Winter is schrijver.

TEKENING: FRITS MULLER

Haagse Tribunaal mag Kroatië niet bewijs afdwingen

AP, Reuters
DEN HAAG

Kroatië kan niet met een dwangsom verplicht worden bewijsmateriaal aan het Haagse Joegoslavië Tribunaal te overhandigen omtrent wrede daden in de Bosnische oorlog. Aanklaagster Louise Arbour had Zagreb willen dwingen documenten te sturen waaruit oorlogsmisdrijven zouden kunnen blijken.

De Kamer van Beroep van het Internationaal Gerechtshof heeft Kroatië gelijk gegeven. Een dwangbevel kan niet worden uitgevaardigd tegen een staat.

Het beroepscollege heeft de aanklagers gesuggereerd om het Kroatische ministerie van Defensie met mildere dwang te sommeren de gevraagde bewijsstukken te sturen. Aanklaagster Arbour gaat Kroatië nu in een andere stijl vragen om de documenten.

Zagreb heeft tot nu toe geweigerd militaire bewijsstukken af te geven. Wel zijn andere documenten versprekt. Volgens de Kroatische ambassadeur Ivan Simonovic zal zijn land blijven samenwerken met het tribunaal. Zagreb is bereidwillig sinds Washington gedreigd heeft miljoenenleningen te blokkeren.

De olievelden van Azerbaidzjan Foto Peter Andrews/Katz Pictures/Transworld

Peter Michielsen

Gekonkel om olie in de onderbuik van Rusland

Een Kaukasische tragedie

Op 8 augustus 1993 werd, vlak bij de Georgische hoofdstad Tbilisi, CIA-agent Fred Woodruff vermoord. Zittend in een auto naast de chef van de Georgische veiligheidsdienst, Eldar Goegoeladze, werd hij van grote afstand in het hoofd geschoten. De moord was voor de directeur van de CIA belangrijk genoeg om ervoor naar Tbilisi te reizen. Er werd een dader gevonden: ene Anzor Sjajmadze bekende het fatale schot te hebben gelost. Het was 'een daad van gewone criminaliteit', zo heette het officieel in Tbilisi, en in Washington. Een 'daad van willekeurig geweld'. Niemand geloofde dat. Tijdens

Op de landkaart heeft de Kaukasus iets weg van een brede sokkel, waarop Euro

OLIEPIJPLEIDINGEN KAVKASUS

geen enkele andere bondgenoot aangegaan.

In Armenië wordt inmiddels druk geïjverd voor aansluiting van Armenië bij het Unieverdrag tussen Rusland en Wit-Rusland. President Ter-Petrosian vindt dat niet zo nodig, want het 'strategische partnerschap' met Rusland zou verder dan

nen op de knieën te dwingen: ze levert immers Rusland niet alleen heel veel geld op aan olietransportheffingen, maar ook het monopolie op de Azerbaidzjaanse olie-export en daarmee een middel om het potentieel zo rijke Azerbaidzjan te controleren.

Op 9 september ondertekenden de Russen een akkoord met de Tsjetsjenen: Rusland betaalt Tsjetsjenen 854.000 dollar voor het transport van de eerste 200.000 ton Azerbaidzjaanse olie die — tot 1 januari 1998 — over 153 kilometer Tsjetsjeens territorium naar Novorossijsk wordt vervoerd. Daartoe moet de pijpleiding wel eerst worden gerepareerd, op kosten van Moskou.

De afspraak met de Tsjetsjenen is uit nood geboren. Er zijn immers geen alternatieve pijpleidingen. Hij is ook méér dan riskant, want de Tsjetsjenen kunnen de leiding op elk gewenst moment afsluiten en zelfs opblazen. En ze kunnen ook meer geld eisen dan Rusland wil geven: over de transitprijs voor de 1,2 miljoen ton olie die in 1998 uit Azerbaidzjan naar Novorossijsk moet worden vervoerd, is na maandenlang touwtrekken géén akkoord bereikt.

*Vier, vijf oorlogen op rij,
opstanden, staatsgrepen,
bloedbaden, verwoeste steden*

Geen wonder dat de Russische vice-premier Boris Nemtsov, op dezelfde dag waarop het akkoord met de Tsjetsjenen werd getekend, de aanleg van een alternatieve oliepijpleiding aankondigde, een van Azerbaidzjan via Dagestan naar Novorossijsk, 283 kilometer lang, om Tsjetsjenië heen. Maar ook dat is de oplossing niet: die pijpleiding is net zo kwetsbaar als die door Tsjetsjenië.

De Azeri zitten intussen niet stil. Zij (en niet alleen zij) hebben alle belang bij het vinden van alternatieven voor het Russische monopolie op het transport van hun olie. Op dezelfde 9de september waarop de Russen en de Tsjetsjenen hun akkoord sloten over het transport van Azerbaidzjaanse olie via Grozny, bespraken in Baku president Aliyev en de Turkse minister van Buitenlandse Zaken Ismail Cem de aanleg van een pijpleiding van Baku naar de Turkse haven Ceyhan, aan de Middellandse Zee. Die pijpleiding zou een noordelijke koers kunnen volgen, via de Georgische hoofdstad Tbilisi, of een zuidelijke, via Armeniëns grondgebied. Armenië heeft voor die laatste route natuurlijk veel belangstelling, maar het probleem Nagorny-Karabach maakt die route voorlopig onmogelijk.

De olievelden van Azerbaidzjan Foto Peter Andrews/Katz Pictures/Transworld

Peter Michielsen

Gekonkel om olie in de onderbuik van Rusland

Een Kaukasische tragedie

Op de landkaart heeft de Kaukasus iets weg van een brede sokkel, waarop Euro

OLIEPIJPLEIDINGEN KAVKASUS

geen enkele andere bondgenoot aangegaan.

In Armenië wordt inmiddels druk geïjverd voor aansluiting van Armenië bij het Unieverdrag tussen Rusland en Wit-Rusland. President Ter-Petrosian vindt dat niet zo nodig, want het 'strategische partnerschap' met Rusland nog verder dan

nen op de knieën te dwingen: ze levert immers Rusland niet alleen heel veel geld op aan olietransportheffingen, maar ook het monopolie op de Azerbaidzjaanse olie-export en daarmee een middel om het potentieel zo rijke Azerbaidzjan te controleren.

Op 9 september ondertekenden de Russen een akkoord met de Tsjetsjenen: Rusland betaalt Tsjetsjenië 854.000 dollar voor het transport van de eerste 200.000 ton Azerbaidzjaanse olie die — tot 1 januari 1998 — over 153 kilometer Tsjetsjeens territorium naar Novorossijsk wordt vervoerd. Daartoe moet de pijpleiding wel eerst worden gerepareerd, op kosten van Moskou.

De afspraak met de Tsjetsjenen is uit nood geboren. Er zijn immers geen alternatieve pijpleidingen. Hij is ook méér dan riskant, want de Tsjetsjenen kunnen de leiding op elk gewenst moment afsluiten en zelfs opblazen. En ze kunnen ook meer geld eisen dan Rusland wil geven: over de transitprijs voor de 1,2 miljoen ton olie die in 1998 uit Azerbaidzjan naar Novorossijsk moet worden vervoerd, is na maandenlang touwtrekken géén akkoord bereikt.

*Vier, vijf oorlogen op rij,
opstanden, staatsgrepen,
bloedbaden, verwoeste steden.*

Geen wonder dat de Russische vice-premier Boris Nemtsov, op dezelfde dag waarop het akkoord met de Tsjetsjenen werd getekend, de aanleg van een alternatieve oliepijpleiding aankondigde, een van Azerbaidzjan via Dagestan naar Novorossijsk, 283 kilometer lang, om Tsjetsjenië heen. Maar ook dat is de oplossing niet: die pijpleiding is net zo kwetsbaar als die door Tsjetsjenië.

De Azeri zitten intussen niet stil. Zij (en niet alleen zij) hebben alle belang bij het vinden van alternatieven voor het Russische monopolie op het transport van hun olie. Op dezelfde 9de september waarop de Russen en de Tsjetsjenen hun akkoord sloten over het transport van Azerbaidzjaanse olie via Grozny, bespraken in Baku, president Aliyev en de Turkse minister van Buitenlandse Zaken Ismail Cem de aanleg van een pijpleiding van Baku naar de Turkse haven Ceyhan, aan de Middellandse Zee. Die pijpleiding zou een noordelijke koers kunnen volgen, via de Georgische hoofdstad Tbilisi, of een zuidelijke, via Armeniëns grondgebied. Armenië heeft voor die laatste route natuurlijk veel belangstelling, maar het probleem Nagorny-Karabach maakt die route voorlopig onmogelijk.

Voorhoeve: VN sprak met staf over richtlijn

Door een onzer redacteuren

DEN HAAG, 25 MAART. Het VN-bevel in Sarajevo heeft contact gehad met de Defensiestaf in Den Haag bij het opstellen van de VN-troepen generaal Gobillard heeft zich met de instructies bemoeid.

De richtlijnen aan Karremans, zo schijft minister Voorhoeve op vragen uit de Tweede Kamer, zijn van de VN afkomstig en niet van hem. Ze waren in het Nederlands gesteld omdat er haast was met het sturen van aanwijzingen over

het vertrek van de Nederlanders uit de door Serviërs ingenomen moslim-enclave op 11 juli 1995.

In het onlangs verschenen boek 'Srebrenica: het zwartste scenario' schrijven de journalisten Westerman en Rijs dat minister Voorhoeve zelf instructies had gegeven over het vertrek van Dutchbat en dat daarin geen aanwijzingen stonden over de moslimmannen, die door de Bosnische Serviërs gescheiden werden van hun families en separaat afgevoerd.

Voorhoeve ontken ook die suggestie opnieuw. Hij herhaalt dat hij de VN-autoriteiten al op 11 juli vroeg geen medewerking te verlenen aan het scheiden van de moslimmannen. Voorhoeve schrijft tenslotte dat de telefoon van de journalist Westerman niet is afgeluisterd.

Het was te voorzien, al toen Radovan Karadžić nog regelmatig op de televisie verscheen, dat als hij het ooit tot staats-hoofd of regeringsleider zou brengen, dan van een staat die in werkelijkheid een georganiseerde boevenbende zou zijn. Bijna anderhalf jaar na het akkoord van Dayton wordt het door een verslag van de Amerikaanse journalist Chris Hedges in *The New York Times* bevestigd. De dichter, psychiater, filosoof en nationalist heeft zich ook als handelsman ontwikkeld. Hoewel zijn naam niet in de boeken voorkomt, staat hij aan het hoofd van twee ondernemingen die het monopolie op de import en verkoop van benzine en sigaretten in handen hebben. Niet de progressiefste handelswaar.

De namen hebben ook de onnavolgbare poëzie van de oplichter: Centrex en Selkt-Impex. Met de daaruit verworven winst betaalt de geheime directeur onder andere de bonus op de politesalarissen die hem verder een onbelemmerd handelen, groeiende welstand en vrijstelling van belasting verzekeren. Karadžić volgt het klassieke mafiamodel, met dit verschil dat mafiosi nog altijd rekening moeten houden met de staat waarin ze opereren, terwijl de van grote oorlogsmisdaden verdachte Karadžić de staat plus de politie zelf is. De staat van Karadžić is een *rogue state*, een schavuitenstaat. Men moet toegeven: naar de maatstaven van het schavuitendom is het knap gedaan.

Men wist het natuurlijk wel, zoals het ook bekend is dat in de Bosnische enla-

ve van Karadžić geen enkele bepaling uit het akkoord van Dayton behoorlijk is uitgevoerd. Het is geen verrassing, maar het is goed als het af en toe in de krant komt. Want er blijft een kans dat het toch nog misloopt met dit nieuwe scenario van Karadžićs kleinschalige onkwetsbaarheid. Een schavuitenstaat oefent aantrekkingskracht uit op schavuiten. Die willen zich daar vestigen om hun eigen soort van handel tot bloei te brengen. In Europa verdienen ze hun geld met drugs en wapens. Het is vrijwel onvermijdelijk dat de staat van Karadžić op dit gebied verder tot ontwikkeling zal komen.

In de tweede plaats deelt in dergelijke gevallen maar een klein deel van de burgerij mee in de baten. Vrouw Biljana Plavšić die Karadžić als president heeft opgevolgd, verklaart tegen Hedges dat „de staat geen zeggenschap heeft over de economie“. Een behoorlijke staat kan alleen blijven bestaan als er belastingen worden geheven, en in dit geval: verhoogd. „Als dit ons onmogelijk wordt gemaakt, hebben we geen toekomst. Dan kunnen we het niet overleven.“ En dit, voegt een Westerse diplomaat eraan toe, „is onze laatste strohalp. We verwachten dat de Servische enclave ineens zal storten, en dat is wat ze verdient.“ Zo zou het scenario voor de onkwetsbaarheid van weini-

De schavuitenstaat

g-7-92

H.J.A. Hofland

ge geleidelijk overgaan in dat van de opstandigheid der velen. Of: *Verelendung* van de verslagen vijand als laatste hoop voor de overwinnaar: dat typeert de absurditeit van de verhoudingen.

Wat zal voor dit geval het scenario van het Westen zijn? Of liever eerst gevraagd: van welk Westen? Gesteld dat er een wanhoopsoptand uitbreekt, zal er dan voldoende overeenstemming zijn om de akkoorden van Dayton alsnog te 'imple-

menteren"? Hebben de Fransen en Britten dan weer een andere oplossing dan de Amerikanen? Zullen de soldaten van IFOR opnieuw de stille opdracht krijgen, met een boog om de bendeleiders heen te lopen?

Van het begin af is voor het Westen de kern van het post-Joegoslavische vraagstuk de geloofwaardigheid geweest. Na vier jaar van moord en verwoesting is daaraan door een betrekkelijk geringe toepassing van geweld een eind gekomen. De geloofwaardigheid was daarmee in voldoende mate hersteld om Dayton mogelijk te maken. Daarna is Bosnië snel van de internationale agenda afgevoerd. Dit heeft, in grote trekken, twee gevolgen gehad. De geestelijke vaders van de oorlog hebben zich kunnen consolideren — Milošević na een aantal tactische manoeuvres in Belgrado — en Karadžić en Mladić in Pale. En van het materieel en moreel herstel — berechting van de oorlogsmisdadigers — is anderhalf jaar na Dayton nog bitter weinig terecht gekomen. Het overzicht van de kosten en baten sinds 1992 leidt tot een verbijsterende uitkomst. Tussen de puinhopen leggen de oorlogsmisdadigers zich ongestoord, zelfs onder de ogen van IFOR, op de zwarte groothandel toe, terwijl de vredestichters voor de daaraan verbonden kosten

opdraaien. Van schavuitenstandpunt bezien is dat knap werk. Economische hulp wordt vaak aarzeld gegeven omdat er grote kans is dat die aan de balie van Centrex of Impex terecht komt. Particuliere investeerders zijn ter plaatse gaan kijken en weer onverrichterzake vertrokken, want teruggeschrokken voor de risico's. Het Tribunaal heeft nu 75 personen in staat van beschuldiging gesteld, er twee berecht en één man tot tien jaar gevangenisstraf veroordeeld. Deze resultaten bevorderen de geloofwaardigheid van het Westen niet; wel daarentegen de nauw verholten schamperheid over deze vergeefsheid. Tot de ruïnes van 'ex-Joegoslavië' dreigen nu ook de aanvankelijk goede resultaten van de interventie te gaan horen. De Westerse politiek blijft hangen tussen twee risico's. Natuurlijk: het is begrijpelijk dat er wordt geaarzeld als het erop aankomt, de hoofdmate te arresteren. De aarzeling wordt verklaard door het argument dat het beter is, hem vrij te laten rondlopen dan nieuw geweld te ontketenen — en tersluks gevraagd door de hoop dat hij vanzelf verdwijnt. Doordat de hoop vals is, ontstaat het tweede risico: dat hij een bron van ongerechtigheid blijft. Dit laatste is allang weer het geval. Als de Westerse politiek van halve uitvoering en een half afstand nemen wordt voortgezet, worden de resultaten door verwaarlozing teniet gedaan. Een poosje hadden we niets van Karadžić gehoord, maar hij komt terug.

In Zagreb nipt

ZAGREB, 15 APRIL. Bij de Kroatische gemeenteraadsverkiezingen van zondag is de oppositie in de belangrijkste stad, de hoofdstad Zagreb, de regerende Kroatische Democratische Gemeenschap (HDZ) van president Franjo Tudjman nipt voorgebleven.

De samenwerkende oppositie — bestaande uit de sociaal-democratische partij SDP en de sociaal-liberale HSLs — kreeg in Zagreb 36,76 procent. De HDZ bleef steken op 35,67 procent. Of dat betekent dat de oppositie in Zagreb de dienst gaat uitmaken is nog niet duidelijk, omdat de HDZ nog mogelijkheden heeft kleinere partijen tot een coalitie te bewegen.

Dat zou betekenen dat de oppositie Zagreb heeft verloren. Bij verkiezingen in de herfst van 1995 leidden de SDP en de HSLs een zevenpartijencoalitie naar een duidelijke zege. Hoewel de HDZ de grootste partij in de raad was, had die oppositiecoalitie de meerderheid en het recht een kandidaat voor het burgemeesterschap aan te wijzen. Maar ze is er nooit in geslaagd die burgemeester benoemd te krijgen: tot vier keer toe sprak Tudjman een veto uit tegen de aangewezen kandidaat. De president heeft de afgelopen anderhalf jaar duidelijk gemaakt niet te dulden dat de oppositie de hoofdstad beheerst. In Zagreb en omstreken woont eenderde van de bevolking van Kroatië en is bijna de helft van de industriële capaciteit van het land geconcentreerd.

De verkiezingen van zondag hebben duidelijk gemaakt dat de HDZ veruit de belangrijkste politieke partij blijft. In de verkiezingen voor de 'Eerste Kamer' van het Kroatische parlement, die zondag

eveneens werden gehouden, boekte de HDZ winst: ze bracht haar zetel van 38 naar 41. De boerenpartij HSS kreeg er negen, de HSLs zeven, de sociaal-democraten vier en de Democratische Partij van Istrië twee.

Kroatië heeft gisteren verwijten van de Verenigde Naties over de slechte organisatie van de verkiezingen in Oost-Slavonië van de hand gewezen. In dit vooral door Kroatische Serviërs bewoonde en door de VN bestuurd gebied moesten de verkiezingen met een dag worden verlengd wegens talrijke onregelmatigheden in de vorm van stembureau's die veel te laat opengingen, stembussen die naar de verkeerde bureau's werden gestuurd en onvolledige kieslijsten. Een VN-woordvoerder zei gisteren „zeer teleurgesteld“ te zijn over de „ontoereikende en onvolledige steun van de Kroatische zijde bij deze verkiezingen“. Maar Kroatië wees het verwijt af. „We verwerpen zulke beschuldigingen. Ik denk dat we alles hebben gedaan wat we konden doen om de verkiezingen goed te laten verlopen“, aldus een woordvoerder. Hij zei dat de chaos mede is veroorzaakt doordat tot het laatst onduidelijk was wie zou mogen stemmen: zelfs op de dag van de verkiezingen zelf konden Kroatische Serviërs in het gebied zich nog als Kroatisch staatsburger — met stemrecht — laten registreren.

Volgens de Amerikaanse ambassadeur in Zagreb, Galbraith, die de verkiezingen in Oost-Slavonië heeft gevolgd, heeft daar tussen 80 en 90 procent van alle kiezers dijkilden stemmen, ook daadwerkelijk zijn stem uitgebracht. (Reuter AFP)

'Verkiezingen Kroatië vrij, wel tekortkomingen'

ZAGREB, 17 APRIL. De regionale en gemeenteraadsverkiezingen van het afgelopen weekeinde in Kroatië waren „over het algemeen vrij en eerlijk“. Maar er was ook sprake van onregelmatigheden en de oppositie had geen vrije toegang tot de belangrijkste staatsmedia.

Dat concludeert de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), die met 192 waarnemers toezicht heeft gehouden op de verkiezingen. Bij de stembusslag behaalde de door president Franjo Tudjman geleide regeringspartij, de Kroatische Democratische Gemeenschap (HDZ), een meerderheid in de meeste regionale raden en in de gemeenteraden van de meeste steden, behalve de grote steden.

Voor het eerst sinds de uitroeping van de onafhankelijkheid van Kroatië werd ditmaal ook gestemd in het gebied dat door de Kroatische Serviërs wordt beheerst, Oost-Slavonië, dat deze zomer weer onder controle van de Kroaten komt. Daar verliepen de verkiezingen zo chaotisch dat de verkiezingen van zaterdag met een dag werden verlengd.

werden aangebracht en die niet naar de kiescommissies in de stembureaus werden doorgegeven; onvolledige kieslijsten; late toelevering of zelfs afwezigheid van materiaal als stembiljetten en stembussen; en de te late opening van de stembureaus. Die problemen speelden vooral in Oost-Slavonië een rol. Op de extra dag van de verkiezingen bleven ze evenzeer voor chaos zorgen als op de eerste dag.

Volgens de OVSE werden ook op zondag veel stembureaus te laat geopend, werden stembiljetten niet of verkeerd bezorgd en werden stembiljetten afgeleverd met drukfouten. Van de 90 waarnemers in Oost-Slavonië maakte eenderde melding van serieuze tekortkomingen, aldus de OVSE in haar verslag. „De problemen lijken het resultaat van een onrealistisch tijdschema, dat werd ingegeven door politieke overwegingen en dat ten koste ging van een efficiënt verkiezingsmanagement“, aldus de OVSE.

De officiële uitslagen van de verkiezingen zijn nog niet volledig. De partij van de Kroatische Serviërs in Oost-Slavonië liet gisteren weten dat zij de „absolute overwinning“ heeft behaald in elf van de 27 gemeenten van Oost-Slavonië. (Reuter, AFP)

Dichte grens nekt economie Bosnië

BANJA LUKA, 10 MEI. De strenge controles aan de Bosnisch-Servische grens hebben geleid tot een ernstige economische depressie in Bosnië. De Servische republiek houdt haar grenzen nagenoeg potdicht waardoor de twee staatsbedrijven van de republiek een monopoliepositie hebben verworven.

De import van brandstof, sigaretten, alcohol en koffie naar en door Servië is volledig in handen van Centrex en Select-Impex. Deze twee staatsbedrijven zijn in handen van de voor oorlogsmisdrijven aangeklaagde Radovan Karadžić en zijn bondgenoot Momčilo Krajišnić, een lid van het collectieve presidentschap in Bosnisch-Servië.

De Servische overheid hanteert torenhoge heffingen aan de grens hetgeen een ernstige belemmering oplevert voor het goederenverkeer in Bosnië. De Bosnisch-Servische republiek beslaat immers 49 procent van het Bosnische grondoppervlak. Met name bij de grens met Kroatië veroorzaken de heffingen grote problemen. Boeren en zakenlieden uit Oost-Europa die hun handel naar het westen willen ex-

porteren zien hiervan af door de te hoge transportkosten. De niet zo florissante landbouwmarkt in Oost-Europa raakt hierdoor nog meer verzadigd.

De Servisch-Kroatische grens is bovendien een belangrijke schakel in de toevoer van goederen voor het gebied rondom Banja Luka, dat ligt in het westen van de Servische autonome republiek. De regio Banja Luka, ooit een welvarend industrie- en landbouwgebied, gaat ernstig gebukt onder de moedwillige isolatie door haar regeringsleiders. Armoede overheerst in het gebied.

„We kunnen niets doen tot de blokkades aan de grenzen zijn opgeheven“, verklaarde Nedžad Bastinac, lid van een oppositiepartij in Banja Luka, onlangs aan het persbureau Reuter. Bastinac verwacht dat het openstellen van de grensen nog even op zich laten wachten. Immers: „Het wegnemen van de blokkades leidt tot een economische catastrofe voor de regeringsleiders die zich verrijken met de inkomsten van de monopolistische staatsbedrijven“, weet Bastinac.

Moslim-Kroatische bedrijven hebben inmiddels voor tientallen miljoenen dollars steekpenningen betaald om met de twee Servische staatsbedrijven te mogen onderhandelen. Ook aan deze praktijk zal slechts een einde komen zodra de grenzen toegankelijk zijn voor goederenverkeer, aldus Bastinac.

De Bosnisch-Servische president Biljana Plavšić heeft onlangs een oproep geplaatst voor een onderzoek naar de handelwijze van de staatsbedrijven. Plavšićs oproep werd echter volledig genegeerd. Sterker nog, Krajišnić, de politieke rivaal van Plavšić, probeert sindsdien haar macht te ondermijnen.

Het buitensluiten van de traditionele handelspartners en het Servische vertrouwen in de door oorlog geteisterde economie in ex-Joegoslavië, hebben de Servische republiek naar de rand van de afgrond gebracht, zo menen buitenlandse experts. De hoge werkloosheid, het niet op tijd uitbetalen van sociale premies en de extreem lage produktiviteit in de republiek onderstrepen dit. Zo is het gemiddel-

de maandloon in de Servische republiek niet hoger dan veertig dollar. Dit is één derde van het gemiddelde loon dat in de Moslim-Kroatische federatie wordt uitbetaald. Daarbij is ruim zestig procent van de Servische arbeiders werkloos en wordt slechts twintig procent van de industriële capaciteit daadwerkelijk gebruikt.

De Servische leiders wijzen de beschuldigende vinger naar de internationale hulporganisaties. Van alle internationale hulp die bestemd is voor Bosnië, gaat slechts twee procent naar de Servische republiek. De hulporganisaties weigeren financiële steun omdat de Servische leiders niet declamen aan de internationale donorconferentie die in '96 werd gehouden. De Servische leiders lieten het afweten omdat ze zitting moesten nemen in een Bosnische delegatie. Ze eisten tevergeefs de acceptatie van een Servische delegatie. Dit neemt niet weg dat politieke bronnen uit Servië laten weten volgend jaar te zullen rekenen op een financiële ondersteuning van 800 miljoen dollar. (Reuter)

Serviërs in hogehuis Kroatië

ZAGREB, 12 MEI. President Franjo Tudjman van Kroatië heeft twee leiders van de Servische minderheid in zijn land benoemd tot lid van het hogehuis van het Kroatische parlement. Tudjman heeft het recht vijf van de 88 leden van deze 'eerste kamer' te benoemen; de andere 63 leden werden op 13 april gekozen. De regerende Kroatische Democratische Gemeenschap (HDZ) van Tudjman won 47 zetels. De twee door de president benoemde Serviërs zijn Jovan Banić en Vojislav Staninović. Deze laatste is leider van de eenhedenpartij van de Serviërs in Kroatië en 'premier' van de Servische Republiek Krajina, de in 1991 eenzijdig door de Kroatische Serviërs uitgeroepen 'republiek', die formeel nog steeds niet is opgeheven, maar de facto niet meer bestaat. (AP)

85 kilometer ten westen van Sarajevo ligt Fojnica. Een dorp met vierduizend inwoners. We rijden afwisselend door Bosnisch en Kroatisch gebied. Hoe meer zon, des te meer politiecontrole. Aan de rand

Kroaat geeft 72 moorden in oorlog toe

ZAGREB, 2 SEPT. Een vroegere Kroatische politiemann heeft in een vraaggesprek bekend in de oorlog tegen de Kroatische Serviërs in 1991 72 mensen te hebben vermoord. De man, Miro Bajramović, is gisteravond gearresteerd. Volgens hem werden de moorden gepleegd op bevel van hogerhand.

Bajramović (40) diende in de oorlog tussen de Kroaten enerzijds en de Kroatische Serviërs en het Joegoslavische Volksleger anderzijds als vice-commandant van een paramilitaire politie-eenheid met de codenaam Herfstregen. Herfstregen was in de tweede helft van 1991 actief in de regio Gospić en Pakrac, ten zuidwesten van Zagreb.

In het vraaggesprek met *Feral Tribune* — het meest gezaghebbende weekblad van Kroatië — zei Bajramović dat de mannen van Herfstregen vierhonderd mensen hebben vermoord. Hij had zelf 72 mensen vermoord, onder wie negen vrouwen. De meesten waren burgers die werden vermoord om geen andere reden dan dat ze Serviërs waren, of Kroaten die zich tegen de verdrijving van Servische medeburgers verzetten. „Het was genoeg als je in Gospić een Serviër was, dan was je dood”, aldus Bajramović. De meeste slachtoffers kregen een kogel door het hoofd, anderen werden gemarteld: sommigen werden levend verbrand, anderen kregen spijkers onder de vingernagels gedreven, waarna die onder stroom werden gezet, als gevolg waarvan de slachtoffers werden geëlectrocuteerd. Weer anderen werden gefolterd, waarna azijn en zout in de wonden werd gesmeerd. „We maakten geen onderscheid en we stelden geen vragen. Voor ons waren het četniks [Servische extremisten] en vijanden. Voor Gospić luidde het bevel: etnisch zuiveren. Er was een bevel van de autoriteiten om het percentage Serviërs in Gospić te verlagen”, aldus Bajramović. Hij zei dat de commandant van Herfstregen, Tomislav Mercep, later door president Tudjman werd beloofd met een bevordering tot politie-inspec-

teur. „[Mercep] wist van elke liquidatie. Hij zei ons herhaaldelijk: ruim die bastaards vannacht op.” Ook de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken van Kroatië, Ivan Vekić, zou „alles” van de moorden hebben geweten. Vekić ontkende nog onlangs in een vraaggesprek met *Feral Tribune* dat tijdens de oorlog van 1991 burgers zijn vermoord.

Bajramović werd begin 1992 door de Kroatische autoriteiten gearresteerd, maar al na drie maanden vrijgelaten. Er is nooit een aanklacht tegen hem ingediend, hoewel er in de Kroatische media veel is geschreven over de 'etnische zuivering' van Gospić en omgeving.

Het is voor het eerst dat een Kroaat op eigen initiatief naar buiten treedt om oorlogsmisdaden te bekennen. Hij heeft volgens de hoofdredacteur van *Feral Tribune* elke pagina van het artikel geparafeerd voor het werd gepubliceerd. Volgens de hoofdredacteur toonde Bajramović zich verbitterd over het feit dat veel leden van Herfstregen rijk waren geworden en hij niet. „Ik voel me niet opgelucht nu ik u dit allemaal heb verteld. Ik weet dat ik Den Haag niet ontloop”, aldus Bajramović tegen *Feral*, doelend op het Haagse VN-tribunaal voor oorlogsmisdaden in ex-Joegoslavië. Het tribunaal heeft achttien Kroaten in staat van beschuldiging gesteld wegens oorlogsmisdaden; in alle gevallen gaat het daarbij om in Bosnië, en niet in Kroatië gepleegde misdaden.

De openbare aanklager in Zagreb vaardigde gisteren een arrestatiebevel tegen Bajramović uit. Hij werd 's avonds gearresteerd in de buurt van Sisak. (Reuter, AFP, AP)

Ook Kroaten boycotten de verkiezingen

SARAJEVO, 10 SEPT. Naast de Karadžić-gezinde vleugel onder de Bosnische Serviërs hebben gisteren ook de Bosnische Kroaten laten weten de gemeenteraadsverkiezingen van komend weekeinde te boycotten.

De leiders van de belangrijkste politieke partij van de Bosnische Kroaten, de Kroatische Democratische Gemeenschap (HDZ), gaven gisteren een verklaring uit waarin ze hun aanhang oproepen op 13 en 14 september niet naar de stembus te gaan omdat de voorwaarden voor „vrije, eerlijke en democratische verkiezingen” ontbreken, als gevolg waarvan de Bosnische Kroaten hun „rechten, belangen en waardigheid” niet afdoevend kunnen verdedigen.

Volgens de leider van de HDZ, Božo Rajić zijn verkiezingsbijeenkomsten van de HDZ in diverse steden in Centraal-Bosnië verboden en zijn de kiezerslijsten veel te laat klaar.

Diplomaten in Bosnië zeiden gisteren dat de HDZ de verkiezingen boycot uit vrees voor het verlies van de controle over diverse steden die tijdens de oorlog zijn veroverd. In deze steden hebben verdreven moslims en Serviërs zich als kiezer laten inschrijven. Datzelfde dreigende verlies van de controle over veroverde steden is in de Servische Republiek in Bosnië een van de redenen waarom ook daar de heersende hardliners de verkiezingen willen boycotten. In Srebrenica bijvoorbeeld hebben zich zoveel verdreven moslims op de kiezerslijsten laten zetten dat de Serviërs riskeren de controle te verliezen — zelfs al hebben die moslims geen kans gezien daad-

werkelijk naar hun vroegere woonplaats terug te keren.

De steden waar de HDZ bij de verkiezingen van komend weekeinde de controle dreigt te verliezen zijn Drvar, Glamoc en Bosanski Grahovo in het westen van Bosnië. Voor de oorlog kenden deze steden een Servische meerderheid. Ze werden aan het eind van de oorlog door de Bosnische Kroaten veroverd. Ook in de steden Žepce en Mostar zou de HDZ bij verkiezingen in moeilijke omstandigheden, zo oordelen waarnemers.

De Europese Veiligheidsorganisatie OVSE, die de verkiezingen organiseert, heeft getracht de HDZ-boycot op de valreep te voorkomen. Ze bood de Bosnische Kroaten een compromis aan, dat voorzorg in een etnisch evenwicht in de te kiezen gemeenteraad van Mostar. Maar de HDZ wees dat voorstel van de hand: ze had bezwaar tegen de bepaling in het voorstel dat ook in de politiemacht in Mostar een etnisch evenwicht moet bestaan. De OVSE is niet van plan de verkiezingen (voor de derde keer) uit te stellen. OVSE-woordvoerder Johan Verheyden: „De HDZ is maar één partij. Goed, ze is de belangrijkste. Maar er zijn andere partijen”, zei hij. De HDZ-beslissing is door de belangrijkste partij van de Bosnische moslims, de SDA, veroordeeld als „politiek onverantwoordelijk”. (Reuter, AFP)

Sociale problemen

De Bosnische regering heeft een prioriteitenlijst gemaakt waarop staat wie het eerst aan de beurt komt en wie later. Duitsland (en spoedig daarna de andere Europese landen) bereiden ondertussen de terugkeer van de honderdduizenden vluchtelingen voor. Deze staan onderaan op de prioriteitenlijst. Zij moeten eigenlijk herintegreerd worden maar hiervoor zijn geen middelen aanwezig. Nu al zijn er veel mensen die hier met spanning naar uitkijken en de sociale problemen zullen enorm zijn. Werkloosheid, woningnood, armoede en de daarmee gepaard gaande criminaliteit en sociale onrust zullen toenemen.

In Bosnië wordt niets geproduceerd. Het land werd gedwongen een onafhankelijk land te zijn (of onder suprematie van de Serviërs te leven). Dit terwijl Bosnië nauwelijks levensvatbaar is. De aanwezige industrie kon alleen maar overleven met grondstoffen uit andere delen van Joegoslavië en is inmiddels volledig verwoest. Veel landbouwgronden zijn onbruikbaar gemaakt door een overdaad aan landmijnen. Machines zijn niet voorhanden. Ook hier geldt de regel: zodra deze er wel zijn, komen die ten goede aan enkele en niet

Ravage

ieder geval een rommelige volgens E maatstaven. Het tweede is het belang van de verspreidende energie. Zowel lokale mensen, Nederlanders, medelanders en internationale mensen die meewerken en meehelpen en steunen doen dit mede vanuit eigenbelang. Door dit eigenbelang openbaar te maken kan voorkomen worden dat we ons (moeten) verschuilen achter onze eigen propaganda. De verspreidende energie help dus niet alleen alle betrokkenen zo te stimuleren dat zij weer nieuwe mensen activeren, tevens voorkomt het egotripperij. Bijvoorbeeld: De EU en VN hebben een groot aantal mensen in dienst (veelal buitenlanders en minder ambitieuze politici). Ze hebben een enorm wagenpark en een geweldig budget. Als medewerkers van deze organisaties in het openbaar spreken kunnen zij niets anders dan een mooi verhaal vertellen, al is hun werkwijze of hun resultaat nog zo minimaal. Carl Bildt zal nooit toegeven dat zijn boekhouder 19.000 DM per maand verdient (ongeveer 50x zoveel als een gemiddelde bouwvakker of leraar in Bosnië). Dat die boekhouder, waar ik dan toevallig een paar keer een balletje mee heb getrap, een enorm stuk arrogant vreten is, daar kan Carl Bildt ook niets aan doen. Maar daardoor steekt het nog vaker.

Concert service

Het gewone aan een boekingskantoor in Sarajevo is ver te zoeken. Gewoon bestaat alleen maar bij de gratie van acceptatie. Er bestaat niet zoiets als showbiz. Alleen de grote politieke partijen proberen nog wel eens wat op poten te zetten maar je snapt al waarom zij dit doen.

Een concert in Sarajevo betekent alles bijelkaar sprokkelen. De ruimte, het geluidssysteem, licht, de publiciteit, technici, security, alles moet gehuurd worden. Als je dus zegt dat je voor niets komt spelen, breng je eigenlijk een probleem mee, want van goede wil is iedereen.

Zo speelde de Oostenrijkse band *Snakkerdu* *Densk in Sloga* samen met de band *Gluha Doba* uit Zenica. Sloga is een zaal voor 600 mensen in hartje Sarajevo. Zij hadden via Oostenrijkse subsidieën alles kunnen betalen wat er bij kwam kijken. Op zo'n manier wordt het prettig werken. Zij die zich voor jou inzetten kunnen daar meteen een beetje leven uit putten.

De dagen voorafgaand aan het concert hebben we met de zojuist gerepareerde maar uiterst fragiele landrover hun pos-

Kroatië arresteert nog drie verdachten

ZAGREB, 3 SEPT. De Kroatische politie heeft gisteren drie voormalige politiemannen gearresteerd wegens oorlogsmisdaden, gepleegd tijdens de oorlog in Kroatië in de tweede helft van 1991. Ze werden maandag genoemd in een vraaggesprek waarin hun toenmalige collega Miro Bajramović toegaf persoonlijk 72 mensen te hebben vermoord.

Bajramović zei in het vraaggesprek met het blad *Feral Tribune* dat de paramilitaire politiemacht waarvan hij ondercommandant

was, in de regio Gospić en Pakrac meer dan vierhonderd mensen — meest Serviërs — heeft vermoord, veelal na hen te hebben gefolterd. Hij werd maandag direct gearresteerd. Het Kroatische ministerie van Binnenlandse Zaken meldde gisteren dat drie vroegere collega's van Bajramović zijn ingerekend. De drie, Munir Suljić, Igor Mikula en Nebojša Hodak, waren door Bajramović genoemd als mededaders van de massamoord.

Volgens de Kroatische televisie is de openbare aanklager in het dis-

trict Zagreb naar aanleiding van de onthullingen van Bajramović een nieuw onderzoek begonnen naar de omstandigheden waaronder de moorden in Pakrac en Gospić zijn gepleegd. In 1992 werd Bajramović gearresteerd. Hij kwam echter al na drie maanden vrij zonder dat er een aanklacht tegen hem werd ingediend, hoewel in de Kroatische media inmiddels veel bijzonderheden over de moord op de Kroatische Serviërs in Pakrac en Gospić waren gemeld. In de bekendmaking waarin gisteren het

ministerie van Binnenlandse Zaken de arrestatie van Bajramović drie ex-collega's werd gemeld, stond dat het vraaggesprek in *Feral Tribune*, „nieuwe feiten over de al bekende criminele acties van de genoemde individuen, maar ook feiten over tot nu toe onbekende misdaden” had opgeleverd.

Journalisten van *Feral Tribune* — een algemeen gerespecteerd weekblad — hebben gisteren gemeld sinds maandag, toen het vraaggesprek verscheen, telefonisch te zijn bedreigd. (Reuter)

Waarnemers twifelen aan waarde gecompliceerde en peperdure stembusgang

Verkiezingen legaliseren etnische opdeling Bosnië

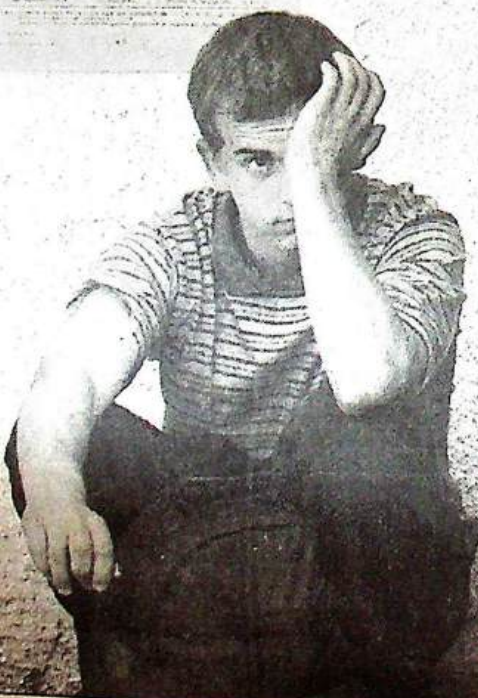
ZO ZIT HET

СРПСКА РАДИКАЛНА СТРАНКА

РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

БОЈА НАРОДА
СРПСКА
ДЕМОКРАТСКА
СТРАНКА

Verkiezingsaffiches in Pale, verblijfplaats van Radovan Karadzic. Vandaag en morgen worden gemeenteraden gekozen in Bosnië.

Van onze correspondent
Bart Rijs

SARAJEVO

Er is haast geen hoekje in Bosnië-Herzegovina waar de pamfletten, spandoeken, advertenties en radio- en televisiespotjes van de Europese Veiligheidsorganisatie OVSE ter gelegenheid van de gemeenteraadsverkiezingen niet zijn doorgedrongen. En jouw stem telt, luidt de boodschap die de Bosnische Serviërs, Kroaten en Moslims overal wordt ingeprent. Verkiezingen - de weg naar uw toekomst.

Maar diplomaten, internationale hulpverleners en veel van de kiezers zelf twifelen aan de waarde van de gecompliceerde en peperdure gang naar de stembus. Ze zijn bang dat de etnische zuiveringen via de stembus worden gelegaliseerd en de opdeling van Bosnië in drie enclaves onder het bestuur van drie nationalistische partijen zal worden bestendigd. De gemeenteraadsverkiezingen, schrijft de International Crisis Group, een onafhankelijke organisatie die zichzelf heeft aangesteld als bewaker van het vredesakkoord in een uiterst kritisch rapport, hebben met democratie weinig te maken.

Vanwege de herinnering aan de oorlog en de angst voor de oude vijanden zullen de Serviërs, Kroaten en Moslims, net als bij de landelijke verkiezingen een jaar geleden, en masse op de partij stemmen die de belangen van hun etnische groep beweert te vertegenwoordigen. Wie het plaatselijke kiesregister inkijkt en de etnische verdeling vaststelt, kan de uitslag daarom al van te voren voorspellen.

Onder zulke omstandigheden is de etnische samenstelling van het kiesregister belangrijker dan het stemmen zelf. De OVSE heeft de regels voor de kiezersregistratie flink aangescherpt sinds de pogingen tot fraude vorig jaar. Maar omdat veel vluchtelingen ook volgens de nieuwe regels mogen stemmen in hun nieuwe woonplaats hoeven de Serviërs en Kroaten niet bang te zijn dat ze het bestuur zullen kwijtraken in de meeste gemeenten die ze etnisch hebben gezuiverd.

'Toen ze eind vorige maand de kiesregisters kregen, zijn ze die meteen gaan napluizen en merkten ze: o God, daar en daar gaan we verliezen', zegt een buitenlandse hulpverlener die al sinds het begin van de oorlog in Bosnië werkt. Toen begonnen ze de internationale gemeenschap af te persen met het dreigement van een boycot van de verkiezingen.

Bosnische Serviërs en Kroaten chanteerden OVSE

De Bosnische Serviërs en Kroaten trokken het dreigement pas in nadat de OVSE de verkiezingsregels op het laatste moment in hun voordeel had veranderd. De Moslims krijgen daardoor vermoedelijk geen meerderheid in de gemeenteraden van de fel bevochten steden Mostar en Brcko. Bovendien beloofde de OVSE dat verdachten van oorlogsmisdaden tijdens de verkiezingen niet bang hoeven zijn dat ze worden gearresteerd. De Amerikaanse OVSE-ambassadeur in Bosnië Robert Frowick sprak echter liever over aanpassingen in plaats van concessies.

Het is duidelijk dat de verkiezingen zonder medewerking van de Bosnische Serviërs en Kroaten zouden zijn uitgelopen op een fiasco. 'Het is waardevol dat we kunnen laten zien dat er een volgende stap in het vredesproces wordt gezet', verdedigt een Europese diplomaat de OVSE.

In de Servische Republiek zal de toekomst minder worden bepaald

door de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen dan het verloop van de machtsstrijd tussen president Plavsic in Banja Luka en haar voorganger Karadzic in Pale. De verkiezingscampagne werd totaal overschaduwd door de interne strubbelingen. Maar de partij van Plavsic is pas opgericht in augustus, te laat om mee te doen aan deze verkiezingen.

In de Moslim-Kroatische federatie hebben de gemeentes sowieso weinig te zeggen; bijna alle bevoegdheden zijn overgedragen aan de kantons, waar nationalistische Moslims en Kroaten op hoog niveau de macht verdelen.

In bijna alle steden en dorpen van Bosnië zwaaien partijbaronnen van de nationalistische scepter. Ze hebben de kans zich te verrijken omdat zij appartementen en bedrijfsruimten in Bosnië meestal tot eigendom van de gemeente hebben verklaard. 'Ze hebben hun positie veroverd tijdens de oorlog en hoeven alleen verantwoording af te leggen aan het hogere partij-echelon', zegt Senad Avdic van het onafhankelijke weekblad *Slobodna Bosna*. 'Van de gemeenteraad hoeven ze zich niets aan te trekken en ze zijn niet van plan hun positie op te geven. Echt, deze verkiezingen hebben heel weinig te betekenen.'

In zo'n zeven gemeenten, waaronder de voormalige Moslimenclave Srebrenica in Oost-Bosnië, bestaat de kans dat de meerderheid in de raad toch wordt veroverd door de partijen die de verdreven bevolking vertegenwoordigen. Weinig mensen geloven dat deze gemeenteraden in de praktijk zullen werken; burgemeesters-in-ballingschap zullen het gevolg zijn. De internationale gemeenschap heeft aangekondigd de hulp te stoppen aan gemeenten waar de resultaten van de verkiezingen niet worden verwezenlijkt. Maar voor veel van de betrokken gemeenten is dat een loos dreigement, omdat ze nu al niets ontvangen.

De NAVO-Stabilisatiemacht zou de gemeentebesturen met geweld kunnen installeren, maar de NAVO-leiding is huiverig voor slachtoffers en probeert zich zo veel mogelijk buiten de Bosnische politiek te houden. De internationale interventies beperken zich tot pelgrimages naar Zagreb en Belgrado om Tudjman en Milosevic te overtuigen hun volksgenoten in Bosnië tot de orde te roepen, zegt de hulpverlener moedeloos. De internationale gemeenschap gedraagt zich in Bosnië als een hond die blaffend rond een opgerolde egel springt.

Zaterdag en zondag gaan 2,5 miljoen Bosniërs in beide entiteiten - de Moslim-Kroatische federatie en de Servische Republiek - naar de stembus. Ze kiezen voor het eerst sinds het eind van de oorlog hun gemeenteraden.

■ Er staan 4800 zetels op het spel in 118 gemeentes. In 18 gemeentes, die sinds het vredesverdrag van Dayton in tweeën worden gedeeld door de entiteitsgrens, wordt niet gestemd omdat de autoriteiten geen overeenstemming konden bereiken over een gemeentelijke herindeling.

■ De verkiezingen zijn een jaar uitgesteld vanwege grootscheepse fraude met de registratie van de kiezers. De Bosnische Serviërs en Kroaten, en in mindere mate ook de Moslims, voegden volksgenoten van elders toe aan de kiesregisters, om zich te verzekeren van de overwinning. Daarop werden de criteria voor registratie verscherpt: de Bosniërs mogen nu in de regel alleen stemmen in de gemeente waar ze voor de oorlog woonden. Dat moet voorkomen dat etnische zuiveringen via de stembus worden gelegaliseerd. Maar er is een belangrijke uitzondering: mensen mogen ook in hun huidige gemeente stemmen als ze schriftelijk kunnen bewijzen dat ze daar sinds 31 juli 1996 wonen.

■ De verkiezingen worden georganiseerd en gecontroleerd door de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE). De regels voor de verkiezingen zijn opgesteld door een commissie waarin de Bosnische Serviërs, Kroaten en Moslims zitting hebben en die wordt voorgezeten door de OVSE-ambassadeur in Bosnië, Robert Frowick. Zijn stem is doorslaggevend wanneer de commissie het niet eens kan worden. In elk stembureau is een buitenlandse opzichter aanwezig die namens de OVSE controleert of de regels worden nageleefd. In de nacht van zaterdag op zondag slaapt de opzichter tussen de stembussen om fraude te voorkomen.

■ Deze verkiezingen zijn waarschijnlijk complexer dan welke andere ook: er zijn alleen al vijf verschillende soorten stembureaus. In principe kunnen de Bosniërs stemmen in de gemeente waar ze zijn geregistreerd, of stemmen bij verstek, in de gemeente waar ze op het ogenblik wonen. 400 duizend vluchtelingen zullen hun stem uitbrengen in het buitenland, de meesten in de buurlanden Kroatië en Joegoslavië.

■ Enkele tienduizenden Bosniërs zullen de entiteitsgrens oversteken om te stemmen in de gemeente waaruit ze tijdens de oorlog zijn gevlucht of verdreven. Om de kans op incidenten te verkleinen heeft de OVSE voor hen speciale stembureaus ingericht, binnen de gemeentegrenzen, maar in de meeste gevallen ver van de bewoonde wereld.

■ De NAVO-Stabilisatiemacht is voor de gelegenheid versterkt met negenduizend man tot een totaal van 34 duizend militairen. De NAVO moet, in samenwerking met de internationale politiemacht, zorgen voor de veiligheid van de internationale staf, de stembureaus en de kiezers. Net als bij de landelijke verkiezingen van vorig jaar zal de NAVO met helikopters, tanks en pantserwagens speciale routes patrouilleren die kiezers uit de ene

BOSNIË

entiteit kunnen gebruiken als ze willen stemmen in een gemeente in de andere entiteit.

■ De verkiezingen worden tijdens het weekend gecontroleerd door zo'n 250 waarnemers, veel minder dan vorig jaar bij de landelijke verkiezingen. Zij opereren onafhankelijk van de OVSE-missie in Bosnië en rapporteren aan de Spaanse voorzitter van de OVSE-assembly, Javier Ruperez. Alle stembiljetten worden onder bewaking van NAVO-militairen naar een voorstadje van Sarajevo gebracht, waar ze worden gesorteerd en geteld. Vanwege de ingewikkelde procedure worden de eerste resultaten op zijn vroegst zaterdag over een week verwacht.

■ De OVSE verwacht moeilijkheden bij de implementatie van de uitslagen. Wat gebeurt er bijvoorbeeld als er in Srebrenica dankzij de stemmen van de Moslimvluchtelingen een gemeenteraad wordt gekozen waar Moslimpartijen de meerderheid hebben? Daarom zal de OVSE de verkiezingsuitslag een gemeente pas officieel erkennen als een nieuw gekozen ook echt aan het werk is - een proces dat tot het einde van dit jaar duurt.

Bosnië: het Westen pompt om niet te verzuipen

De al twee keer eerder uitgestelde gemeenteraadsverkiezingen in Bosnië morgen en overmorgen staan ditmaal niet ter discussie en gaan door. De internationale gemeenschap heeft ook geen echte keus.

Door onze redacteur
ROBERT VAN DE ROER

BRUSSEL, 12 SEPT. De gemeenteraadsverkiezingen in Bosnië, die een jaar geleden werden uitgesteld, gaan morgen en overmorgen wel door, ook al is het land nog ver af van de beoogde 'enkelvoudige democratische' staat en normaal internationaal overleg. Gesprekken tussen Momčilo Krajišnik, het Bosnisch-Servische lid van het presidentiële driemanschap van Bosnië, en de Amerikaanse Bosnië-gezant Robert Gelbard, wiens dwingende dictie herinneringen oproept aan zijn voorganger Richard Holbrooke, hebben soms een vulkanisch karakter. Toen Krajišnik twee weken geleden tijdens een gesprek in Pale Gelbard verzekerde het vredesakkoord van Dayton volledig te willen uitvoeren, brieft Gelbard: „U liegt!“ „En dat is ook zo: hij liegt!“, zei Gelbard verbeten vorige week tijdens een tussenstop in Brussel. „Deze anti-democratische mensen in Pale hebben geen enkele inten-

tie om het vredesakkoord van Dayton volledig uit te voeren. Het is mijn regering zeer duidelijk dat Pale totaal hypocriet is met zijn herhaalde toezeggingen. Ze willen alleen maar volledige totalitaire controle uitoefenen over de Servische Republiek.“

De hardliners in Pale trokken niettemin eergisteren, onder druk van de internationale gemeenschap, hun boycot van de gemeenteraadsverkiezingen in. Vorig jaar slaagden zij er nog in die internationale gemeenschap hun wil op te leggen door met hun boycot deze verkiezingen te laten opschorten en zo hun staatsrechtelijke LAT-relatie met de moslims en Kroaten te ondermijnen. Ook de belangrijkste partij van de Bosnische Kroaten, de HDZ (Kroatische Democratische Gemeenschap), trok gisteren haar boycot van de verkiezingen in.

De gemeenteraadsverkiezingen, die al twee maal eerder door de Europese veiligheidsorganisatie OVSE werden uitgesteld, staan dit keer niet ter discussie in de internationale gemeenschap. In tegenstelling tot vorige edities was van meet af aan zeker dat ze zouden doorgaan. „Met of zonder de Bosnische Serviërs“, zei Gelbard vorige week toen Pale's boycot nog van kracht was.

Het belangrijkste argument voor de diplomatieke buitenwacht is dat het toch al traag verloopende vredesproces geen ver-

der uitstel duldt. De Verenigde Staten willen eind juni volgend jaar hun soldaten uit de door de NAVO geleide vredesmacht SFOR terugtrekken, en juist die SFOR-soldaten spelen een belangrijke rol als ordebewakers bij lokale verkiezingen.

De gemeenteraadsverkiezingen, die op papier een *test case* voor Bosnië als politiek pluriforme staat en een van de belang-

Verdreven kiezers
wordt recht gedaan,
maar is de uitslag
uitvoerbaar?

rijkste onderdelen van 'Dayton' vormen, brengen veel verkeer op gang: burgers kunnen stemmen voor gemeentelijke gemeenteraden in hun oorspronkelijke woonplaats waardoor veel mensen zich zullen verplaatsen tussen de Servische Republiek en de moslim-Kroatische federatie, de twee delen die samen de staat Bosnië vormen. Moslim-vluchtelingen, die zich als kiezers hebben laten registreren in hun vroegere woonplaatsen, kunnen — tot grote angst van Pale — weer een stem krijgen in gezuiverde gemeenten, met Srebrenica en Brčko als meest beladen plaatsen in de Servische republiek; vergelijkbare patronen zijn te zien in Mostar en Jajce in de moslim-Kroatische federatie.

Verdreven kiezers wordt nu recht gedaan, maar hoe uitvoerbaar is vervolgens het resultaat en hoe realistisch is 'Dayton' op dit punt: een moslim-gemeenteraad in Srebrenica? Willen en kunnen kiezers na de verkiezingen ook daadwerkelijk terug naar hun oorspronkelijke woonplaats, en hoe reageren de nieuwe bewoners daarop? De kans bestaat dat de verkiezingen de lokale politieke en etnische verhoudingen niet feitelijk zullen veranderen, en slechts de stemming onder de burgers peilen. Maar als die verhoudingen wel in de praktijk veranderen, zal de internationale gemeenschap — in de vorm van SFOR — nog voor onverwachte risico's komen te staan om spanningen de kop in te drukken.

Het Westen en Rusland volgen dit weekinde bij gebrek aan alternatieven een tactiek van 'pompen-of-verzuipen', gemengd tussen de theorie van Dayton en de praktijk van Bosnië. Volgens de Amerikaanse gezant Gelbard, die sinds mei van dit jaar namens president Clinton een nieuwe impuls aan het vredesproces probeert te geven, is op veel terreinen in de moslim-Kroatische federatie wel degelijk „opmerkelijke vooruitgang“ geboekt, vooral economisch. Maar de omstandig-

heden waaronder de verkiezingen een jaar geleden nog werden uitgesteld, lijken in heel Bosnië nog niet wezenlijk veranderd: gebrekkige terugkeer van vluchtelingen, geringe bewegingsvrijheid, moeizame wederopbouw en diepe wederzijdse haat.

De interne machtsstrijd in de Servische Republiek tussen de 'hardliners' rond Krajišnik, een vazal van Radovan Karadžić, en president Biljana Plavšić, heeft 's lands cohesie en bestuur nog verder onder druk gezet. Westerse diplomaten zijn dit weekinde vooral ook benieuwd of de door hun gesteunde Plavšić, die wel Dayton zegt te willen uitvoeren, met haar nieuwe partij het Karadžić-kamp op lokaal niveau kan verslaan. Alleen haar overwinning lijkt op korte termijn het isolement van de Bosnische Serviërs binnen de staat Bosnië en de internationale gemeenschap te kunnen doorbreken. Zo niet, dan steunt de Servische Republiek in een nog hoger tempo af op een sociale en economische catastrofe.

Het Westen hoopt op den duur — om met Dayton-gangmaker Holbrooke te spreken — „een verandering van leiders“ in vooral de Servische Republiek tot stand te brengen. Dit weekinde zetten de kiezers daarvoor in eigen omgeving een stap. Hierbij lijkt toezicht van SFOR en vooral Amerikaanse grondtroepen voorlopig nog geboden, ook na juni 1998 — *deadline* of niet.

Russische onmacht tegen NAVO-schepen

Van de aangekondigde 'partizanenoorlog' van Russen tegen de vlootoefening *Sea Breeze '97* in de Zwarte Zee, waaraan Amerikaanse, Turkse, Oekraïense, Bulgaarse, Roemeense en Georgische marineschepen deelnemen, is vooralsnog niets terecht gekomen.

Door onze correspondent

FRANK WESTERMAN
MOSKOU, 25 AUG. Slechts een handjevol picknickende, in zwembroeken geklede Russen hebben zaterdag en zondag op de Krim geprotesteerd tegen de aanwezigheid van NAVO-oorlogschepen in de Oekraïense kustwateren.

Nog eens twintig betogers op de kade van de marinebasis Donozlav scandeerden „NATO go home!“ tegen een groepje Amerikaanse matrozen — en dat was het wel zo'n beetje. Een betere demonstratie van de Russische machteloosheid om de oostwaartse uitbreiding van de NAVO tegen te houden, hadden zij nauwelijks kunnen geven.

Zelfs de dreigende taal die de Russische president Jeltsin eerder uitte („Hoe kunnen we aanvanden dat een militaire alliantie openlijk actief is in de buurt van onze grenzen?“) is versterkt. Als voormalige Sovjet-republiek vierde de Oekraïne gisteren haar zesde onafhankelijkheidsdag, en ook daar kan Moskou tot spijt van de Sovjet-nostalgisten niets aan doen.

„De vlootoefening *Sea Breeze*

'97 versterkt de regionale vrede“, zei een zelfverzekerde Oekraïense president Leonid Koetsjma tijdens een vliegshow ter ere van de nationale feestdag. Hij ontving de hartelijkste felicitaties van zowel Jeltsin als de Amerikaanse president Clinton, die subtiel en minder subtiel touwtrekken om de gunsten van Kiev.

Na Rusland, heeft ook de Oekraïne deze zomer een apart verdrag gesloten met de NAVO. Afgesproken is dat als Kiev — dat een strategische bufferpositie inneemt tussen Rusland en het Westen — zich bedreigd voelt, het de NAVO zal raadplegen over de te nemen stappen. Ook heeft het Atlantisch bondgenootschap dit voorjaar in de Oekraïense hoofdstad een 'informatiekantoor' geopend om de pers en het publiek te overtuigen dat de NAVO louter

goede bedoelingen heeft.

De vlootoefening *Sea Breeze '97* was daar in opzet een ongelukkig voorbeeld van. De Amerikaanse bedenkers hadden er een nauw verholten geopolitiek doel mee: Kiev aan de borst drukken en symbolisch aantonen dat ook het Westen vindt dat de Krim van de Oekraïne is, en niet van Rusland (ook al wil de Russische meerderheid liever bij Rusland horen). Aanvankelijk was het de bedoeling dat Amerikaanse mariners met ambfibe-voertuigen op de kust van het schiereiland zouden landen, zogezegd om een fictieve opstand de kop in te drukken die steun kreeg van een al even fictieve 'grote mogendheid'.

Niet alleen Moskou en de Krim-Russen, die zich in de rollen herkendend, namen aanstoot aan dat scenario, ook een Westerse di-

plomaat in Moskou riep uit: „Wat zijn dat voor idiote oefeningen?“ Een extra provocerend detail was dat het Oekraïense deel van de door Moskou en Kiev betwiste Zwarte-Zeevloot aan de manoeuvres zou deelnemen. De emoties liepen zo hoog op dat de lokale communistenleider Leonid Gratsj opriep tot het ontketenen van een partizanenoorlog als de Amerikanen daadwerkelijk een voet aan wal zouden zetten op de Krim.

Maar dat was in de lente, en sindsdien is er veel gebeurd: Rusland heeft een eigen akkoord met de NAVO; de verdeling van de Zwarte-Zeevloot tussen Rusland en de Oekraïne lijkt voorgoed opgelost; Jeltsin is bij Koetsjma op bezoek geweest om de banden tussen de twee Slavische broederrollen aan te halen; het scenario van *Sea Breeze* werd herschreven

(het gaat nu om het aan land brengen van humanitaire hulp) en de gewraakte landing van de Amerikanen is verschoven van de Krim naar een afgelegen plek in de buurt van Odessa.

Het manifest dat de Russische actievoerders verspreiden klinkt in deze context dan ook vrij pathetisch: de Amerikaanse matrozen zouden de voorhoede zijn van 'een interventiemacht' die gewapenderhand een nieuwe orde op de Krim komt instellen. Meer *to the point* was de verklaring van Semjon Kljojev, de leider van de Russische gemeenschap op de Krim: de aanwezigheid van NAVO-schepen in de haven van Donozlav, nota bene op de dag van de Oekraïense onafhankelijkheid, toont aan dat Kiev overhelt naar het Westen, en zich voorgoed heeft losgemaakt van Moskou.

Zegleiden van de Bosnisch-Servische in Pale zijn onvindbaar of eeuwig in vergadering, en teken dat de boodschap van boven niet meer eenduidig is. Inwoners

En paar bergen verderop, in Sarajevo, wordt het interne Servische conflict met grote belangstelling gevolgd. De inwoners van de stad, die nog altijd zwaar is gehavend door het beleg en de beschieting door Bosnisch-Servische troepen in de oorlog, hebben weinig op met 'de primitieve boeren van Pale', zoals de Serviërs hier worden genoemd. Voor even zijn de niet onaanzielijke problemen in het eigen deel van Bosnië, de moslim-Kroatische federatie, naar de achtergrond verdwenen. „Een gezegd genieten we van het schouwspel“, geeft een journalist in Sarajevo toe.

De loyaliteit van politie en leger is gespleten. De Bosnisch-Servische republiek is een schizofreen schijnstaatje geworden, het domein van een roof- en smokkelmafia. De 'gewone' Bosnische Serviërs lijken er weinig meer van te begrijpen. Zij mogen langs de kant van de weg de pakken sigaretten en flessen alcohol verkopen, waar de firma Karadžić & Co rijk van wordt.

Een 35-jarige technicus, die achter zijn hand flinstert dat hij 'gelukkig maar vijf dagen' in de oorlog heeft meegewoont, wijst de problemen in de republiek aan de Servische gewoonte om altijd razie te maken. „Serviërs hebben door de eeuwen heen altijd met elkaar gestreden. Als het makkelijk kan zullen wij altijd de moeilijkste weg volgen.“ Hij blijft even fervent aanhangen van Karadžić. Plavšić loopt volgens hem slechts aan de hand van het Westen, dat haast heeft om Bosnische vluchtelingen naar huis te sturen. Een arrestatie van Karadžić zal grote gevolgen hebben, voorspelt hij. „Na de vorige arrestaties (van de politiechef Drijaca, die om het leven kwam, en de arts Kovicic) in juli, explosieven er al bommen. Als ze Karadžić proberen aan te houden zal het veel en veel erger zijn.“

De verwarring over de twee gezichten van de Bosnisch-Servische republiek is in Pale voelbaar. Pale had altijd al iets onwezenlijks — het mechtsentrum van de republiek is een slaperig skidorp in de bergen, vijftien kilometer buiten Sarajevo. Maar de Bosnische Serviërs voelden hier tenminste dat de oorlog hun een soort van staatkundige entiteit had opgeleverd, met een eigen regering en parlement en de droom van aansluiting bij Servië was voor de meesten in leven gebleven.

De verwarring over de twee gezichten van de Bosnisch-Servische republiek is in Pale voelbaar. Pale had altijd al iets onwezenlijks — het mechtsentrum van de republiek is een slaperig skidorp in de bergen, vijftien kilometer buiten Sarajevo. Maar de Bosnische Serviërs voelden hier tenminste dat de oorlog hun een soort van staatkundige entiteit had opgeleverd, met een eigen regering en parlement en de droom van aansluiting bij Servië was voor de meesten in leven gebleven.

Nu moeten de inwoners van Pale loozen hoe hun leiders die vroeger dezelfde Servisch-nationalistische boodschap uitdroegen elkaar bestrijden. Biljana Plavšić, Servische voorzitter van de partij, altijd beschouwd als de vrouwelijke kloon van Karadžić, heeft zich nu tegen hem gekeerd omdat Karadžić een smokkelimperium leidt terwijl zijn volk armode lijdt. Karadžić zelf wacht mogelijk een enkele reis Den Haag.

De verwarring over de twee gezichten van de Bosnisch-Servische republiek is in Pale voelbaar. Pale had altijd al iets onwezenlijks — het mechtsentrum van de republiek is een slaperig skidorp in de bergen, vijftien kilometer buiten Sarajevo. Maar de Bosnische Serviërs voelden hier tenminste dat de oorlog hun een soort van staatkundige entiteit had opgeleverd, met een eigen regering en parlement en de droom van aansluiting bij Servië was voor de meesten in leven gebleven.

De verwarring over de twee gezichten van de Bosnisch-Servische republiek is in Pale voelbaar. Pale had altijd al iets onwezenlijks — het mechtsentrum van de republiek is een slaperig skidorp in de bergen, vijftien kilometer buiten Sarajevo. Maar de Bosnische Serviërs voelden hier tenminste dat de oorlog hun een soort van staatkundige entiteit had opgeleverd, met een eigen regering en parlement en de droom van aansluiting bij Servië was voor de meesten in leven gebleven.

De verwarring over de twee gezichten van de Bosnisch-Servische republiek is in Pale voelbaar. Pale had altijd al iets onwezenlijks — het mechtsentrum van de republiek is een slaperig skidorp in de bergen, vijftien kilometer buiten Sarajevo. Maar de Bosnische Serviërs voelden hier tenminste dat de oorlog hun een soort van staatkundige entiteit had opgeleverd, met een eigen regering en parlement en de droom van aansluiting bij Servië was voor de meesten in leven gebleven.

Verwarring over identiteit in Pale

VERVOLG van pagina 1

Een hoopvol teken is dat een deel van het SRT-personeel in Banja Luka nu ook naar het Plavšić-kamp is overgelopen. Afgelopen zondagavond splitsten zij zich af van de collega's in Pale en begonnen met het uitzenden van eigen nieuwsprogramma's.

Een 35-jarige technicus, die achter zijn hand flinstert dat hij 'gelukkig maar vijf dagen' in de oorlog heeft meegewoont, wijst de problemen in de republiek aan de Servische gewoonte om altijd razie te maken. „Serviërs hebben door de eeuwen heen altijd met elkaar gestreden. Als het makkelijk kan zullen wij altijd de moeilijkste weg volgen.“ Hij blijft even fervent aanhangen van Karadžić. Plavšić loopt volgens hem slechts aan de hand van het Westen, dat haast heeft om Bosnische vluchtelingen naar huis te sturen. Een arrestatie van Karadžić zal grote gevolgen hebben, voorspelt hij. „Na de vorige arrestaties (van de politiechef Drijaca, die om het leven kwam, en de arts Kovicic) in juli, explosieven er al bommen. Als ze Karadžić proberen aan te houden zal het veel en veel erger zijn.“

VRIJDAG 12 SEPTEMBER 1997

Geen boycot in Bosnië Ook Kroaten gaan toch naar stembus

SARAJEVO, 12 SEPT. Na de 'hardliners' onder de Bosnische Serviërs hebben vannacht ook de Bosnische Kroaten hun boycot van de gemeenteraadsverkiezingen in Bosnië ingetrokken.

Hun belangrijkste partij, de HDZ (Kroatische Democratische Gemeenschap), liet eerder deze week weten de verkiezingen van morgen en zondag te boycotten, omdat de omstandigheden voor vrije en eerlijke verkiezingen niet aanwezig zouden zijn omdat de kiezersregistratie nadelig voor de Bosnische Kroaten zou zijn verlopen.

Sindsdien is zware druk uitgeoefend op de Bosnische Kroaten om alsnog aan de verkiezingen deel te nemen. Ook de Kroatische regering (en president Franjo Tudjman in het bijzonder) kwam onder druk te staan. Tudjman leidt de HDZ in Kroatië, waarvan de Bosnische HDZ niet meer dan een regionaal filiaal is.

De Europese Unie liet gisteren weten dat Kroatië „een prijs betaalt“ als de Bosnische HDZ de boycot handhaaft. De Amerikaanse regering meldde „diep bezorgd en ernstig teleurgesteld“ te zijn over „het gebrek aan actie van de Kroatische regering tot dusverre“.

De Duitse minister Kinkel zei dat Kroatië niet op Duitse hulp hoeft te rekenen als de boycot wordt gehandhaafd. De internationale Bosnië-gezant, Carlos Westendorp, waarschuwde Tudjman gisteren in een onderhoud dat de internationale gemeenschap van hem verwacht dat hij zijn invloed bij de Bosnische Kroaten aanwendt en dat hij, als hij dat niet doet, „een serieuus probleem“ heeft.

Gisteravond werd nog vanuit Zagreb meldt dat Tudjman weigerde in te gaan op de eisen. Maar vannacht ging hij overstag, na een gesprek in Zagreb met diplomaten en politici die bij de verkiezingen in Bosnië betrokken zijn: Carlos Westendorp, zijn plaatsvervanger Jacques Klein, de leider van de OVSE-missie in Bosnië, Robert Frowick, en de leiders van de Bosnische Kroaten, Krešimir Zubak (co-president van Bosnië) en Božo

Rajić, chef van de Bosnische HDZ.

Na het gesprek zei Frowick, de leider van de Bosnië-missie van de Europese Veiligheidsorganisatie OVSE die de verkiezingen organiseert, dat de OVSE op grond van de HDZ-klachten „bepaalde correcties“ aanbrengt. Zubak zei dat „de meeste bezwaren“ van de HDZ door de OVSE zijn geaccepteerd. (Reuter, AP, AFP)

Onze correspondent in Brussel voegt hieraan toe: Tijdens de speciale NAVO-Rusland-raad, die gisteren in Brussel op het niveau van ambassadeurs bijeen kwam, heeft Rusland kritiek uitgeoefend op de samenwerking in Bosnië. Volgens de Russische tegenwoordiger bij de NAVO, Vitali Tsjerkin, overlegt het Atlantisch bondgenootschap te weinig met niet tot de NAVO behorende deelnemers aan de vredesmacht SFOR, waaronder Rusland.

Met het oog op de verkiezingen van morgen is de SFOR versterkt met zes extra bataljons. Dat betekent dat aan de ruim 31.000 man zesduizend man zijn toegevoegd, van wie drieduizend in Hongarije en Kroatië zijn gestationeerd. Ze blijven tot een maand na de verkiezingen.

Tussen de lidstaten van de EU en de Europese Commissie bestaat verschil van mening over hulp aan de Servische Republiek in Bosnië. De Commissie besloot deze zomer 35 miljoen ecu hulp te bezwijken, omdat het geld rechtstreeks naar de van oorlogsmisdaden beschuldigde Radovan Karadžić zou gaan. De lidstaten vragen nu aan de Commissie om het geld voor infrastructurele projecten in de Servische Republiek, die het vredesproces kunnen helpen, niet langer te bezwijken. Maar de Commissie vindt de situatie ter plekke nog te onoverzichtelijk. Geld voor humanitaire operaties in de Servische Republiek is niet stopgezet.